

DAUGAVPILS
UNIVERSITĀTE

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE

Mg.sc.soc., Mg.sc.ing. **IVARS ZĀLĪTIS**

ROBEŽSARGU PROFESIONĀLĀS SAGATAVOŠANAS KVALITĀTES VADĪBA

PROMOCIJAS DARBS

(tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa)

zinātniskā doktora grāda

zinātnes doktors (Ph.D.) Sociālajās zinātnēs iegūšanai

(apakšnozare: Izglītības vadība)

Dotais promocijas darbs ir izstrādāts ar ESF projekta

“Daugavpils Universitātes stratēģiskās specializācijas jomu akadēmiskā personāla profesionālās kompetences stiprināšana 3. kārtā” Nr. 8.2.2.0/20/I/003 atbalstu

Promocijas darba zinātniskais vadītājs:

Daugavpils Universitātes profesore

Dr. paed., **Jeļena Davidova**

Daugavpils 2024

Anotācija

Promocijas darbs (tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa) **“ROBEŽSARGU PROFESIONĀLĀS SAGATAVOŠANAS KVALITĀTES VADĪBA”** ir izstrādāts laika posmā no 2015. līdz 2023. gadam, satur astoņas tematiski vienotas zinātniskās publikācijas un ir veltīts robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības procesu aktuālās problemātikas un pilnveidošanas iespēju izpētei. Vairāku posmu pētījuma ietvaros ir pētīts faktiskais stāvoklis robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības procesos, kā arī noteikti konstatēto problēmjuautājumu cēloņi un izstrādāti risinājumi to ietekmes mazināšanai un novēršanai.

Promocijas darba mērķis - pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs analīzes rezultātiem izstrādāt un aprobēt modeli zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai kvalitātes vadības sistēmas (KVS) izveidei izglītības iestādēs.

Pētījuma aktualitāti nosaka: 1) mūsdienu starptautisko konfliktsituāciju radītie izaicinājumi Eiropas Savienības (ES) robežu drošības jomā, kas tieši projicējās uz prasībām robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās vadības kvalitātei; 2) ES un Latvijas valsts noteiktās prioritātes un uzstādījumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas veicināšanu un orientāciju uz pētījumiem pamatotiem vadības lēmumiem izglītības politikā; 3) faktiskā situācija, kad lēmumi par KVS izveides pamatprincipu izvēli tiek pieņemti bez zinātniska pamatojuma; 4) apstākļi, ka Latvijas un starptautiskajā zinātniskajā telpā trūkst pētījumu par izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu un objektīvu izvēli.

Kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma mērķa sasniegšanai izmantotas teorētiskās un empīriskās metodes. Promocijas darba ietvaros veiktā pētījuma risinājums ir realizēts trijos pamatposmos. Pētījuma **pirmajā pamatposmā** faktiskās situācijas izpētes gaitā attiecībā uz kvalitātes vadības nodrošināšanu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs konstatēti: a) zināma problemātika mācību procesa organizēšanas, plānošanas, nodrošināšanas un norises kvalitātes vadības aspektos un b) zinātniski pamatotas pieejas trūkums vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu. **Otrā pamatposma** ietvaros tika izstrādāts modelis, kā arī tā pielietošanas metodika zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Pētījuma ietvaros KVS izveides pamatprincipi ir noteikti un pētīti šādās alternatīvās: a) KVS tiek izveidota pēc augstākstāvošas valsts institūcijas noteiktiem nosacījumiem; b) KVS tiek izveidota ārpalpojuma ietvaros; c) KVS tiek izveidota izglītības iestādē pilnīgi patstāvīgi, neatkarīgi no ārējas ietekmes. Veicot ekspertu robežsargu profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu, **trešā pamatposma** gaitā ir veikta izstrādātā modeļa praktiskā aprobācija, kuras rezultātā noteikti aktuālie efektīvākie KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Pētījuma nobeigumā ir formulēti galvenie secinājumi un izvirzīti priekšlikumi konstatēto problēmu risināšanai.

Promocijas darba rezultāti veido zinātniski pamatotu platformu turpmākiem pētījumiem par robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem un var būt noderīgi tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadībai, jo piedāvā pētniecisko instrumentāriju zinātniski pamatotu vadības lēmumu pieņemšanai, izvēloties izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipus. Izstrādātais modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai ir izmantojams arī citu nozaru institūciju un izglītības iestāžu vajadzībām, attiecīgi pielāgojot modeļa apakškritērijus konkrētas izglītības iestādes specifikai.

Annotation

The doctoral thesis (a set of thematically united scientific publications) “**QUALITY MANAGEMENT OF BORDER GUARD’S PROFESSIONAL TRAINING**” has been developed within the period of 2015 – 2023, it consists of eight thematically united scientific publications and focuses on the research into the current problems of quality management processes in border-guards’ professional training institutions, and on the opportunities to improve these processes. Within the frame of several research periods, the real situation in the processes of managing border-guards’ professional training quality has been studied and the causes of the identified problem issues have been defined and solutions to lessening and preventing these problems have been offered.

Aim of the doctoral thesis: on the basis of the results obtained from the analysis of quality management aspects of education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries, to design and approbate a model for defining scientifically valid most effective basic principles applied for the development of quality management systems (KVS) in education institutions.

Research topicality results from: 1) challenges in the field of the European Union (EU) border security posed by the contemporary conflict situations, which directly project onto the quality requirements of border-guards’ professional training and its management; 2) priorities determined by the EU and Latvia as to maintenance of enhancing the quality of professional education and orientation towards adoption of research-based decisions by administrat

ion in the policy of education; 3) the actual situation when the decisions about the choice of basic principles for the development of KVS (QMS) are adopted without a scientifically valid substantiation; 4) the situation when Latvia’s and international scientific spaces lack studies on defining and objective choice of the basic principles for designing KVS in education institutions.

Theoretical and empiric methods have been used for achieving the quantitative - qualitative research aim. The research carried out within the frame of doctoral thesis has been done in three basic stages. During the **first basic stage**, by exploring the real situation as to assuring the quality management in the education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries, it was established that: a) there are definite problems in aspects of organizing, planning, and providing quality management and b) lack of a scientifically valid approach to the adoption of decisions by the administration in regard with defining the basic principles for the development of KVS in education institutions. Within the frame of the **second basic stage**, a model for defining scientifically valid and most effective basic principles of designing KVS in education institutions at law enforcement agencies as well as the methodology of using this model were worked out. Within the frame of this research, the basic principles of designing KVS are defined in the alternatives as follows: a) KVS is designed according to the regulations imposed by the superior state institutions; b) KVS is developed within the frame of services from outside; c) KVS is developed in the education institution independently, independent of any influence from outside. By interviewing experts on border-guards’ professional training, during the **third basic stage**, the designed model was approbated in practice and the most effective basic principles of developing KVS in the education institutions at law enforcement agencies were established. In the final part of the doctoral thesis, major conclusions are formulated and proposals for solving the identified problems are offered.

The outcomes of the doctoral thesis provide a platform for further investigations on aspects of quality management of border-guards' professional training and could be useful for the administration of law enforcement agencies and their education institutions, since they offer research instruments helping to adopt scientifically valid decisions at choosing basic principles for designing KVS in education institutions. The designed model for identifying the basic principles can be useful for the needs of institutions and education establishments of other branches as well.

SATURS

INFORMĀCIJA.....	6
PROMOCIJAS DARBĀ IEVIETOTO TABULU SARAKSTS.....	10
PROMOCIJAS DARBĀ IEVIETOTO ATTĒLU SARAKSTS	11
LIETOJAMIE SAĪSINĀJUMI.....	13
IEVADS.....	14
1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKIE PAMATI UN TERMINOLOĢIJAS ASPEKTI	27
1.1 Pētījuma ietvaros lietojamās terminoloģijas aspektu skaidrojums.....	27
1.2. Pētījuma teorētiskie pamati.....	32
2. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN REZULTĀTI.....	37
2.1. Pētījuma apakšmērķi.....	37
2.2. Pētījuma metodoloģija	38
2.3. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija	41
NOBEIGUMS.....	55
Galvenie atzinumi un secinājumi.....	55
Problēmas un priekšlikumi to risināšanai.....	58
IZMANTOTĀS APKOPOJUMĀ LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	60
RAKSTI (ORIGINĀLDARBI).....	73
Raksts (I).....	74
Raksts (II)	91
Raksts (III).....	101
Raksts (IV).....	118
Raksts (V)	128
Raksts (VI).....	138
Raksts (VII).....	153
Raksts (VIII)	163
Pielikumi.....	185

INFORMĀCIJA

1. Promocijas darba raksturojums

Promocijas darbs ir veidots kā tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa. Promocijas darba ietvaros veikto pētījumu galvenie rezultāti ir izklāstīti astoņās zinātniskajās publikācijās, kuras ir savā starpā saistītas, jo ir veltītas un secīgi pakārtotas vienas pētāmās tēmas aspektiem.

Visi promocijas darbā iekļautie zinātniskie raksti atbilstoši 2005.gada Ministru kabineta noteikumu Nr.1001 "Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji" p.3.2. (LR Ministru kabinets, 2005) prasībām ir publicēti zinātniskajā periodikā, kas tiek anonīmi recenzēta, ir starptautiski pieejama zinātniskās informācijas krātuvēs un tiek citēta starptautiski pieejamās datu bāzēs.

Turpmāk promocijas darba apkopojuma tekstā iekļauto rakstu (oriģināldarbu) identifikācija un atsauce uz tiem tiek veikta romiešu ciparu veidā. Zinātnisko publikāciju saraksts izveidots pētījuma uzdevumiem un posmiem atbilstošā secībā.

Raksts I. Zalitis, I., Zukova, M. & Madzule, I. (2016). Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue. *Public Security and Public Order*, 17, 290-305. ISSN 2029-1701, 2335-2035. Pieejams: **EBSCO Publishing [International Security & Counter Terrorism Reference Center], Copernicus**

Raksts II. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation* (pp. 4419-4428). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095 doi:10.21125/iceri.2020.0976 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts III. Zālītis, I., Davidova, J. (2021). Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietojuma izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs. Grām.: V.Meņšikovs (zin. red.), *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2020" materiāli, 1.daļa* (72.-87.lpp.). Daugavpils: Akadēmiskais apgāds "Saule". ISSN 2255-8853; ISBN 978-9984-14-933-2 Pieejams: **Electronic Journals Library of University of Regensburg**

Raksts IV. Zalitis, I., Ignatjeva, S. & Kokina, I. (2020). The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation* (pp. 4429-4437). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095. doi: 10.21125/iceri.2020.0977 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts V. Zalitis, I., Davidova, J. & Glaudins, R. (2020). A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 2886-2894). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.0866 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts VI. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions. In V.Lubkina, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume VI* (pp. 767-780). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi:10.17770/sie2020vol6.5024 Pieejams: **Web of Science, Crossref**

Raksts VII. Zalitis, I., Ignatjeva, S., Davidova, J. & Kokina, I. (2020). The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 3765-3773). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.1033 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts VIII. Zālītis, I. (2023). Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training. In L.Danilāne, K.Laganovska, A.Strode, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume II* (pp. 211-231). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi.org/10.17770/sie2023vol2.7072 Pieejams: **Crossref, WorldCat**

Promocijas darba ietvaros analizēti 208 bibliogrāfiskie avoti, pētījuma rezultāti atspoguļoti 12 tabulās un 44 attēlos, darbā iekļauti 5 pielikumi (autora izstrādātas strukturētās aptaujas anketas un strukturētās intervijas matricas veidlapas).

Ņemot vērā to, ka septiņām zinātniskajām publikācijām promocijas darba autors ir korespondējošais (galvenais) autors, saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1001 "Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji" 9. punkta (LR MK, 2005) prasībām, promocijas darbam ir pievienotas rakstiskas šo promocijas darbā iekļauto publikāciju līdzautoru piekrišanas attiecīgo publikāciju izmantošanai promocijā.

2. Pētījuma rezultātu aprobācija

Kopumā ir izstrādātas un publicētas desmit zinātniskās publikācijās. Astoņas promocijas darbā iekļautās zinātniskās publikācijas ir pārskaitītas sadaļā "Promocijas darba raksturojums".

Citas, ar profesionālās sagatavošanas un kvalitātes jautājumiem saistītās zinātniskās publikācijas:

Zalītis, I., Soboļeva, D. & Madžule, I. (2016). Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions. In *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference "Border Security and Management"* (pp.123-135). Rēzekne: Rēzekne Academy of Technologies. ISSN 2592-8503, doi.org/10.17770/bsm.v1i6.1708 Pieejams: **Crossref**

Glaudins, R., Zalitis, I. & Zukova, M. (2016). Document management systems as quality management system solutions. In *Proceedings of the 58th International Scientific Conference of Daugavpils University* (pp. 279-284). Daugavpils: Akadēmiskais apgads „Saule”. ISSN 2500-9869, 2500-9842. Pieejams: **EBSCO**

Piedaloties starptautiskajās zinātniskajās konferencēs (hronoloģiskā secībā):

- Starptautiskajā zinātniskajā un praktiskajā konferencē “Border Security and Management”. *Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions* (2016). Rēzekne, Latvija.
- 58.Daugavpils Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē. *Document management systems as quality management system solutions* (2016). Daugavpils, Latvija.
- Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Challenges for Public Security”. *Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue* (2016). Kaunas, Lietuva.
- 14.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society. Integration. Education” (SIE2020). *The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions* (2020). Rēzekne, Latvija.
- 12.starptautiskajā konferencē “Education and New Learning Technologies” (EDULEARN2020). 1) *A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions*; 2) *The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards* (2020). Palma de Maljorka, Spānija. Online conference.
- 15.starptautiskajā akadēmiskajā konferencē “Social Sciences for Regional Development 2020”. *Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietošanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs* (2020). Daugavpils, Latvija.
- 13.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Education, Research and Innovation” (ICERI2020). 1) *Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states*; 2) *The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies* (2020). Spānija. Online conference.
- 16.starptautiskajā akadēmiskajā konferencē “Social Sciences for Regional Development 2021”. *Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības izaicinājumi un risinājumi* (2021). Daugavpils, Latvija.
- 17.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society. Integration. Education” (SIE2023). *Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training* (2023). Rēzekne, Latvija.

Doktoranta prakses Erasmus ietvaros:

- Mykolas Romeris University (Faculty of Public Security) (10.2016.-01.2017.). Kaunas, Lietuva.
- The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania (Department of Management). (09.2017.- 12.2017.). Viļņa, Lietuva.

Piedaloties Starptautiskajā doktorantu vasaras skolā “Researchers’ Innovative Work for Society” (2017). Daugavpils, Latvija.

Piedaloties Starptautiskā migrācijas politikas attīstības centra (ICMPD) projektā “Phase 9 of the EU-funded Border Management Programme in Central Asia (BOMCA 9)” eksperta statusā (2015.-2019.).

Zinātniskās komunikācijas pasākumos par pētījuma saturu un rezultātiem:

- Latvijas Republikas Valsts robežsardzes koledžā (Rēzeknē) ar izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 15.08.2023.
- Latvijas Republikas Valsts robežsardzē (Rīgā) ar iestādes vadības un Personālvadības pārvaldes amatpersonām – 14.09.2023.
- Ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas vadības un Personāla vadības un administratīvā departamenta pārstāvjiem (tiešsaistē) – 25.09.2023.
- Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skolā (Medininkai) ar izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 28.09.2023.
- Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts robežsardzes dienestā (Viļņā) ar iestādes vadības amatpersonām – 29.09.2023.
- Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitātes Sabiedriskās drošības fakultātē (Kauņā) ar izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 29.09.2023.

PROMOCIJAS DARBĀ IEVIETOTO TABULU SARAKSTS

Nr. p/k	Tabulas nosaukums	Raksts/ tabulas Nr.	Lpp. Nr. Rakstā
1.	The identified four-factor structure of the phenomenon under discussion	II/1.	4421.
2.	The list and factor load of indicators included in the factor under the analysis	II/2.	4421.
3.	The analysis of the assessment of indicator 2 with regard to respondent categories (N=858)	II/3.	4425.
4.	Analizējamā faktorā iekļautie indikatori un to faktoru slodze	III/1.	76.
5.	Analizējamā faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis	III/2.	77.
6.	Indikatora Nr.2 novērtējums respondentu valstiskās piederības griezumā (N=1172)	III/3.	80.
7.	Indikatora Nr.5 novērtējums respondentu atsevišķu datu griezumā kategorijā "Pasniedzēji" (N=47)	III/4.	84.
8.	The list and factor load of indicators included in the factor under analysis.	IV/1.	4431.- 4432.
9.	A key to the codes of elements included in the structural scheme of QMS hierarchical model	V/1.	2890.- 2891.
10.	Mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas resursu novērtēšanas matrica (viena eksperta vērtējumā, kā piemērs) / Study process quality management system resource assessment matrix (by one expert as an example)	VI/1. VII/1.	773. 3768.
11.	Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo KVS izveides varianti	VIII/1. Ievads*/1.	216. 17.
12.	Intervijas informantu sadalījums kategoriju un valstiskas piederības griezumā	VIII/2. E.P*. 2.1.	226. 40.

* Promocijas darbā ievietoto tabulu un attēlu sarakstos:

- Ievads - tabulas vai attēla numurs Promocijas darba Ievadā
- T.P. - tabulas vai attēla numurs Promocijas darba teorētiskajā sadaļā
- E.P. - tabulas vai attēla numurs Promocijas darba empīriskajā sadaļā

PROMOCIJAS DARBĀ IEVIETOTO ATTĒLU SARAKSTS

Nr.p /k	Attēla nosaukums	Raksts/ Attēla Nr.	Lpp. Nr.
1.	Contents of the system of personnel professional preparation	I/1.	293.
2.	Aim of professional education	I/2.	296.
3.	The total mean assessment indicators with regard to respondent categories (N=1324)	II/1.	4422.
4.	The total mean assessment of indicators with regard to respondents and indicators (N=1324)	II/2.	4423.
5.	The total assessment with regard to national identity (N=1324)	II/3.	4424.
6.	The mean marginal assessment with regard to graduates' and students' service experience (N=1125)	II/4.	4424.
7.	The mean marginal assessment with regard to graduates' and trainees' previous experience (N=1125)	II/5.	4425.
8.	The total mean assessment with regard to the lecturers' representation (work place) (N=47)	II/6.	4426.
9.	The total mean assessment with regard to the category of students by the level of program to be acquired (N=343)	II/7.	4426.
10.	Identificētā četru faktoru struktūra	III/1.	75.
11.	Kopējie vidējie rādītāji respondentu kategoriju griezumā (N=1324)	III/2.	77.
12.	Indikatoru vidējie vērtējumi (N=1324)	III/3.	78.
13.	Vērtējumu vidējie rādītāji pa respondentu kategorijām indikatoru griezumā (N=1324)	III/4.	79.
14.	Indikatoru novērtējumi valstiskās piederības griezumā (N=782)	III/5.	81.
15.	Indikatoru novērtējumi apmācāmo statusa (pēc apgūstamās programmas līmeņa) griezumā (N=343)	III/6.	82.
16.	Indikatora nr.4 novērtējums apmācāmo praktiskās pieredzes, apgūstot izglītības programmu pamatdarbības jomā, griezumā (N=343)	III/7.	83.
17.	The structure of identified four factors of the phenomenon under study (in brackets – the number of indicators)	IV/1.	4431.
18.	The total mean assessment indicators with regard to respondent categories (N=1324)	IV/2.	4432.
19.	The total mean assessment indicators with regard to respondents and indicators (N=1324)	IV/3.	4433.
20.	The mean assessment indicators in the scale section with statements having a positive tendency with regard to respondents and indicators (N=1324)	IV/4.	4434.
21.	The mean assessment indicators in the scale section of alternative statements with regard to respondents and indicators (N=1324)	IV/4.	4435.

22.	Structural scheme of the hierarchical model of a quality management system / Kvalitātes vadības sistēmas hierarhiju struktūrshēma	V/1. E.P. 2.1.	2889./ 46.
23.	KVS hierarhiju modeļa aprobācijas attiecībā uz IKS resursu shēma	VI/1. E.P. 2.2.	770. 48.
24.	Mācību procesa KVS pamatresursu kopvērtējums	VI/2. E.P. 2.3.	774. 49.
25.	Iekšējās kontroles sistēmas resursa pamatelementu vērtību koeficienti	VI/3.	775.
26.	Alternatīvu izvērtējuma salīdzinošie rezultāti, kuri diferencēti visu četru ekspertu kategoriju viedokļu griezumā	VI/4.	776.
27.	Alternatīvu izvērtējuma salīdzinošie rezultāti ekspertu valstiskās piederības griezumā	VI/5.	776.
28.	Alternatīvu izvērtējuma kopsavilkums	VI/6.	777.
29.	Structural scheme of the hierarchical model of a quality management system / Izglītības iestādes KVS hierarhiju modeļa struktūrshēma	VII/1. VIII/9. E.P. 2.4.	3767./ 225. 50.
30.	Evaluation of the resources of the study process quality management system	VII/2.	3769.
31.	Value coefficients of basic elements of a didactic and scientific resource (as an example)	VII/3.	3769.
32.	Comparative results of the evaluation of alternatives, which differentiated by the views of all four expert categories	VII/4.	3770.
33.	Summary of the assessment of alternatives	VII/5.	3771.
34.	Patvēruma meklētāju skaits Eiropas Savienības valstīs 2008.–2021. gados	VIII/1. Ievads/1.	213. 14.
35.	ES robežsargu kompetenču profilu kopuma tematiskā struktūra	VIII/2.	217.
36.	Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā struktūra	VIII/3.	219.
37.	Pētījuma koncepta fokusēšana uz mācību procesu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā	VIII/4. Ievads/2.	220. 19.
38.	Robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma	VIII/5. Ievads/3.	221. 20.
39.	Pētījuma koncepta paradigma	VIII/6.	222.
40.	Pētījuma konceptuālā struktūra	VIII/7. Ievads/4.	223. 21.
41.	KVS pamatresursu un pamatelementu kopas struktūra	VIII/8. E.P. 2.5.	224. 53.
42.	Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā	Ievads/5.	22.
43.	Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā nesavietojamība	T.P. 1.1.	28.
44.	Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā savietojamība	T.P. 1.2.	29.

LIETOJAMIE SAĪSINĀJUMI

AIC	Akadēmiskās informācijas centrs (<i>Academic Information Center</i>)
ANOVA	Dispersijas analīze (<i>Analysis of Variance</i>)
CAF	Kopējā novērtēšanas sistēma (<i>Common Assessment Framework</i>)
CEDEFOP	Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (<i>European Centre for the Development of Vocational Training</i>)
EBCO	Elton B. Stephens CO (uzņēmums) Informācijas pakalpojumi (<i>Elton B. Stephens CO (company) Information Services</i>)
EFQM	Eiropas Kvalitātes vadības fonds (<i>The European Foundation for Quality Management</i>)
EHEA	Eiropas augstākās izglītības telpa (<i>European Higher Education Area</i>)
ENQA	Eiropas asociācija kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā (<i>The European Association for Quality Assurance in Higher Education</i>)
EP	Eiropas Padome (<i>Council of Europe</i>)
ERKA	Eiropas Robežu un krasta apsardze
ES	Eiropas Savienība (<i>European Union</i>)
ESG	Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā (<i>Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area</i>)
ETF	Eiropas Izglītības fonds (<i>European Training Foundation</i>)
EU	Eiropas Savienība (<i>European Union</i>)
FRONTEX	Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (<i>European Border and Coast Guard Agency</i>)
ICMPD	Starptautiskais migrācijas politikas attīstības centrs (<i>The International Centre for Migration Policy Development</i>)
IeM	Iekšlietu ministrija (<i>Ministry of the Interior</i>)
IKS	Iekšējās kontroles sistēma
IKNS	Iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēma
ISO	Starptautiskā Standartizācijas organizācija (<i>The International Organization for Standardization</i>)
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija (<i>Ministry of Education and Science</i>)
KVS	Kvalitātes vadība sistēma (<i>Quality Management System - QMS</i>)
LR	Latvijas Republika
MK	Ministru kabinets (<i>Cabinet of Ministers</i>)
SPSS	Sociālo zinātņu statistikas pakete (<i>Statistical Package for the Social Sciences</i>)
SQF	Nozares kvalifikācijas ietvarstruktūra robežapsardzībai (<i>Sectoral Qualifications Framework for Borderguarding</i>)
TQM	Visaptverošā kvalitātes vadība (<i>Total Quality Management</i>)
VP	Valsts policija (<i>State Police</i>)
VRS	Valsts robežsardze (<i>State Border Guard</i>)

IEVADS

Pētījuma aktualitāte

Veicot saistīto ar darba tēmu Eiropas Savienības (ES) un Latvijas Republikas (LR) valsts normatīvo aktu, politikas dokumentu un atbilstošās zinātniskās literatūras analīzi, kā arī balstoties uz darba laikā iegūtās praktiskās pieredzes empīriskām atziņām, promocijas darba autors noteica un atreferēja pētījuma aktualitāti trijos pamataspektos:

- a) ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros;
- b) profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā;
- c) izglītības iestāžu kvalitātes vadības sistēmas (KVS) izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā.

a) Aktualitāte ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros

Pētījuma tēmas aktualitāti ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros nosaka robežpārbaudes un robežuzraudzību (turpmāk - robežkontrolē) uz ES ārējām robežām un imigrācijas kontroli ES valstu iekšienē veicošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas nodrošināšanas un pilnveidošanas nozīmīgums mūsdienu apstākļos, kad, pieaugot nelegālās migrācijas spiedienam un ES valstu robežu drošības apdraudējumiem, paaugstinājās prasības robežsargu profesionalitātei un spējām darboties multinacionālajā vidē (Raksts I).

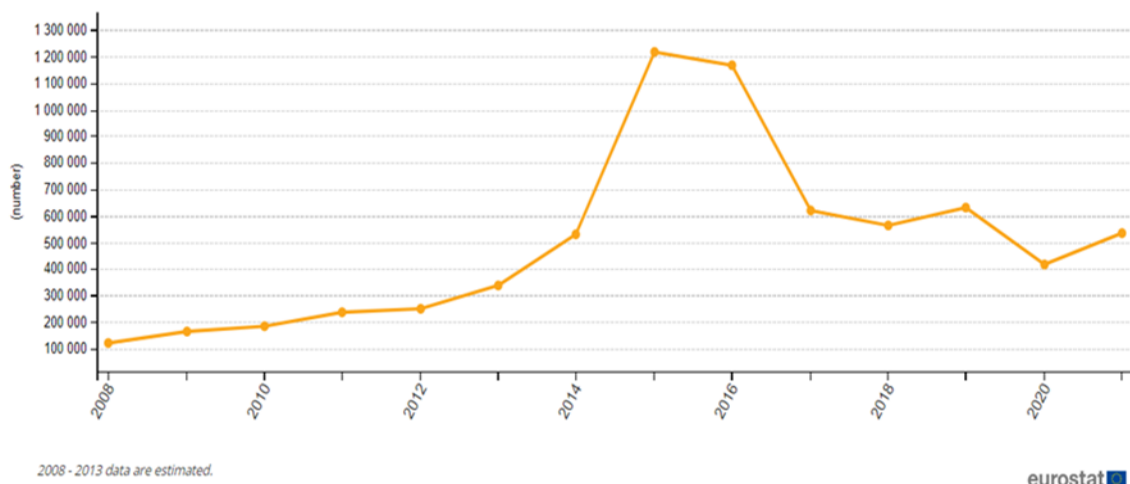
Kopš 2014.-2015. gadiem ES valstis, to iekšlietu dienesti un, attiecīgi, robežkontroles veikšanu nodrošinošās institūcijas (turpmāk – robežkontroles institūcijas) ir saskārušās ar jauniem, līdz šim nepieredzētiem izaicinājumiem, starp kuriem kā galvenie ir minami migrantu krīze uz ārējām ES robežām Vidusjūras reģionā, masveidā patvērumu meklētāju pieteikšanās Eiropas valstīs un to izraisītie paaugstināta spriedze un pieaugusi darba slodze robežkontroles un imigrācijas kontroles institūciju darbiniekiem (turpmāk – robežsargi) (Raksts I). Augstākminētie problēmjautājumi, kā arī to aktualitāte tika atspoguļoti Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas programma migrācijas jomā” (EU Commission, 2015) un Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta Politikas ziņojumā “Par migrācijas un patvēruma situāciju Latvijā 2015. gadā” (Latvian Contact Point of the European Migration Network, 2016).

Tieši 2014. gadā tika sasniegts jauns patvēruma meklētāju ES valstīs skaita rekords – aptuveni 600 000 cilvēku. Bet 2015. un 2016. gados jau tika fiksēti virs 1,2 miliona patvērumu meklētāju pieteikšanās gadījumi. Nākamajos piecos gados statistika attiecībā uz patvēruma meklētāju skaitu saglabājās relatīvi zemākā, bet tomēr stabili augstā līmenī – ap 400-700 tūkstoši pieteikumu gadā (skat. 1.attēlu) (Raksts VIII). Savukārt, 2022. gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, radīja jaunus pārbaudījumus un izaicinājumus ES valstu ārējai un iekšējai drošībai. Nepilna gada laikā 7,98 miljoni Ukrainas iedzīvotāju ir bēguši no kara, šķērsojot robežas un atstājot savas valsts teritoriju, 4,94 miljoniem no tiem meklējot patvērumu Eiropas valstīs (Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR], 2023).

Papildus slodzi tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem, pirmkārt robežsargiem, rada un augstas prasības to profesionalitātei izvirza arī cīņa ar nelegālo migrāciju (Raksts VIII). Nelegālā imigrācija ir viens no lielākajiem riskiem ES valstu, un Latvijas tostarp, iekšējai drošībai, jo “pretēji noteiktajai tiesiskajai kārtībai valstī uzturas neregistrēti cilvēki, kuru vidū ir personas, kas izvairās no atbildības par prettiesiska rakstura nodarījumiem, organizēto kriminālo grupu pārstāvji, teroristi. Nelegālie migranti daudzos gadījumos ir iesaistīti cilvēku un ieroču tirdzniecībā, narkobiznesā, akcīzes preču kontrabandā u. c. Daļa nelegālo migrantu neoficiāli iesaistās darba tirgū, strādājot

bez atbilstošām atļaujām un neregistrēti. Tas sekmē ēnu ekonomikas pieaugumu un korupcijas palielināšanos” (Vilks, 2016, 38).

First-time asylum applications (non-EU) in the EU Member States, 2008–2021

1. att. Patvēruma meklētāju skaits Eiropas Savienības valstīs 2008.–2021. gados (Eurostat, 2023)

Savukārt, 2021.gadā nelegālās migrācijas spiediens tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, kad vairāku simtu nelegālo robežšķērsotāju plūsmas no Baltkrievijas sāka veidot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Relatīvi liels nelegālo robežšķērsotāju skaits Baltijas reģionam un ar to saistītā problemātika spieda valstu valdības izsludināt ārkārtas stāvokļus pierobežu pašvaldību teritorijās un ieviest īpašos robežapsardzības režīmus. Kopumā arī ES ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022.gadā salīdzinoši ar 2021.gada rādītājiem ievērojami palielinājās (Raksts VIII). Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras (turpmāk - FRONTEX) publiski paziņotie statistiskie dati liecina, ka 2022.gadā ES ārējo robežu nelegāli šķērsoja apmēram 330.000 cilvēku, kas ir par 64% vairāk nekā 2021.gadā. Tas ir ievērojamākais nelegālo iecelotāju skaits kopš 2016.gada (FRONTEX, 2023). Jāatzīmē, ka pienākumu pildīšanā ārkārtas apstākļos īpašu nozīmi iegūst darbinieku profesionālās sagatavotības līmenis un kvalitāte, jo pieaug kļūdu nozīme praktiskajā darbībā un atbildība par tām. Atbilstība profesionālās kompetences kopuma prasībām kļūst svarīgāka un nozīmīgāka praktiskās darbības un tās novērtējuma griezumā (Raksts VIII).

Augstākminētās migrācijas krīzes, terorisma izpausmes, bruņotu konfliktu eksistence un to riski Austrumeiropas reģionā, kā arī hibrīdkaru fenomēns, veidojot jaunas ģeopolitiskās aktualitātes un sarežģītumus Eiropas kontinentā, rezultātā radīja nepieciešamību veicināt ES valstu iekšējo un robežu drošības kapacitāti, kā arī noteikt jaunas prasības un izvirzīt jaunus uzdevumus tiesībsargājošajām institūcijām, t.sk. robežkontroles jomā (Raksts I). Saskaņoties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus, tika konstatētas vērā ņemamas atšķirības dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības izglītības kvalitātes nodrošināšanas praksē kopumā Eiropā (ES Komisija, 2009), un, attiecīgi, arī robežsargu profesionālās izglītības sistēmās ES valstīs. Šādu secinājumu apstiprināja arī Eiropas Komisijas pētījuma par Eiropas Robežsardzes sistēmas izveides iespējamību ES ārējo robežu kontrolei gala ziņojumā secinātais, ka

robežsargu saņemamais apmācību līmenis Šengenas zonas dalībvalstīs savstarpēji nav saskaņots un ka tas rada attiecīgo institūciju darbinieku dažādus zināšanu līmeņus (EU Commission, 2014) (Raksts I). Līdz ar to par vienu no jauniem aktuālajiem uzdevumiem ES robežkontroles un imigrācijas kontroles institūcijām kļuva nepieciešamība celt personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidot un standartizēt profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt robežsargu spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu apstākļos gan pildot dienesta pienākumus savās valstīs, gan darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās (Raksts VIII).

Augstākminēto uzdevumu un prasību izpildes veicināšanai, reaģējot uz nepieciešamību risināt problēmsituācijas pie ES ārējām robežām un stiprināt robežu kontroli, ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu 2016/1624 “Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi” (ES Parlaments un Padome, 2016) tika izveidota Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (FRONTEX), kuras funkcijās un uzdevumos, tostarp, tika paredzēti ES robežu pārvaldības standartu īstenošana un atbalsta sniegšana dalībvalstīm nacionālā līmeņa izglītības un apmācību veicināšanā, ieviešot kopējus apmācības standartus ES līmenī (Raksts I). Arī šobrīd spēkā esošā Eiropas Parlamenta un Padomes Regula 2019/1896 “Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi” uztur iepriekš nospraustās prioritātes un nosaka uzdevumu aģentūrai FRONTEX izveidot un turpmāk pilnveidot robežsargu kopējo apmācības pamatprogrammu ar mērķi veicināt augstākos standartus un paraugpraksi, īstenojot ES tiesības robežu pārvaldības un atgriešanas jomā (ES Parlaments un Padome, 2019).

Pētījuma teorētisko un praktisko aktualitāti stiprina FRONTEX (2019) izstrādātā “Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai” (turpmāk – Stratēģija), kas, nosakot uzdevumu izstrādāt vienotu Eiropas Robežu un krasta apsardzes (ERKA) izglītības un apmācības koncepciju un stratēģiju, orientē ES dalībvalstis uz pievienoto vērtību, kas iekļauj sevī robežkontroles, nelegālās migrācijas apkarošanu un ar atgriešanu saistīto uzdevumu izpildes vienotus standartus un augsto kvalitāti un izrietošās no tā stiprinātas ES ārējās robežas (Raksts II). Stratēģija izvirza uzdevumus ES dalībvalstīm izstrādāt un piemērot “kvalitātes nodrošināšanas mehānismus, kas attiecas uz apmācības saturu un nodrošināšanu, pasniedzējiem, izglītojamajiem un apmācības vidi” (FRONTEX, 2019, 77) (Raksts IV).

Līdz ar to tiek plānots rezultāts, ka “kvalitātes nodrošināšanas mehānismi valsts līmenī sekmēs pienācīgu un salīdzināmu kompetenču līmeni”, kas nodrošinās, ka “pastāvīga apmācības novērtēšana un uzlabošana efektīvi palielinās cilvēkresursu rezervju spēju izpildīt uzticētos uzdevumus ES ārējo robežu aizsardzības jomā” (FRONTEX, 2019, 77).

b) Aktualitāte profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā

Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas nepieciešamību un aktualitāti, t.sk. ieviešot izglītības iestādēs KVS, kā prioritāti izvirza starptautiskie saistošie politikas un normatīvie dokumenti (EU Commission, 2002, 2015; ES Parlaments un Padome, 2009; ENQA, 2015 u.c.). Tostarp, Eiropas Padomes (EP) secinājumos par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (“ET 2020”) vienā no četriem ieteiktiem ES stratēģiskiem mērķiem ir noteikta aktualitāte uzlabot izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti. Kā viens no ceļiem mērķa sasniegšanai tiek ierosināts uzlabot izglītības un apmācības iestāžu pārvaldību un vadību un izstrādāt efektīvas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas (ES Padome, 2009).

Savulaik, jau uzsākot Lisabonas stratēģijas īstenošanu, ES dalībvalstis iesaistījās kopējā Eiropas valstu kooperācijā izglītības sistēmas modernizācijas, pieejamības un

kvalitātes nodrošināšanas jomā, tostarp virzoties uz kopējiem principiem balstītu kvalitātes nodrošināšanas un vadības sistēmu modeļu izstrādi (LR IZM, 2007).

Eiropas sadarbība un prioritātes 2015.-2020. gadiem profesionālās izglītības un apmācības jomā tika nostiprināti ar Briges paziņojumu (EU Commission, 2010) un Rīgas secinājumiem (EU Commission, 2016). Savukārt, ES iestādes, dalībvalstis, kandidātvalstis, Eiropas Ekonomikas zonas valstis, sociālie partneri un Eiropas profesionālās izglītības iestādes vienojās par mērķi laika posmā no 2015. līdz 2020. gadam turpināt attīstīt kvalitātes nodrošināšanas mehānismus profesionālajā izglītībā, ievērojot Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūru profesionālajā izglītībā un apmācībā (EQAVET). Eiropas Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā (ESG) ar mērķi veicināt vienotu izpratni par kvalitātes nodrošināšanu sniedz norādes uz jomām, kuras ir būtiskas sekmīgai kvalitātes nodrošināšanai un nosaka, ka augstskolām/koledžām jābūt kvalitātes nodrošināšanas politikai (ENQA, 2015) (Raksts V). Kvalitātes nodrošināšanas kultūra ir definēta kā profesionālās izglītības un apmācības pamats un Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūra ir aprakstīta ES Padomes 2020. gada 24. novembra "Ieteikumā par profesionālo izglītību un apmācību (PIA) ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai" (ES Padome, 2020). Apmēšanās novērst atlikušos šķēršļus saskaņotu ar Eiropas standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izstrādē un uzturēt arī turpmāk kvalitatīvas izglītības jautājumus prioritātē apliecināta Romas komunikē (EHEA, 2020). Izglītības kvalitāti un to paaugstināšanu kā primāro dimensiju Eiropas Izglītības telpā pozicionēja ES Komisija "Paziņojumā par Eiropas Izglītības telpas izveidi līdz 2025. gadam" (ES Komisija, 2020). Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk (2021–2030), kā 1. stratēģisko prioritāti nosaka kvalitātes uzlabošanu izglītībā un mācībās (ES Padome, 2021).

Pētījuma aktualitāte LR profesionālās izglītības telpā vēsturisko faktoru kontekstā ir saistīta ar jaunu politisko un sociāli ekonomisko procesu uzsākšanos un norisi Latvijā 20. gadsimta nogalē (80-90.gadi), kas kardināli skāra arī izglītības sfēru valstī. Pāreja no valsts pārvaldes stingri reglamentētiem izglītības iestāžu darbības regulējumiem uz dažādu veidu autonomijas formām neatkarīgās valsts atjaunošanas apstākļos nesa vairākas pozitīvas tendences, svarīgākā no kurām ir atzīmējama kā labvēlīgu apstākļu izveidošana izglītības programmu fleksiblas adaptācijas iespējām darba tirgus mainīgajām prasībām un reģionu specifikai. Savukārt decentralizēta un zināmā mērā autonoma izglītības pasākumu plānošana un īstenošana radīja riskus vienotu izglītības satura un rezultātu kvalitātes standartu nodrošināšanā.

Līdz ar to, sakarā ar nepieciešamību rast izglītības kvalitāti garantējošus mehānismus, lai nodrošinātu stabilu kvalitāti izglītības saturā un rezultātos, valsts izglītības telpā aktualizējās kvalitātes nodrošināšanas kā sistēmiska vadības mehānisma ieviešanas jautājumi. Par vienu no svarīgākajiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem tiek izvirzīti KVS izveides un ieviešanas nosacījumi izglītības iestādēs. Uz šo brīdi kvalitātes nodrošināšanas mehānismu esamības aktualitāti un nepieciešamību LR izglītības iestādēs nosaka gan valsts vadošie normatīvie akti (LR Saeima, 1995; LR Ministru kabinets, 2021), gan arī valsts normatīvie regulējumi izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem (LR Ministru kabinets, 2018a, 2018b).

Izglītības kvalitātes un to vadības jautājumu aktualitāte ir noteikta un tiek uzturēta LR valsts attīstības plānošanas un politikas dokumentos: Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadiem starp definētiem politiskiem mērķiem tika noteikta nepieciešamība paaugstināt izglītības vides kvalitāti un uzlabot resursu vadības

efektivitāti, attīstot izglītības iestāžu institucionālo izcilību (LR Saeima, 2014); “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” (LR Saeima, 2010) pozicionē nostāju, ka izglītības kvalitāte, pieejamība un saturs visos izglītības līmeņos un vecuma grupās ir Latvijas attīstības iespēja un cilvēkkapitāla vērtības palielināšanās priekšnosacījums; izglītības kvalitātes jautājumu svarīgumu valsts attīstībai un nepieciešamību stiprināt profesionālo izglītību akcentē “Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam” (LR Saeima, 2020a). Arī pēdējā laikā LR izglītības jomu regulējošo normatīvo aktu un plānošanas dokumentu telpā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas un efektīvas, labi organizētas izglītības sistēmas pārvaldības aspektiem: Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumi (LR Saeima, 2021) noteica valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturu un uzdevumus, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu; LR Ministru kabinets (MK) ar 2021.gada 22.jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam” (turpmāk – Pamatnostādnes) līdz ar definēto virsmērķi nodrošināt kvalitatīvas izglītības iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ir izvirzījis četrus savstarpēji saistītus izglītības attīstības mērķus, vienu no tiem formulējot kā ilgtspējīgu un efektīvu izglītības sistēmas un resursu pārvaldību (LR MK, 2021); Pamatnostādnes iezīmē, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību un Latvijas izglītībā tiek nodrošināta labi organizēta pārvaldība un kompetenta vadība (LR MK, 2021) (Raksts VIII).

c) Aktualitāte izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanas kontekstā

LR Ministru kabineta apstiprinātās Pamatnostādnes nosaka izglītības kvalitātes vadības sistēmas satura struktūru īstenojamo izglītības programmu kvalitātes un atbilstības noteiktiem standartiem nodrošināšanai un paredz, ka par vienu no izglītības KVS pamatelementiem jāklūst izglītības iestādes iekšējai kvalitātes nodrošināšanas sistēmai (LR MK, 2021), taču nesniedz ieskatu vadoties pēc kādiem pamatprincipiem un ar kādām metodēm ir izveidojamas izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanas sistēmas. Teorētiski, vadības procesu kvalitātes nodrošināšanai izglītības iestādes vadība var izvēlēties kādu no vairākiem jau eksistējošajiem KVS modeļiem vai izstrādāt citu modeli.

1. tabula (Raksts VIII)

Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo KVS izveides varianti

Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijas valstīs	Pielietojamo KVS modeļu varianti			
	Ārpakalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, ISO 9000)	Izglītības iestādes izveidota KVS	KVS kā sistēma nav izveidota, tiek izmantota atsevišķu elementu kopa	Kopā
Apzinātās izglītības iestādes	2	3	4	9
Pētījumā iekļautās izglītības iestādes	1	1	3	5

Apzinot faktisko situāciju Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošām institūcijām (turpmāk – tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes), autors konstatēja, ka pamatā tiek pielietoti KVS izveides šādi trīs varianti: a) ārpakalpojuma ietvaros izveidotas KVS (piemēram, ISO 9000), b) izglītības iestādes patstāvīgi izveidotas KVS, c) KVS kā vienota sistēma izglītības iestādē nav izveidota un formāli apstiprināta, bet tiek izmantota atsevišķu KVS piekritīgu elementu kopa (skat. 1.tabulu) (Raksts VIII).

Faktiskās situācijas apzināšanas gaitā iegūtā informācija un praktiskā pieredze liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tajās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, KVS izstrādes praksē, nosakot to izveides pamatprincipus, netiek pielietoti zinātniski pamatoti kritēriji, bet tiek piemēroti pārsvarā uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem lēmumiem balstīti KVS izveides pamatprincipi (Raksts VI). Līdz ar to, zinātniski pamatotu kritēriju attiecīgas izvēles izdarīšanai neesamības apstākļos, KVS izveide un, attiecīgi, arī dotā procesa īstenošanai nepieciešamo resursu iesaiste un izmantošana, tiek veikta nebalstoties uz zinātniski pamatotiem lēmumiem. Rezultātā, ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas organizācijas, administrēšanas un finansēšanas specifiku, nenodrošinot pēc zinātniski pamatotiem principiem un kritērijiem izstrādātu KVS pielietošanu, veidojas riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī profesionālās izglītības valstī, t.sk. robežsardzības jomā, kvalitātes ilgtspējību kopumā (Raksts VI).

Pamatojoties uz augstākminēto un ņemot vērā, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu darbības konceptuālais mērķis ir nodrošināt valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanu, secināms, ka ir aktuāli nepieciešama sistēmiskas, zinātniski pamatotas pieejas piemērošana izglītības procesu un rezultātu kvalitātes nodrošināšanai augstākminētajās izglītības iestādēs. Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Indrikovs, 2007; Kratcoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovits, 2021 u.c.), robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā, un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, līdz ar ko augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Savukārt, KVS izveides un funkcionēšanas jautājumi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, t.sk. KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā līdz šim faktiski nav pētīti (Raksts VIII).

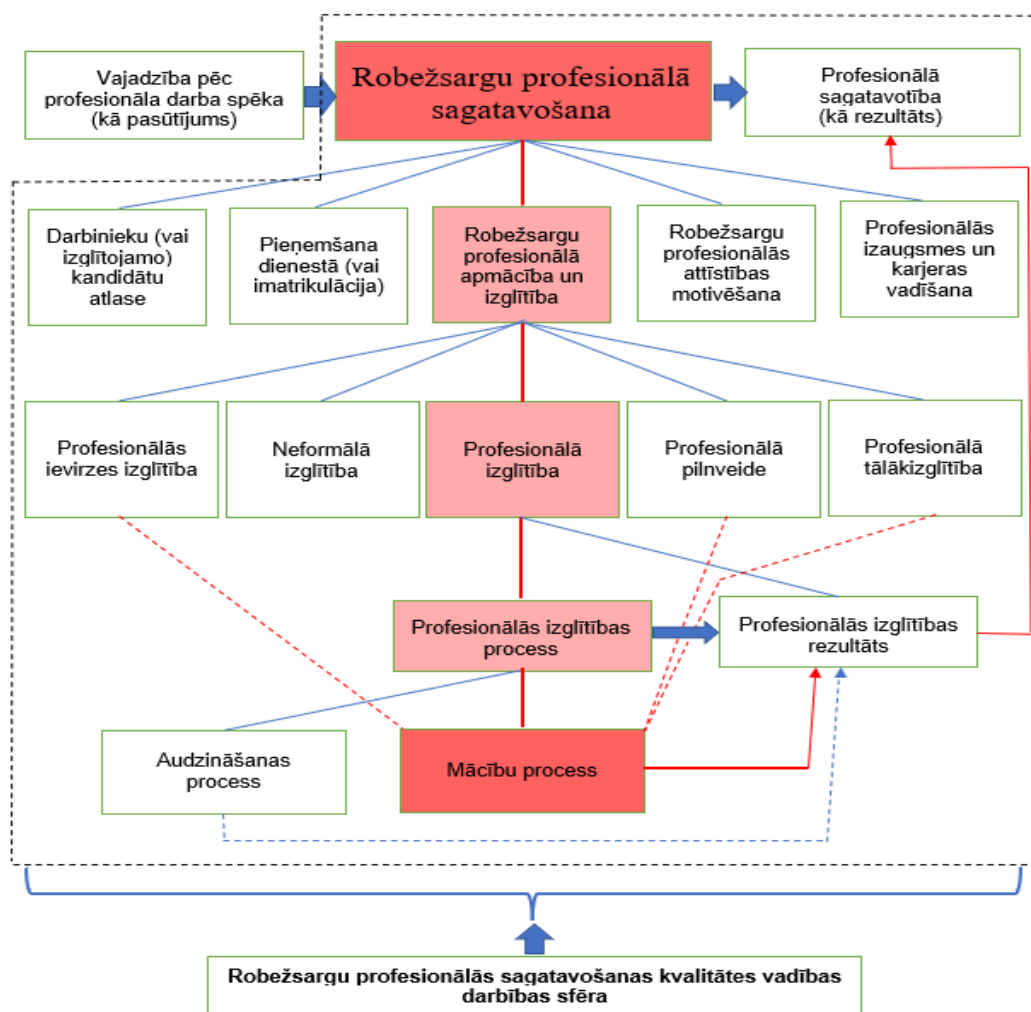
Pētījuma aktualitāti Latvijas valsts reģionālajai attīstībai nosaka vairāku izglītības iestāžu (Daugavpils Universitāte (DU), Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (RTA), Valsts robežsardzes koledža (VRK), Valsts policijas koledža (VPK) (Latgales filiāle)) esamība un darbība Latgales reģionā realizējot attiecīgās profesionālās izglītības programmas un sagatavojot personālu Latvijas valsts tiesībsargājošo institūciju vajadzībām (Raksts III).

Pētījuma tēma un mērķis tika izvēlēti un noteikti, ņemot vērā autora ilggadējo darba pieredzi ar personāla profesionālās sagatavošanas vadības jomu un kvalitātes vadības procesu attīstību saistītos vadošajos amatos LR Valsts robežsardzē (VRS) un Valsts robežsardzes koledžā un attiecīgās problemātikas gan teorētisko, gan praktisko aspektu pārzināšanu. Papildus pieredze un pētījuma aktualitāti apstiprinošas atziņas iegūtas darbojoties Akadēmiskās informācijas centra (AIC) studiju programmu novērtēšanas eksperta statusā.

Promocijas darba pētījumu tematikas aktualitāti akceptējusi un atbalsta LR Iekšlietu ministrija, 2018. gada 26. jūnija vēstulē Nr.1-63/322/343-Z atzīmējot, ka promocijas darba pētījumā iegūtās atziņas un secinājumi var dot būtisku ieguldījumu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm profesionālās izglītības sistēmas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei un efektīvākai mācību procesu administrēšanai.

Pētījuma koncepts un dizains

Analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu un tās elementu mijiedarbību, un balstoties uz to, kā objektu, uz kuru ir vēršama izglītības kvalitātes vadības nodrošināšanas mehānismu darbība noteikto ES un nacionālo prasību robežsargu profesionālo kompetenču jomā sasniegšanai, autors izveidoja pētījuma konceptu, kas robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā ir fokusēts uz profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (skat. 2.attēlu) (Raksts VIII).

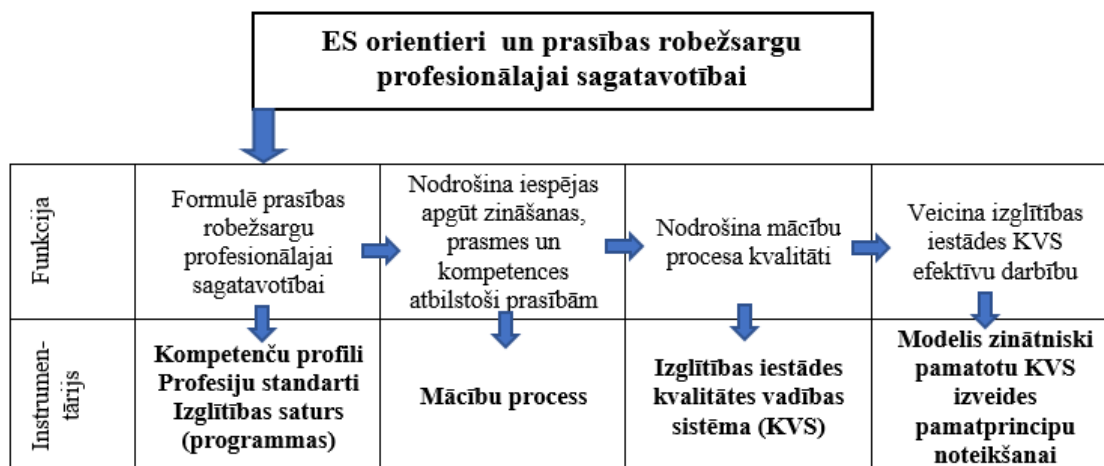
2. att. Pētījuma koncepta fokusēšana uz mācību procesu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā (Raksts VIII)

Pamatojoties uz augstākminēto ir noteikts **pētījuma objekts**: robežsargu profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadība.

Nosakot un analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas vadības galvenās funkcijas un to pakārtoto praktisko secību, autors izstrādāja robežsargu profesionālās sagatavotības, kā īstenojamo robežsargu profesionālās sagatavošanas pasākumu rezultāta, kvalitātes nodrošināšanas konceptuālo shēmu (skat. 3.attēlu), nosakot arī instrumentāriju, kuram jānodrošina shēmā iekļauto funkciju realizēšana (Raksts VIII). Par noteicošo mehānismu, kas nodrošina mācību procesa kvalitāti, konceptā ir noteikta izglītības iestādes KVS, bet par instrumentāriju, kas nodrošina KVS efektīvu

funkcionēšanu, tiek uzskatīta nepieciešamība izmantot attiecīgu modeli zinātniski pamatotu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai (Raksts VIII).

Saskaņā ar augstākminēto noteikts **pētījuma priekšmets**: KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

3. att. **Robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma (Raksts VIII)**

No teorijas analīzes un secinājumiem, ka mācību procesa izglītības iestādē kvalitātes vadības nodrošināšanā noteicoša loma ir attiecināma uz efektīvi funkcionējošas KVS esamību un pilnvērtīgu darbību, izriet praktiskā aktualitāte zinātniski pamatotai pieejai KVS izglītības iestādēs, kā kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, izveides pamatprincipu noteikšanai un, respektīvi, attiecīgā pētnieciskā instrumentārija – modeļa efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, izstrādei.

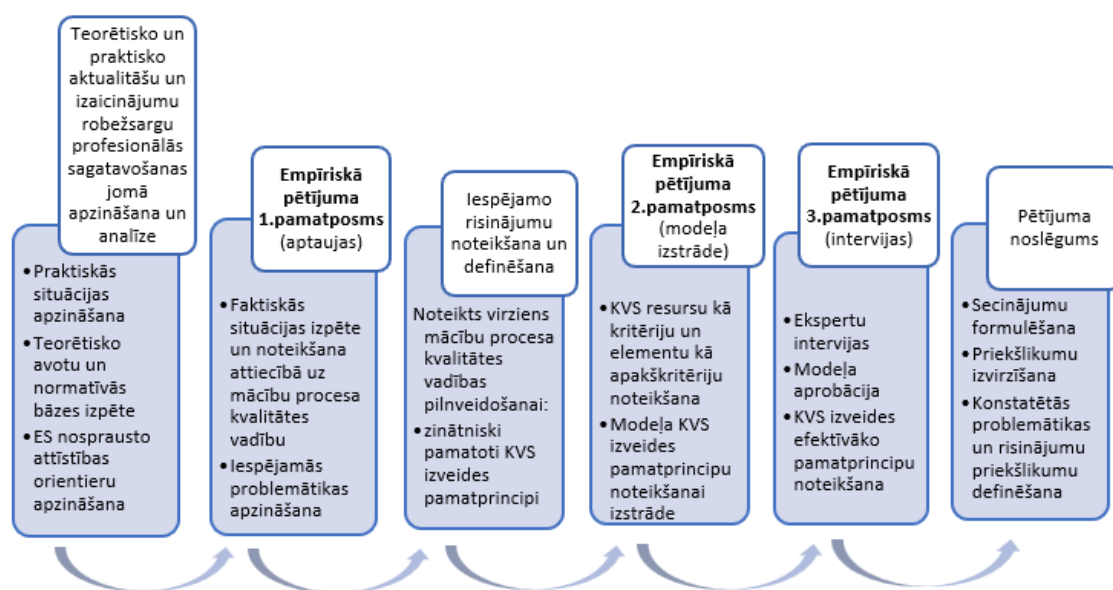
Vadoties no augstākminētā autors veidoja pētījuma koncepta paradigmu, uz kuras pamata promocijas darba izstrādes gaitā formulēts un noteikts **promocijas darba mērķis**: pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs analīzes rezultātiem izstrādāt un aprobēt modeli zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs.

Pētījuma ietvaros ar jēdzienu ‘efektīvākie’ attiecībā uz KVS, tās resursiem, elementiem un KVS izveides pamatprincipiem tiek saprasta pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti.

Vadoties no aktualitātēm robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, pētījuma mērķa sasniegšanai un saskaņā ar izveidoto pētījuma norises konceptuālo struktūru ir formulēti **pētījuma jautājumi**:

1. Vai pastāv, un kādas, problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un kas ir tam par iemeslu?
2. Kāds risinājums rodams konstatēto problēmjaudājumu cēloņu mazināšanai un novēršanai?
3. Kāda ir izstrādātā modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs būtība un struktūra?
4. Kāda metodika un pētnieciskais instrumentārijs ir izmantojami praktiski pielietojot autora izstrādāto modeli KVS izveides izglītības iestādēs efektīvāko pamatprincipu noteikšanai?
5. Kādi ir autora izstrādātā modeļa aprobācijas rezultāti?

Atbilstoši noteiktajiem pētījuma mērķim un pētījuma jautājumiem tika veidota pētījuma konceptuālā struktūra (skat. 4.attēlu), kurā katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija īstenojās pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes (Raksts VIII).

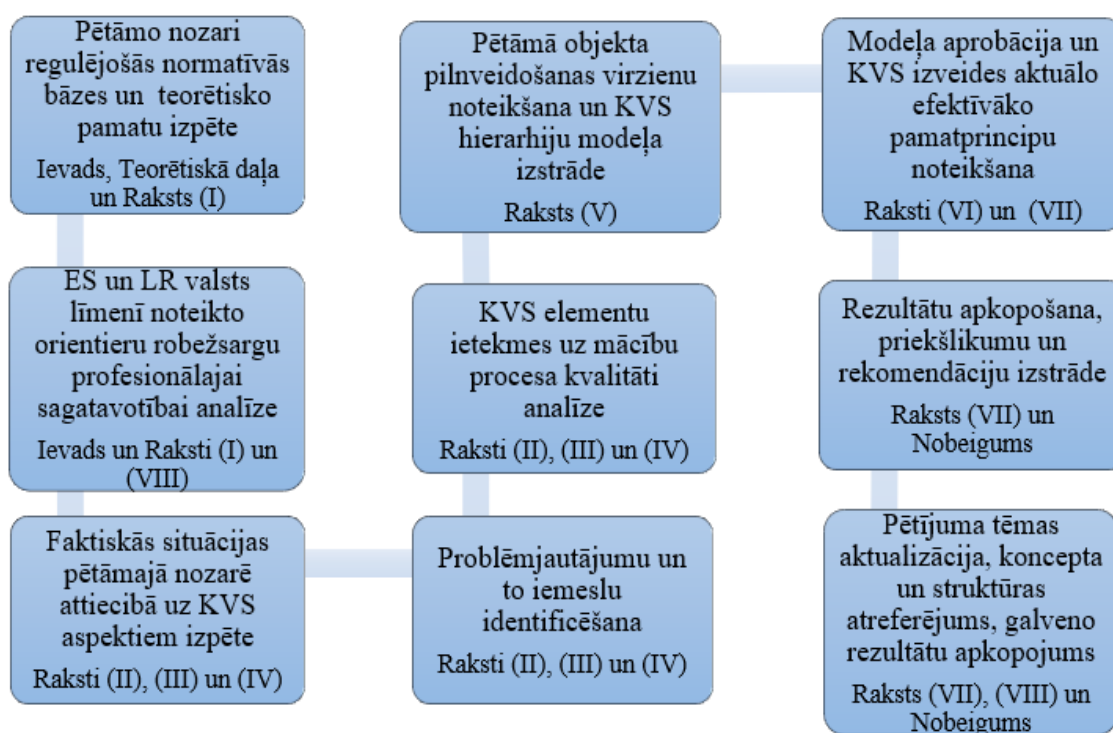

4. att. Pētījuma konceptuālā struktūra (Raksts VIII)

Promocijas darba mērķa pilnvērtīgai sasniegšanai tika noteikti šādi **pētījuma uzdevumi:**

1. Izzināt un raksturot aktuālās prasības robežsargu profesionālajai sagatavotībai un kompetencēm mūsdienu starptautisko attiecību sarežģītumu un konfliktsituāciju radīto izaicinājumu ES robežu drošībai kontekstā.
2. Izpētīt un noskaidrot faktisko situāciju un iespējamo problemātikas esamību profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
3. Izstrādāt modeli KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (turpmāk - KVS hierarhiju modelis), t.sk izveidot KVS hierarhiju modeļa struktūru, kā arī metodiku un instrumentāriju modeļa aprobācijai un praktiskajai pielietošanai.
4. Izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās aprobācijas laikā:
 - izpētīt tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS resursu, autora identificēto un noteikto par svarīgākajiem realizētā pētījuma kontekstā (turpmāk – KVS pamatresursi) un to saturu noteicošo elementu (turpmāk – KVS pamatelementi) ietekmi uz mācību procesa kvalitāti;
 - izvērtēt KVS hierarhiju struktūrā iestrādātos KVS pamatresursus un pamatelementus korelācijā pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti un noteikt aktuālos efektīvākos KVS izveides pamatprincipus kopumā;
 - izveidot zinātnisku pamatojumu rekomendāciju sniegšanai robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes turpmākās pilnveidošanas un attīstības vadībai.
5. Identificēt galvenās problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un izvirzīt priekšlikumus to risināšanai.

Promocijas darba ietvaros pētnieciskās aktivitātes tika plānotas un secīgi realizētas pakārtojot **pētījuma posmus** noteikto uzdevumu izpildei. Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā atspoguļoti 5. attēlā.

5. att. **Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā**

Pētījuma dalībnieki un metodes

Pētījumā kopumā piedalījās triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visus segmentus pārstāvošie 2264 respondenti (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji, pasniedzēji un administrācijas pārstāvji) (Raksti **II, III, IV**) un 20 informanti - četru kategoriju eksperti tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos (Raksti **VI, VII**).

Pētījuma rezultātu validitātes nodrošināšanai pētījuma bāzē papildus izglītības iestādēm, kas sagatavo tikai robežsargus, ir iekļautas arī izglītības iestādes kas sagatavo policijas darbiniekus, pamatojoties uz to, ka Latvijā prasības un dienesta gaitas nosacījumus robežsargiem un policijas darbiniekiem nosaka vienots "Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums" (LR Saeima, 2006). Līdz ar to nepastāv kardinālas atšķirības prasībās un nosacījumos robežsargu un policijas darbinieku profesionālajai sagatavošanai, kā arī noteiktos gadījumos ir pieļaujama dienesta pienākumu pildīšana kādā no tiesībsargājošām institūcijām iegūstot profesionālo izglītību citas tiesībsargājošās institūcijas izglītības iestādē. Savukārt, Lietuvā un Igaunijā pastāv izglītības iestādes kas vienlaikus gatavo darbiniekus gan policijas, gan robežkontroles institūciju vajadzībām.

Kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma mērķu sasniegšanai tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

Teorētiskā metode

ES un LR normatīvo aktu un zinātniskās literatūras analīze izglītības kvalitātes un KVS aspektu darbības jomā.

Empīriskās metodes

A. Datu vākšanas metodes

- Aptaujas četrām respondentu kategorijām,
- Ekspertu intervijas;

B. Sintēzes un modelēšanas metodes

- Jēdzienu konstruktīvā sintēze,
- Iegūto empīrisko datu teorētiskā sintēze,
- KVS hierarhiju struktūrshēmas deduktīvā modelēšana,
- Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai izstrāde,
- KVS hierarhiju modeļa praktiskās pielietošanas metodikas sintēze,
- Rekomendāciju izstrāde un formulēšana;

C. Datu apstrādes metodes

- Aprakstošās statistikas, korelācijas, faktoru analīzes metodes un hierarhiju analīzes metode iegūto datu apstrādei un analīzei,
- “SPSS for Windows 23.0 Version” programmatūras pakete datu statistiskajai analīzei un iegūto rezultātu prezentācijai.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Latvijas valsti un Eiropas Savienību kopumā skārušo mūsdienu izaicinājumu apstākļos noteikto prasību robežsargu profesionālajai sagatavošanai izpilde ir panākama nodrošinot KVS ieviešanu attiecīgo tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un orientējoties uz profesionālās sagatavošanas procesu satura un rezultātu kvalitātes standartizāciju.
2. Uz pētījumiem pamatotu lēmumu KVS izveides pamatprincipu noteikšanai neesamības apstākļos netiek realizēta arī zinātniski pamatota, sistēmiski sabalansēta mācību procesa kvalitātes vadības politika izglītības iestādēs, kā rezultātā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti nodrošinošie pasākumi kopumā nav pilnvērtīgi efektīvi.
3. Modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, kura pielietošanas vispārējais mērķis ir mācību procesa KVS izglītības iestādē pilnveidošana, izstrāde un praktiskā pielietošana novērtējot saskaņā ar hierarhiju analīzes metodi KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, nodrošinās iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu vadībai pieņemt uz pētījumiem balstītus lēmumus objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides pamatprincipu noteikšanā.
4. Pozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir sagaidāma pie nosacījuma, ka KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs tiks izveidota kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījumā rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu KVS pamatresursu atsevišķi.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Pētījuma, kas pirmo reizi ir veikts kompleksā veidā triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS darbības vērtējumu griezumā, īstenošanas rezultātā:

- a) noteikts konceptuālais pamatojums
 - robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu izpētei,
 - tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides zinātniski pamatotu pamatprincipu noteikšanai;
- b) izpētīti un formulēti robežsargu profesionālās sagatavošanas jēdziena būtība un saturs (Raksts I).
- c) izstrādāts aptauju veikšanas instrumentārijs un izpētīts faktiskais stāvoklis attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (Raksti II, III, IV);
- d) veikta pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un KVS pamatresursu un pamatelementu novērtēšanai atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti (Raksts V);
- e) izstrādāts KVS hierarhiju modelis un tā pielietošanas metodika, kas devuši teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm nodrošināt aktuālo efektīvāko KVS izveides pamatprincipu objektīvu noteikšanu un veido platformu zinātniski pamatotas alternatīvas izvēlei (Raksts V);

Nemot vērā, ka sociālo zinātņu telpā terminoloģija nemitīgi evolucionē, autors pētījuma gaitā nepārtraukti strādāja pie lietojamo pamatjēdzienu terminoloģijas turpmākās izpratnes, tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietošanas pilnveidošanas. Lai nodrošinātu pētījuma mērķa sasniegšanu un vienotu, korektu atsevišķu jēdzienu izpratni promocijas darba kontekstā, gadījumos, kad nepieciešamās jēdzienus definīcijas netika konstatētas normatīvajos aktos vai citu pētnieku darbos, vai arī tās bija nepietiekami aptverošas, autors tās sintezēja un formulēja patstāvīgi. Jēdzienu ‘profesionālā sagatavošana’, ‘kvalitātes vadība’, ‘kvalitātes vadības sistēma’, ‘mācību process’, ‘tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes’ mijiedarbības un izmantošanas pētījuma ietvaros nosacījumu skaidrojums atreferēts 1.1. nodaļā.

Pētījuma praktiskā nozīme

- tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu specifikai pielāgotais aptauju instrumentārijs ir izmantojams arī turpmākiem pētījumiem aktuālās faktiskās situācijas noteikšanai un iespējamās problemātikas risku monitorēšanai un diagnosticēšanai kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā;
- autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietošanas metodika var kalpot par instrumentāriju KVS izveides zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs;
- izstrādāta metodoloģija hierarhiju modeļa izstrādei un praktiskai pielietošanai KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai pie objektīvas nepieciešamības, pilnveidojot vai aizvietojot atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus, ir izmantojama arī citās profesionālās izglītības nozarēs;
- pētījuma gaitā īstenotās aktivitātes un jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs esamību un darbības efektivitāti aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas attiecīgo iestāžu stratēģiskā un taktiskā menedžmenta līmeņos, kas,

- prognozējams, kalpos par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai;
- izvirzīti priekšlikumi pētījuma ietvaros identificēto galveno problēmu a) ar pētījuma tēmu saistītās terminoloģijas lietošanas tiesiskiem un praktiskiem aspektiem, b) robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, risināšanai.

Pētījums, kura ietvaros ir izstrādāti zinātniski pamatoti risinājumi KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, ir veikts ar pakārtotu mērķi sekmēt robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu pilnveidošanu tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu praktiskajā darbībā.

Pētījuma ierobežojumi

1. Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai struktūra ietver autora izvēlētos un definētos KVS pamatresursus (kā kritērijus) un pamatelementus (kā apakškritērijus) un ir pakārtota pielietošanai izmantojot hierarhiju analīzes metodi. Iestrādājot modeļi citus KVS pamatresursus vai/un pamatelementus var būt sasniegts atšķirīgs pētījuma rezultāts.
2. Konstatētās atšķirības pētījumā iekļautajās izglītības iestādēs pielietoto KVS modeļu variantos (skat. 1.tabulu) veido relatīvu risku attiecībā uz KVS funkcionalitātes novērtējumu no respondentu un informantu puses to atšķirīgās praktiskās pieredzes ietekmē.
3. Saskaņā ar promocijas darba mērķi un uzdevumiem pētījuma saturs un gaita tika konceptuāli orientēti uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem un tās pilnveidošanas iespējām ieviešot uz zinātniski balstītiem pamatprincipiem izveidotas KVS. Ar personālpolitiku (tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem noteikto kompetenču griezumā), izglītības saturu un rezultātiem saistītie jautājumi netika detalizēti izklāstīti un iekļauti pētījuma tvērumā ņemot vērā promocijas darba fokusēšanos uz pētījuma priekšmetu - KVS izveides pamatprincipiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
4. Nozīmīgs ierobežojums bija zināšanu/informācijas trūkums zinātniskajos avotos saistībā ar promocijas darba pētījuma priekšmetu. Autors nav konstatējis detalizētu pētījumu par KVS izveides izglītības iestādēs pamatprincipu noteikšanas metodēm esamību, kas nedeva iespēju veikt pētījuma rezultātu salīdzinošu analīzi.
5. Lai gan LR normatīvie regulējumi izglītības jomā paredz termina angļu valodā “vocational education and training (VET)” tulkošanu kā “profesionālā izglītība” (LZA Terminoloģijas komisija, 2010), autors promocijas darbā ietvaros, citējot vai atsaucoties uz ES un EP dokumentiem, izmantoja arī terminus “profesionālā izglītība un apmācība” pamatojoties uz apsvērumiem, ka tieši šādi termini tiek izmantoti ES un EP izdotajos dokumentos to oficiālajos tulkojumos latviešu valodā. Ņemot vērā to, ka pētījuma rezultāti tiek publicēti arī starptautiskajos zinātniskajos izdevumos angļu valodā, lai veicot publikāciju tulkojumus netiktu zaudēta pielietojamo terminu sākotnējās būtības un jēgas izpratne attiecīgajā profesionālajā vidē, autors uzskatīja par svarīgu saglabāt citējamā teksta un jēdzienu autentiskumu.

1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKIE PAMATI UN TERMINOLOĢIJAS ASPEKTI

1.1. Pētījuma ietvaros lietojamās terminoloģijas aspektu skaidrojums

Pētot normatīvo aktu bāzi un zinātniskos darbus ar robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības būtību un saturu saistītos jautājumos, autors konstatēja, ka ne visos gadījumos LR tiesību aktos piemērojamo jēdzienu definīciju un skaidrojumu saturs ir pietiekami aptverošs saistībā ar šo jēdzienu praktisko piepildījumu. Arī zinātniskajā vidē dažu jēdzienu skaidrojums vēl nav stabilizējies, par tiem turpinās pētījumi un diskusijas, pastāv šo jēdzienu atšķirīgas definīcijas un to satura interpretācijas.

Lai nodrošinātu pētījuma mērķa sasniegšanu un vienotu, korektu atsevišķu jēdzienu izpratni promocijas darba kontekstā, autors pieturējās rīcības divām alternatīvām. Gadījumos, kad tas bija iespējams, izmantoja piemērotākos pētījuma raksturam, definētos tiesību aktos vai citos pētījumos jēdzienu skaidrojumus un interpretācijas, vai, ja nepieciešamās definīcijas netika konstatētas vai tās bija nepietiekami aptverošas, autors izmantoja risinājumu tās sintezēt un formulēt patstāvīgi.

Profesionālā sagatavošana, kvalitātes vadība

Problemātika

Izvēloties promocijas darba ietvaros pētīt jautājumus, kas ir saistīti tostarp arī ar robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes aspektiem, analizējot normatīvo aktu bāzi un saistošās teorijas, autors konstatēja, ka LR Izglītības likumā jēdziena ‘profesionālā izglītība’ saturs ir noteikts par šauru attiecībā uz tā funkcionalitāti.

Izglītības likums definē, ka jēdziens ‘profesionālā izglītība’ ir saprotams kā “praktiska un teorētiska sagatavošanās darbībai noteiktā profesijā, profesionālās kvalifikācijas ieguvei un profesionālās kompetences pilnveidei” (LR Saeima, 1998). Autors konstatējis, ka jēdziena ‘profesionālā izglītība’ saturs likuma ietvaros ir orientēts uz izglītojamo un ar izmantoto darbības vārdu ‘sagatavošanās’ faktiski akcentē tikai izglītojamā vietu un aktivitātes izglītības procesā, bet faktiski nekādā apjomā neietver sevī izglītības iestāžu lomu profesionālās izglītības mērķos un saturā.

Arī Izglītības likuma atslēgas jēdziena ‘izglītība’ skaidrojums - “sistematizēts zināšanu un prasmju apguves un attieksmju veidošanas process un tā rezultāts” - dotā likuma redakcijā ir ar relatīvu orientāciju uz izglītojamo, par ko liecina vārda ‘apguves’ pielietojums. Šāda jēdziena ‘izglītība’ redakcija autora skatījumā ir nepilnvērtīgs dotā jēdziena satura praktiskā piepildījuma atspoguļojums, jo no tās izriet, ka uz izglītības iestādes kompetenci faktiski ir attiecināma tikai funkcija ‘attieksmju veidošana’. Līdz ar to ir konstatējama relatīva disonanse ar Izglītības likumā noteikto izglītības iestādēm uzdevumu un kompetenci īstenot izglītības programmas (LR Saeima, 1998).

Jāatzīmē, ka arī zinātniskajos pētījumos jēdziens ‘izglītība’ tiek uztverts un skaidrots atšķirīgos redzējumos un redakcijās, no kā izriet pakārtots secinājums, ka jēdziens ‘profesionālā izglītība’ ir daudzpusīga parādība, un zinātnē nepastāv vienprātības attiecībā uz tā definīciju un saturu (Beck, 1971; Hanushek et al., 2017; Valk & Kratovits, 2021 u.c.). Nozīmīgas viedokļu disonanses konstatējamas diskusijās attiecībā uz jēdziena ‘izglītība’ subjektiem, t.i. vai dotais jēdziens ietver savā definīcijā procesus, kuros nozīmīga loma ir paredzēta gan tiem, kas organizē un nodrošina mācību procesu, gan tiem, kas māca un mācās, vai arī ir pamatā orientēts zināšanu nodošanas no izglītotāja izglītojamajam virzienā. Piemēram, viena daļa zinātnieku uzskata, ka izglītība ir zināšanu, prasmju, attieksmes, vērtību, paradumu un tradīciju nodošanas process

(Elsayed, 2020 u.c.). Savukārt, citi pētnieki pieturās pie viedokļa, ka izglītība nav tikai pārraides process, bet ka tas ir drīzāk sadarbības process, kurā dalībnieki kopīgi strādā, lai risinātu problēmas, veicinātu mācīšanos un galu galā kopā radītu jaunas zināšanas un dalītos ar tām (Nirmala, 2017 u.c.).

Amerikas Profesionālā Asociācija jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ vēsturiski definē kā izglītību, kuras mērķis ir attīstīt prasmes, spējas, sapratnes, attieksmes un darba ieradumus, ietverot sevī zināšanas un informāciju, kas ir vajadzīgi darbiniekiem, lai iesāktu un veidotu progresu nodarbinātībā uz noderīga un produktīva pamata (American Vocational Association, 1954). Savukārt, enciklopēdijā “*Britannica*” jēdziens ‘izglītība’ tiek definēts kā disciplīna (angļu val.: ‘*discipline*’), kas attiecas uz mācīšanas un mācīšanās metodēm (Lawson et al., 2021).

Vadoties no augstākminētā autors secina ka jēdziens ‘izglītība’ pēc sava teorētiskā un praktiskā satura piepildījuma būtu jāsaprot un jāuztver pilnvērtīgāk un ievērojami plašāk, nekā tas izriet no Izglītības likumā iekļautās definīcijas, paredzot tajā arī izglītības iestāžu un izglītotāju lomu.

Savukārt, Nacionālās programmas projektā “Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai” (LR IZM, 2007) jēdziens ‘vadība’ ir skaidrots kā “prasme plānot, organizēt, stimulēt un kontrolēt procesu, izmantojot mūsdienīgu visiem procesā iesaistītajiem sadarbības partneriem atbilstošu un kvalitatīvu darba organizāciju” (LR IZM, 2007, 15). LR Ministru kabinets jēdziena ‘kvalitātes vadība’ būtību definē kā spēju pastāvīgi uzlabot organizācijas procesus, padarot tos pēc iespējas efektīvākus (lētākus, ātrākus u.tml.) un novēršot kļūdu jeb neatbilstību rašanos (LR Valsts kanceleja, 2020), kas autora redzējumā, funkcionalitātes satura griezumā kvalitātes vadības procesā attiecībā uz izglītības jomu paredz galveno, noteicošo lomu izglītības iestādei, t.i. tās vadībai un mācību spēkiem.

1.1. att. Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā nesavietojamība

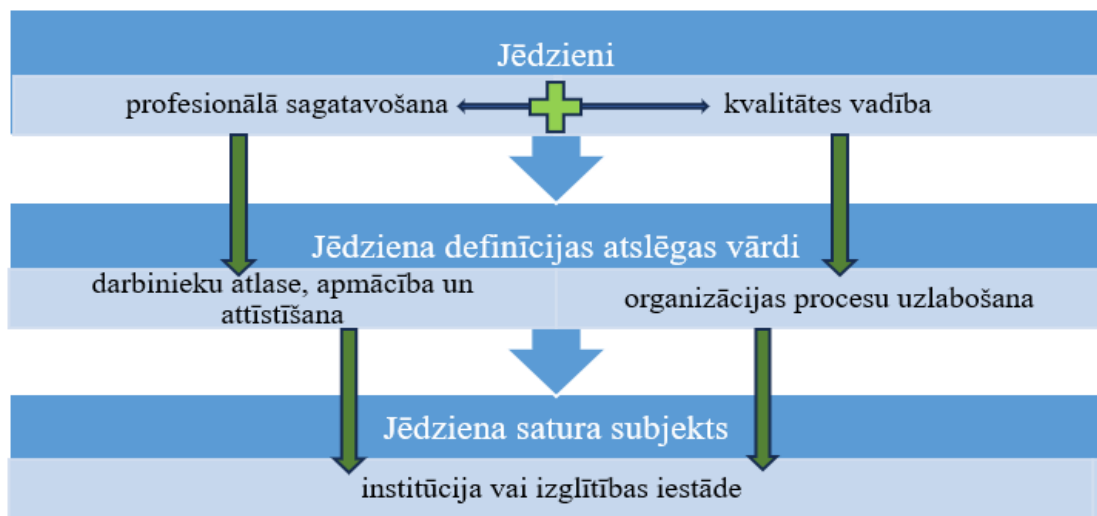
Pamatojoties uz augstākminēto, autors ir konstatējis jēdzienu ‘kvalitātes vadība’ un ‘profesionālā izglītība’ savstarpējo saturisko nesavietojamību funkcionalitātes kontekstā attiecībā uz to subjektiem (skat. 1.1. attēlu) un secina, ka tiesību akta “Izglītības likums” patreizējā redakcija attiecībā uz jēdzieniem ‘kvalitātes vadība’ un ‘profesionālā izglītība’ apgrūtinā to savstarpējo sintēzi, jo apvienotais jēdziens ‘profesionālās izglītības kvalitātes vadība’ nebūtu pietiekami profesionālās izglītības procesus aptverošs un valīds izmantošanai dotā pētījuma ietvaros.

Risinājums

Pamatojoties uz augstākminēto secināms, ka Izglītības likuma jēdziena ‘profesionālā izglītība’ definīcijas saturs, ar orientāciju tikai uz izglītojamā kā subjekta lomu izglītības mērķu sasniegšanā, neatbilst ne faktiskajai situācijai, ne arī vairāku zinātnieku (Nirmala, 2017; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 u.c.) atziņām. Lai promocijas darba ietvaros korekti, saturiski sabalansēti aptvertu nepieciešamo jēdzienu kopu, autors pētījuma vajadzībām formulēja un izmantoja jēdzienu ‘profesionālā sagatavošana’, kurā ietvēra atbilstošu pētījuma aktualitātēm saturu.

Apkopojot LR VRS praktisko pieredzi un meklējot pilnvērtīgu, atbilstošu jēdziena ‘profesionālā sagatavošana’ piepildījumu, rakstā (I) tas tiek definēts un turpmāk pielietots kā robežkontroles institūcijas un tās izglītības iestādes īstenojamais personāla profesionālās sagatavošanas process, kas sevī ietver attiecīgās institūcijas vai izglītības iestādes īstenojamo pasākumu kompleksu attiecībā uz darbinieku (vai izglītojamo) kandidātu atlasi, pieņemšanu dienestā (vai imatrikulāciju), profesionālo izglītību un apmācību (t.sk. sākumapmācību dienesta vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšanu, tālākapmācības pasākumu organizēšanu un kontroli, zināšanu un prasmju atbilstības novērtēšanu), kā arī profesionālās attīstības motivēšanu, izaugsmes un karjeras vadīšanu. Ar šo personāla profesionālā sagatavošana pēc būtības tiek identificēta kā pilnvērtīga un nozīmīgā institūcijas personālpolitikas sadaļa, kas tiek realizēta ar mērķi sagatavot un attīstīt institūcijas darbiniekus.

Ar šādu jēdziena ‘profesionālā sagatavošana’ interpretāciju un ieviešanu promocijas darbā sasaistē ar jēdzienu ‘kvalitātes vadība’ autors nodrošināja korektu doto terminu saturisko savietojamību un izmantošanu pētījuma ietvaros (skat. 1.2. attēlu).

1.2. att. Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā savietojamība

Kvalitātes vadības sistēma

Problemātika

Pētot un analizējot izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanas mehānismus saistībā ar personāla profesionālās sagatavošanas aspektiem, autors konstatēja, ka LR valsts tiesību aktos, starptautisko organizāciju rekomendācijās un vadlīnijās, kā arī zinātniskos pētījumos pārsvarā tiek operēts ar diviem pamatjēdzieniem – ‘kvalitātes vadība’ (*quality management*) un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’ (*internal quality assurance*). Kvalitātes nodrošināšana bieži tiek uzskatīta par daļu no izglītības kvalitātes vadības, bet

dažreiz šie divi termini tiek uzskatīti par sinonīmiem (Vlăsceanu, Grünberg & Parlea, 2007). Savukārt, LR valsts normatīvajā bāzē ir novērojama šo jēdzienu pakāpeniska evolūcija. No 2001. līdz 2010. gadam LR MK Noteikumi (LR Ministru kabinets, 2001b) un Ieteikumi (LR Ministru kabinets, 2001c) rosināja KVS veidošanu valsts pārvaldes iestādēs. No 2011.gada Augstskolu likumā (LR Saeima, 1995) ir iestrādāta prasība par iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas (IKNS) īstenošanas nepieciešamību augstskolās un ir noteikts tās saturiskais ietvars. LR MK gan līdz šim savā darbā turpina izmantot abus augstākminētos jēdzienus. Neskatoties uz to, ka šie jēdzieni gan teorētiski, gan praktiskajā darbībā ir savstarpēji cieši saistīti, zinātnieki meklē risinājumus rast precīzas definīcijas šiem jēdzieniem. Piemēram, tiek uzskatīts (Štefenhagena & Bariss, 2018), ka jēdziens ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’ attiecas uz augstskolas pamatdarbības mērķu – studiju un pētnieciskās darbības rezultātu – sasniegšanu, un to regulē Eiropas asociācijas kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā pieņemtie studiju un pētniecības kvalitātes standarti un vadlīnijas atbilstoši Boloņas deklarācijai un Lisabonas konvencijai (ENQA, 2015). Jēdziens ‘kvalitātes vadība’, toties, attiecas uz institucionālās vadīšanas darbības jomu izglītības iestādes visu mērķu un rezultātu sasniegšanai, ko praksē realizē izglītības iestādes izpildvara sadarbībā ar administratīvajām struktūrvienībām (Štefenhagena & Bariss, 2018). Arī dažos ārvalstu zinātnieku darbos tiek atbalstīta uz vadības procesiem balstīta pieeja izglītības kvalitātes nodrošināšanas jautājumos (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 u.c.).

Risinājums

Pamatojoties uz teorētisko analīzi autors secināja, ka, ja neuzskatīt jēdzienus ‘kvalitātes vadība’ un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’, un attiecīgi – ‘kvalitātes vadības sistēma’ un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēma’ – par sinonīmiem pēc būtības un satura, tad ir zināms pamats uzskatīt, ka jēdziens ‘kvalitātes vadības sistēma’ ir relatīvi plašāks un aptverošāks par jēdzienu ‘IKNS’ attiecībā uz faktoriem, kas ietekmē personāla profesionālās sagatavošanas kvalitāti izglītības iestādēs.

Saskaņā ar vadībzinātņu pētnieka I.Foranda (Forands, 2018) izstrādāto definīciju vadībzinība, pārvaldība, vadība jeb menedžments (angļu: ‘*management*’) ir viena no uzņēmējdarbības jomām, kura apskata uzņēmuma vai organizācijas vadīšanas spēju un iespējas, kas ietver plānošanu, organizēšanu, koordinēšanu, personāla veidošanu, motivēšanu un kontroli. Vadoties no robežsargu profesionālās sagatavošanas mērķu, tiesisko un praktisko aspektu specifikas, promocijas darba mērķis un būtība ir galvenokārt orientēti uz ar kvalitātes vadības funkcijām saistīto faktoru izpēti izglītības iestādēs, kas realizē profesionālās izglītības programmas.

Ņemot vērā augstākminētos secinājumus un apsvērumus, kā arī aspektu, ka profesionālās izglītības mācību procesa un tā rezultātu kvalitātes sasniegšanai ir nepieciešama kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, kas aptver visas izglītības iestādes darbības sfēras, nodrošināšana, t.i. vadības sistēmu ieviešana izglītības iestāžu institucionālajā kvalitātes pārvaldībā, pētījuma ietvaros autors attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanas mehānismu kopu, t.sk. arī IKNS, pieturējās izmantot vienotu, universālāko jēdzienu – ‘kvalitātes vadības sistēma’.

Mācību process

Problemātika

Izglītības likumā jēdziena ‘izglītība’ definējumā noteikts, ka izglītības process ietver mācību un audzināšanas darbību (LR Saeima, 1998). Autors konstatēja, ka ne dotais likums, ne citi LR uz Izglītības likuma pamata izdotie normatīvie akti nenosaka un nepaskaidro pielietotā jēdziena ‘mācību darbība’ būtību un saturu. Līdz ar to nav

pietiekami skaidri izprotams Izglītības likuma kontekstā arī jēdziena ‘izglītības process’ (kas saskaņā ar dotā likuma redakciju sevī “ietver mācību un audzināšanas darbību”) saturiskais piepildījums. Arī izdodamajos tiesību aktos LR likumdevējs (LR Saeima) un valdība (LR MK) terminu ‘mācību darbība’ praktiski izmanto relatīvi reti.

Savukārt, jēdziens ‘mācību process’ tiek plaši izmantots gan praktiskajā aprītē ar izglītību saistītajā sfērā, gan LR tiesību un normatīvajā bāzē, gan tiek piemērots likumdošanas praksē attiecībā uz visu veidu izglītību, t.sk. arī augstāko.

Risinājums

Pēc būtības satura jēdziens ‘mācību darbība’ sastāv no divām būtiskām komponentēm - pedagoga mācīšanas darbība un izglītojamā mācīšanās darbība - un līdz ar to jēdziens ‘mācību darbība’ saturiski ir pielīdzināms jēdzienam ‘mācību process’. Savukārt jēdziens ‘mācību process’ ir definējams kā mērķtiecīgi organizēta izglītojamā mācīšanās un pedagoga mācīšanas tiešā norise.

Pamatojoties uz nepieciešamību pētījuma ietvaros rast validu piepildījumu jēdzieniem ‘mācību darbība’ un ‘mācību process’ autors izstrādāja šādu jēdziena ‘mācību darbība’ definīciju: mācību darbība ir izglītības iestādes galvenais pamatdarbības veids, mērķtiecīgi organizēta un īstenojama plānveida mācību aktivitāšu norise, kuru uzdevums ir izglītības iestādes, pedagogu un izglītojamo mijiedarbībā nodrošināt mācību programmā definēto izglītības mērķu sasniegšanu noteiktā kārtībā un laikā.

Vadoties no izglītības sfērā praktiskajā aprītē iedibinātās prakses terminoloģijas lietošanā, pētījuma satura konsekventai atspoguļošanai autors promocijas darba ietvaros jēdzienu ‘mācību process’ izmantoja izstrādātā jēdziena ‘mācību darbība’ kontekstā.

Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes

Problemātika

Promocijas darba temats ir saistīts ar robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem. Ņemot vērā triju Baltijas valstu vēsturiskās attīstības analogijas un radniecisko tiesībsargājošo institūciju aktuālo mērķu un uzdevumu relatīvu identiskumu, lai iegūtu ar pētījuma problemātiku saistītās pieredzes un informācijas plašāku klāstu, pētījuma aktivitātes aptver vairākas Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādes, kas realizē attiecīgas profesionālās izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošo, pamatā robežsardzes un policijas, institūciju vajadzībām. Pētījumā iekļauto izglītības iestāžu sarakstā ir gan tās, kas hierarhiski ir pakļautas attiecīgā profila tiesībsargājošajām iestādēm, gan tās, kas darbojas autonomas pašpārvaldes institūcijas statusā, bet realizē attiecīgās programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām.

Ņemot vērā tiesiskās un praktiskās atšķirības Latvijas, Lietuvas un Igaunijas robežsargu profesionālajā sagatavošanā un šajā procesā iesaistīto izglītības iestāžu juridiskajā statusā, kā arī to sadarbības formās ar tiesībsargājošajām institūcijām, kas pasūta izglītības pakalpojumus, pētījumā iekļauto visu izglītības iestāžu ikreizējā pilna nosaukuma pieminēšana promocijas darba tekstā būtu tehniski smagnēja, bet optimizēta bez attiecīgas cirkulāras atrunas - juridiski un stilistiski nekorekta.

Risinājums

Promocijas darba ietvaros, tā teksta apjoma un uztveres atvieglošanas nolūkos, visas izglītības iestādes, kas realizē attiecīgās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām, tiek apkopotas zem jēdziena ‘tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes’.

1.2. Pētījuma teorētiskie pamati

Kvalitātes nodrošināšanas vadība un, attiecīgi, kvalitātes jēdziens ir izteikti aktuāli mūsdienās diskusiju un pētījumu temati gan valsts pārvaldē, gan uzņēmējdarbības vidē, gan izglītības sfērā. Kvalitātes jēdziena satura un būtības, kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumu un aspektu, to problemātikas jautājumu izpētes pamati praktiķu un teorētiķu darbos tika likti 20. gadsimta otrajā pusē (Juran, 1970, 1974; Deming, 1982; Garvin, 1984; Ishikawa, 1985; Harvey & Green, 1993 u.c.), un pētījumi kvalitātes vadības un nodrošināšanas teoriju attīstības jomā joprojām ir aktuāli un tiek turpināti arī mūsdienās (Harvey, 2009a, 2009b; Deming, 2012 u.c.).

Pēdējās desmitgadēs kvalitāte ir kļuvusi par daudzu organizāciju stratēģiju un tiek uzskatīta par galveno konkurences priekšrocību faktoru. Izņēmums nav arī izglītības iestādes, kurām kvalitātes lomas un nozīmes aktualitāti izglītības sistēmas darbībā nosaka ne tikai iekšējās un ārējās formālās, bet arī praktiskās darba tirgus prasības.

Izglītības jēdziens, tā būtības un satura izpēte vienmēr ir bijusi daudzu zinātnieku redzeslokā kā pasaulē (Bush, 1995; Zelvis, 1999; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 u.c.), tā arī Latvijā (Broks, 2000; Zīds, 2000; Žogla, 2001; Alijevs, 2005; Indrikovs, 2006; Golubeva, 2007 u.c.). Izglītības loma sabiedrībā palielinās un arvien lielāku nozīmi iegūst izglītības kvalitātes apzināšanas un pilnveidošanas ceļi, metodes un līdzekļi, kas ietekmē mācīšanas, mācīšanās, pētniecības, administrēšanas un zināšanu pārveidošanas rezultātus (Sahney, Banwet & Karunes, 2004). Tiek pamatoti uzskatīts, ka kvalitātes vadība nodrošina saikni starp procesu un rezultātiem (Frazier, 1997 u.c.). Līdz ar to izglītības procesu un rezultātu kvalitātes būtības, problemātikas un koncepciju jautājumi tiek plaši pētīti, kā arī regulāri apspriesti un aktualizēti gan zinātnieku aprindās, gan starptautisko zinātnisko un pētniecisko organizāciju darbības ietvaros (Kells, 1992; Ramsden, 1992; Harvey, 1995; Kristofersena, Sursoka & Vesterheidens, 1998; Roffe, 1998; Ferbrāks u.c., 1999; McKay & Kember, 1999; Brennan & Shah, 2000; Hoy, Bayne-Jardine & Wood, 2000; Kangro, 2000; Vīra, 2001; Поташник, 2002; Eglītis, 2003; Morriey, 2003; Селезнева, 2003; UNESCO, 2003, 2004; Dew & Nearing, 2004; Rauhvargers, 2004; Mukhopadhyay, 2005; Klotiņa, 2006; Paņina, 2007; Becket & Brookes, 2008; Janauska u.c., 2008; Moodie, 2008; Berings, 2009; Williams, 2009; Граничина, 2009; Pratasavitskaya & Stensaker, 2010; Kalvāns, 2011; Schindler et al., 2015; Beerkens & Udam, 2017; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017; Commonwealth Secretariat 2017; Maguad, 2018; Štefenhagena & Bariss, 2018 u.c.).

Lai gan līdz ar to zinātne ir uzkrājusi ievērojamu teoriju un zināšanu potenciālu, līdz šim tomēr vēl nav nostabilizējusies izglītības kvalitātes jēdziena satura izpratne zinātniskajās aprindās un tiesiskajā vidē, nav arī viennozīmīgas un vispāratzītas izglītības kvalitātes noteikšanas metodikas un konkrēto paņēmieni. Rezultātā kvalitāti bieži dēvē par relatīvu jēdzienu, par pamatu tam minot to, ka kvalitāte ir saistīta ar termina lietotāju un apstākļiem, kādos tā tiek lietota. Bieži tiek pielietotas atšķirīgas kvalitātes definīcijas, kas zināmā mērā atspoguļo vienotas izpratnes attiecībā uz jēdzienu 'kvalitāte' trūkumu sabiedrībā un zinātnē. Šādu kolīziju viedokļos pamatā ir tas, ka kvalitāte tiek uzskatīta par 'ieinteresēto pušu radnieku'. Piemēram, studentu un pasniedzēju uzmanības centrā varētu būt kvalitāte izglītības procesā, savukārt darba devēji varētu koncentrēties uz izglītības rezultātiem (Harvey & Green, 1993). Līdzīgs uzskats ir arī citiem pētniekiem (piemēram, Cheng & Tam, 1997; Pounder, 1999 u.c.), pamatojot šādu nostāju ar to, ka kvalitātes jēdzienam ir atšķirīga nozīme ieinteresētajām personām, jo, iespējams, gan iekšējām, gan ārējām ieinteresētām pusēm ir atšķirīgas vai pat pretrunīgas kvalitātes definīcijas izpratnes, līdz ar ko arī 'izglītības kvalitāte' ir diezgan neskaidrs un pretrunīgi vērtēts jēdziens. Ņemot vērā to, ka diskusijas ap

jēdzienu 'kvalitāte' un 'izglītības kvalitāte' būtību un saturu turpinās, ir svarīgi uzsvērt, ka izglītības iestādes darbības rezultātu kvalitāti nodrošina kvalitātes vadības procesi, kas uztverami kā galvenie izglītības iestādes darbības nodrošināšanas procesi (Иванченко, 2016 u.c.).

Nemot vērā teorētiskās pieejas un Latvijas izglītības telpas specifiku, LR Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) pētījumā "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" tiek akcentēts, ka, lai sasniegtu izvirzītos izglītības rezultātus un nodrošinātu mācību kvalitāti un drošu vidi, būtiska loma ir izglītības vadībai un izveidotajai organizācijas kultūrai izglītības iestādēs un ka kvalitatīvas mācības vistiešāk ietekmē izvirzīto izglītības mērķu sasniegšanu (LR IZM, 2019). Arī zinātnieku aprindās pastāvošie viedokļi, ka kvalitatīva mācīšana tiek uzskatīta par svarīgu studentu mācīšanās priekšnoteikumu (Scheerens & Bosker, 1997; Prosser, 2013 u.c.), norāda uz mācību procesa kvalitātes prioritāro nozīmi izglītības mērķu sasniegšanā. Augstākminētie IZM un zinātnieku pētījumu secinājumi saskan ar autora viedokli, ka sasniedzamo izglītības kvalitātes mērķu kontekstā noteicošā ir mācību darba, tātad, mācību procesa kvalitāte, kam augstu prasību izvirzīšana rezultātā attīsta izglītojamo profesionālās spējas un stiprina rīcībspējas kapacitāti. Savukārt, laba kvalitātes vadības procesu pārvaldība izglītības iestādēs veido nepieciešamo vidi, kurā tiek nodrošināta atbilstoša mācību procesa organizācijas un norises kvalitāte izvirzīto izglītības mērķu sasniegšanai.

Viens no svarīgākajiem nosacījumiem izglītības (tai skaitā mācību procesa) kvalitātes nodrošināšanai un uzlabošanai ir pareizi organizēta iekšējā institucionālā uzraudzība (kontrolē), kas ir svarīgs KVS pamatresurss un līdzeklis tās efektivitātes diagnosticēšanai, kā arī neaizvietojams instruments atgriezeniskās informatīvās saites nodrošināšanai starp dažādu kategoriju mācību procesa dalībniekiem. Iekšējās kontroles sistēmai (IKS) jābūt paredzētai jebkuras organizācijas (tai skaitā izglītības iestādes) visu darbības procesu un rezultātu efektivitātes un kvalitātes diagnosticēšanai un savlaicīgai informācijas plūsmas nodrošināšanai vadībai lēmumu pieņemšanai ar mērķi novērst konstatētos trūkumus un veikt nepieciešamos uzlabojumus procesu organizācijā un norisē, jo viens no kvalitātes vadības pamatprincipiem ir lēmumu pieņemšanas princips, kas balstīts uz faktiem un procesu analīzes ietvaros iegūtiem datiem. Līdzīgu viedokli pauž P. Millers un Olerijs (Miller & O'Lery, 1987), kā galveno kontroles mērķi norādot vadītāju nodrošināšanu ar savlaicīgu, objektīvu informāciju par situāciju organizācijā, salīdzinot faktiskos darbības rādītājus ar plānotajiem.

Kvalitātes kontroles mehānismu funkcionēšanas (arī izglītības iestādēs) teorijas un praktiskie aspekti - iekšējās kontroles saturs, organizācija, realizācijas formas, metodes, darbības efektivitāte un to ietekmējošie faktori - vienmēr ir bijuši par pētnieku un praktiķu uzmanības un izpētes objektu (Simons, 1987; Brūna, 1994; Praude, Beļčikovs, 1996; Bērzkalns, Boulton, 2000; Gramling et al., 2004; Spencer Pickett, 2005; Соколов, Рукин, 2007; Verdina, 2010; Verdina, Kašētienē & Liela, 2010; Popescu & Dascalu, 2012; Vērđina, 2012; Шибаев, 2013 u.c.).

Tiesisko un metodisko pamatu IKS izveidei, t.sk. tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs, nosaka valsts normatīvie akti. Latvijas Republikā attiecīgo jomu regulē "Iekšējā audita likums" (LR Saeima, 2012), kas nosaka IKS definīciju un tiesisko deleģējumu IKS izveidošanai, pārraudzībai un uzlabošanai, un LR MK "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" (LR Ministru kabinets, 2012), kas nosaka pamatprasības IKS un tās izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas kārtību tiešās pārvaldes iestādēs. Starp pamatprasībām IKS darbībai ir noteikti nosacījumi attiecībā uz efektīvu, lietderīgu un ekonomisku iestādes darbību atbilstoši tās kompetencei, izvirzītajiem mērķiem, uzdevumiem un pieejamajiem

resursiem un pieļauto kļūdu savlaicīgu identificēšanu, novēršanu un nepieciešamo uzlabojumu veikšanu. Kā IKS struktūras savstarpēji saistītie elementi augstākminētajā valsts normatīvajā dokumentā (LR Ministru kabinets, 2012) ir definēti iestādes darbības plānošana, kontroles vides izveidošana, risku noteikšana, analīze un novērtēšana, kontroles pasākumu īstenošana un uzraudzība, kas akcentē IKS kā resursa nozīmīgo lomu KVS instrumentārijā.

Promocijas darba autora praktiskajā darba pieredzē novērotās tendences atrada apstiprinājumu konstatētos zinātnieku pētījumos (Vērđiņa, 2012 u.c.) secinājumos un atziņās, ka izglītības iestāžu vadītāji bieži vien nepievērš pietiekamu uzmanību efektīvas iekšējās kontroles organizēšanai, t.sk. izglītības programmu īstenošanas procesā. Rezultātā izglītības iestāžu vadības rīcībā nav pilnas informācijas ne par noteikto mērķu un uzdevumu izpildes gaitu un rezultātiem, ne arī par iespējamajiem riskiem kā kopumā organizācijā, tā arī atsevišķu studiju programmu īstenošanas griezumā.

Mācību procesa organizācijas, nodrošināšanas, norises un sasniegto rezultātu objektīva novērtēšana ir viens no galvenajiem izglītības kvalitāti regulējošiem faktoriem. Līdz ar to izglītības iestādes darbības procesu, t. sk. mācību procesa kvalitātes iekšējās kontroles pilnvērtīgas funkcionēšanas nodrošināšana, tās optimizācija un dažādu aspektu uzlabošana, lai palielinātu gan pašas kontroles, gan visas izglītības iestādes efektivitāti ir uzskatāma par vienu no mūsdienu profesionālās izglītības aktuālākajiem izaicinājumiem.

Iekšējās kontroles pamatmetode tai noteikto mērķu sasniegšanai ir procesu un rezultātu uzraudzība. Par vienu no iekšējās kontroles efektīvākajiem instrumentiem pēdējās desmitgadēs ir kļuvis procesu sistēmiskais kvalitātes monitorings, kas mūsdienās tiek uzskatīts par pilnvērtīgā mācību procesa svarīgu un neatņemamu faktoru un tiek intensīvi pētīts (Kennedy, 1998; Макарова, 1998; Corder, Horsburgh & Melrose, 1999; Галямина, 2000; Бершадский, 2002; Мартыненко, 2003; Чандра, 2008; Ганченко, Гривенная, 2012; Пфейфер, 2012; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017; Scherman, Bosker & Howie, 2017; LR IZM, 2019 u.c.). Kvalitātes monitorings ir spējīgs kļūt par efektīvu līdzekli un kompleksu instrumentu mācību procesa kvalitātes vadībā izglītības iestādē pie nosacījuma, ka tas tiek plānots un īstenots kā vienots, regulārs pasākumu kopums un ir uzskatāms par līdzekli, ar kura palīdzību var izmērīt izglītības iestādes mācību procesa kvalitātes procesuālos un rezultējošos aspektus un nodrošināt sistemātiski funkcionējošu atgriezenisko saiti aktuālās informācijas saņemšanai no visiem ieinteresētajiem mācību procesa dalībniekiem.

Lai gan LR IZM pētījumā "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" tiek uzsvērts, ka "izglītības kvalitātes monitoringa sistēma jākoncentrē uz procesiem izglītības iestādes līmenī, lai pedagogiem un iestāžu vadībai nodrošinātu vajadzīgo informāciju par veicamajiem uzlabojumiem, kā arī rezultātiem izglītības iestādes un valsts līmenī, gādājot par izglītības sistēmas mērķu sasniegšanu" (LR IZM, 2019, 45), riska situāciju veido tas apstākļis, ka, mācību procesa kvalitātes monitoringa nozīme joprojām brīžiem tiek nepietiekami novērtēta un izglītības iestāžu praksē tā būtība bieži vien tiek sašaurināta līdz mācību procesa gala rezultātu kvalitātes novērtēšanai. Tas neļauj pilnvērtīgi monitorēt un analizēt visu faktoru kompleksu, kas ietekmē speciālistu profesionālās sagatavošanas kvalitātes līmeni un traucē atbilstoši efektīvi vadīt mācību procesa kvalitāti izglītības iestādēs. Īpaši negatīvu ietekmi šāda situācija projicē uz profesionālās izglītības sistēmu, kas tieši sasaista izglītības nozari ar valsts ekonomiku un darba tirgus sfēru.

Profesionālā izglītība ir izglītība, kas sagatavo cilvēkus strādāt noteiktā profesijā. Profesionālās izglītības kvalitātei ir būtiska loma personāla atbilstošo kompetenču un kvalifikācijas nodrošināšanai. Jau 1994.gadā Eiropas Padome rezolūcijā (94/C374/01) "Par profesionālās apmācības kvalitāti un pievilcību" atzīmēja, ka valstīs un sabiedrībā

arvien lielāku sociālo nozīmi iegūst profesionālā izglītība (EU Council, 1994). Eiropas Padome un Komisija akcentē arī profesionālās izglītības un apmācības būtisko lomu nodrošinot cilvēkiem kompetences un kvalifikāciju, kas atbilst mūsdienu darba tirgus strauji mainīgajām vajadzībām (EU Council and Commission, 2004). Darbinieku profesionālās sagatavošanas nozīme ekonomikai un sabiedrības vajadzībām kopumā no 20. gadsimta otrās puses ir pievērsusi pētnieku un starptautisko organizāciju uzmanību profesionālās izglītības konceptuālajiem un zinātniski metodiskiem pamatiem, attiecīgo problēmu risinājumu meklējumiem (Brodhead, 1991; Finlay, Niven & Youny, 1998; Laužacks, 1999; Štālbergs, 1999; West, 1999; Shumer, 2001; Wollschläger & Reuter-Kumpmann, 2004; Goodsell, 2005; Lanka & Murnieks, 2007; Bünning, 2008; CEDEFOP, 2008; Sēja, 2008; Visscher et al., 2009; Ertl & Haywards, 2010; Field et al., 2010; Billet, 2011; CEDEFOP, 2011; Zaļaiskalne, 2011; Кадыров, 2012; Pilz, 2012; Шибаев, 2013; Feerick et al., 2014; CEDEFOP, 2015; Watters, 2015; Siliņa, 2019; Jukšs, 2021; Jukšs, Iliško, Kokarēviča, Kokina, Davidova, 2022 u.c.).

Profesionālās izglītības politiku, mērķus, uzdevumus un saturu Latvijas Republikā regulē attiecīgie normatīvie akti (LR Saeima, 1999; LR Ministru kabinets, 2001a, 2014, 2020). Profesionālās izglītības likums nosaka, ka profesionālās izglītības iestādes pamatuzdevums ir profesionālās izglītības programmu īstenošana (LR Saeima, 1999). Profesionālās izglītības iestādes uzdevumus pētnieki (Siliņa, 2019 u.c.) saredz relatīvi plašāk, t.sk. uzskatot, ka tajos ietilpst prioritārais uzdevums - sagatavot darbaspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam, līdz ar to būtiska loma ir izglītības kvalitātes uzlabošanai un kvalitātes vadības nodrošināšanai. Lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti. Mācību procesa kvalitāti nodrošinošas mācību vides izveide ir attiecīgās nozares institūcijas un konkrētas izglītības iestādes kompetencē un atbildībā (Raksts VIII).

Pilnā mērā augstākminētie nosacījumi attiecas arī uz tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavošanas jomu, jo aktualitātes un izaicinājumus tai nosaka konceptuālie mērķi un uzdevumi nodrošināt valsts un sabiedrības drošību. Ņemot vērā valsts un sabiedrības drošības jautājumu nepārejošu aktualitāti, tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas procesu un kvalitātes jautājumi regulāri tiek pētīti visā pasaulē, gan Ziemeļamerikas, gan Eiropas Savienības, t.sk. Austrumeiropas, valstīs (Sherman & Lawrence, 1978; Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Indrikovs, 2008; Arbidāne, Lobanovs, Pokule & Liepiņš, 2016; Indriksons, 2017; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovičs, 2021 u.c.). Savukārt, robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu izpētei globālās situācijas kontekstā, ar ko tiek domāta izveidojusies problēmsituācija ar robežu drošības un migrācijas jautājumiem ES mērogā, robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, kas ir par iemeslu tam, ka līdz šim augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti (Raksts I).

Profesionālās izglītības nepieciešamību nosaka un nosacījumus LR tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem reglamentē "Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums" (LR Saeima, 2006).

Eiropas Padomes (ES Padome, 2009) secinājumos par Stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā ("ET 2020") tiek uzsvērts: lai uzlabotu izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti, būtiski ir uzlabot arī izglītības un apmācības iestāžu pārvaldību un vadību un izstrādāt efektīvas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas. Saskaņā ar augstākminēto promocijas darba autors secina, ka viens no būtiskākajiem

robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un tās vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem ir KVS izveide un ieviešana izglītības iestādēs kuras īsteno profesionālās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām. Aktualitāti veidot KVS izglītības iestādēs nosaka arī nepieciešamība nepārtraukti vērtēt un uzlabot savas darbības procesus un rezultātus (Бордовский, Нестеров, Трапицын, 2000; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 u.c.), bet tiek arī akcentēta nepieciešamība pēc kopīgiem rezultātu standartiem, lai nodrošinātu salīdzināmību un atbildību (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017).

Lai gan nav universāla mehānisma, kā izveidot sistēmu izglītības kvalitātes nodrošināšanai un novērtēšanai, KVS ieviešanas praktiskie aspekti uzņēmumu un organizāciju, tostarp izglītības iestāžu, darbībās ir detalizēti, daudzvektorāli apskatīti iepriekš minētos pētījumos. Vairāki zinātnieku pētījumi (Lewis & Smith, 1994; Соболев, 2004; Brookes & Becket, 2007 u.c.) ir veltīti daudzveidīgu, jau izstrādātu un starptautiski atzītu KVS modeļu un tajos iekļaujamo elementu un kritēriju analīzei un salīdzināšanai. Ievērojama daļa pētījumu ir veltīta kādas atsevišķas KVS izvērtēšanai attiecībā uz šaura spektra problemātiku vai atsevišķas izglītības iestādes kontekstā (Sherr & Lozier, 1991; Dobrzanski & Roszak, 2007; Michalska-Cwiek, 2009 u.c.). Savukārt, izteikti nepietiekamā līmenī ir veltīta uzmanība izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu un metožu izvēles zinātniskajiem pamatojumiem. Analogiska situācija ir konstatējama arī attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības jomu. Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Sherman & Lawrence, 1978; Kratcoski, 2004; Indrikovs, 2007; Kratcoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019 u.c.), KVS izveides tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs problemātika, t.sk. KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles jautājumos faktiski līdz šim nav pētīta (Raksts V). Nav pietiekami izpētīti teorētisko un metodoloģisko pamatu jautājumi par KVS izglītības iestādēs izveidošanu, un šādi pētījumi, kas vērtē KVS izveides noteikšanas un izvēles pamatprincipus un metodes, ir sastopami reti. Tostarp, piemēram, V.G.Belkins (Белкин, 2003) norāda, ka ir iespējami divi galvenie veidi, kā izglītības iestādē izveidot KVS:

- unikāla KVS modeļa izstrāde, kas izveidots pēc konkrētas izglītības iestādes parauga, ir daļēji universāls un piemērojams citām organizācijām;
- universālo principu izmantošana, lai izveidotu mūsdienīgas KVS, kuras izmanto dažādās cilvēka darbības jomās (TQM, ISO).

Kā trešais variants tiek pieļauts izglītības iestādes patstāvīgs, unikāls kvalitātes vadības sistēmas veidošanas process, vienlaikus izmantojot TQM principus un ISO starptautisko standartu prasības. Promocijas darba autors uzskata, ka V.G.Belkins (Белкин, 2003) nepietiekami skaidri definēja KVS izveides pamatprincipu variantus un to savstarpējās atšķirības, un ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu specifiku, pētījumu gaitā definē un izmanto KVS izveides pamatprincipu alternatīvas savādākā griezumā (Raksts V).

Teorētiskās analīzes rezultātā promocijas darba autors secināja, ka viens no galvenajiem izglītības politikas aspektiem ir izglītības kvalitātes nodrošināšanas jautājums visās izglītības iestādēs, taņī skaitā arī tajās, kuras realizē profesionālās izglītības programmas, bet, savukārt, mācību procesa kvalitātes nodrošināšanai ir noteicošā loma speciālistu profesionālās sagatavošanas kvalitatīva rezultāta sasniegšanā.

2. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN REZULTĀTI

2.1. Pētījuma apakšmērķi

Promocijas darba **mērķa** sasniegšanai tika noteikti pētnieciskie un praktiskie apakšmērķi, kas tika atspoguļoti promocijas darbā iekļautajās zinātniskajās publikācijās.

Raksta **(I)** “**Kvalitātes nodrošināšana robežsargu izglītībā: izaicinājumi un aktuālā problemātika**” mērķis ir raksturot aktuālo situāciju ES robežu drošības jautājumos, projicējot to uz prasībām robežsargu profesionālajai sagatavošanai un mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas aspektiem mūsdienu dinamisko pārmaiņu apstākļos, kā arī izvirzīt priekšlikumus turpmākajai rīcībai, kas ES vadošajām institūcijām un robežsargu izglītības iestādēm būtu aktuāla vienota robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes standarta noteikšanai un sasniegšanai.

Pētījuma posmi, kuru gaita un rezultāti tika atspoguļoti rakstos **(II)**, **(III)** un **(IV)**, tika pakārtoti mērķim: pamatojoties uz ieinteresēto pušu (profesionālās sagatavošanas mācību procesa visu dalībnieku kategoriju - izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) praktiskās pieredzes balstītiem viedokļiem izpētīt faktisko situāciju un noskaidrot iespējamās problemātikas esamību, nianse un tendences attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs funkcionējošo KVS un/vai to elementu aspektiem.

Raksta **(II)** “**Mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspekti Baltijas valstu robežsardzes un policijas izglītības iestādēs**” mērķis ir veikt iegūto pētījuma datu analīzi un noteikt faktisko situāciju attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa plānošanas, organizēšanas un praktiskās īstenošanas kvalitātes aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, līdz ar to radot zinātnisko pamatu minētajām institūcijām un iestādēm apzināt iespējamo aktuālo problemātiku savu KVS funkcionēšanā un noteikt prioritāros virzienus mācību procesa kvalitātes pilnveidošanai.

Raksta **(III)** “**Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietošanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs**” mērķis ir izpētīt faktisko stāvokli un problemātikas esamību attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa pielietošanas aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Rakstā **(IV)** “**Iekšējās kontroles sistēmas organizatorisko un administratīvo pasākumu ietekme uz mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs**” atreferētā pētījuma mērķis ir faktiskās situācijas un problemātikas izzināšanai izvērtēt pētījuma iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu praktisko atdevi – ietekmi uz mācību procesa kvalitāti.

Rakstā **(V)** “**Modelis kvalitātes vadības sistēmas izveides pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs**” atreferētā pētījuma mērķis ir izstrādāt modeli KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Raksta **(VI)** “**Kvalitātes vadības sistēmas iekšējās kontroles elementu izvērtēšana tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs**” mērķis ir iepriekš izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās darbības aprobācijas nolūkos noteikt aktuālos efektīvākos KVS izveides izglītības iestādē pamatprincipus attiecībā uz vienu no KVS pamatresursiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles resursu.

Raksta (VII) “Kvalitātes vadības sistēmu izveides pamatprincipi policijas un robežsardzes profesionālās jomas izglītības iestādēs” mērķis ir izmantojot iepriekš izstrādāto modeli un hierarhiju analīzes metodi, izpētīt policijas un robežsardzes profesionālās jomas izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu efektivitāti un noteikt aktuālos KVS izveides pamatprincipus.

Raksta (VIII) “Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas aktualitātes un mehānismi” mērķis ir aktualizēt pētāmās tēmas nozīmi ES un Latvijas drošības un izglītības sistēmām, analizēt kompetences robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas satura kontekstā, atreferēt veiktā pētījuma konceptu un metodoloģiju, apkopot galvenos rezultātus.

2.2. Pētījuma metodoloģija

Promocijas darba mērķa sasniegšanai tika izveidots un īstenots kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma dizains, kura ietvaros tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

A. Datu vākšanas metodes

Aptauja

Lai iegūtu iespējami plašu un strukturizētu informāciju par tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas mācību procesa visu dalībnieku redzējumu attiecībā uz mācību procesa kvalitāti un tā atbilstību pamatmērķim – izglītojamo profesionālā sagatavošana praktiskajam dienestam tiesībsargājošo institūciju struktūrvienībās, pētījumā tiek izmantota rakstiskas aptaujas metode četrām respondentu kategorijām (izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji, pasniedzēji (t.sk. administrācijas pārstāvji)). Aptaujas anketas saturs sagrupēts trīs sadaļās katrai respondentu kategorijai:

1. sadaļa – respondentu dati statusa, kompetences, praktiskās pieredzes, izglītības līmeņa, valstiskās piederības un pārstāvētās profesionālās jomas griezumos;

2. sadaļa veidota no 35 slēgtā tipa jautājumiem, kas vērsti uz KVS un/vai to elementu esamības mācību iestādē izzināšanu un novērtējumu pēc Likerta skalas. Aptaujas instrumentārijā tika iekļauti 35 apgalvojumi, kas raksturo mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un dod iespēju respondentiem to novērtēt. Respondentiem tika dota instrukcija saskaņā ar vērtējumu Likerta skalu – *pilnīgi nepiekrītu, drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu, grūti atbildēt, drīzāk piekrītu, nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu), pilnīgi piekrītu* - novērtēt funkcionāli piekritīgās izglītības iestādes mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektus.

3. sadaļa veidota no 24 slēgtā tipa jautājumiem, kas ir vērsti uz iekšējās kontroles un monitoringa kā tās instrumenta efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izzināšanu, izmantojot semantiskā diferenciāla skalu. Rakstiskas aptaujas instrumentārijā tika iekļauti indikatori – 24 savstarpēji izslēdzoši apgalvojumu pāri, kas raksturo KVS iekšējās kontroles pasākumu praktiskās atdeves lietderību un efektivitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un semantiskā diferenciāla ietvaros dod iespēju respondentiem tos novērtēt. Pētījuma dalībniekiem tika piedāvāts noteikt, cik lielā mērā vērtējamajam objektam, t.i. IKS izvēlētajai pasākumu kopai ir raksturīgi piedāvātie apgalvojumi. Respondentiem bija jānovērtē pētāmā faktora katru indikatoru, norādot to vērtējumu, kurš visprecīzāk raksturo šo rādītāju. Izvēle bija izdarāma starp definētiem polāriem apgalvojumiem, izmantojot anketā piedāvāto ciparu skalu (ar iespējamajiem vērtējumiem no 1 līdz 3, vai 0 kā atbildes variantu, kad respondentam nav viedokļa par piedāvātajiem apgalvojumiem).

Aptaujā piedalījās četru kategoriju 2264 respondenti. To kopā ietilpst tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visu segmentu pārstāvji - izglītības iestāžu izglītojamie un pasniedzēji (t.sk. administrācijas pārstāvji) no piecām triju Baltijas valstu (Lietuva, Latvija, Igaunija) izglītības iestādēm, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām (LR Valsts robežsardzes koledža, LR Valsts policijas koledža, Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmija (t.sk. Policijas un robežsardzes koledža), Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitāte (Sabiedriskās drošības fakultāte, Kauņa), Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skola (Medininkai), kā arī minēto izglītības iestāžu absolventi un to darba devēju pārstāvji – struktūrvienību vadītāji un viņu vietnieki no institūcijām, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes sagatavo personālu. Aptauju anketas tika sagatavotas latviešu valodā un kaimiņvalstu respondentu to saturu korektai uztverei tulkotas lietuviešu un igauņu valodās.

Plaša respondentu auditorija no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tiesībsargājošajām institūcijām un izglītības iestādēm tika piesaistīta ar mērķi iegūt iespējami plašu un daudzpusīgu informāciju par KVS funkcionēšanas un mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektiem tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas nozarē Baltijas valstu reģionā. Dati ir iegūti ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas attiecīgo tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadītāju piekrišanu un atbalstu. Pēc anketu kvalitātes pārbaudes, lai novērstu nejaušās un sistēmiskās reģistrācijas kļūdas, pētījuma datu kopu veidošanā izmantoti 1324 respondentu sniegtie vērtējumi (Raksti **II**, **III**, **IV**).

Saskaņā ar statistikas praksē noteiktiem izlašu apjomiem respondentu ģenerālajai kopai pētījuma galējais sērijveida (klasteru) izlases saturs nodrošināja pētījuma galarezultātu reprezentativitāti, jo pie pieļaujamās pētījuma kļūdas 5% izlases apjoms virs 400 vienībām nodrošina pētījuma rezultātu reprezentativitāti bezgalīgam ģenerālās kopas apjomam (Mārtinsone, Pipere, 2011).

Ekspertu intervijas

Lai noskaidrotu un analizētu uz praktisko pieredzi balstītus ekspertu viedokļus attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu vērtējumu gradāciju mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas kontekstā, pētījumā izmantota kvalitatīvā metode, kuras ietvaros ir iegūti un apstrādāti arī kvantitatīvie dati. Kā pētījuma instrumentārijs izmantota tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu pārstāvju, kā ekspertu, strukturētā intervija.

Interviju datu fiksēšanai un turpmākajai analīzei pētījuma gaitā, pamatojoties uz amerikāņu matemātiķa profesora T. Saati izstrādāto hierarhiju analīzes metodi (Saaty, 1980), t.i. pāru salīdzināšanas metodi, tika sagatavoti trīs jautājumu bloki, kas pakārtoti pētījuma ietvaros izstrādātā KVS hierarhiju modeļa pamatresursu un pamatelementu kopas struktūrai (Raksti **V**, **VIII**). Pētījuma gaitā veiktas ekspertu strukturētā tipa intervijas personīgā veidā, to ietvaros arī apspriežot un izdiskutējot ar mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas jautājumiem saistītās aktualitātes un problemātiku. Fiksējot uz praktisko pieredzi balstītus ekspertu viedokļus un vērtējumus, tika aizpildītas iepriekš sagatavotas pāru salīdzinājumu matricas (veidlapas) (Raksti **VI**, **VII**). Salīdzinot secīgi alternatīvās pa pāriem, eksperti izmantoja iepriekš noteiktu iespējamo vērtējumu deviņu punktu intensitātes skalu, kur aplēsēm ir šāda nozīme: *vienāda nozīme - 1; mērens pārākums - 3; ievērojams pārākums - 5; spēcīgs pārākums - 7; ļoti spēcīgs pārākums - 9*. Starpvērtējuma gadījumā var tikt piemērots pārskaitļa novērtējums: 2, 4, 6, 8 (piemēram, 4 – starp mērenu un ievērojamu pārākumu). Rezultātā tika iegūti

nepieciešamie pētījuma dati un visiem izveidotās KVS hierarhiskā modeļa struktūras elementiem noteikta pētāmo alternatīvu relatīvā vērtība.

Intervijas aktivitātēs tika iesaistīti 20 informanti - četru kategoriju eksperti tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jautājumos:

I. Pārstāvji no piecām Baltijas valstu izglītības iestādēm, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām (LR Valsts robežsardzes koledža, LR Valsts policijas koledža, Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmija (t.sk. Policijas un robežsardzes koledža), Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitāte (Sabiedriskās drošības fakultāte, Kauņa), Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skola (Medininkai):

- 1) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;
- 2) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus.

II. Pārstāvji no Latvijas, Lietuvas un Igaunijas institūcijām, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes apmāca un sagatavo personālu:

- 3) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts institūcijas mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;
- 4) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts institūcijas mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus (Raksti VI, VII).

Augstākminēto ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku sagatavošanas jautājumos kandidatūras tika atlasītas un rekrutētas pēc attiecīgo institūciju un izglītības iestāžu vadību rekomendācijas, vadoties no ekspertu kandidātu profesionālās kompetences un personīgās dienesta un darba pieredzes personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos. Stratēģisko lēmumu pieņēmēju kategorijā kā informanti tika aptaujāti eksperti iestāžu vadītāju vietnieku vai departamentu vadītāju līmenī, bet taktisko lēmumu pieņēmēju kategorijā – iestāžu speciālisti, kuru amata pienākumi ir nepastarpināti saistīti ar personāla profesionālās sagatavošanas un to kvalitātes jautājumiem (Raksti VI, VII). Atlasot ekspertus tika nodrošināta maksimāli iespējama proporcionalitātes ievērošana starp visām četrām ekspertu kategorijām un to valstisko piederību (skat. tabulu 2.1.) (Raksts VIII).

2.1. tabula (Raksts VIII)

Intervijas informantu sadalījums kategoriju un valstiskas piederības griezumā

Intervijas informantu kategorijas						
Pēc valstiskās piederības	Pēc ekspertu lēmumu statusa līmeņa			Pēc ekspertu institucionālās piederības		
	Stratēģiskais	Taktiskais	Kopā	Tiesībsargājošā institūcija	Izglītības iestāde	Kopā
Latvija	4	4	8	3	5	8
Lietuva	3	3	6	2	4	6
Igaunija	3	3	6	3	3	6
Kopā:	10	10	20	8	12	20

Pirms aptauju un interviju veikšanas aptauju anketas un intervijas tika pilotētas visu attiecīgo respondentu kategoriju un ekspertu pārstāvju vidū. Pilotēšanas procesa rezultātā aptauju anketas un intervijas jautājumi tika pilnveidoti.

B. Sintēzes un modelēšanas metodes

Balstoties uz tematam saistošo ES un LR politikas dokumentu, likumdošanas un pārvaldes institūciju normatīvo aktu, kā arī zinātniskās literatūras (publikāciju un teoriju) izglītības kvalitātes un KVS aspektu darbības jomā teorētiskās analīzes rezultātiem pētījumā veikta jēdzienu konstruktīvā sintēze.

Veicot iegūto empīrisko datu teorētisko sintēzi pētījumā formulēti atzinumi un secinājumi attiecībā uz robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem.

Promocijas darba mērķa sasniegšanai, adaptējot hierarhiju analīzes metodi KVS pamatresursu un to pamatelementu vērtēšanai atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti”, pētījumā veikta KVS hierarhiju struktūrshēmas deduktīvā modelēšana, kā arī sniegta izstrādātā modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai praktiskās pielietošanas procesa tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs metodikas sintēzes apraksts.

Balstoties uz promocijas darbā izdarītiem galvenajiem atzinumiem un secinājumiem pētījumā formulētas konstatētās pamatproblēmas un izstrādātas rekomendācijas atbildīgajām institūcijām pasākumu veikšanai tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu pilnveidošanai.

C. Datu apstrādes metodes

Iegūto pirmatnējo datu apstrāde un analīze veikta, izmantojot aprakstošās statistikas, korelācijas, faktoru analīzes metodes un amerikāņu matemātiķa profesora T. Saati izstrādāto hierarhiju analīzes metodi, t.i. pāru salīdzināšanas metodi (Saati, 1980, 2008) un tās piemērošanas pieredzi izglītības vadības aspektu kvalitātes novērtēšanai (Raharjo, Xie, Goh & Brombacher, 2007; Цибицова & Карпунин, 2015). Respondentu izlašu vērtējumu rādītāju atšķirību statistiskais būtiskums tika pārbaudīts un apstiprināts ar vienfaktora dispersijas analīzi (jeb ANOVA - Analysis of Variance), kuras rezultātā tika noteikts faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis, kas apliecināja iegūto datu ticamību attiecībā uz visām respondentu kopām.

Anketu adaptācija ietvēra faktoru struktūras un skalu iekšējās saskaņotības analīzi. Skalu iekšējā saskaņotība tika novērtēta, aprēķinot Kronbaha alfas koeficientu.

Lai veiktu datu statistisko analīzi un prezentētu iegūtos rezultātus, pētījumā izmantota “SPSS for Windows 23.0 Version” programmatūras pakete.

Izmantoto pētījumu metožu pielietošanas detalizētāks apraksts sniegts katrā no rakstiem atbilstoši publikācijas temata un satura specifikai.

2.3. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija

Raksts (I)

Rakstā (I) tiek pētīti un analizēti robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas aspekti izglītības kvalitātes vadības teoriju kontekstā. Raksturojot aktuālo situāciju ES robežu drošības un migrācijās problemātikas griezumā, tiek analizētas prasības robežsargu profesionālajai sagatavotībai un izglītības procesa kvalitātes nodrošināšanas aspektiem notiekošo ģeopolitisko pārmaiņu apstākļos, kā arī tiek izvirzīti priekšlikumi turpmākajai rīcībai, kas ES vadošajām institūcijām un attiecīgajām izglītības iestādēm būtu aktuāli vienotu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes līmeņa standartu noteikšanai un sasniegšanai.

Veicot jēdziena ‘kvalitāte’ definīcijas izpēti un teorētisko sintēzi, kā arī ņemot vērā robežsargu izglītības procesam izvirzīto uzdevumu svarīgumu valsts un sabiedrības drošībai, pētījuma gaitā ir secināts, ka profesionālās izglītības kvalitāte ir mērāma pēc tā, kādā apjomā ir sasniegti izglītības mērķi, uzdevumi un izpildītas prasības. Vadoties no augstākminētā, konstatēts, ka profesionālās izglītības kvalitāte ir uzskatāma par nodrošinātu pie šādiem nosacījumiem: a) sasniegti izglītības mērķi un uzdevumi, b) izpildītas noteiktās prasības.

Savukārt, 'kvalitātes uzlabošana' ir definējama kā atbilstoša prasībām produkta vai pakalpojuma uzlabošana un attīstība. No minētajiem apsvērumiem tiek secināts, ka rezultāta kvalitāte ir prioritāra kā robežsargu, tā arī citu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesā, ņemot vērā, ka tā mērķis ir veidot nākamajos darbiniekos atbilstošu profesionālo rīcībspēju.

Ar kvalitātes vadības un profesionālās sagatavošanas procesiem saistīto teoriju un normatīvās bāzes analīzes rezultātā balstoties uz personīgo ilggadējo pieredzi robežsargu praktiskajā profesionālajā sagatavošanā, rakstā tiek atspoguļots autoru izstrādāts robežsargu profesionālās sagatavošanas būtības un satura skaidrojums.

Rakstā (I) tiek definēts, ka personāla profesionālā sagatavošana sevī iekļauj institūcijas darbinieku atlasī, pieņemšanu dienestā (darbā), profesionālo apmācību (t.sk. sākumapmācību darba vietā, nosūtīšanu nepieciešamās profesionālās izglītības iegūšanai, profesionālās kvalifikācijas celšanas (tālākapmācības) organizēšanu un kontroli, zināšanu un iemaņu atbilstības novērtēšanu), kā arī profesionālās attīstības motivēšanu, izaugsmes un karjeras vadīšanu. Personāla profesionālā sagatavošana pēc būtības ir pilnvērtīga un nozīmīgākā organizācijas personālpolitikas sadaļa.

Analizējot Eiropas Komisijas un FRONTEX paveikto un veicamo, strādājot pie vienotiem un obligātiem apmācību moduļiem, kas integrējami robežsargu izglītības programmās visās Eiropas Savienības valstīs, tiek konstatēts, ka veicamās aktivitātes veido pamatu iepriekš definēta mērķa – pēc unificētiem standartiem apmācīta, zināšanu un iemaņu vienotām prasībām atbilstoša robežsarga sagatavošana – sasniegšanai, bet veiktie pasākumi vēl nav visaptveroši un pietiekami. Argumentācija šādai nostājai balstās uz secinājumiem, ka kvalifikācijas līmeņu gradācija un atsevišķu moduļu paraugprogrammu izstrādāšana atšķirīgu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu dalībvalstīs esamības apstākļos nenodrošina vienotu mācību procesa un rezultātu kvalitātes novērtēšanas indikatoru esamību un līdz ar to nepieciešamo iegūto zināšanu un prasmju kvalitātes standartizāciju. Tiek secināts, ka, lai ES valstu robežsargi varētu sekmīgi realizēt kopējos mērķus un uzdevumus, būtu jābūt vienotām prasībām un attiecīgi maksimāli vienotai 'produkta' kvalitātei, t.i. – dalībvalstu robežkontroles institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas kvalitātei.

Pamatojoties uz kvalitātes vadības teoriju analīzi un pētāmo aspektu saistībā ar robežsargu profesionālās sagatavošanas procesa un rezultātu kvalitātes standartizāciju izvērtējumu, ir izvirzīti priekšlikumi par pasākumu veikšanu robežkontroles institūciju personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas mehānismu pilnveidošanai:

A. Globālā, ES (FRONTEX) līmenī

- Turpināt kopēju principu un prasību izstrādi ES robežsargu profesionālajai sagatavošanai (perspektīvā tam būtu jāvainagojas ar vienotas metodikas izstrādi profesionālās sagatavošanas kvalitātes paaugstināšanai);
- Izstrādāt vienotus robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes indikatorus;
- Veikt robežsargu izglītības sistēmu kvalitātes monitoringu, izmantojot vienotus standartus un vērtēšanas kritērijus.

B. Lokālā, robežsargu izglītības iestāžu līmenī

- Nodrošināt pasākumu veikšanu ar mērķi panākt kvalitatīvu izglītības procesa organizācijas līmeni, praktisko norisi un sagatavot personālu robežkontroles institūcijām atbilstoši noteiktajām prasībām un kritērijiem;
- Nodrošināt nepieciešamos pasākumus kvalitātes iekšējās kontroles un nodrošināšanas sistēmas izveidošanai un (vai) pilnveidošanai.

Rakstā tiek secināts un uzsvērts – lai uzlabotu profesionālās sagatavošanas kvalitāti un efektivitāti, būtiski ir uzlabot arī profesionālās izglītības iestāžu pārvaldību un izstrādāt efektīvas kvalitātes vadības sistēmas.

Pamatojoties uz visu ieinteresēto pušu (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) praktisko pieredzi balstītiem viedokļiem, rakstos (II), (III) un (IV) atspoguļota veiktā pētījuma par faktisko stāvokli un iespējamo problemātikas esamību attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes vadības aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs gaita un rezultāti. Iegūtie konsolidētie pētījuma dati tiek analizēti triju raksturīgāko identificēto pētāmās parādības - mācību procesa kvalitātes aspekti - faktoru griezumā.

Raksts (II)

Analizējot mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes ietekmes uz izglītības rezultātu kvalitāti teorētiskos aspektus, rakstā (II) tiek secināts, ka:

- a) mācību procesa kvalitāte ir tas faktors, kas tieši ietekmē izglītības iestādes absolventa kā profesionāla sagatavotības līmeni;
- b) lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti.

Vadoties no apsvēruma, ka izglītības kvalitāti raksturo mācību procesa apstākļu, īstenošanas un rezultātu kopums un to vispusīgs novērtējums, izdarīts secinājums, ka mācību procesa plānošanas, organizācijas un īstenošanas kvalitātes aspekti ir vērtējami, izmantojot korelāciju starp visu mācību procesa dalībnieku (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) vajadzībām un viedokļiem.

Pētījuma ietvaros faktoru analīze, kas tika veikta izpētot definēto indikatoru kopu un aptaujas gaitā iegūtos datus, ļāva identificēt apskatāmās parādības četru faktoru struktūru. Rakstā atreferētajā pētījumā tiek analizēts viens no četriem identificētiem faktoriem – “Mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspekti”, kas iekļāva sevī vislielāko indikatoru skaitu – 12, kuru aprēķinātā faktoru slodze ir diapazonā no 0,407 līdz 0,685. Pētāmā faktora analizējamo indikatoru kopa sniedza relatīvi aptverošu priekšstatu par mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitāti tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības un apmācības jomā Baltijas valstīs un atspoguļo dažādu mācību procesa dalībnieku grupu atzinumus kā kopējo vidējo rādītāju, tā arī noteikto vērtējamo indikatoru griezumā.

Pētījuma empīriskās daļas rezultāti liecina, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības un apmācības jomas administrēšanā, kā arī pastāvošās KVS nav pietiekami efektīvas, par ko liecina ievērojamas disonanses mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības ‘pakalpojuma’ saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās. Piemēram, par to liecina tas, ka viskritiskāk (rādītājs - 3,43, pēc 5 punktu vērtējumu skalas) mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitāti izglītības iestādēs vērtē darba devēju pārstāvji, tas ir, iestāžu, kurās nonāk turpmākajam dienestam izglītības iestāžu absolventi, struktūrvienību vadītāji un to vietnieki. Arī pašu absolventu vidējais atzinums, vērtējot izglītības procesa administrēšanas kvalitātes aspektus no jau iegūtās praktiskā dienesta pieredzes skatupunkta, ir visnotaļ kritisks – ievērojami zemāks par rādītāju 4,00, tas ir - 3,58. Savukārt, darba devēju un absolventu relatīvi kritisko atzinumu kontekstā pasniedzēju relatīvi augstāks vērtējums (4,08) var būt traktējams kā zināmas profesionālās pašapmierinātības izpausmes rādītājs.

Rakstā akcentēts, ka īpašas bažas un nepieciešamību vērst Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju vadības uzmanību KVS darbībai attiecīgās nozares izglītības iestādēs izraisa ar praktisko dienestu saistīto respondentu (darba devēju pārstāvji, absolventi un izglītojamie ar dienesta pieredzi) izteikti zemāks viena no svarīgākajiem un profesionālās izglītības un apmācības jomā ieguldīto resursu efektivitāti noteicošajiem indikatoriem - "Izglītības iestādes mācību programmu un kursu atbilstība praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm" – novērtējums. Situācijas problemātiskumu kāpina programmu izstrādātāju un realizētāju, t.i. izglītības iestāžu pasniedzēju un administrācijas pārstāvju, relatīvi pašapmierinošs, ar zemu paškritikas līmeni, augstāk minētā indikatora novērtējums.

Kā lietderīga un aktuāla ir novērtēta nepieciešamība turpināt iegūto datu analīzi un veikt papildus pētījumu mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspektu un ar tiem saistītās problemātikas detalizētākai izziņai ar mērķi atrast cēloņus un iemeslus izglītības iestāžu sniegtā pakalpojuma kvalitātes nepietiekamībai patērētāju vērtējumā.

Raksts (III)

Savukārt, raksts (III) ir veltīts mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa, kā KVS iekšējās kontroles elementa, pasākumu praktiskās īstenošanas aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Atsaucoties uz teorētiskajām atziņām, ir konstatēts, ka sistēmisks kvalitātes monitorings mūsdienās tiek uzskatīts par pilnvērtīgā mācību procesa svarīgu un neatņemamu sastāvdaļu un ir spējīgs kļūt par efektīvu līdzekli un kompleksu instrumentu mācību procesa kvalitātes vadībā izglītības iestādēs pie nosacījuma, ka tas tiek plānots un īstenots kā vienots, regulārs pasākumu kopums un ir uzskatāms par līdzekli, ar kura palīdzību var uzraudzīt un vērtēt izglītības iestādes mācību procesa norises un rezultātu kvalitātes aspektus un nodrošināt sistēmiski funkcionējošu atgriezenisko saiti aktuālās informācijas saņemšanai no visiem ieinteresētajiem mācību procesa dalībniekiem.

Rakstā atreferētajā pētījuma daļā tiek analizēts viens no faktoranalīzes ietvaros identificētiem četriem faktoriem – "Mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes monitoringa aspekti". Analizējamajā faktorā iekļauto indikatoru aprēķinātā faktoru slodze ir diapazonā no 0,407 līdz 0,766. Respondentu izlašu vērtējumu rādītāju atšķirību statistiskais būtiskums tika pārbaudīts un apstiprināts ar vienfaktora dispersijas analīzi (jeb ANOVA - Analysis of Variance), kuras rezultātā tika noteikts faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis (Sig.=0,004), kas apliecināja iegūto datu ticamību attiecībā arī uz visām respondentu kopām.

Neskatoties uz samērā līdzīgiem, mēreniem vidējiem rādītājiem, veicot iegūto datu analīzi atsevišķu indikatoru griezumos ir konstatētas relatīvi nozīmīgas atšķirības vērtējumos, kas ļāva fiksēt iespējamus problēmjaucējumus KVS iekšējās kontroles jomas instrumentārijā. Savukārt, pētījuma rezultātu analīze respondentu datu un atsevišķu indikatoru griezumā deva plašu informācijas klāstu, kas ļauj KVS darbības ietvaros novērtēt mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa pasākumu sistēmiskumu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Respondentu sniegto novērtējumu rādītāju analīzes rezultāti liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs atsevišķos aspektos pastāv izteikti atšķirīga pieeja KVS darbības organizācijā iekšējās kontroles elementu, t.sk., mācību procesa kvalitātes monitoringa, funkcionēšanas jomā.

Secināts, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs KVS monitoringa pasākumu administrēšanā attiecībā uz personāla profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitāti nav bijušas

pilnvērtīgi efektīvas, par ko liecina zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, disonanses mācību procesa dalībnieku attiecīgo aspektu novērtējumos.

Raksts (IV)

Atsaucoties uz kvalitātes kontroles mehānismu nozīmi mācību procesa kvalitātes nodrošināšanā un novērtēšanā un pētot iekšējās kontroles pasākumu kā mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes veicinošo elementu lietderību un efektivitāti, rakstā (IV) tiek izvērtēta pielietojamo IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu praktiskā atdeve, t.i. ietekme uz mācību procesa kvalitāti pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Pētījumā definēto un novērtēto bipolārajās skalās indikatoru kopas faktoru analīze ļāva identificēt apskatāmās parādības četru faktoru struktūru. Rakstā tiek analizēts viens no četriem identificētajiem faktoriem – “IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu novērtējums”, kas iekļāva sevī vislielāko indikatoru skaitu – deviņi. Analizējamajā faktorā iekļauto indikatoru faktoru aprēķinātā slodze ir diapazonā no 0,391 līdz 0,751.

Pētījuma datu apkopošanas un analīzes rezultātā tika iegūta plaša informācija, kas pētāmā faktora analizējamo indikatoru griezumā sniedza detalizētu redzējumu par IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu ietekmi uz mācību procesa kvalitāti pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un atspoguļo dažādu mācību procesa dalībnieku grupu atzinumus gan kopējo vidējo rādītāju, gan arī noteikto vērtējamo indikatoru griezumā.

Pētījuma dalībnieku lielākās daļas pozitīvais vērtējums attiecībā uz izglītības iestāžu IKS ietvaros veicamo pasākumu ietekmes uz mācību procesa vides un norises kvalitāti apstiprina teorētiskās atziņas par mācību procesa un izglītības kvalitātes kopumā korelāciju ar izglītības iestāžu IKS darbības efektivitāti. Disonansē ar augstākminēto iegūtie rādītāji liecina, ka pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs IKS struktūra un saturs nav pietiekami kvalitatīvi izstrādāti pēc sistēmiskiem un efektivitāti nodrošinošiem principiem, vai nu šo sistēmu praktiskā darbība nenodrošina sabalansēti kvalitatīvu mācību procesa vidi un norisi. Piemēram, pētījuma rezultāti liecina, ka pēc 21,7% pasniedzēju vērtējumiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu IKS darbībā ir nepieciešami uzlabojumi un pilnveidojumi ar mērķi nodrošināt pozitīvu ietekmi uz mācību procesa vidi un norisi. Analogisks redzējums piemīt arī praktiski katram sestajam no pārējo respondentu kategoriju (izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji) pētījuma dalībniekiem.

Raksts (V)

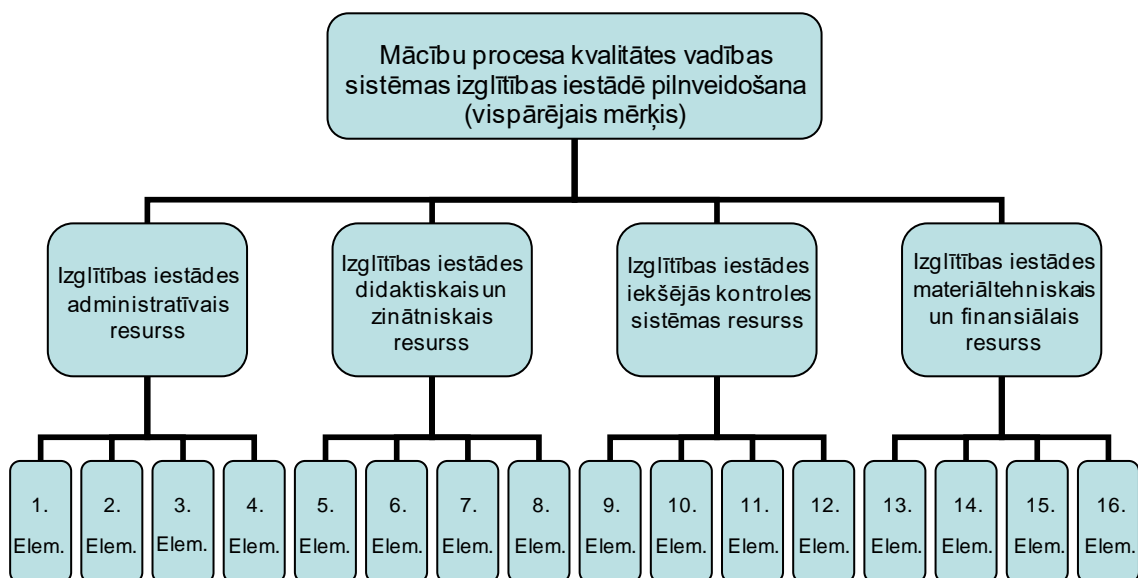
Pamatojoties uz autora praktiskās pieredzes atziņām, KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tajās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, zinātniski pamatotu kritēriju KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles izdarīšanai neesamības apstākļos piemēro pārsvarā uz subjektīvi pamatotiem un administratīviem vai politiskiem lēmumiem balstītus KVS izveides pamatprincipus un metodes. Līdz ar to pastāv riski, ka netiek realizēta sistēmiski sabalansēta mācību procesa kvalitātes vadības politika un KVS funkcionalitāti nodrošinošie pasākumi kopumā nav pilnvērtīgi efektīvi. Lai rastu zinātnisku pamatu izvairīties no uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem vai politiskiem lēmumiem balstītiem risinājumiem KVS izveides pamatprincipu noteikšanai un izvēlei, rakstā (V) sniegts modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs nepieciešamības teorētiskais pamatojums un izstrādes procesa apraksts, kā arī atspoguļota metodika tā praktiskajai pielietošanai vērtējot KVS

pamatresursus un pamatelementus atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti”.

Veicot teoriju, kā arī starptautiskās un nacionālās normatīvās bāzes izpēti un analīzi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanu, un ņemot vērā to, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu darbības mērķis ir nodrošināt savas kompetences ietvaros valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanu, pētījumā tiek konstatēts, ka ir nepieciešama sistēmiskas, zinātniski pamatotas pieejas piemērošana izglītības pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanai šā profila izglītības iestādēs. Pamatojoties uz augstākminētajiem apsvērumiem secināts, ka pastāv praktiskā aktualitāte izstrādāt teorētiskās un pētnieciski pamatotas pieejas un risinājumus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveidošanas pamatprincipu zinātniski pamatotai noteikšanai un izvēlei.

Modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai tika veidots ar priekšnosacījumu, ka hierarhiju struktūrshēmā iekļauto KVS pamatresursu un pamatelementu mijiedarbība tiek vērtēta atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti” un ka modeļa izmantošanas procesā iegūtos datus būs iespējams vērtēt un analizēt ar hierarhiju analīzes metodi.

Izveidotās KVS hierarhiju struktūras ietvaros noteikti un definēti: vispārējais mērķis, izglītības iestādes KVS (uz mācību procesu orientētās) četri pamatresursi (kā kritēriji) un četri pamatelementi (kā apakškritēriji) katrā no pamatresursiem, kas reprezentē attiecīgā KVS pamatresursa visu elementu kopu (skat. 2.1. attēlu).

2.1. att. **Kvalitātes vadības sistēmas hierarhiju struktūrshēma (Raksts V)**

Šāda KVS hierarhiju struktūra – četri kritēriji un sešpadsmit apakškritēriji - ir noteikta lai nodrošinātu iespēju iegūto datu analīzei izmantot hierarhiju analīzes (pāru salīdzināšanas) metodi un izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās izmantošanas samērīgu administratīvo resursu patēriņu (aprēķināts, ka viena eksperta iesaiste intervēšanas pasākumā pie šāda modeļa konfigurācijas aizņems no 30 līdz 45 minūtēm).

KVS struktūra, saturs un darbības principi gan jau izstrādātajās un funkcionējošās KVS, gan zinātniskos darbos tiek definēti daudzveidīgi un atšķirīgi. Līdz ar to KVS pamatresursu un pamatelementu kopa veidojamajā KVS hierarhiju modeļa ietvaros atlasīta un komplektēta pamatojoties uz starptautiski atzīto (ISO, CAF, EFQM, TQM), t.sk. izmantojamo izglītības sfērā, KVS komponentu (elementu, kritēriju un

apakškritēriju) analīzi un izvērtēšanu attiecībā uz piemērotību tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu specifikai un prioritātēm.

Izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu variantu alternatīvas tika formulētas trijās versijās:

1. Izglītības iestādes patstāvīgi, administratīvi neatkarīgi izveidota KVS;
2. Ārpalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, izmantojot ISO sēriju standartus vai citus);
3. Augstākstāvošu valsts institūciju noteiktā KVS (piemēram, pēc valdības, attiecīgas ministrijas vai hierarhiski augstākas valsts pārvaldes iestādes noteiktiem nosacījumiem izveidota KVS vai tās elementi - struktūra, saturs, procesi).

Lai īstenotu izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktisko izmantošanu aktuālo efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, konkrētajā izglītības iestādē, tiesībsargājošajā institūcijā vai valsts (reģiona) mērogā ir organizējamas un veicamas attiecīgās nozares ekspertu strukturētās intervijas.

Intervijas jautājumi grupējami trijos blokos:

1. Izglītības iestādes KVS pamatresursu kā kritēriju novērtēšana pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti;
2. KVS pamatelementu kā apakškritēriju novērtējums pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē attiecīgā KVS pamatresursa ietvaros;
3. KVS izveides pamatprincipu kā alternatīvu izvērtējums pēc pozitīvākās ietekmes pakāpes uz KVS pamatelementiem kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanas kontekstā.

Intervijas gaitā, apspriežot un izdiskutējot intervijas jautājumos skarto problemātiku, pamatojoties uz praktisko pieredzi balstītiem ekspertu viedokļiem un vērtējumiem, vadoties pēc amerikāņu matemātiķa profesora T.Saati hierarhiju analīzes metodes (Saaty, 1980), tiek veikta katrā KVS hierarhiju struktūras kritēriju un apakškritēriju līmenī savstarpējo elementu pāru salīdzināšana ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā, kā rezultātā tiek iegūti pētījuma dati un fiksēti iepriekš sagatavotās intervijas pāra salīdzinājumu matricās.

Salīdzinot secīgi alternatīvas pa pāriem ir izmantojama T.Saati metodes deviņu punktu intensitātes skala, kā rezultātā visiem izveidotajā KVS hierarhiju modeļa struktūrā iekļautiem KVS pamatresursiem un pamatelementiem tiek noteikta relatīvā vērtība. Datu analīzes beigu posmā tiek aprēķināti kombinētie vērtību koeficienti un noteiktas labākās no alternatīvām.

Modeļa praktiskās piemērošanas ietvaros hierarhiju analīzes metode pielietojama saskaņā ar šādu rīcības kārtību:

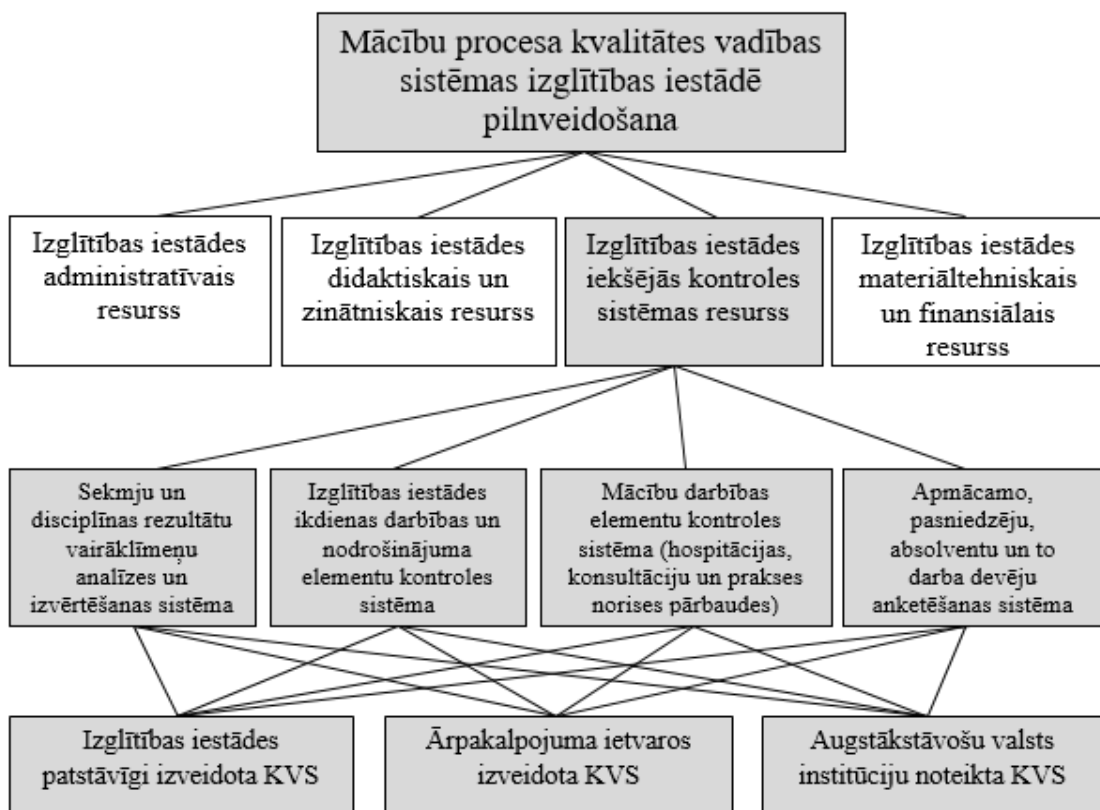
- definētās problēmas strukturēšana hierarhiskās struktūras veidā;
- kritēriju prioritāšu noteikšana un katras alternatīvas novērtējums pēc kritērijiem;
- katra līmeņa elementu vērtību koeficientu noteikšana;
- kombinētā vērtības koeficienta aprēķins un labākās alternatīvas noteikšana (Saaty, 2008).

Pētījuma ietvaros veiktā pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju struktūrshēmas izveidošanai, KVS pamatresursu un pamatelementu novērtēšanai atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti un zinātniski pamatotas alternatīvas izvēlei dod teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un pamatotai KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un izvēlei. Izveidotais hierarhiju modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai pie objektīvas nepieciešamības, ievērojot īpašu

izglītības iestādes specifiku ir pilnveidojams, attiecīgi aizvietojo notiektus apakškritērijus, un līdz ar to konceptuāli ir izmantojams arī citās izglītības nozarēs.

Raksts (VI)

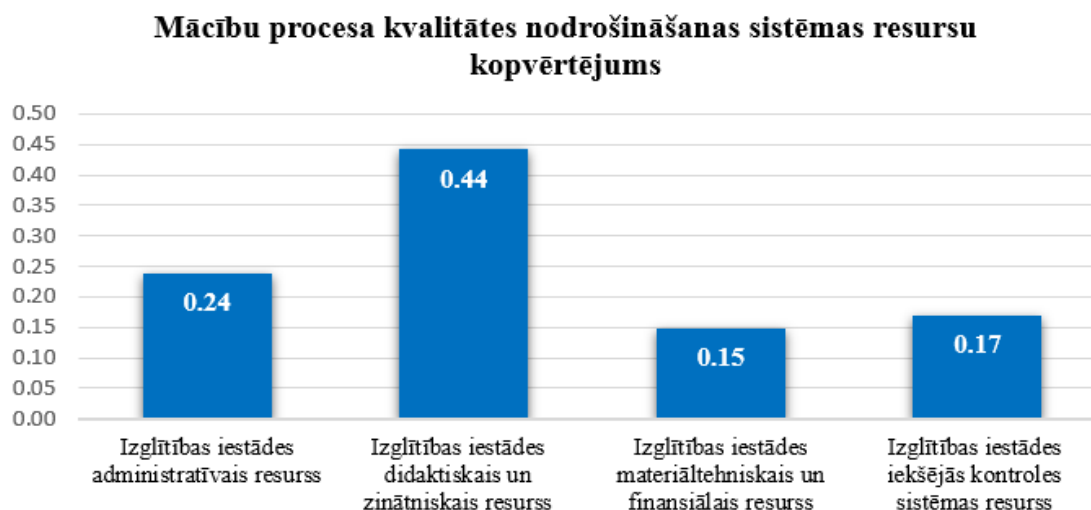
Lai notiektu aktuālos efektīvākos izglītības iestādes KVS izveides pamatprincipus attiecībā uz vienu no KVS pamatresursiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles resursu, KVS hierarhiju modeļa aprobācijas ietvaros (sk. 2.2. attēlu), rakstā (VI) tiek atspoguļoti un analizēti pētījuma rezultāti, kas iegūti, veicot Baltijas valstu divdesmit ekspertu robežsargu un policijas darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu un izvērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši kritērijam "Ietekme uz mācību procesa kvalitāti".

2.2. att. KVS hierarhiju modeļa aprobācijas attiecībā uz IKS resursu shēma (Raksts VI)

Pēc pāru salīdzināšanas matricu aizpildīšanas (atbilstoši katra eksperta pozicionētajam individuālajam vērtējumam intervijas laikā) un intervēšanas datu apstrādes tika aprēķināti kritēriju (izglītības iestādes KVS pamatresursu) un apakškritēriju (KVS pamatelementu) vērtību koeficienti. Iegūto aprēķinu rezultāti nosaka vērtību koeficientus, kas nodrošina rādītāju noteikšanu ieguldījumam vispārējā mērķa sasniegšanā. Aprēķinu rezultātā augstāks kopējais ekspertu vērtējums (0,44) pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē konstatēts izglītības iestādes didaktiskajam un zinātniskajam resursam (sk. 2.3. attēlu). IKS resursa kritērijs aprēķina rezultātā ieguvis trešo pēc gradācijas vērtējumu (0,17), kas zināmā mērā apliecina teorētisku un praktiskās pieredzes atziņas par iekšējās

kontroles lomas kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanā pienācīgu nenovērtēšanu izglītības iestādēs.

2.3.att. Mācību procesa KVS pamatresursu kopvērtējums (Raksts VI)

Analizējot apkopotos ekspertu vērtējumus un veicot aprēķinus labākās pētījuma alternatīvas noteikšanai, secināts, ka visas četras informantu kategorijas novērtēja kā visatbilstošāko pamatprincipu, vadoties pēc kura izglītības iestāde, kas nodrošina darbinieku tiesībsargājošo iestāžu vajadzībām profesionālo izglītību un apmācību, izstrādā KVS patstāvīgi, neatkarīgi no kāda ārējas ietekmes faktora. Izdarītā secinājuma augsto validitāti apliecina informantu kategorijas ar visaugstāko personāla vadības menedžmenta kapacitāti – ekspertu, kas pārstāv institūcijas, kuru vajadzībām izglītības iestādēs tiek sagatavots personāls un kuri ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus – akceptējot viedokli par izglītības iestāžu kompetences pašpietiekamību kvalitātes politikas noteikšanā attiecībā uz KVS izveidi. Identiski vērtējuma rezultāti konstatēti analizējot informantu atziņas arī valstiskās piederības griezumā. Latvijas ekspertu viedoklis ir viskategoriskākais, kas, visticamāk, ir saistīts ar Latvijā nereti īstenojamo, neviennozīmīgi vērtējamo praksi, kad iepriekš normatīvajos aktos noteiktā izglītības iestāžu autonomija atsevišķās kompetences sfērās tiek neievērota vai mazināta, balstoties uz politiskās vai administratīvās varas apsvērumiem, kas ne vienmēr ir pamatoti ar zinātniskiem pētījumiem vai praktisko lietderību perspektīvā.

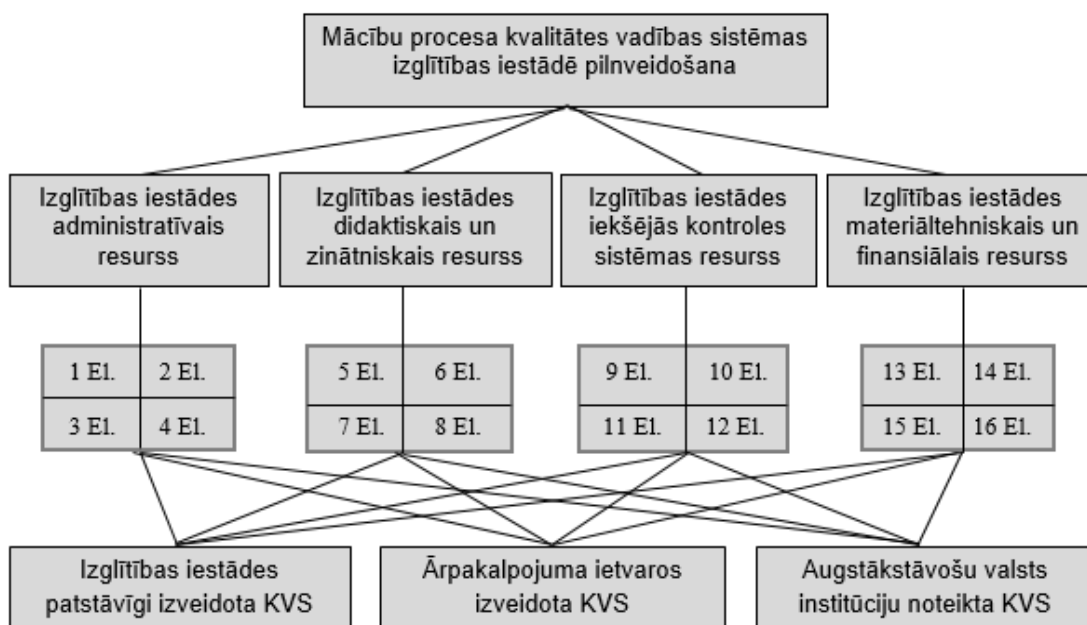
Kauzālā sakarībā arī kopējais ekspertu atzinumu aprēķins apliecina izglītības iestādēs patstāvīgi un neatkarīgi izveidotas KVS, kā alternatīvas, relatīvi izteikti augstāku prognozējamās efektivitātes vērtējumu attiecībā uz IKS resursa funkcionalitāti, kas ir izskaidrojams ar izveidotās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām.

Analizējot ekspertu vērtējuma kopsavilkumu secināms, ka, izvēloties alternatīvu, kura paredz pamatprincipu patstāvīgi un neatkarīgi izveidot izglītības iestādes KVS, pozitīvākā ietekme ir prognozējama attiecībā uz trim no četriem IKS pamatelementiem. Vienīgi attiecībā uz izglītojamos, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptverošo anketēšanas sistēmu nedaudz pozitīvākas ietekmes efekts ir sagaidāms, pieturoties pie pamatprincipa veidot izglītības iestādes KVS ārpalpojuma ietvaros. Augstāk minētā ekspertu izvēle varētu būt skaidrojama ar apsvērumu, ka izglītības iestāžu patstāvīgi izveidotajai anketēšanas sistēmai nebūs pietiekama administratīvā svara lai panāktu optimālu atsaucību tiesībsargājošo iestāžu struktūrvienībās un personāla vidū, savukārt, augstākstāvošu valsts institūciju izstrādātās KVS ietvaros

anketēšanas sistēmai varētu pietrūkt izstrādes metodiskās pieredzes un pilnveidošanas iespēju fleksibilitātes.

Raksts (VII)

Izmantojot iepriekš izstrādāto KVS hierarhiju modeli un pāru salīdzināšanas (hierarhiju analīzes) metodi, rakstā (VII) tiek pētīta tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu efektivitāte pozitīvās ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā un noteikti aktuālie efektīvākie pamatprincipi izglītības iestādes KVS izveidei kopumā (skat. 2.4. attēlu).

2.4. att. Izglītības iestādes KVS hierarhiju modeļa struktūrshēma (Raksts VII)

Pētījumā, kura ietvaros tika intervēti Baltijas valstu divdesmit eksperti robežsargu un policijas darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā, tiek analizēti un izvērtēti visi hierarhiju modelī definētie KVS pamatresursi (kā kritēriji) un pamatelementi (kā apakškritēriji) un izpētīta to savstarpēji salīdzinoša korelācija pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti. Balstoties uz ekspertu atzinumiem intervēšanas gaitā katrā kritēriju līmenī, tika izveidotas pāra salīdzinājumu matricas. Salīdzinot secīgi alternatīvas pa pāriem, eksperti izmantoja iepriekš noteiktu deviņu punktu skalu. Rezultātā visiem iepriekš izveidotās KVS hierarhiju modeļa struktūras elementiem tika noteikta pētāmo alternatīvu relatīvā vērtība.

Aprēķinu rezultātā augstākais kopējais ekspertu vērtējums (pēc svarīguma pakāpes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē) konstatēts izglītības iestādes KVS didaktiskajam un zinātniskajam resursam. Minētais konceptuālais iznākums ir loģisks un teorētiski bija prognozējams, bet pētījuma ietvaros prioritāra nozīme ir paredzēta tieši analizējamam KVS pamatresursu relatīvo vērtību koeficientu noteikšanai, kas vērtējumu summārā rezultātā izteikti dominējošajam izglītības iestādes didaktiskajam un zinātniskajam resursam tika aprēķināts kā 0,44. Relatīvi augsti, ar īpatsvaru 24% tika novērtēti arī izglītības iestādes administratīvais resurss. Aprēķina rezultātā IKS resursa kritērijs ieguvis trešo pēc gradācijas vērtējumu, ap 17% kopvērtējuma ietvaros. Ar koeficientu 0,15 tika novērtēta izglītības iestādes

materiāltehniskā un finansiālā resursa ietekme uz mācību procesa kvalitāti (sk. 2.3. attēlu).

Iegūto datu analīzes nākamajā posmā, attiecīgo KVS pamatresursu ietvaros tika veikta visu 16 apakškritēriju novērtēšana pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē. Analizējot apkopotos ekspertu vērtējumus attiecībā uz pētījuma alternatīvām, secināts, ka visas četras informantu kategorijas novērtēja kā visefektīvāko un visatbilstošāko praktiskajām vajadzībām KVS izveides pamatprincipu alternatīvu, vadoties pēc kuras izglītības iestāde, kas nodrošina darbinieku tiesībsargājošo institūciju vajadzībām profesionālo izglītību un apmācību, patstāvīgi izveido unikālu, atbilstošu savai specifikai KVS. No ekspertu vērtējumu kopsavilkuma secināms arī, ka izglītības iestādes patstāvīgi, vadoties no tās darbības mērķu un funkcionēšanas apstākļu objektīvās specifikas, izveidotā, unikālā KVS būs efektīvāka triju (Administratīvais resurss, Didaktiskais un zinātniskais resurss, Iekšējās kontroles sistēmas resurss) no četriem pētījumā iekļauto KVS pamatresursu darbībai un pozitīvākai ietekmei uz mācību procesa kvalitāti. Vienīgais KVS pamatresurss, kura efektivitātei par labāku tika atzīts cits pamatprincips KVS izveidei, ir izglītības iestādes Materiāltehniskais un finansiālais resurss. Pēc ekspertu konsolidētā viedokļa šim KVS pamatresursam piemērotāka pēc efektivitātes pozitīvas ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā būtu KVS, kas izveidota vadoties pēc augstākstāvošu valsts institūciju noteiktajiem nosacījumiem. Minētais aspekts būtu skaidrojams ar faktisko apstākli, ka speciālistus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām pārsvarā apmāca un sagatavo izglītības iestādes, kas ievērojamā vai pilnā apjomā tiek finansētas no valsts budžeta. Augstāk minētais faktors attiecīgi arī ir noteicošais tam, ka ekspertu redzējumā izglītības iestādes darbības plānošana, īstenošana, kontrole un analizēšana materiāltehniskajā un finansiālajā jomā var būt visefektīvākā pie nosacījuma, ja tā tiek organizēta, vadīta un kontrolēta balstoties uz principiem un prasībām, kas ir noteikti vadošajos valsts vai augstākstāvošu valsts institūciju normatīvajos aktos vai rīkojuma dokumentos.

Izvēlētās alternatīvas dominēšana analizējamo alternatīvu aprēķināto vērtību rādītāju savstarpējā korelācijā ir izskaidrojama ar apsvērumiem, kas tika arī sadzirdēti intervēšanas laikā no vairākiem ekspertiem (intervijas dalībniekiem) diskusijās, ka attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitāti pozitīvāko efektu rādīs izglītības iestādes patstāvīgi un neatkarīgi izveidotās KVS paredzamā sākotnējā piemērotība tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamās minētās sistēmas pilnveidošanas fleksibilitātes iespējas.

Raksts (VIII)

Promocijas darba noslēdzošajā rakstā (VIII) ir apkopoti veiktā pētījuma galvenie rezultāti kontekstā ar pētāmās tēmas nozīmes aktualizāciju pēdējo gadu notikumu un tendenču ES un Latvijas drošības un izglītības jomās griezumā, kā arī atreferēti veiktā pētījuma koncepts un struktūra.

Vadoties no apsvērumiem, ka no pētījuma uzsākšanas 2015. gadā līdz tā noslēgumam 2023. gadā ir azritējis ievērojams laika posms, rakstā (VIII) ir veikta pētījuma tēmas aktualizācija ES un Latvijas iekšējās drošības un robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas kontekstā. Konstatēts, ka temata aktualitāte, kas mūsdienu dinamisko pārmaiņu un izaicinājumu apstākļos raksturojas ar jaunām prasībām drošības un profesionālās izglītības jomas institūcijām, pēdējo gadu laikā ir ne vien saglabājusies, bet arī pieaugusi, kas atspoguļojas gan ES, gan LR plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos. Attiecībā uz augušām gan darba slodzi, gan prasībām robežsargu profesionālajai sagatavotībai nozīmīgāko projekciju radīja 2021. gada ģeopolitiskās situācijas attīstības ietekmē izveidojies nelegālās migrācijas

spiedienu no Baltkrievijas, kas tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, veidojot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Negatīva tendence turpināja saglabāties un ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022. gadā salīdzinoši ar 2021. gada rādītājiem ievērojami palielinājās arī ES kopumā. Savukārt, 2022. gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, nepilna gada laikā radīja vairāku miljonu patvēruma Eiropas valstīs meklētāju, kas ir bēguši no kara, plūsmu.

Rakstā (VIII) tiek akcentēts, ka LR izglītības jomu regulējošos normatīvajos aktos un plānošanas dokumentos pēdējā laikā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmu aspektiem. Ar Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumiem (LR Saeima, 2021) ir noteikti valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturs un uzdevumi, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu, savukārt, ar LR MK ar 2021. gada 22. jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņiem 2021.-2027. gadam” iezīmēts, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību (LR Ministru kabinets, 2021).

Rakstā tiek pētīta un atspoguļota robežsargu profesionālās sagatavošanas mērķu, satura un izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā izpratne ES un Latvijas valsts normatīvo regulējumu kontekstā. Rakstā (VIII) arī tiek sniegts ieskats prasībās robežsargu profesionālajai kompetencei, ko ES līmenī nosaka FRONTX izstrādātā Nozares kvalifikācijas ietvarstruktūra robežapsardzībai (NKI) (Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding (SQF)) (FRONTX, 2013a, 2013b), kurā ietverti visi kvalifikācijas līmeņi kas iegūti vispārējā, profesionālajā, akadēmiskajā izglītībā un robežsargu apmācībā (FRONTX, 2013a), bet kompetenču profili identificē, definē un apraksta robežsargu dienestu un uzdevumus visos līmeņos un visās jomās. Savukārt, nacionālās prasības robežsargu profesionālo kompetenču saturam Latvijā reglamentē Valsts robežsardzes inspektora (LR Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centrs [LR IZM VISC]), 2009), Valsts robežsardzes jaunākā virsnieka (LR IZM VISC, 2010) un Valsts robežsardzes vecākā virsnieka (LR IZM VISC, 2004) profesijas standarti, kas nosaka šo kategoriju robežsargiem nepieciešamo spēju, prasmju un zināšanu klāstu, kā arī to pienākumus un uzdevumus.

Autors secina, ka profesionālās sagatavošanas prioritārais uzdevums un kvalitātes rādītājs ir spēja sagatavot darbaspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam un darba devēju noteiktajām prasībām darbinieku kompetencēm, līdz ar ko tieši nosacītais darba tirgus un darba devēji ir galvenie vērtētāji profesionālās sagatavošanas rezultātiem un profesionālās izglītības kvalitātei. Savukārt, sasniedzamo profesionālās izglītības kvalitātes mērķu kontekstā noteicošā ir mācību procesa kvalitāte, kam jānodrošina izglītojamo atbilstošu profesionālo sagatavotību un praktiskās rīcībspējas kapacitāti, līdz ar ko būtiska loma ir profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātei un kvalitātes vadības nodrošināšanai.

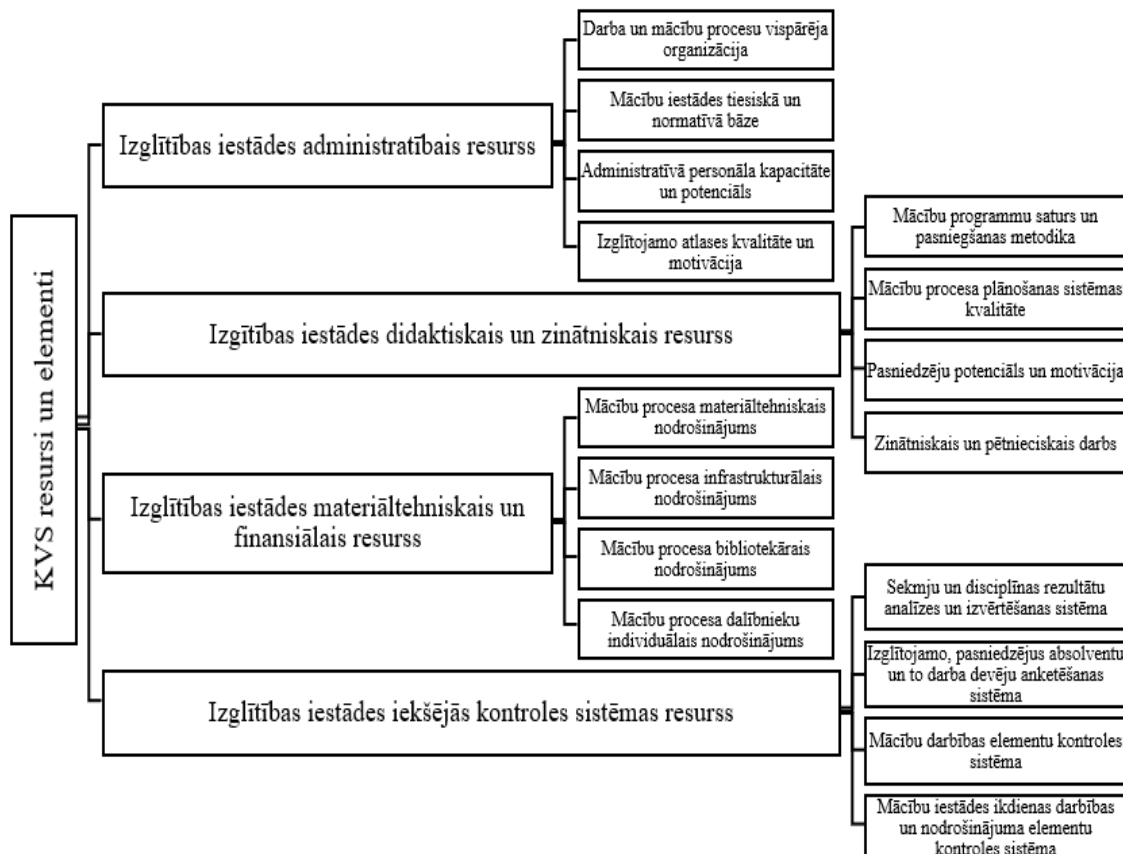
Pētījuma mērķa sasniegšanai un uzdevumu izpildei promocijas darba ietvaros tika izstrādāti un rakstā (VIII) atspoguļoti a) pētījuma koncepts robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā, b) robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma un c) pētījuma konceptuāla struktūra un tās pamatposmu saturs. Pētījuma koncepta struktūras katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija īstenojās pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes. Atreferēts, ka pētījuma sākumposmā autors veica teorētisko un praktisko aktualitāšu un izaicinājumu robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās kvalitātes vadības jomā apzināšanu un analīzi, kas

tika atspoguļots rakstā (I), bet empīriskais pētījums ir realizēts trijos pamatposmos, kuru saturs, gaita un rezultāti ir pakārtoti atreferēti rakstos (II), (III), (IV), (V), (VI) un (VII), bet apkopjošā griezumā pētījuma gaita un rezultāti tika atspoguļoti noslēdzošajā publikācijā, rakstā (VIII).

Konspektīvs pētījuma pamatposmu saturs:

- **Pirmajā pamatposmā** faktiskās situācijas izpētes gaitā attiecībā uz mācību procesa kvalitātes vadības nodrošināšanu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs tika veikta mācību procesa dalībnieku visu segmentu pārstāvju aptauja, kuras rezultātus analizējot autors konstatēja a) zināmu problemātiku mācību procesa organizēšanas, plānošanas, nodrošināšanas un norises kvalitātes vadības aspektos un b) zinātniski pamatotas pieejas trūkumu vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu (Raksts II; Raksts III, Raksts IV).

- **Otrā pamatposma** ietvaros tika izstrādāts modelis, kā arī tā pielietošanas metodika zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs (Raksts V). KVS pamatresursu un pamatelementu kopas struktūra (skat. 2.5. attēlu), kura veidota modeļa ietvaros, tika atlasīta un komplektēta pamatojoties uz starptautiski atzīto KVS konceptuālo modeļu (ISO, CAF, EFQM, TQM) komponentu (elementu, kritēriju un apakškritēriju) analīzi un izvērtēšanu attiecībā uz piemērotību pētījumā iekļauto izglītības iestāžu specifikai un prioritātēm (Raksts VIII).

2.5. att. KVS pamatresursu un pamatelementu kopas struktūra (Raksts VIII)

KVS hierarhiju modelis tika veidots ar priekšnosacījumu, ka KVS pamatresursu un pamatelementu mijiedarbība tiek vērtēta atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību

procesa kvalitāti” un ka KVS hierarhiju modeļa izmantošanas procesā iegūtos datus būs iespējams vērtēt un analizēt ar hierarhiju analīzes metodi. Pētījuma ietvaros KVS izveides pamatprincipi ir noteikti un pētīti šādās alternatīvās:

- a) KVS tiek izveidota pēc augstākstāvošas valsts institūcijas nosacījumiem;
- b) KVS tiek izveidota ārpalpojuma ietvaros;
- c) KVS tiek izveidota izglītības iestādē pilnīgi patstāvīgi, neatkarīgi no ārējas ietekmes (Raksts V).

• **Trešā pamatposma** gaitā, veicot četru kategoriju ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu, tika veikta izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskā aprobācija. Interviju gaitā tika iegūti dati, kas ļāva pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti novērtēt:

- a) izglītības iestāžu KVS pamatresursus kā kritērijus;
- b) KVS pamatelementus kā apakškritērijus;
- c) KVS izveides pamatprincipu variantus kā izvēles alternatīvās, kuru analīzes rezultātā tika noteikti aktuālie efektīvākie KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (Raksts VI, Raksts VII).

Vērtējot pētījuma rezultātus, pamatojoties uz ekspertu intervēšanas laikā iegūto datu analīzi, konstatēts, ka izvēloties no noteikto alternatīvu kopas pamatprincipus, pēc kādiem veidot KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir prognozējama variantam, kad tiek izdarīta izvēle izveidot unikālu KVS, balstoties uz pastāvīguma un neatkarības no ārējās administratīvās vai politiskās ietekmes pamatprincipiem.

Savukārt, relatīvi vispozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatresursu.

Rakstā (VIII) noslēgumā ir sniegts pētījuma rezultātu apkopojums un secināts, ka galvenais pētījuma rezultāts ir metodoloģiskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietošanai, novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm to izmantot objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanā.

NOBEIGUMS

Promocija darba **mērķis** ir sasniegts – veikto pētījumu rezultātā ir izzināts faktiskais stāvoklis un izpētīta problemātika attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes vadības aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Promocijas darba ietvaros izstrādāti modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai un modeļa pielietošanas metodika. Aprobējot un praktiski pielietojot izstrādāto KVS hierarhiju modeli, ir noteikti aktuālie efektīvākie pamatprincipi KVS izveidei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas profesionālās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus dienestam robežkontroles institūcijās.

Galvenie atzinumi un secinājumi

1. Latvijas Republikas likumdošanā izglītības jomā atsevišķu izmantoto jēdzienu būtības un satura definīcijas un skaidrojumi nav pietiekami izsmeļoši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un korelācijā ar pētnieku atziņām. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, valsts pārvaldes un izglītības sfērās. Kā aktuāls vērtējams turpmākais kompetento institūciju darbs tiesību aktos izmantojamās ar izglītības un kvalitātes vadības jomām saistītās terminoloģijas pilnveidošanai un attīstībai.
2. Pētījuma tēmas aktualitāti mūsdienās nosaka: a) starptautisko konfliktsituāciju radītie izaicinājumi ES robežu drošības jomā, kas tieši projicējas uz prasībām robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās vadības kvalitātei; b) ES un Latvijas valsts noteiktās prioritātes un uzstādījumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas veicināšanu un orientāciju uz pētījumiem pamatotiem vadības lēmumiem izglītības politikā; c) faktiskā situācija, kad lēmumi par KVS izveides pamatprincipu izvēli tiek pieņemti bez zinātniska pamatojuma; d) apstākļi, ka Latvijas un starptautiskajā zinātniskajā telpā trūkst pētījumu par izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu un objektīvu izvēli. Pamatojoties uz augstākminēto pēdējos gados robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu aktualitātei ir tendence pieaugt.
3. Neskatoties uz pētījumā iekļauto izglītības iestāžu kopumā nenoliedzamu pozitīvo pieredzi, tradīcijām, esošo zinātnisko, pedagoģisko un personāla potenciālu, pētījuma gaitā pastāvošo KVS funkcionalitātē un praktiskajā atdevē ir konstatēti problemātiskie aspekti un nepilnības, kuru ietekmē vēlamajā līmenī netiek nodrošināta izglītības procesu un rezultātu kvalitātes atbilstība darba devēju prasībām un aktuālajām vajadzībām personāla profesionālās sagatavošanas jomā.
4. Pētījuma rezultātu analīze ļauj konstatēt, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošās KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina atsevišķos indikatoros nozīmīgas diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības “pakalpojuma” saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās.
5. KVS izveides un pielietošanas prakse Baltijas valstu, t.sk. Latvijas, tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pārsvarā ir balstīta uz atšķirīgiem pamatprincipiem un metodēm faktiski bez zinātniski pamatotas pieejas, kas rezultātā veido riskus gan resursu nelietderīgai iesaistei un izmantošanai KVS izveides un uzturēšanas

- procesos, gan arī robežsargu profesionālās izglītības kvalitātei un kopumā profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai.
6. Ņemot vērā, ka saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus ir konstatētas ievērojamas atšķirības ES dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās, lai ES valstu robežsargi varētu sekmīgi realizēt kopējus mērķus un uzdevumus, ir jābūt vienotām prasībām robežsargu profesionālās izglītības saturam un, attiecīgi, iespējami vienotai dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātei.
 7. Profesionālās izglītības un tās mācību procesa kvalitātes un efektivitātes nodrošināšanai būtiski ir veicināt profesionālās izglītības iestāžu atbilstošu pārvaldību. Izglītības iestādes pārvaldības uzdevums ir nodrošināt nepieciešamo vidi, kurā, lai sasniegtu noteiktos izglītības mērķus, tiek pilnveidota mācību saturs un procesu kvalitāte. Līdz ar to būtiska loma ir izglītības kvalitātes un, attiecīgi, kvalitātes vadības izglītības iestādēs nodrošināšanai izstrādājot efektīvus kvalitātes vadības mehānismus.
 8. Pētījuma ietvaros veiktā teorētisko un praktisko aspektu analīze liecina, ka par vienu no svarīgākajiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem kalpo KVS izveides un ieviešanas faktors. KVS esamības aktualitāti un nepieciešamību izglītības iestādēs nosaka arī starptautiskās un nacionālās reglamentācijas izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem, līdz ar ko KVS izveide un pilnvērtīga funkcionēšana ir aktuāla arī tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm.
 9. Tiesībsargājošo institūciju darbinieku, un īpaši robežsargu, profesionālās sagatavošanas vadības kvalitātes pētniecība ES kopumā un Latvijas valstī tostarp ir samērā jauna parādība un līdz šim attiecīgie jautājumi gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Personāla profesionālā sagatavošana, tās politika un stratēģija, kvalitāte un vadība, resursi un perspektīvas, procesu un rezultātu kvalitātes kritēriji – tie ir jautājumi, kuru izpratnes pilnveidošanai ir nepieciešami turpmākie pētījumi.
 10. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju, un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitatīvas darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešama sistēmiska, uz pētījumiem balstīta pieeja tādām personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam jautājumam, kā KVS izveides pamatprincipu izvēle. Par zinātniski pamatotu instrumentāriju KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var tikt izmantots šim nolūkam speciāli izstrādātais modelis un tā pielietošanas metodika.
 11. Pētījuma ietvaros veiktā pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskai pielietošanai novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti dod zinātniski pamatotu teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai. Izstrādātais daļēji atvērtā tipa KVS hierarhiju modelis pie objektīvas nepieciešamības ir pilnveidojams un aizvietojošs atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus ir izmantojams arī citās profesionālās izglītības nozarēs.
 12. Saskaņā ar pētījuma rezultātiem, aprobējot un praktiski izmantojot izstrādāto KVS hierarhiju modeli un tā pielietošanas metodiku, pamatojoties uz ekspertu

intervēšanas laikā iegūto datu analīzi, konstatēts, ka izvēloties no noteikto alternatīvu kopas pamatprincipus, pēc kādiem veidot KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir paredzama variantam, kad tiek izdarīta izvēle izveidot unikālu KVS, balstoties uz pastāvīguma un neatkarības no ārējās administratīvās vai politiskās ietekmes pamatprincipu. Dotais secinājums ir skaidrojams ar izveidotās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām, kā arī lielā mērā saskan arī ar amerikāņu pētnieku (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017) atzinumiem par to ka pieejas, kas iestādēm dod vairāk autonomijas uzraudzības procesu un sistēmu izveidē, var stimulēt institucionālo attīstību.

13. Relatīvi vispozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatresursu atsevišķi.
14. Attiecībā uz pētījuma problemātikas izpēti turpmākajām perspektīvām ir konstatēta lietderība un aktualitāte nepieciešamībai turpināt iegūto datu analīzi un veikt papildus pētījumus a) detalizētākas analītiskās informācijas ieguvei par pētījumu rezultātos konstatētajām problemātikām un tendencēm, b) KVS darbības ietvaros veicamo pasākumu mācību procesa norises un rezultātu kvalitātes nodrošināšanas aspektu un ar tiem saistītās problemātikas padziļinātai izziņai - ar mērķi detalizēti identificēt cēloņus un iemeslus izglītības iestāžu sniegtā pakalpojuma kvalitātes nepietiekamībai patērētāju vērtējumā. Iegūtās augstākminētās informācijas analīze un izmantošana ļaus tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadībai noteikt konkrētus mācību procesa kvalitāti ietekmējošos riska faktorus, kas dos iespēju plānot un nodrošināt pasākumus KVS funkcionalitātes pilnveidošanai.

Galvenā pētījuma vērtība teorijai un praksei ir metodoloģijas izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietošanai, novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai.

Pētījuma rezultātā ir izveidots zinātniski pamatots ietvars tiesībsargājošo institūciju un citu, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistīto izglītības iestāžu, kas sagatavo speciālistus darbam tiesībsargājošajās institūcijās, t.sk. robežsardzē, rīcībai nosakot KVS izveides aktuālos efektīvākos pamatprincipus un prioritāros virzienus izglītības iestādes darbības organizācijā un attīstībā, kas, savukārt, veido labvēlīgu vidi robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības nodrošināšanai.

Pētījuma gaitā īstenoto aktivitāšu rezultātā, jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs objektīvo esamību, izveides pamatprincipu noteikšanu un darbības efektivitāti aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas un pārdomas stratēģiskā un taktiskā līmeņu menedžmenta aprindās. Augstākminēto jautājumu aktualizācija kalpos, prognozējams, par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai.

Problēmas un priekšlikumi to risināšanai

1. Problēma

Konstatācija:

Ņemot vērā, ka zinātniskajā vidē saistīto ar izglītības un kvalitātes vadības jomām vairāku jēdzienu būtības un satura definīcijas vēl nav nostabilizējušās, a) joprojām pastāv šo jēdzienu atšķirīgas definīcijas un domstarpības to interpretācijā, b) terminoloģija socioloģisko zinātņu telpā turpina nemitīgi evolucionēt, c) notiek tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietojšanas pilnveidošana, d) par tiem turpinās pētījumi un diskusijas.

Pētot un analizējot normatīvo aktu bāzi un zinātniskos darbus attiecīgajos tematiskajos jautājumos, promocijas darba autors konstatēja, ka ne visos gadījumos LR likumdošanā izglītības jomā jēdzienu definīcijas un satura skaidrojumi ir pietiekami izsmeltoši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un pētnieku atziņām. Par pamatu šai problēmsituācijai var būt apstākļi, ka Izglītības likuma pamatjēdzienu definīciju redakcija ir veidota 1998.gadā un līdz šim faktiski nav mainīta un pilnveidota. Pie tam ir konstatēta un turpina pastāvēt disonanse ar LR normatīvajiem aktiem apstiprinātajā un ES normatīvo aktu oficiālajos tulkojumos latviešu valodā lietojamā terminoloģijā. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, zinātnē, valsts pārvaldes un izglītības sfērā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

LR Ministru kabinetam un IZM savas kompetences ietvaros nodrošināt valsts un nozares normatīvajā bāzē izmantojamās terminoloģijas saturisko attīstību un konsekventu pielietojšanu atbilstoši laikmeta tiesiskajām un zinātnes tendencēm.

2. Problēma

Konstatācija:

Pētot uzdevumu aktualitātes ES dalībvalstu robežapsardzības institūciju personāla profesionālajai sagatavošanai ES ārējo robežu un iekšējai drošībai mūsdienu izaicinājumu apstākļos, tika secināts, ka, saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot ES dalībvalstu tiesībsargājošo institūciju personāla resursus, ir konstatētas zināmas atšķirības dalībvalstu robežsargu zināšanu un prasmju līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiskās atšķirības arī ES robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās. Savukārt, lai gan Eiropas Savienības aģentūras FRONTEX veicamās aktivitātes veido pamatu pēc unificētiem standartiem apmācītu, zināšanu un prasmju vienotām prasībām atbilstošu robežsargu sagatavošanai, realizētie pasākumi pagaidām nav visaptveroši un pietiekami.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Lai celtu personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidotu un standartizētu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt darbinieku spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu un uzdevumu apstākļos, kā pildot dienesta pienākumus savās valstīs, tā arī darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās, Eiropas Savienības aģentūrai FRONTEX jāturpina darbs kopēju principu un prasību robežsargu profesionālajai sagatavotībai nostiprināšanai, izstrādājot vienotus robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes vērtēšanas indikatorus un nodrošinot mācību procesa un rezultātu kvalitātes monitoringa efektīvus mehānismus. Par vienu no veicinošiem faktoriem šo mērķu sasniegšanai var kalpot attiecīgās nozares izglītības iestāžu KVS struktūras unifikācija.

3. Problēma

Konstatācija:

Promocijas darba rezultāti liecina, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošo KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina konstatētās zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības 'pakalpojuma' saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās. Par iemeslu tam ir faktors, ka attiecīgo izglītības iestāžu KVS, vai atsevišķi tās elementi, nav pietiekami kvalitatīvi izstrādāti, vai arī pienācīgā kārtībā netiek realizēti sistēmiski sabalansēti izglītības iestādes kvalitātes vadības politika un KVS pasākumu īstenošana, kā rezultātā praktiskā šo sistēmu darbība nenodrošina kvalitatīvu mācību procesa vidi un norisi.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Ņemot vērā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes valstisko un starptautisko aktualitāti un pētījuma secinājumos konstatēto, ka izglītības un mācību procesa kvalitāte ir atkarīga no mācību procesa organizācijas vadības efektivitātes pakāpes, KVS izstrādes, pilnveidošanas un pilnvērtīgas funkcionēšanas nodrošināšana ir iekļaujama attiecīgo tiesībsargājošo institūciju un izglītības iestāžu prioritārajos uzdevumos un iestrādājama to darbības un attīstības stratēģijās.

4. Problēma

Konstatācija:

Izglītības iestādes administrācija kvalitātes nodrošināšanas politikas ietvaros var izvēlēties kādu no KVS izveides pamatprincipu alternatīvām. Faktiski, zinātniski pamatotu kritēriju un uz pētījumiem balstītu metožu trūkuma apstākļos, izglītības iestādes nereti piemēro uz subjektīviem pamatojumiem un ar administratīviem vai politiskiem lēmumiem noteiktus KVS izveides pamatprincipus, līdz ar ko, zinātniski pamatotas pieejas vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu trūkuma apstākļos veidojas riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī tiesībsargājošo institūciju darbinieku, t.sk. robežsargu, profesionālās izglītības kvalitātei un profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai kopumā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Uzsākot darbu pie KVS struktūras izveides un satura izstrādes, izglītības iestādēm, pirmām kārtām, būtu jānosaka un konceptuāli jāizvēlas pamatprincipi, pēc kuriem vadīties šajā darba procesā. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitatīvas darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešams izmantot sistēmisku, uz pētījumiem balstītu pieeju dotajam, kopumā personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam, jautājumam.

Par zinātniski pamatotu instrumentāriju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var kalpot autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietošanas metodika.

IZMANTOTĀS APKOPOJUMĀ LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Alijevs, R. (2005). *Izglītības filozofija. 21. gadsimts*. Rīga: Retorika A.
2. American Vocational Association (1954). *Definitions of Terms in Vocational and Practical Arts Education*. Washington, DC: Committee on Research and Publications.
3. Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR] (2023). *Operational Data Portal* [Data file]. Sk. internetā 17.01.2023. Pieejams: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Arbidāne, I., Lobanovs, A., Pokule, V. & Liepiņš, A. (2016). Effect of cooperation with the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX) on the facilitation of training process of the Latvian State Border Guard officers. *Border Security and Management*, 1(6), 25-36. <https://doi.org/10.17770/bsm.v1i6.1704>
5. Balendr, A. (2018). Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 8(4), 20-25. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8\(4\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8(4)_5)
6. Beck, R.W. (1971). *Criteria for the Selection of Students for Trade and Industrial Education Programs*: Unpublished Ph.D. dissertation. The Ohio State University.
7. Becket, N. & Brookes, M. (2008). Quality management practice in higher education - what quality we actually enhancing? *Journal of Hospitality Leisure Sport & Tourism Education*, 7, 40-54.
8. Beerkens, M. & Udam, M. (2017). Stakeholders in higher education quality assurance: Richness in diversity? *High Education Policy*, 30(3), 341-359. <https://doi.org/10.1057/s41307-016-0032-6>
9. Berings, D. (2009). Reflection on quality culture as a substantial element of quality management in higher education. In *Fourth European Quality Assurance Forum*. Sk. internetā 05.01.2020. Pieejams: http://www.aic.lv/bolona/2010/Sem09-10/EUA_QUA_forum4/III.7_-_Berings.pdf
10. Bērzkalns, I., Boulton, I. (2000). *Iekšējās kontroles sistēmas rokasgrāmata*. Rīga: Īpašu uzdevumu ministra valsts reformu lietās sekretariāts.
11. Billet, S. (2011). *Vocational Education: Purposes, traditions and prospects*. London: Springer.
12. Brennan, J. & Shah, T. (2000). *Managing Quality in Higher Education: An international perspective on institutional assessment and change*. Birmingham and Bristol: The Society for Research into Higher Education and Open University Press.
13. Brodhead, C.W. (1991). Image 2000: A vision for vocational education. *Vocational Education Journal*, 66(1), 22-25.
14. Broks, A. (2000). *Izglītības sistemoloģija*. Rīga: RaKa.
15. Brookes, M. & Becket, N. (2007). Quality management in higher education: A review of international issues and practice. *International Journal of Quality and Standards*, 1. Sk. internetā 09.02.2020. Pieejams: https://www.researchgate.net/profile/Maureen_Brookes/publication/228381585_Quality_Management_in_Higher_Education_a_review_of_international_issues_and_practice/links/09e415107e61b9f3f1000000.pdf

16. Brown, J., Kurzweil, M. & Pritchett, W. (2017). *Quality Assurance in U.S. Higher Education: The current landscape and principles for reform*. Pieejams: <https://doi.org/10.18665/sr.303620>
17. Brūna, I. (1994). *Iekšējās kontroles pamatprincipi*. Rīga: Latvijas Universitāte.
18. Bush, T. (1995). *Theories of Educational Management*, 2nd edition. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
19. Bünning, F. (2008). *The Transformation of Vocational Education and Training (VET) in the Baltic States*. Berlin: Springer Verlag.
20. CEDEFOP (2008). *Modernizing Vocational Education and Training: Fourth report on vocational training research in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Sk. internetā 16.02.2020. Pieejams: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3043beta_en.pdf
21. CEDEFOP (2011). *The Benefits of Vocational Education and Training: CEDEFOP research paper, vol. 10*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. doi:10.2801/43027
22. CEDEFOP (2015). *Profesionālā izglītība Latvijā: Īss apraksts*. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. CEDEFOP information series. Sk. internetā 16.02.2020. Pieejams: https://www.cedefop.europa.eu/files/4134_lv.pdf
23. Cheng, Y.C. & Tam, W.M. (1997). Multi-models of quality in education. *Quality Assurance in Education*, 5(1), 22-34.
24. Commonwealth Secretariat (2017). *Universal Standards for Quality in Education To enable the Delivery of Sustainable Development Goals 2030*. London: Commonwealth Secretariat. Sk. internetā 30.03.2020. Pieejams: https://www.thecommonwealth-educationhub.net/wp-content/uploads/2016/05/Quality_Standards_Education_2017_07.pdf
25. Corder, M., Horsburgh, M. & Melrose, M. (1999). Quality monitoring, innovation and transformative learning. *Journal of Further and Higher Education*, 23(1), 101-108.
26. Deming, W.E. (1982). *Quality, Productivity, and Competitive Position*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study. ISBN 9780911379006.
27. Deming, W.E. (2012). *The Essential Deming: Leadership principles from the father of quality*. New York: McGraw-Hill (Professional). ISBN 9780071790215.
28. Dew, J.R. & Nearing, M.M. (2004). *Continuous Quality Improvement in Higher Education*. Westport, Conn.: American Council on Education/Praeger.
29. Dobrzanski, L.A. & Roszak, M.T. (2007). Quality management in university education. *Journal of Achievements in Material and Manufacturing Engineering*, 24(2). Sk. internetā 19.10.2019. Pieejams: http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol24_2/24250.pdf
30. Eglītis, J. (2003). *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģionālie un ekonomiskie aspekti*: Promocijas darbs. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības Universitāte.
31. EHEA (2020). *Rome Communiqué*. EHEA 2020 Rome Ministerial Conference. Roma, Italia. Sk. internetā 12.05.2021. Pieejams: <https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-rome-2020>
32. Elsayed, A.M. (2020). Re: Do you think that education is the process of transmitting knowledge and skills. If not, what is it? Sk. internetā 06.08.2020. Pieejams: <https://www.researchgate.net/post/Do-you-think-that-education-is-the-process-of-transmitting-knowledge-and-skills-If-not-what-is-it/5ef8f2b106678c51bd421326/citation/download>

33. ENQA (2015). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels, Belgium. Sk. internet 12.01.2016. Pieejams: https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
34. Ertl, H. & Haywards, G. (2010). Modularization in vocational education and training. In: P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.), *International Encyclopedia of Education*, vol.8 (pp. 383-390). Oxford: Elsevier.
35. ES Komisija (2009). *Ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai par kvalitātes nodrošināšanas sekmēm augstākās izglītības jomā*. Sk. internetā 08.12.2015. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0487:FIN:LV:PDF>
36. ES Komisija (2020). *Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par Eiropas Izglītības telpas izveidi līdz 2025. gadam*. Sk. internetā 16.01.2021. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625>
37. ES Padome (2009). *Padomes secinājumi (2009/C 119/02) par Stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā ("ET 2020")*. Sk. internetā 16.05.2016. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528(01))
38. ES Padome (2020). Padomes ieteikums par profesionālo izglītību un apmācību (PIA) ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai 2020/C 417/01. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 417*, 1–16. Sk. internetā 10.12.2021. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32020H1202\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32020H1202(01))
39. ES Padome (2021). *Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk (2021–2030)*. Sk. internetā 24.07.2021. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)#d1e35-1-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226(01)#d1e35-1-1)
40. ES Parlaments un Padome (2009). Ieteikums (2009/C 155/01) par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu profesionālajai izglītībai un apmācībām (Dokuments attiecas uz EEZ). *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 155*, 1–10. Sk. internetā 08.12.2015. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
41. ES Parlaments un Padome (2016). Regula (ES) (2016/1624) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/399 un ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 863/2007, Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004 un Padomes Lēmumu 2005/267/EK (statuss - zaudējis spēku). *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 251*, 1–76. Sk. internetā 23.10.2016. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1624>
42. ES Parlaments un Padome (2019). Regula (ES) (2019/1896) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1052/2013 un (ES) 2016/1624. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 295*, 1–131. Sk. internetā 21.02.2020. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32019R1896>
43. EU Commission (2002). *Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: "The Copenhagen Declaration"*. Sk. internetā

- 21.05.2016. Pieejams:
https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf
44. EU Commission (2010). *Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission “The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020”*. Sk. internetā 23.10.2016. Pieejams:
https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/brugescom_en.pdf
45. EU Commission (2014). *Study on the Feasibility of the Creation of a European System of Border Guards to Control the External Borders of the Union: Final report version 3.00*. Unisys. Sk. internetā 21.12.2015. Pieejams:
https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/docs/20141016_home_esbg_frp_001_esbg_final_report_3_00_en.pdf
46. EU Commission (2015). *240 Final Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European agenda on migration*. Brussels, COM. Sk. internetā 30.07.2016. Pieejams: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
47. EU Commission (2016). *The Riga Conclusions: European cooperation in vocational education and training 2015-2020 “Developing skills for the labour market”*. Brussels: European Union, 2016. doi:10.2767/437732
48. EU Council (1994). Resolution (94/C 374/01) concerning the quality and attractiveness of vocational training. *Official Journal C 374*, 1-4. Sk. internetā 30.07.2016. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994Y1230\(01\):EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994Y1230(01):EN:HTML)
49. EU Council and Commission (2004). *Education & Training 2010. The success of the Lisbon strategy hinges on urgent reforms: Joint interim report of the Council and the Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe*. Sk. internetā 20.12.2018. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2004.104.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2004:104:TOC
50. EUROSTAT (2023). *Statistics Explained. Annual asylum statistics* [Data file]. Sk. internetā 20.04.2023. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Annual_asylum_statistics&oldid=584073
51. Feerick, S., Galvão, M.E., Nikolovska, M., Oviedo, A. & Raicevic, Z. (2014). *Quality Assurance in Vocational Education and Training: A collection of articles*. Turin: European Training Foundation. Sk. internetā 21.11.2019. Pieejams: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/270970490A6E9327C1257CA800407038_Quality%20assurance%20in%20VET.pdf
52. Ferbrāks, N.M., Houens, D.J., Kortevegs, S.M., Rītfelds, V.B., Komans, M.F. (1999). *Uz EFQM modeli balstīta augstākās izglītības kvalitātes pilnveides metode*. Sk. internetā 03.11.2019. Pieejams: <http://www.aic.lv/eqfm/default.htm>
53. Field, S., Hoeckel, K., Kis, V. & Kuczera, M. (2010). *Learning for Jobs – OECD reviews of vocational education and training. Initial report*. Paris: OECD.
54. Finlay, I., Niven, S. & Youny, S. (1998). *Changing Vocational Education and Training: An international comparative perspective*. London: Routledge Falmer.

55. Forands, I. (2018). Menedžmenta mazā enciklopēdija. Rīga: LIF.
56. Frazier, A. (1997). *A Roadmap for Quality Transformation in Education*. Boca Raton, Fla: St. Lucie Press.
57. FRONTEX (2013a). *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding*, vol. I. Warsaw: Frontex.
58. FRONTEX (2013b). *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding*, vol. II. Warsaw: Frontex.
59. FRONTEX (2019). *Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai*. Sk. internetā 23.09.2019. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2123579d-f151-11e9-a32c-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF>
60. FRONTEX (2023). *EU's External Borders in 2022: Number of irregular border crossings highest since 2016*. Sk. internetā 22.03.2023. Pieejams: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-s-external-borders-in-2022-number-of-irregular-border-crossings-highest-since-2016-YsAZ29>
61. Garvin, A. (1984). What does “product quality” really mean? *MIT Sloan Review*, 26(1), 25-43.
62. Golubeva, M. (2007). Izglītība Latvijā 21. gadsimtā – izaicinājumi, jaunās paradigmas un perspektīvas. Gram.: *Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai. Zinātniskie raksti. Stratēģiskās analīzes komisija* (121.–141.lpp.) Rīga: Zinātne.
63. Goodsell, K.E. (2005). *Vocational Education*. Sk. internetā 09.11.2015. Pieejams: www.oswego.edu/~waite/VocEdByGoodsellV2.doc
64. Gramling, A., Maletta, M.J., Schneider, A. & Church, B.K. (2004). The role of the internal audit function in corporate governance: A synthesis of the extant internal auditing literature and directions for future research. *Journal of Accounting Literature*, 23, 194-244.
65. Hanushek, E.A., Schwerdt, G., Woessmann, L. & Zhang, L. (2017). General education, vocational education, and labor-market outcomes over the lifecycle. *Journal of Human Resources*, 52(1), 48-87. <https://doi.org/10.3368/jhr.52.1.0415-7074R>
66. Harvey, L. (1995). Beyond TQM. *Quality in Higher Education*, 1(2), 123-146. <https://doi.org/10.1080/1353832950010204>
67. Harvey, L. (2009a). A critical analysis of quality culture. In *International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE) Conference “New Approaches to Quality Assurance in the Changing World of Higher Education”*. Abu Dhabi, United Arab Emirates, 30. Sk. internetā 29.11.2019. Pieejams: https://www.inqaahe.org/sites/default/files/pictures/16_Harvey_A%20critical%20analysis%20of%20quality%20culture.pdf
68. Harvey, L. (2009b). Deconstructing quality culture. In *31st Annual EAIR Forum. Vilnius, Lithuania*. Sk. internetā 21.07.2019. Pieejams: <http://www.qualityresearchinternational.com/Harvey%20papers/Deconstructing%20quality%20culture%20EAIR%20Vilnius%202009.pdf>
69. Harvey, L. & Green, D. (1993). Defining quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 18, 9-34. <https://doi.org/10.1080/0260293930180102>
70. Hoy, C., Bayne-Jardine, C. & Wood, M. (2000). *Improving Quality in Education*. London: Falmer Press.
71. Indrikovs, Z. (2006). *Ievads studijās I: Akadēmiskā un profesionālā izglītība Latvijā*. Rīga: LPA.

72. Indrikovs, Z. (2007). Policijas darbiniekiem nepieciešamās profesionālās izglītības minimālās prasības: nacionālie likumdošanas akti un Eiropas Savienības valstu prakse. Gram.: *Policijas augstākās izglītības vadības problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference* (30.-41. lpp.). Rīga: Latvijas Policijas akadēmija.
73. Indrikovs, Z. (2008). Robežsargu profesionālā sagatavošana Latvijas Policijas akadēmija (1998.-2007.). Grām.: *Baltijas valstu un Polijas Republikas robežsardzes mācību iestāžu vēstures izpēte un attīstības perspektīvas: II starptautiskā pētniecības konference* (86.-99. lpp.). Rēzekne: Valsts robežsardzes koledža.
74. Indriksons, A. (2017). *Komunikācijas prasmes veidošanās robežsargu profesionālajā sagatavošanā*: Promocijas darbs. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā. Sk. internetā 12.02.2019. Pieejams: https://2021.rta.lv/uploads/source/content_LV/biblioteka/eresursi/promocijas%20darbi/Alens_Indriksons_promocijas_darbs_1.pdf
75. Ishikawa, K. (1985). *What is Total Quality Control?* New York: Prentice Hall.
76. Janauska, J., Mazais, J., Miķelsons, J., Salenieks, N., Volkova, T. (2008). *Kvalitātes nodrošināšana un vadība augstākā izglītībā. EHEA veidojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā kvalitātes biedrība.
77. Jukšs, V. (2021). Peculiarities of employee professional development in the world, European Union and Latvia. *Insights into Regional Development*, 4(3), 80-100. [http://doi.org/10.9770/IRD.2021.3.4\(6\)6](http://doi.org/10.9770/IRD.2021.3.4(6)6)
78. Jukšs, V., Iliško, Dz., Kokarēviča, A., Kokina, I., Davidova, J. (2022). Darbinieku profesionālā attīstība un tās loma mūsdienu pasaules valstu ekonomiskajā veikspējā. *Sociālo Zinātņu Vēstnesis*, 34(1), 73-99. [https://doi.org/10.9770/szv.2022.1\(4\)](https://doi.org/10.9770/szv.2022.1(4))
79. Juran, J.M. (1970). *Quality Planning and Analysis*. New York: McGraw-Hill.
80. Juran, J.M. (1974). *Quality Control Handbook*. New York: McGraw-Hill.
81. Kalvāns, R. (2011). *Izglītības iestādes vadītājs loma izglītības kvalitātes nodrošināšanā Latvijā*: Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte.
82. Kangro, A. (2000). Starptautiskā salīdzinošā izglītības pētniecība un izglītības kvalitāte. Gram.: *Izglītības kvalitāte un vadība LU raksti*, 626. sējums (12.-29. lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte.
83. Kells, H.R. (1992). *Self-regulation in Higher Education: A multi-national perspective on collaborative systems of quality assurance and control*. London: Jessica Kingsley.
84. Kennedy, M. (1998). Some issues in system dynamics model building to support quality monitoring in higher education. In *Proceedings of the 16th System Dynamics Conference*. Quebec City, Canada. Sk. internetā 24.11.2019. Pieejams: <https://proceedings.systemdynamics.org/1998/PROCEED/00080.PDF>
85. Klotiņa, I. (2006). Kvalitātes nodrošināšana un vadība – augstākās izglītības pamataspēkts. Grām.: *Augstākā profesionālā izglītība teorijā un praksē: Rīgas Tehniskā koledža. 4. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences zinātniskie raksti*, 4 sēj. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.
86. Kratcoski, P.C. (2004). Police education and training in a global society: Guest editor's introduction. *Police Practice and Research*, 5(2), 103-105. <https://doi.org/10.1080/156142604200190252>
87. Kratcoski, P.C & Das, D.K. (2007). *Police Education and Training in a Global Society*. Lanham/USA: Lexington Books.

88. Kristofersena, D., Sursoka, A., Vesterheidens, D. (1998). *Kvalitātes rokasgrāmata: procedūra un prakse*. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs. Sk. internetā 23.11.2015. Pieejams: http://www.aic.lv/rec/LV/new_d_lv/bol_lv/PhareLV.doc
89. Lanka, A. & Mūrnieks, E. (2007). Vocational education and training in Latvia: The problems and solutions. In *The Transformation of Vocational Education and Training (VET) in the Baltic States: Survey of reforms and developments*. UNESCO-UNEVOC book series, 4, 47 – 68. Switzerland: Springer.
90. Latvian Contact Point of the European Migration Network (2016). *Policy Report on the Migration and Asylum Situation in Latvia*. Reference year 2015. Sk. internetā 15.12.2017. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/APR_2015_LATVIA_part_2_EN.pdf
91. Laužacks, R. (1999). *Profesionālās izglītības satūra reforma: didaktiskās iezīmes*. Rīga: RaKa.
92. Lawson, R.F., Bowen, J., Nakosteen, M.K., Murray T.R., Naka, A., Szyliowicz, J.S., Lauwerys, J.A., Vázquez, J.Z., Huq, M.S., Chen, T.H., Gelpi, E., Riché, P., Marrou, H.-I., Mukerji, S.N., Ipfling, H.-J., Swink, R.L., Shimahara, N., Anweiler, O., Moumouni, A., Meyer, A.E., Arnove, R.F., Graham, H.F., Chambliss, J.J., Browning, R. & David G. (2021). Education. In *Encyclopedia Britannica*. Sk. internetā 05.05.2021. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/education>
93. Lewis, R.G. & Smith, D.H. (1994). *Total Quality in Higher Education. Total Quality Series*. Delray Beach, Fla: St. Lucie Press. Sk. internetā 12.05.2018. Pieejams: <https://eric.ed.gov/?id=ED364150>
94. LR IZM (2007). *Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai: Nacionālās programmas projekts*. Rīga: Profesionālās izglītības administrācija. Sk. internetā 21.03.2016. https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
95. LR IZM (2019). Starpziņojums par jēdziena “izglītības kvalitāte” definīciju un to raksturojošiem kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem 01.10.2019. *IZM ESF Projekts Nr. 8.3.6.2/17/I/001 Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana*. Sk. internetā 19.05.2020. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/4717/download>
96. LR IZM Valsts izglītības satūra centrs. (2004). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes vecākais virsnieks. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0277.pdf>
97. LR IZM Valsts izglītības satūra centrs (2009). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes inspektors. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0049.pdf>
98. LR IZM Valsts izglītības satūra centrs (2010). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes jaunākais virsnieks. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0452.pdf>
99. LR Ministru kabinets. (2001a). *Noteikumi Nr.141 par pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu*. Sk. internetā 19.01.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/6397>

100. LR Ministru kabinets (2001b). *Noteikumi Nr.501 par kvalitātes vadības sistēmas ieviešanu valsts pārvaldes iestādēs* (statuss - zaudējis spēku). Sk. internetā 19.01.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56297>
101. LR Ministru kabinets (2001c). *Ieteikumi Nr.1 kvalitātes vadības sistēmas ieviešanai valsts pārvaldes iestādēs* (statuss - zaudējis spēku). Sk. internetā 19.01.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56491>
102. LR Ministru kabinets (2005). *Noteikumi Nr. 1001. Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji*. Sk. internetā 06.04.2023. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/124787>
103. LR Ministru kabinets (2012). *Noteikumi Nr. 326 par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs*. Sk. internetā 19.01.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/247746>
104. LR Ministru kabinets (2014). *Noteikumi Nr.512 par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu*. Sk. internetā 19.01.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/268761>
105. LR Ministru kabinets (2018a). *Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi Nr. 793*. Sk. internetā 06.02.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303956>
106. LR Ministru kabinets (2018b). *Augstskolu un koledžu akreditācijas noteikumi Nr. 794*. Sk. internetā 06.02.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303892>
107. LR Ministru kabinets (2020). *Noteikumi Nr. 332 par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu*. Sk. internetā 06.09.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315146>
108. LR Ministru kabinets (2021). *Rīkojums Nr. 436 par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam*. Sk. internetā 06.10.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>
109. LR Saeima (1995). *Augstskolu likums*. Sk. internetā 26.02.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/37967>
110. LR Saeima (1998). *Izglītības likums*. Sk. internetā 27.02.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759>
111. LR Saeima (1999). *Profesionālās izglītības likums*. Sk. internetā 26.02.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20244>
112. LR Saeima (2006). *Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums*. Sk. internetā 26.10.2015. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/138750>
113. LR Saeima (2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Sk. internetā 26.02.2016. Pieejams: <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857>
114. LR Saeima (2012). *Iekšējā audita likums*. Sk. internetā 23.02.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/253680>
115. LR Saeima (2014). *Paziņojums "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam apstiprināšanu"*. Sk. internetā 07.12.2015. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>
116. LR Saeima (2020a). *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam*. Sk. internetā 07.08.2020. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/nap2027>
117. LR Saeima (2021). *Grozījumi Izglītības likumā*. Sk. internetā 12.06.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322560>
118. LR Valsts kanceleja (2020). *Kvalitātes vadība*. Sk. internetā 07.08.2020. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/valsts-parvaldes-politika/kvalitates-vadiba/>

119. LZA Terminoloģijas komisija (2010). *Lēmums Nr.88 "Par "Eiropas Pieaugušo izglītības glosārija" terminiem"*. Sk. internetā 25.12.2015. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/222079>
120. Maguad, B.A. (2018). Managing the system of higher education: Competition or collaboration? *Education, 138(3)*, 229-238.
121. Mārtinsone, K., Pipere, A. (Red.) (2011). *Ievads pētniecībā. Stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: RaKa.
122. Michalska-Cwiek, J. (2009). The quality management system in education – implementation and certification. *Journal of Achievements in Material and Manufacturing Engineering, 23(2)*. Sk. internetā 12.03.2018. Pieejams: http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol37_2/37274.pdf
123. Miller, P. & O'Lery, T. (1987). Accounting and the construction of the governable person. *Accounting, Organizations and Society, 12*, 235-265.
124. McKay, J. & Kember, D. (1999). Quality assurance systems and educational development. Part 1 - The limitations of quality control. *Quality Assurance in Education, 7(1)*, 25-29. <https://doi.org/10.1108/09684889910252504>
125. Moodie, G. (2008). *From Vocational to Higher Education*. London: Open University Press.
126. Morriey, L. (2003). *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia: Open University Press.
127. Mukhopadhyay, M. (2005). *Total Quality Management in Education*. London: New Delphi, Thousand Oaks.
128. Nirmala, S.V.S.G. (2017). *Re: Do you think that education is the process of transmitting knowledge and skills. If not, what is it?* Sk. internetā 18.04.2019. Pieejams: <https://www.researchgate.net/post/Do-you-think-that-education-is-the-process-of-transmitting-knowledge-and-skills-If-not-what-is-it/58c6867b217e2002644bb657/citation/download>
129. Paņina, L. (2007). Izglītības kvalitātes elementi izglītības sistēmā iesaistīto grupu vērtējumā. Grām.: V.Meņšikovs (Red.), *Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā* (52.-73. lpp.). Rīga: Zinātne.
130. Peres, A. (2019). Skills for borders – a quality assurance model for European Border and Coast Guard training. In *INTED2019 Proceedings* (pp. 2080-2090). doi: 10.21125/inted.2019.0583
131. Pilz, M. (Ed.) (2012). *The Future of Vocational Education and Training in a Changing World*. Switzerland: Springer Verlag.
132. Popescu, M. & Dascalu, A. (2012). Improving the internal control system within universities. *Bulletin of the Transylvania University of Brasov, Economic Sciences, 5(1)*, 101-106.
133. Pounder, J. (1999). Institutional performance in higher education: Is quality a relevant concept. *Quality Assurance in Education, 7(3)*, 156-165. <https://doi.org/10.1108/09684889910281719>
134. Pratasavitskaya, H. & Stensaker, B.R. (2010). Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field. *Quality in Higher Education, 16(1)*, 37-50.
135. Praude, V., Beļčikovs, J. (1996). *Menedžments: teorija un prakse. 2. izd.*, Rīga: Vaidelote.
136. Prosser, M. (2013). Quality teaching quality learning. In: D.J. Salter (Ed.), *Cases on Quality Teaching Practices in Higher Education*. Vancouver: IGI Global.
137. Raharjo, H., Xie, M., Goh, T.N. & Brombacher, A.C. (2007). A methodology to improve higher education quality using the quality function deployment and

- analytic hierarchy process. *Total Quality Management & Business Excellence*, 18(10), 1097-1115.
138. Ramsden, P. (1992) *Learning to Teach in Higher Education*. New York: Routledge.
 139. Rauhvargers, A. (2004). *Kvalitātes definīcijas un metodiskās pieejas izglītībā*. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs. Sk. internetā 26.03.2016. Pieejams: www.aic.lv/bolona/Latvija/Atsev_prez/91_kvalitate_iev.pdf
 140. Roffe, I.M. (1998). Conceptual problems of continuous quality improvement and innovation in higher education. *Quality Assurance in Education*, 6, 74-82.
 141. Saaty, T.L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill.
 142. Saaty, T.L. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98.
 143. Sahney, S., Banwet, D.K. & Karunes, S. (2004). Conceptualizing total quality management in higher education. *TQM Magazine*, 16(2), 145-159. doi:10.1108/09544780410523044
 144. Scheerens, J. & Bosker, R. (1997). *The Foundations of Educational Effectiveness*. Oxford: Pergamon.
 145. Scherman, V., Bosker, R.J. & Howie, S.J. (2017). *Monitoring the Quality of Education in Schools: Examples of feedback into systems from developed and emerging economies*. Rotterdam: Sense Publishers.
 146. Schindler, L., Puls-Elvidge, S., Welzant, H. & Crawford, L. (2015). Definitions of quality in higher education: A synthesis of the literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 3-13. DOI: 10.18870/hlrc.v5i3.244
 147. Sēja, T. (2008). *Profesionālās izglītības attīstība Latvijas reģionos: Promocijas darbs*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
 148. Silīņa, S. (2019). *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas vadība profesionālās izglītības iestādē X*. Rīga: Latvijas Universitāte.
 149. Simons, R. (1987). Accounting control systems and business strategy: An empirical analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 12(4), 357-374.
 150. Sherman, L. & Lawrence, W. (1978). *The Quality of Police Education: A critical review with recommendations for improving programs in higher education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
 151. Sherr, L.A. & Lozier, G.G. (1991). *Total Quality Management in Higher Education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass. ISSN-0271-0579
 152. Shumer, R. (2001). A new, old vision of learning, working, and living: Vocational education in the 21st century. *Journal of Vocational Education Research*, 26, 447-461.
 153. Spencer Pickett, K.H. (2005). *The Essential Handbook of Internal Auditing*. New York: John Wiley & Sons Ltd.
 154. Štālbergs, R. (1999). *Profesionālās izglītības kvalitātes uzlabošanas ceļi, metodes un līdzekļi*. Rīga: RTU.
 155. Štefenhagena, D., Bariss, V. (2018). Kvalitātes vadība – uz rezultātu orientēta pieeja augstskolu vadīšanā. Gram.: A. Kangro (Red.), *Latvijas Universitātes raksti, Izglītības vadība, 817. sēj.* (105.-113.lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte. <https://doi.org/10.22364/ped.luraksti.817.10>
 156. UNESCO (2003). Promoting quality education: Education for peace, human rights and democracy; education for sustainable development; curricula, educational tools and teacher training. In *Conference "UNESCO. Executive Board, 166th, 2003"*. Sk. internetā 26.03.2019. Pieejams: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129748>

157. UNESCO (2004). *Education for All: The quality imperative. EFA global monitoring report*. Paris: UNESCO Publishing. Sk. internetā 26.03.2019. Pieejams: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000137333>
158. Valk, A. & Kratoviš, M. (2021). We collaborate with everyone, but with some more than others: evidence of stakeholder collaboration among internal security professional higher education institutions. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 13, 4. doi: <https://doi.org/10.1186/s40461-021-00110-6>
159. Verdina, G. (2010). Internal control system and sustainable development of a higher educational institution, risks and problems. *Human Resources - the Main Factor of Regional Development*, 3, 332-339.
160. Verdina, G., Kašētienē, N. & Liela, E. (2010). Impact of internal control system at higher educational institution on the process of study programme implementation. In *Ekonomikos vystymasis: procesai ir tendencijos* (pp. 242-258). Vilniaus: Vilniaus Kolegija.
161. Vērđiņa, G. (2012). *Iekšējās kontroles sistēmas pilnveidošanas iespējas studiju programmas īstenošanas procesā*: Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
162. Vilks, A. (2016). Nelegālā migrācija drošības nodrošināšanas kontekstā. *Socrates*, 1(4), 36-45. Sk. internet: 23.03.2019. Pieejams: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/986/1/16-091_Socrates_4_2016_04_Vilks_036-045_.pdf
163. Visscher, A.J., Hendriks, M.A., Andersen, O.D., Deitmer, L., Heinemann, L., Kesküla, E., Larsen, J.O., Pepper, D. & Tramontano, I. (2009). Guidelines for the quality assurance of vocational education and training in EU countries. In A.J. Visscher (Ed.), *Improving Quality Assurance in European Vocational Education and Training* (pp. 171-175). New York: Springer.
164. Vīra, R. (2001). *Kvalitātes vadības sistēmas ieviešanas izpēte augstskolā*: Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
165. Vlăsceanu, L., Grünberg, L. & Parlea, D. (2007). *Quality Assurance and Accreditation: A glossary of basic terms and definitions*. Bucharest: UNESCO-CEPES.
166. Watters, E. (2015). *Promoting Quality Assurance in Vocational Education and Training: The ETF approach*. European Training Foundation. Sk. internetā 21.11.2019. Pieejams: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/B77049AC22B5B2E9C125820B006AF647_Promoting%20QA%20in%20VET.pdf
167. West, A. (1999). *Vocational Education and Training Project: EU priorities and objectives related to VET*. European Commission: European Centre for the Development of Vocational Training.
168. Williams, P. (2009). External quality assurance in the EHEA: The role of institutional and programme oriented approaches. In *Trends of Quality Assurance and Quality Management in Higher Education Systems* (pp. 15-23). Vienna: AQA.
169. Wollschläger, N. & Reuter-Kumpmann, H. (2004). A history of vocational education and training in Europe. From divergence to convergence. *Vocational Training*, 32, 6-18.
170. Zaļaiskalne, A. (2011). Profesionālā izglītība 21. gadsimtā: paradigmu maiņas nepieciešamība. Grām.: *Sabiedrība. Integrācija. Izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, II daļa* (468.-478. lpp.). Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.
171. Zelvis, R. (1999). *Managing Education in a Period of Change*. Oslo: ELI Publishing.

172. Zīds, O. (2000). Izglītības politikas, mērķu un uzdevumu būtība, to efektivitātes analīze un izvērtēšana. Grām.: *Izglītības kvalitāte un vadība LU*, 626. sējums (47.-65. lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte.
173. Žogla, I. (2001). *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: RaKa.
174. Белкин, В.Г. (2003). Теоретические основы и практические шаги формирования системы менеджмента качества в вузе. *Качество. Инновации. Образование*, 4, 74-83. Sk. internetā 22.01.2019. Pieejams: http://www.unn.ru/pages/e-library/publisher_db/files/48/8.pdf
175. Бершадский, М.Е. (2002). Каким должен быть мониторинг учебного процесса? *Народное образование*, 7, 81-88.
176. Бордовский, Г.А., Нестеров, А.А., Трапицын, С.Ю. (2000). *Управление качеством образовательного процесса*. Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена.
177. Галямина, И.Г. (2000). Мониторинг как механизм управления качеством высшего профессионального образования в области природоустройства. *Проблемы качества образования: Материалы X Всероссийской научно-практической конференции*. Москва-Уфа.
178. Ганченко, И.О., Гривенная, Е.Н. (2012). Мониторинг качества образования как фактор оптимизации подготовки сотрудников полиции. *Вестник Краснодарского университета МВД России*, 1(15), 15-21.
179. Граничина, О.А. (2009). *Контроль качества образовательного процесса в контексте управления вузом: Диссертация доктора педагогических наук*. Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет имени А.И. Герцена.
180. Иванченко, И.В. (2016). Проблема повышения качества образования в вузе. *Молодой ученый*, 5(109.1), 18-21. Sk. internetā 26.01.2020. Pieejams: <https://moluch.ru/archive/109/26315/>
181. Кадыров, С.К. (2012). *Управление качеством профессионального образования в университетском комплексе. Диссертация кандидата педагогических наук*. Sk. internetā 23.01.2020. Pieejams: <http://www.dissercat.com/content/upravlenie-kachestvom-professionalnogo-obrazovaniya-v-universitetskom-komplekse>
182. Макарова, Т.Д. (1998). Тестирование в системе мониторинга качества образования. *Стандарты и мониторинг в образовании*, 1.
183. Мартыненко, М.В. (2003). *Внутривузовский мониторинг как средство управления качеством образования: Диссертация на соискание научной степени*. Ставрополь: Северо-Кавказский государственный технический университет.
184. Поташник, М.М. (2002). *Качество образования: проблемы и технологии управления (в вопросах и ответах)*. Москва: Педагогическое общество России.
185. Пфейфер, Н.Э. (2012). Мониторинг качества образования как генеральная линия в организации учебного процесса. *Вестник КарГУ*. Sk. internetā 12.11.2017. Pieejams: <https://articlekz.com/article/5796>
186. Селезнева, Н.А. (2003). *Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад*. Изд. 3-е. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов.
187. Соболев, В.С. (2004). Концепция, модель и критерии эффективности внутривузовской системы управления качеством высшего профессионального образования. *Университетское управление: практика и*

- анализ*, 2(30), 102-110. Sk. internetā 01.02.2016. Pieejams: <http://ecsocman.hse.ru/univman/msg/157976.html>
188. Соколов, Б.Н., Рукин, В.В. (2007). *Системы внутреннего контроля (организация, методика практика)*. ЗАО Издательство Экономика.
189. Шибяев, В.П. (2013). Теоретические и практические аспекты проблемы контроля качества высшего профессионального образования. *Концепт*, 3. 2366-2370. Sk. internetā 09.07.2018. Pieejams: <http://e-koncept.ru/2013/53476.htm>
190. Цибизова, Т.Ю., Карпунин, А.А. (2015). Применение метода анализа иерархий в оценке качества процессов управления. *Современные проблемы науки и образования*, УДК 681.5. Sk. internetā 12.06.2019. Pieejams: <https://docplayer.ru/42693471-Primenenie-metoda-analiza-ierarhiy-v-ocenke-kachestva-processov-upravleniya.html>
191. Чандра, М.Ю. (2008). *Системный мониторинг как средство управления качеством образовательного процесса в вузе*. Волгоград. Sk. internetā 17.09.2019. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistemnyu-monitoring-v-upravlenii-kachestvom-obrazovatel'nogo-protsesta-v-vuze>

RAKSTI (ORIGINĀLDARBI)

Raksts (I)

QUALITY ASSURANCE IN BORDER GUARDS EDUCATION: CHALLENGES AND TOPICAL ISSUE

Ivars Zalis^{*}

^{}Daugavpils University, Faculty of Education and Management,
13 Vienības Street Daugavpils LV-5401, Latvia
Phone +37129459653
E.mail: ivziv1965@gmail.com*

Marina Zukova^{**}

*^{**}State Border Guard College, General Subjects Department,
8 Zavoloko Street Rezekne LV-4600, Latvia
Phone +37129465237
E.mail: mkorolkova@inbox.lv*

Inta Madzule^{***}

*^{***}State Border Guard College, General Subjects Department,
8 Zavoloko Street Rezekne LV-4600, Latvia
Phone +37126362229
E.mail: inta.madzule@rs.gov.lv*

Annotation. The present paper is a review of the results of the analysis of border guards professional preparation system in the context of education quality theories. By characterising the current situation in the European Union border security and migration, the authors analyse the requirements which are put forward to quality assurance in border guards professional preparation and education process in the circumstances of dynamic changes; as well as offer recommendations on further actions which could be topical for the European Union leading institutions and border guards education institutions in order to determine and achieve common standards for border guards professional preparation quality level.

Keywords: border guards professional training, education quality, quality assurance.

INTRODUCTION

The topicality of the paper is determined by importance of the improvement of the quality assurance and evaluation system for education of personnel of institutions involved in border control on the external border of the European Union in nowadays circumstances when, along with increasing pressure of illegal immigration and threat to border security of the European Union member states, the requirements to border guards' professionalism and ability to operate in a multinational environment are tightened.

During the last two years (2015-2016) the EU (hereafter – the EU) member states, their Home Affairs services and institutions carrying out border control (hereafter- border control institutions) faced new and unprecedented challenges. Migrants' crisis on the EU external

borders, a huge number of asylum seekers applications submitted inside the countries resulting in a tremendous pressure and increasing workload caused certain problems in finding solutions to the mentioned issues. The Communication from the European Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “*A European Agenda on Migration*”¹ and policy report “*On migration and asylum situation in Latvia in 2015*”² cover the above mentioned issues and their topicality in details.

Terrorism acts, armed conflicts in the Eastern European region and risks connected with them, as well as the hybrid war phenomenon are also the focus of attention and reason for new tasks the EU member states and their border control institutions are faced with. The topical events and complications in geopolitical situation emphasize the necessity to facilitate border security capacity. New requirements are set down to European countries border security systems, institutions and their personnel. These are:

- sustainable conformity to the requirements of the Schengen normative acts
- readiness to counteract external threats (first of all in Eastern Europe)
- effective everyday activities in the circumstances of increasing responsibility and intensity
- ability to cooperate with other institutions – domestic and foreign colleagues
- ability to act in international operations and missions at full capacity.

The above mentioned tasks also derive from Regulation (EU) 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 “*On the European Border and Coast Guard*”³, which was adopted in reaction to the necessity to deal with a dramatic situation and strengthen the border control on the external border, it is also the framework for the establishment of European Border and Coast Guard Agency (hereafter-FRONTEX). FRONTEX functions and tasks provide for the implementation of the EU border management

¹ European Commission 13.5.2015. 240 final Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European Agenda on Migration. [interactive] Brussels, 2015 [accessed 2016-07-30]. <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf>.

² Latvian Contact Point of the European Migration Network Policy report on the migration and asylum situation in Latvia. Reference year 2015. [interactive] Riga, 2016 [accessed 2016-08-23]. <http://www.emn.lv/wp-content/uploads/APR_2015_LATVIA_part_2_EN.pdf>.

³ Regulation 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard and amending Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) No 863/2007 of the European Parliament and of the Council, Council Regulation (EC) No 2007/2004 and Council Decision 2005/267/EC. [2016]. [interactive] OL L251/1. [accessed 2016-10-05]. <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R1624&qid=148106302-5433>>.

standards and assistance to member states at national level in promoting training and education by means of introducing common standards for border guarding institutions personnel training at the European level.

Thus one of the recent and essential tasks of border control institutions is to increase the operational capacity of their personnel, by improving the quality of personnel professional preparation with the aim to provide personnel ability to act effectively in the circumstances of new challenges while carrying out service duties both in their own countries and abroad during international missions and operations.

The development of effective quality assurance system in personnel education, its' basic components such as management, policy and strategy, staff and resources, processes and assessment criteria are the points to be studied thoroughly. Serious attitude along with certain creativity make it possible to ensure the implementation of the education process of the personnel in border guarding institutions at a required quality level.

Both international⁴ and national⁵ documents put forward quality assurance and management as a priority in professional education. These key policy documents emphasise the necessity to implement qualification management system – quality assurance and evaluation – in professional education.

The aim of the paper is to describe the current situation with the focus on the requirements imposed on border guards professional preparation and aspects of quality assurance in education process in the circumstances of dynamic changes; to put forward suggestions on further actions, which the leading European Union institutions and border guards educational institutions should implement in order to define and achieve a common standard of quality level for border guards professional preparation.

The **following methods** of research – analysis of the EU and Latvian Republic policy documents and theories in the field of education quality and summarisation of authors' practical experience- were used in the course of the research.

⁴ Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: "The Copenhagen Declaration". [interactive] 2002 [accessed 2016-05-21]. <http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/copenhagen-declaration_en.pdf>.

⁵ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam. [interactive] 2014 [accessed 2015-01-16]. <<http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf>>.

QUALITY IN BORDER GUARD'S PROFESSIONAL PREPARATION

In the course of studying several theories on quality the authors reached the conclusion that the following theory thesis corresponding to the issues under discussion are applicable within the paper:

- a) Quality is a set of attributes a unit possesses, which satisfy certain needs and wishes;
- b) Quality is a sign of continuous and sequential process of improvement⁶.

While studying and doing the theoretical synthesis of the definitions of the term “quality” authors drew the conclusion that quality improvement is defined as improvement and development of a product or service in compliance with certain requirements.

In the result of the study of theories and normative acts related to personnel policy and educational processes, as well as considerable time devoted to border guards professional preparation in their basic workplace, authors have put forward the explanation of the content and essence of the concept of border guards professional preparation system with consideration that qualitatively educated border guards are a result of a process (Figure 1).

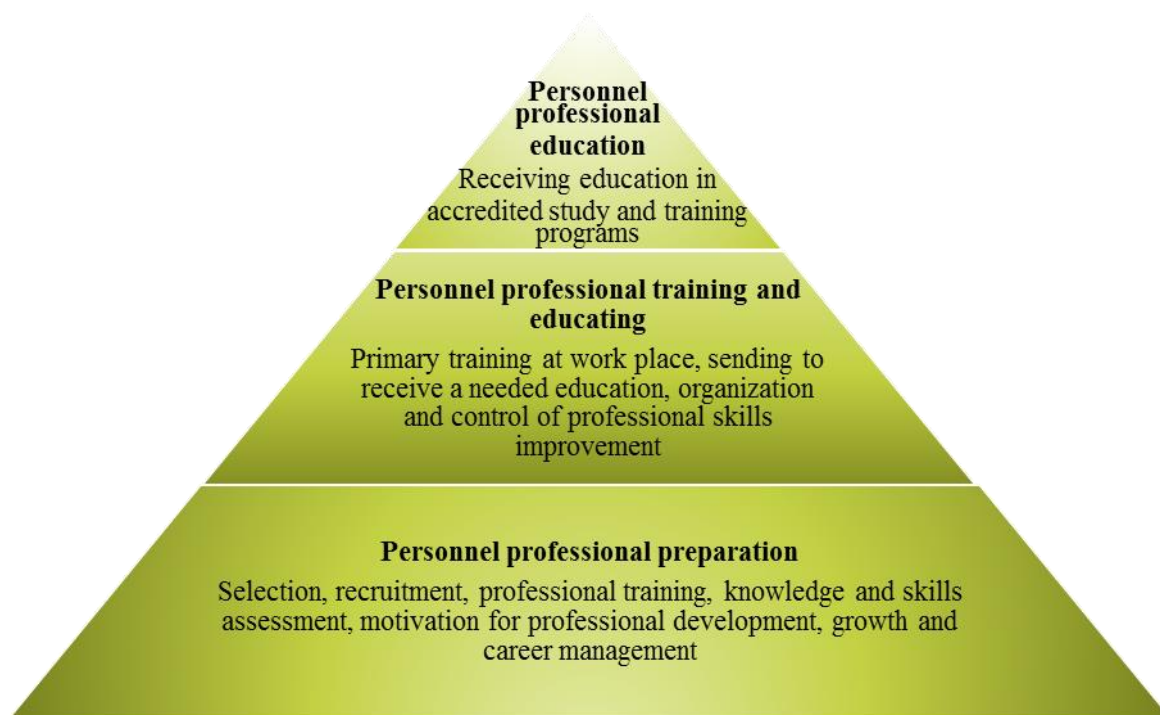

Figure. 1. Contents of the system of personnel professional preparation.

The first “*basic*” level, which is also the widest by its functionality, is defined as **Personnel professional preparation** process. It includes selection of employees, recruitment,

⁶ Hanzelmans, S. Kvalitātes uzlabošanas menedžments. Biznesa partneri, 1998, 9: p. 34.

professional training, and assessment of knowledge and skills, motivation, growth and career management. The complex of measures ensuring personnel professional preparation by its nature is a separate and the most substantial part of personnel policy.

Personnel professional training and educating, the system “*second*” level, in its turn is defines as a set of processes including initial training at work place, sending and employee to receive a needed education, organization and control of employee’s professional skills improvement. The basic objective of professional training and educating is to offer an employee a possibility to receive professional education and to provide regular qualification improvement in accordance with occupied position and qualification category.

“The *highest*” level of the system “pyramid” – **Personnel professional education** is ensuring processes in accredited study and training programs for receiving border guards education. Professional education is specific in that the training objectives have several aspects. On one hand, training objectives are established by theoretical knowledge, their understanding, and ability to apply in untypical problem situations. On the other hand, they are established by the ability to carry out definite practical activities. The conformity of the contents of professional education to the labor market requirements must be ensured by occupational standards, which determine basic requirements to professional qualification together with corresponding specific requirements, which are necessary for the fulfilment of principal work tasks in a respective profession.

The authors will consider the issues and processes connected only with “the highest” part of the personnel profession preparation system – Professional education and its quality further within the paper.

Although quality is one of the corner stones in professional education, there are still much ambiguity and misunderstanding on the notion of quality itself. One part of diverse definitions of quality are better applicable to professional education systems- systems, which have a dynamic and positive role in the society, culture and economy. Therefore, it is important to make a well-considered choice on quality conception, which will further have an impact on the approach to the course of quality evaluation.

Modern education is viewed and explained mostly by evaluating two of its’ parameters. It is emphasised that education is a process and result of acquiring knowledge and skills and adopting attitudes.

The explanation of education quality in scientific literature is also considered in two aspects– quality of education process and quality of result⁷. The authors of the paper agree to the assumption that quality of process is one of the essential components of any quality system, but they do not see any guarantee that the quality of the process necessarily reflects in high result quality. Similar findings are found also in other researches⁸.

Quality theorists offers several definitions, which by their nature contain separate quality concepts. The following are mentioned as the key ones:

- quality as “excellency”;
- quality as “zero defect”;
- quality as “conformity to goal”;
- quality as “transformation”;
- quality as “adherence to requirements”;
- quality as “continuous development”.

Considering the meanings, the notion of quality comprises the professional education system quality is viewed as a set of correlated conditions. But not all categories of quality notion conception are equally applicable in professional education. The concept of quality as ‘conformity to goal’⁹, in the authors’ point of view, by its nature is very close to the theory analysing quality as ‘quality for result’ and these are the ones which are the most applicable for the development of basics and structure of border guards’ professional education quality systems. One of the most essential conclusions the authors elicited from the literature on quality is the assumption that the definition of quality of professional education system must always be narrowly specific like quality for specific aim.

The definitions characterising quality as ‘excellence’, ‘transformation’ and ‘development’ are also applicable to professional education but not to such a full extent. For example, while implementing quality concept aiming at ‘clients’ needs” (sometimes referred to as ‘parties concerned’) there is a possibility to face certain problems due to fact that it is not easy to give an unambiguous definition of ‘clients’ (students, employers, academic society, administration as a representative of society in general, etc.). Some of the mentioned categories

⁷ Paņina, L. Izglītības kvalitātes elementi izglītības sistēmā iesaistīto grupu vērtējumā. Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā. Zinātne, 2007, 2(13): 52-73.

⁸ Kalvāns, R. Izglītības iestādes vadītājs loma izglītības kvalitātes nodrošināšanā Latvijā: Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011.

⁹ Kristofersena, D., Sursoka, D. & Vesterheidens, D. Kvalitātes rokasgrāmata: Procedūras un prakse. [interactive] Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs, 1998 [accessed 2016-03-26]. <http://www.aic.lv/rec/LV/new_d_lv/bol_lv/PhareLV.doc>.

have different goals or sub-goals. The ‘zero defects’ concept in its turn is the least applicable to professional education quality system, because it is typically industry oriented¹⁰.

The notion ‘quality in general’ does not exist from practical point of view. The mentioned opinion referred to professional education as, for example, ‘a universal’ education programme for law enforcement institutions personnel with a very low credibility level can be successfully enough used both for Police employees and simultaneously for border guards professional preparation.

In the view of importance of border guards education process in ensuring state and society security, professional education quality, in authors’ opinion, is measured by that if education goals and objectives are achieved and set requirements are met. Thus it is concluded that professional education quality is ensured if:

- education goals and objectives are achieved
- requirements are met.

Therefore, the authors conclude that quality of result is prior for professional education process for border guards, as well as other state law enforcement institutions employees, considering that its goal is to build adequate professional capacity of future employees (Fig.2):

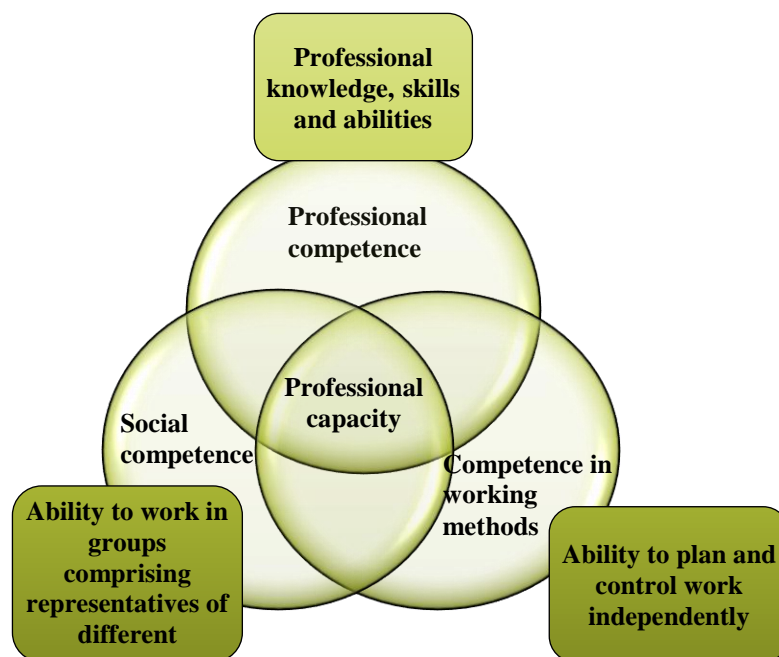

Figure 2. Aim of professional education¹¹

¹⁰ Rauhvargers, A. Kvalitātes definīcijas un metodiskās pieejas izglītībā. [interactive] Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs, 2004 [accessed 2016-03-26]. <www.aic.lv/bolona/Latvija/Atsev_prez/91_kvalitate_iev-.pdf>.

¹¹ Āne, I. Profesionālā izglītība. Rīga: Izglītība un Kultūra. 1998. 30.decembris: p.10.

It is emphasised that in order to improve quality and efficiency of education and training it is essential to improve also administration and management of educational and training institutions and develop effective quality assurance systems.

Internal quality system is an action plan adopted by administration of an institution or organisation, as well as all methods and procedures applied, which ensure effective management of an institution or organisation¹².

Quality assurance and management system is the basis of management process, and consequently the pillar of any higher education institution or its structural unit. The main goal of quality system is continuous management of quality process despite its structure and form, which in its turn is verification and coordination of education or training institution capacity and permanent improvement of work efficiency¹³.

The authors analysed and evaluated guidelines of quality management system, transferred them to quality assurance in education process in professional education institutions, while applying appropriate main conditions of quality management theory, and defined the implemented education quality assurance system in six basic elements:

- management;
- policy and strategy;
- employees;
- partnerships and resources;
- processes;
- results criteria and control.

By management, as an overall quality management, an ability to plan, organise, stimulate and control a process is perceived¹⁴. Policy and strategy, in their turn, are basic elements of a specific quality system theory being developed. Employees, resources, processes, actions and partnerships are determined as quality assurance elements. Quality inspection (check) serve as results criteria and control.

¹² Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti. [interactive] Rīga: Iekšējo auditoru institūts. 2011 [accessed 2015-12-15]. <https://global.theiia.org/translations/PublicDocuments/Standards_2011_Latvian.pdf>.

¹³ Klotiņa, I. Kvalitātes nodrošināšana un vadība – augstākās izglītības pamataspēks. Rīgas Tehniskā koledža. 4. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences zinātniskie raksti. Rīga: RTU izdevniecība, [4. sēj.] Augstākā profesionālā izglītība teorijā un praksē, 2006, p. 63.

¹⁴ Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai. [interactive] Rīga: Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija. 2007 [accessed 2015-03-28]. <http://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf>.

The authors' vision on the explanation of the contents of the abovementioned basic elements partially coincides in separate viewpoints with particular kinds of quality assurance activities used in Total Quality Management system.

EUROPEAN INTEGRATED BORDER MANAGEMENT APPROACH, CHALLENGES POSED BY IT AND UNDERLYING TASKS SET TO THE BORDER CONTROL INSTITUTIONS IN PROFESSIONAL EDUCATION OF PERSONNEL

The necessity to effectively supervise the crossing of external borders, to combat the criminal networks of illegal migrants, to resolve the problems of migration and possible future threats at the external borders, make it vital to strengthen the management of external borders.

In order to ensure a high level of internal security in the European Union and to secure the functioning of the Schengen Area, the integrated border management system based on FRONTEX and the principle of shared responsibility for the management of external borders is implemented.

Member States' commitments and obligations¹⁵, related to the need at the request of a Member State faced with a situation of specific and disproportionate challenges at external borders, take part in the rapid border intervention measures and provide certain support to European Border and Coast Guard teams from the rapid reaction pool and assistance in technical equipment deployment, also determine the task to select and prepare qualified employees.

The need to introduce innovative requirements and methods in professional preparation of personnel, taking into account the new aspects of tasks set to border control bodies, relate not only to the training of employees who will be recruited to the rapid response teams, but also to the entire staff, because the major part of all tasks and challenges refer to the country's internal affairs and sovereign responsibility for own borders and internal security.

Innovations in training and demands for another, higher level quality are applicable for the following border guards' professional preparation fields and activities:

- training for personnel in risk identification – to ensure the internal security risk analysis and threat analysis, that may affect the security or functioning of external borders;
- training related to the control of external borders and third-country nationals return procedures, laying an emphasis on training in relevant EU and international laws and

¹⁵ Regulation 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016.

regulations, including fundamental rights, access to international protection and training on protection of children and other vulnerable persons;

- training for operating the European Border Surveillance System (EUROSUR) - to ensure regular information exchange for close cooperation between national authorities in each Member State which are responsible for border control or other tasks carried out at the border and the EU institutions, bodies, offices and agencies operating EUROSUR¹⁶;

- training in the field of IT systems and new technologies, including the use of large-scale information systems. The effective border management includes the effective IT systems and technology. Currently, the EU has developed three large scale IT systems to exchange personal data in the areas of asylum, borders and visa: VIS (Visa Information System) – used for managing visa applications, SIS (Schengen Information System) - the exchange of information on persons or objects for which the competent authorities have issued an alert, and EURODAC, which is used to identify the asylum applicant and to deal with the administration of asylum application. The skilful use of these systems could make a positive contribution to border management, as well as increase Europe's capacity to reduce irregular migration;

- training on "smart borders". Smart Borders initiative is focused on the objective of increasing the quality and efficiency of border crossing processes and facilitating border crossings for third-country travellers, where the absolute majority of them are 'bona fide' travellers, at the same time stepping up the fight against illegal migration. The initiative is being implemented by creating the electronic registry, which will comprise the information on all cases when third country nationals crossing the EU external borders.

It should be noted that in recent years it becomes topical to improve the personnel proficiency in foreign languages, to organize training for participation in international missions and operations as well as search and rescue operations.

The above mentioned topicalities only reinforces currently examined and discussed perspective of a common European external border policy.

¹⁶ Regulation 1052/2013 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 establishing the European Border Surveillance System (Eurosir). [2013]. [interactive] OL 295/11. [accessed 2014-07-23]. <<http://eur-lex.europa.eu/-legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1052>>.

DISCUSSIONS AND CONCLUSIONS OF THE CURRENT SITUATION IN THE FIELD OF BORDER GUARDS PROFESSIONAL TRAINING AND EDUCATION

In *the global* view of the situation, which is understood as a situation at the EU level, the research in the field of border guards' education management and quality in the EU and also in Latvia is a comparatively new trend; therefore, both theoretical and practical issues in this area have not been studied a lot. It should be mentioned that geopolitical events that took place in Europe in 2015 and 2016 cause dramatic changes in evaluation of the current situation and put forward new tasks and challenges towards the quality of personnel preparation.

Facing the necessity of integrated use of member states' resources considerable differences in the quality of border guards professional preparation in member states were recognised. The reason for that is the differences in the systems of border guards professional preparation in the EU member states. Such conclusion is also confirmed in European Commission "... the level of preparation border guards receive in the Schengen zone is not mutually agreed. This causes different knowledge levels ..." ¹⁷.

The authors hold a view that in order to enable the EU to implement common goals and objectives successfully it is important to set common requirements and a single quality of a 'product', which is referred to professional preparation quality for personnel of border guarding institutions of the member states.

As a solution the authors come up at present is the implementation of centralised training for personnel which is prepared to participate in joint operations. For several years the work at the development of common and obligatory training modules, which are introduced into border guards education programmes in all EU member states, is being carried out productively. For example, Common Core Curriculum for the EU Border Guard Basic Training (CCC) was developed to unify the lowest, basic level border guards training. The aforementioned module is being continuously evaluated and improved. The development of Common Mid-level Curriculum is going on (CMC). European Joint Master's programme in Strategic Border Management (EJMSBM) was accredited and is being implemented the second year.

The development and implementation of Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding (SQF) is an important step in the alignment of border guards training. SQF is a

¹⁷ Unisys. Study on the feasibility of the creation of a European System of Border Guards to control the external borders of the Union: Final report, 16 June 2014. 2014 [accessed 2015-08-02]. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/docs/20141016_home_esbg_frp_001_esbg_final_report_3_00_en.pdf.

framework for high-level learning outcomes that reflect all of the learning for all border guard activities across the EU. SQF encompasses all levels of qualifications acquired in vocational and academic education and training in the border guard field. SQF was developed with the aim to harmonise border guards training to European Qualification Framework (EQF) for lifelong education 4th, 5th, 6th and 7th levels and Bologna and Copenhagen processes. It is aimed at border guards professional activity sector and it will be applicable to qualification systems and frameworks of different states as a common European reference.

In the course of the analysis of accomplished activities and activities being accomplished, the authors reached the conclusion that the first ones form the basis for the achievement of the above defined goal – preparation of a border guard, which meets the common requirements in relation to knowledge and skills, and is trained in accordance with unified standards. At the same time the authors consider that the activities accomplished are not comprehensive and sufficient enough. The argumentation for such point of view is based on the conclusions, that gradation into levels and development of separate modules exemplary programme aim, mainly, at the ensuring “quality of process” in the circumstances of substantial differences in border guards education models when common indicators for training results quality do not exist. The mentioned conclusion does not refer to the aspect of implementation of European Joint Master’s programme in Strategic Border Management, but it should be taken into consideration that currently the number of students who acquire this study programme is not very big and it does not have any influence on the general total view of the EU border guards education system results.

As regards *the local* level, which refers to border guards training institutions the authors’ viewpoint and conclusions are as follows:

- 1) In order to ensure persistent quality in education, it is necessary to consider the introduction of quality management as a whole system. In authors’ opinion it could be either an institution internal system, or external service. Introduction of separate quality assurance elements has features of incomplete solution and risks;
- 2) Educational institution should be purposeful in internal control issues, otherwise it is not possible to establish a qualitative internal assessment system.
- 3) Quality assurance system by its form and nature cannot be static; it should be subject to continuous and purposeful improvements.

CONCLUSIONS

Based on the outcomes of the analysis of quality theory provisions done in the course of the research and evaluation of the problems related to border guards professional education quality, as well as on the basis of the experience gained at the basic work place while managing and implementing professional education processes in the State Border Guard College of the Republic of Latvia for several years the authors put forward suggestions to realise the following activities in order to improve personnel professional education system quality management and development:

A. Globally – at the EU (FRONTEX) level:

- To continue development of common principles and requirements to border guards professional education (they should be crowned by the development of a common methodology for the education quality improvement in perspective);
- To work out unified quality indicators for border guards professional education
- To monitor the quality of border guards education systems by using unified standards and assessment criteria.

B. Locally – at the border guards training institutions level with the aim to achieve a qualitative level education process organisation and practical run, as well as, which is the main, to prepare personnel for border guarding institutions in conformity with the defined requirements and criteria, it is important to ensure necessary measures for the establishment and development of quality internal control and assurance, namely for:

- studying the need for introducing quality system and getting support in case if institution is not entitled to make decisions;
- preparation and implementation of quality assurance and management system, in case this has not been done yet;
- determination of criteria for quality of activities, selection of methods for quality criteria management and control;
- regular process monitoring, assessment and analysis;
- further improvement of quality assurance and management system;
- improvement of the quality of the content of education programmes;
- selection and use of varied training methods facilitating creativity activities;
- establishment of positive pedagogical environment in educational institution;

-
- improvement of the quality of educators' work (self-appraisal, further activities plan, traineeship);
 - analysis of career development of graduates;
 - co-operation with employers in the course of evaluation of activities results of education institution.

REFERENCES

1. Regulation 1052/2013 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 establishing the European Border Surveillance System (Eurosur). [2013] [interactive] OL 295/11. [accessed 2014-07-23]. <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1052>>.
2. Regulation 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard and amending Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) No 863/2007 of the European Parliament and of the Council, Council Regulation (EC) No 2007/2004 and Council Decision 2005/267/EC. [2016] [interactive] OL L251/1. [accessed 2016-10-05]. <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R1624&qid=1481063025433>>.
3. Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: "The Copenhagen Declaration". 2002 [accessed 2016-05-21]. <http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/copenhagen-declaration_en.pdf>.
4. European Commission 13.5.2015. 240 final Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European Agenda on Migration. [interactive] Brussels, 2015 [accessed 2016-07-30]. <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agendamigration/backgroundinformation/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf>.
5. Latvian Contact Point of the European Migration Network Policy report on the migration and asylum situation in Latvia. Reference year 2015. [interactive] Riga, 2016 [accessed 2016-08-23]. <http://www.emn.lv/wp-content/uploads/APR_2015_LATVIA_part_2_EN.pdf>.
6. Unisys. Study on the feasibility of the creation of a European System of Border Guards to control the external borders of the Union: Final report, 16 June 2014. 2014 [interactive] [accessed 2015-08-02]. <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/docs/20141016_home_esbg_frp_001_esbg_final_report_3_00_en.pdf>.
7. Āne, I. *Profesionālā izglītība*. Rīga: Izglītība un Kultūra. 1998. 30.decembris.
8. Garvin, A. What Does "Product Quality" Really Mean? *MIT Sloan Review*, 1984, 26(1): 25-43.
9. Hanzelmans, S. Kvalitātes uzlabošanas menedžments. *Biznesa partneri*, 1998, 9: 34-35.
10. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam. [interactive] 2014 [accessed 2015-01-16]. <<http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf>>.
11. Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti. [interactive] Rīga: Iekšējo auditoru institūts. 2011 [accessed 2015-12-15]. <https://global.theia.org/translations/PublicDocuments/Standards_2011_Latvian.pdf>.
12. Kalvāns, R. Izglītības iestādes vadītājs loma izglītības kvalitātes nodrošināšanā Latvijā: *Promocijas darbs*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011.

13. Klotiņa, I. Kvalitātes nodrošināšana un vadība – augstākās izglītības pamataspēkts. *Rīgas Tehniskā koledža. 4.Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences zinātniskie raksti*. Rīga: RTU izdevniecība, [4.sēj.] Augstākā profesionālā izglītība teorijā un praksē, 2006.
14. Kristofersena, D., Sursoka, D. & Vesterheidens, D. Kvalitātes rokasgrāmata: Procedūras un prakse. [interactive] Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs, 1998 [accessed 2016-03-26]. <http://www.aic.lv/rec/LV/new_d_lv/bol_lv/PhareLV.doc>.
15. Paņina, L. Izglītības kvalitātes elementi izglītības sistēmā iesaistīto grupu vērtējumā. Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā. *Zinātne*, 2007, 2(13): 52-73.
16. Rauhvargers, A. Kvalitātes definīcijas un metodiskās pieejas izglītībā. [interactive] Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs, 2004 [accessed 2016-03-26]. <www.aic.lv/bolona/Latvija/-Atsev_prez/91_kvalitate_iev.pdf>.
17. Tuchman, W. B. The Decline of Quality. *New York Times Magazine*, 1980, p. 38-47.
18. Vērđiņa, G. Iekšējās kontroles sistēmas pilnveidošanas iespējas studiju programmas īstenošanas procesā: *Promocijas darbs*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012.
19. Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai. [interactive] Rīga: Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija. 2007 [accessed 2015-03-28]. <http://visc.gov.lv/-profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf>.

KOKYBĒS UŽTIKRINIMAS UGDANT VALSTYBĒS SIENOS APSAUGOS PAREIGŪNUS: IŠŠŪKIAI IR AKTUALIOS PROBLEMAS

Ivars Zalis*

Daugpilio universitetas

Marina Zukova**

Latvijos Pasienio Koleģija

Inta Madzule***

Latvijos Pasienio Koleģija

Santrauka

Straipsnio aktualumą nulēmē poreikis tobulinti valstybės sienos apsaugos pareigūnų ugdymo kokybės užtikrinimo ir vertinimo sistemą. Pastaruoju metu pareigūnai, užtikrinantys išorinės Europos Sąjungos sienos apsaugą, susiduria su vis didėjančiu spaudimu dėl nelegalios migracijos ir grėsme Europos Sąjungos valstybių narių sienų saugumui, todėl reikalavimai pasieniečių profesionalumui ir gebėjimui veikti tarptautinėje aplinkoje yra sugriežtinti.

Taigi, vienas iš naujusių ir esminių pasienio kontrolės institucijų uždavinių yra padidinti personalo veiklos pajėgumą, gerinant personalo profesinio pasirengimo kokybę, siekiant užtikrinti personalo gebėjimą efektyviai veikti susiklosčius naujoms aplinkybėmis reaguojant į iššūkius, vykdyti tarnybines pareigas tiek savo šalyse, tiek užsienyje tarptautinėse misijose ir operacijose.

Veiksmingos personalo ugdymo kokybės užtikrinimo sistemos plėtra, jos pagrindiniai komponentai, tokie, kaip valdymas, politika ir strategija, personalas ir ištekliai, procesų ir vertinimo kriterijai yra klausimai, kurie turi būti išsamiai ištirti. Rimtas požiūris kartu su tam tikru kūrybiškumu sudaro prielaidas užtikrinti reikiamo pasienio pareigūnų ugdymo proceso kokybės lygio įgyvendinimą.

Šiame straipsnyje pristatoma valstybės sienos apsaugos pareigūnų profesinio rengimo sistemos analizės rezultatų apžvalga. Atsižvelgdami į dabartinę migracijos ir saugumo situaciją Europos Sąjungoje, autoriai analizuoja reikalavimus, kurie numatyti siekiant užtikrinti kokybę rengiant valstybės sienos apsaugos pareigūnus ir ugdymo procesą. Taip pat pateikiami pasiūlymai dėl tolesnių veiksmų, kurie galėtų būti aktualūs Europos Sąjungos vadovaujančiųjų institucijų ir pasieniečių mokymo

institucijoms, siekiant nustatyti ir įgyvendinti pasieniečių profesinio pasirengimo kokybės lygio bendrus standartus.

Pagrindinės sąvokos: pasieniečių rengimas, ugdymo kokybė, kokybės užtikrinimas.

Ivars Zalis*, Daugpilio universitetas, Edukologijos ir vadybos fakultetas, Doktorantas. Moksliniai interesai: studijų vadyba, valstybės sienos apsauga ir vidaus saugumo vadyba.

Ivars Zalis*, Daugavpils University, Faculty of Education and Management, PhD student. Research interests: education management, border security and internal security management.

Marina Zukova**, Latvijos Pasienio Koleģija, Bendrujų dalykų katedra, docentė. Moksliniai interesai: valstybės sienos apsauga, užsienio kalbos mokymas, studijų kokybės užtikrinimas.

Marina Zukova**, State Border Guard College of the Republic of Latvia, General Subjects Department, docent. Research interests: border guards foreign language training, education quality assurance.

Inta Madzule***, Latvijos Pasienio Koleģija, Bendrujų dalykų katedra, asistentė. Moksliniai interesai: valstybės sienos apsauga, užsienio kalbos mokymas, pasieniečių profesinis rengimas.

Inta Madzule***, State Border Guard College of the Republic of Latvia, General Subjects Department, assistant. Research interests: border guards foreign language training, border guards professional preparation.

Raksts (II)

QUALITY ASPECTS OF PLANNING, ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF A STUDY PROCESS IN THE BORDER GUARD AND POLICE EDUCATION INSTITUTIONS OF THE BALTIC STATES

I. Zalitis, J. Davidova, S. Ignatjeva

Daugavpils University (LATVIA)

Abstract

The functions and responsibility of law enforcement institutions – border guards and the police – in the Baltic States (Lithuania, Latvia, Estonia) are to provide security and order on the external borders of the European Union (further: the EU) as well as in the regions close to them. The functions and responsibility mentioned above as well as the major goal – to maintain a protected and secure EU space of freedom, security and the rule of law – impose more demanding requirements as to the quality of professional training of the staff in the respective institutions. The given factors, the task to jointly and in a fully integrated way control the EU external borders as well as the topicality of quality issues in the professional education of today determined the relevance, content and aim of the research.

The viewpoints expressed by all parties concerned (students, graduates, lecturers, administration, employers) based on their practical experience were used as the basis for defining the aim of the paper: to carry out the analysis of consolidated data on the quality aspects of planning, organization and practical process of a professional training obtained from law enforcement bodies and education institutions in the Baltic States involved in the research, thus providing the institutions mentioned above with a scientific basis for identifying the topical problems in the activity of quality assurance systems and prior tendencies in improving the quality of planning, organization and implementation of professional training of the staff.

The theoretical and practical relevance of the research is strengthened by the “Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management” of 2019 which, by setting the task to develop a joint European Border and Coast Guard (further: EBCG) education and training conception and strategy, guides the EU member states towards added values, which include uniform standards for border control and fulfillment of tasks pertaining to the return as well as a high quality, and consequently also strengthened EU external borders.

Keywords: Border Guard, Police, professional education, study process quality.

1 INTRODUCTION

The migrant crisis on the EU external borders, masses of asylum seekers inside the countries, and the extreme stress and work load caused by this situation, created certain problems for settling these issues. Besides, with the pressure of illegal migration growing, threats to the EU borders and internal security increased. Consequently, the EU Member States and their law enforcement services and institutions faced new, until now unprecedented challenges. One of such new topical challenges and tasks posed for the border control and police institutions is to raise the legal capacity of the staff by improving the quality of professional training of the staff with the aim to develop employees' ability to efficiently act under the conditions of new challenges when carrying out their official duties both in their own countries and on international missions and operations ([2]).

The problems mentioned above are one of the reasons why the issues of the quality of professional training of border guards and police are still topical in the whole world, and were and are regularly studied in the countries of North America, the EU and Eastern Europe as well ([2], [3], [4], [5], [6] etc.) Despite the specificity of professional training of the staff for law enforcement institutions and education issues, the findings resulting from the research done on the issues of education process quality by individual scientists ([7], [8], [9], [10], [11] etc.) as well as those obtained from investigations carried out within the frame of projects supported by the EU and Latvian state ([12], [13] etc.) are still important.

Though to define the quality of education is not an easy task, it basically is the result of the interaction between the teaching staff, students and a learning environment. The “Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Area of European Higher Education” (further ESG), too, establish that the learning environment for quality assurance should provide the opportunity for the program content, learning opportunities and equipment to comply with the aim ([14]).

The structure of a study process quality consists of the components as follows: quality of the educational program; quality of the scientific and pedagogical potential; potential quality of the trainees; quality of teaching aids used in the study process (material-technical base and educational and methodological provision); quality of teaching technologies. The quality of these components has to be maintained by the management of the education institution which plans, organizes and implements the educational process as well as assures the quality of functions.

The approach to the framework of the structure of educational process quality, defined in this way, complies with the definition of quality as a degree to which the properties of the object (product, service, process) correspond to definite requirements (norms, standards), thereby confirming a vision that the quality of education outcomes is directly dependent on the quality and implementation conditions of the educational process.

The analysis of the research done before shows that a guarantee for a high educational process quality is basically the quality of its planning, organization and implementation. Thereby, the creation of a learning environment that can assure the educational process quality is within the competence and responsibility of the institution of a respective branch and a specific education establishment. In turn, current, diverse and detailed information in respect of the practical functionality aspects of quality system is to be at the disposal of the management of higher institutions and education establishments enabling them to define the priority directions in the field of planning, organizing and implementing the professional training of the staff.

Research aim is to carry out an analysis in relation to the aspects of planning, organization and practical implementation of the quality of a professional training process in education establishments of law enforcement institutions of the Baltic states involved in the research, and thereby provide a scientific basis for the mentioned institutions and establishments to identify possible current problems in the activity of quality management systems and establish the priority directions for enhancing the educational process quality.

2 METHODOLOGY

The empiric base of the research was the obtained results from a questionnaire survey conducted among learning process participants of all segments (learners, graduates, lecturers, administration representatives, employers of education institutions) involving 1324 participants. A wide audience from law enforcement institutions and education establishments in Estonia, Latvia and Lithuania was attracted with the aim to obtain maximally broad and diverse information on the functioning of quality systems and on aspects of implementing a professional educational process and assuring its quality in the branch of the professional education of border guards and the police in the Baltic state region. The data was obtained with the agreement and support of Latvian, Lithuanian and Estonian law enforcement institutions and their heads.

The questionnaire developed by the author included 35 statements characterizing the quality of education process in education establishments of border guard and police institutions and providing possibility for the respondents to evaluate it. The task of the survey was to receive a maximally detailed information about respondents' vision of the quality of the educational process and its conformity with the basic aim – students' professional training for practical service in structural units of border guard and police institutions. The respondents were instructed to assess aspects of professional training process implementation and quality assurance in functionally cognizable education institutions according to the Likert scale as – “completely disagree”, “sooner disagree than agree”, “difficult to answer”, “sooner agree than disagree (partially agree)”, “completely agree”.

Factor analysis ([15]) made by analyzing the defined indicator clusters and data obtained in the survey allowed identifying a four-factor structure of the phenomenon under discussion (see “Tab. 1”).

The research described in the paper analyzes one out of four identified factors – “The Quality aspects of educational process planning, organization and implementation”, including the greatest number of

indicators – 12 (see “Tab. 2”). The factor load of indicators included in the factor under the analysis is within the range from 0.407 to 0.685.

Table 1. The identified four-factor structure of the phenomenon under discussion.

No.	Definitions of identified factors	No. of indicators
1.	“The quality aspects of educational process planning, organization and implementation”	12
2.	“Quality aspects of the provision of educational process”	5
3.	“Aspects of monitoring the quality of educational process implementation and provision”	7
4.	“Risk (critically assessed) aspects of the educational process and quality system”	5

Table 2. The list and factor load of indicators included in the factor under the analysis.

Indicator number	Indicator definition	Factor load
1	“Interest of the teaching staff of the education institution in the conformity of educational programs and course content with the needs and topicalities of practical service (employment)”	,685
2	“Conformity of educational programs and courses of the education institution with the needs and topicalities of practical service (employment)”	,682
3	“Adequacy of practical quality of lecture planning for promoting a coordinated daily educational process”	,662
4	“Attraction of students’ attention to the conformity of programs with the needs and topicalities of practical service (employment) (on part of the management of the education institution)”	,638
5	“Evaluation of the potential candidates and taking into consideration their abilities to successfully acquire courses and programs within the frame of a selection process”	,628
6	“Competence in a lecture planning system and principles, logic, and orientation towards a maximally effective implementation of the educational process”	,620
7	“Value and adequacy of activities carried out by the education institution to organize and provide students’ independent work”	,596
8	“Excellence in lecture process organization and all subject methodology as well as promotion of effective learning the study course content”	,567
9	“Contribution of the teaching staff to attracting learners’ attention to the importance of acquiring programs so that to successfully carry out practical service (employment) duties in future”	,564
10	“Value and adequacy of arrangements by the education institution for organizing and providing consultations between students and lecturers”	,498
11	“Proportionality and positive influence of requirements set for the students concerning the fulfillment of official duties and discipline to enhance the educational process quality”	,439
12	“The accessibility of consultations with all lecturers at the appointed time and in the appointed premises and sufficiency of time devoted to listening to and holding consultations with students “	,407

The data obtained during the research are summarized by employing Microsoft Excel software tools and the analysis of these data – research on the factor structure, defining of descriptive statistics and internal coordination – has been carried out by applying SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) software version 23.

3 RESULTS

According to the methodology described above, the indicator cluster of the research factor under analysis provides a relatively comprehensive perception about the quality of planning, organization and implementation of the educational process in the field of professional training of border guards and police in the Baltic state region in general, as well as reflects opinions of different groups of process participants with regard to the total mean indicator (see “Fig. 1”) as well as the determined indicators to be assessed (see “Fig. 2”).

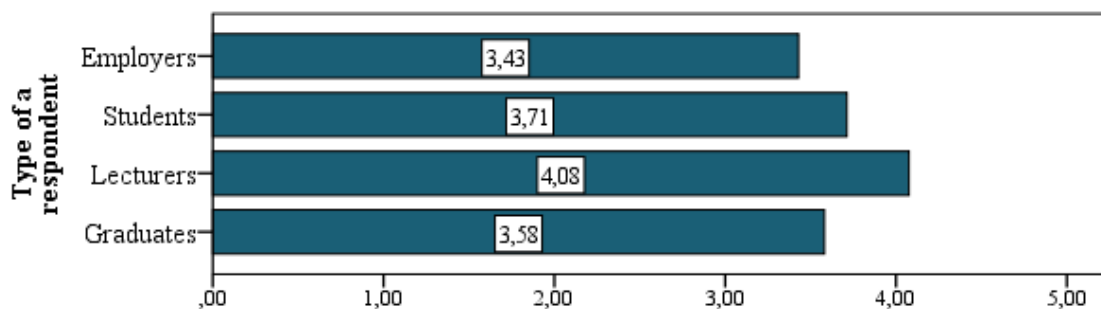

Figure 1. The total mean assessment indicators with regard to respondent categories (N=1324)

At analyzing the total mean of indicators (see “Fig. 1”), it is established that the quality of the educational process administration in education institutions has been assessed most positively by the respondents related to these institutions during the survey – students (3.71) and especially lecturers (4.08). While the most critical assessment has been given by the employers, i.e. representatives of institutions where the graduates, heads of structural units and their deputies serve after graduation. Such an assessment causes concern about the actual quality and efficiency of the educational process administration, because the employers’ institutions represent simultaneously the client ordering professional training of the staff (present and potential) and the assessor of the practical adequacy and readiness of the “end product” – the graduates - to carry out professional duties. Consequently, the employers have to be regarded the most competent (since they are those who test in practical job situations the knowledge and skills acquired by the graduates) and the most objective (since they are not related to education institutions and their management either hierarchically, administratively or functionally) assessors of educational process outcomes.

At evaluating the aspects of the quality of educational process administration from the viewpoint of the experience obtained in practical service, the mean assessment given by the graduates, too, is quite critical – a great deal lower than indicator 4.00, namely, it is – 3.58. Whereas within the context of relatively critical assessments given by the employers and graduates, the explicitly high assessment by lecturers (4.08) can be interpreted as the indicator manifesting a certain professional self-satisfaction.

The abovementioned discord between the opinions of respondent categories is especially explicit in respect of indicators (see “Fig. 2”) used for assessing lecturers’ attitude and contribution to the educational process. Thus, the mean assessment of the indicator “The accessibility of consultations with all lecturers at the appointed time and in the appointed premises and sufficiency of time devoted to listening to and holding consultations with students” provided by graduates and learners, who are direct addressees of the services of the given educational process, is 23.1% lower than that given by lecturers themselves. A similar situation with a relatively significant collision between the providers and receivers of “education services” has been established also in relation to indicators: “Contribution of the teaching staff to the attraction of students’ attention to the importance of acquiring programs so as to successfully carry out practical service (employment) duties in future” – 26.1%, “Interest of the teaching staff of the education institution in conformity of educational programs and course content with the needs and topicalities of practical service (employment)” – 18.7%, “Excellence in lecture process organization and all subject methodology as well as promotion of effective learning of the study course content” – 14.4%, “Adequacy of practical quality of lecture planning for promoting a coordinated daily educational process” - 13%.

During the analysis of the obtained data, a considerable difference is established in the assessment of such an important and significant indicator as “Conformity of educational programs and courses of the education institution with the needs and topicalities of practical service (employment). The service

“practitioners” – employers have assessed it 26.4% lower, but graduates 24% lower than the program designers and implementers - lecturers themselves. This fact is a valid basis for the administration of institutions and education establishments involved in the research to carry out an in-depth analysis of the situation. Taking into consideration the fact that the needs of practical service are the primary criterion for the program content and way of implementation, the obtained data warn about possible imperfections and drawbacks in the activity of quality systems of these institutions.

All categories of respondents held actually a similar opinion when assessing at a quite modest level such indicators as “Excellence in lecture process organization and all subject methodology and promotion of effective learning of the study course content” (the total mean indicator – 3.48) and “Value and adequacy of activities carried out by education institutions to organize and provide students’ independent work” (the total mean indicator – 3.56). A comparatively critical assessment of their own and colleagues’ work given by the lecturers and administration representatives themselves in this aspect is worth mentioning as well.

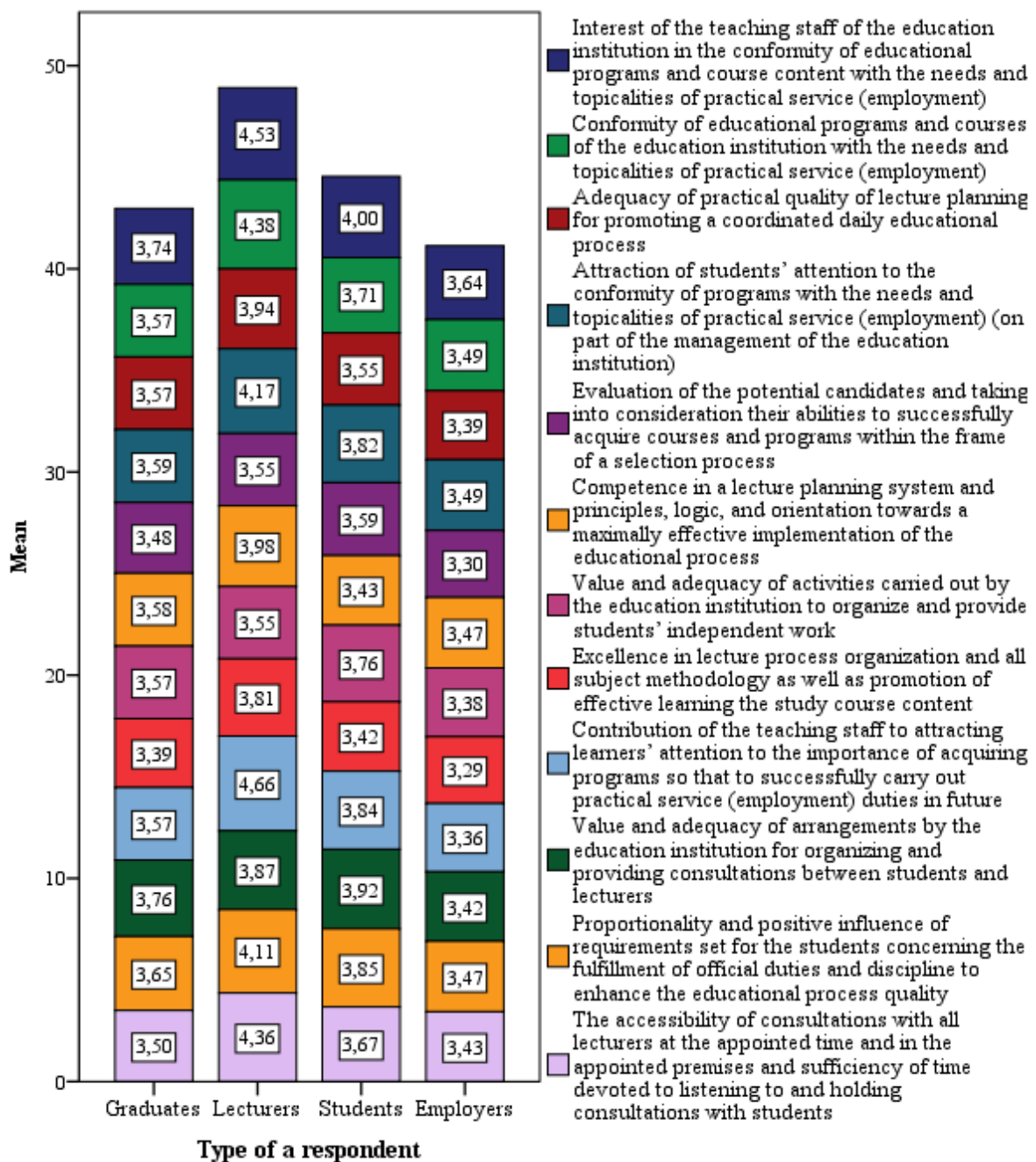

Figure 2. The total mean assessment of indicators with regard to respondents and indicators (N=1324)

A relatively low total mean indicator (3.48) in the assessment of the indicator “Evaluation of the potential candidates and taking into consideration their abilities to successfully acquire courses and programs within the frame of a selection process” deserves a special attention of the education institution management.

After carrying out a two-factor analysis of all respondent cluster assessments with regard to national identity (see “Fig. 3”), we can conclude that the basic tendencies are common for each of the three countries – the highest, most loyal assessment has been given by the lecturers, the lowest, most critical – by the representatives of employers.

The mean marginal indicators of the aspects of educational process planning, organization and the process to be assessed

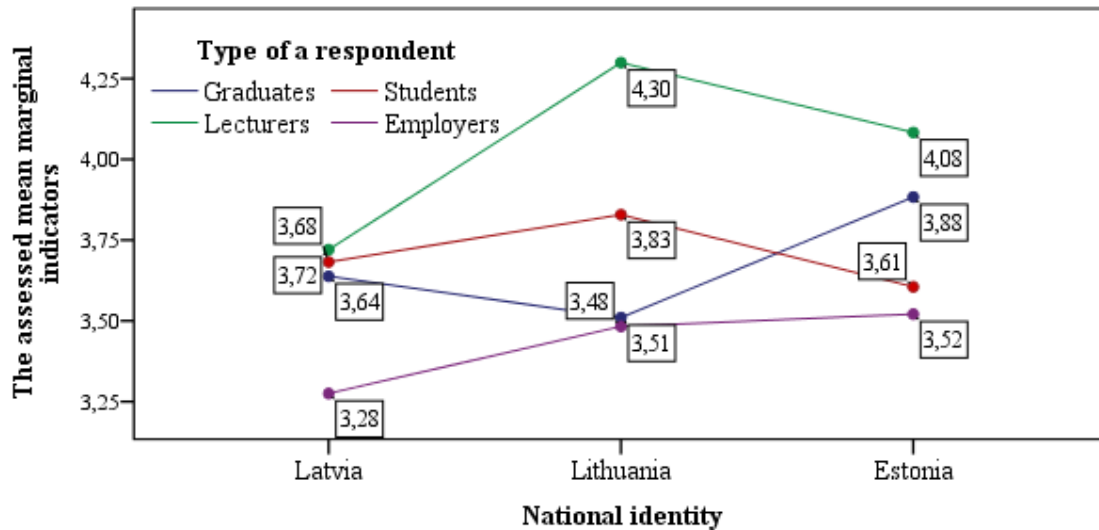

Figure 3. The total assessment with regard to national identity (N=1324)

A detailed analysis of the impact of service experience (see “Fig. 4”) upon the assessment indicators shows a tendency which manifests itself in the fact that a wider service experience, especially if it has been longer than 3 years, enables graduates as well as students to have a more critical look at the quality aspects of educational process planning, organization and implementation in the respective professional education institution to be attended or graduated from.

The mean marginal indicators of the aspects of educational process planning, organization and the process to be assessed

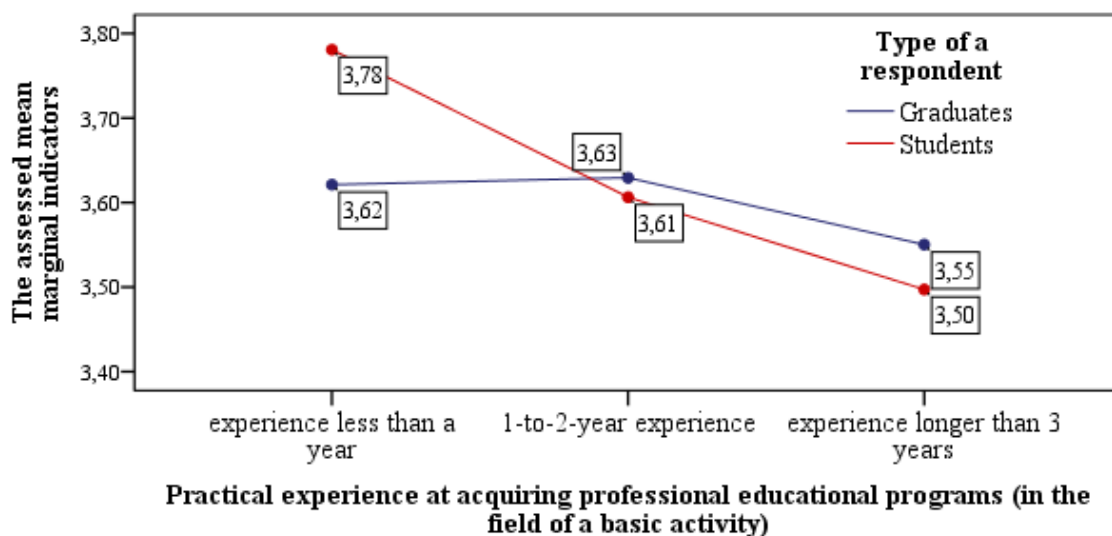

Figure 4. The mean marginal assessment with regard to graduates' and students' service experience (N=1125)

An important and typical tendency, resulting from a detailed analysis of the obtained data in regard to respondent categories (see Table 3), testifies to the fact that the explicit decrease (for 0.22) in assessment (3.66) given by respondents-graduates with the service experience above 3 years compared to that given by respondents without any service practice has to be related to indicator 2 – “Conformity of educational programs and courses with the needs and topicalities of practical service”. Among the students, the assessment given by respondents with the experience above 3 years compared to that given by respondents without any service experience is 0.48 lower, more critical. This observation confirms the before identified problems with the above-mentioned element of the educational process. The explicit discord (+0.98 as to the graduates with a service experience and +1.02 as to the students with a service experience) with the assessment (4.64) of the given indicator provided by the respondent category – lecturers fulfilling administrative functions – clearly indicates to the necessity to practically resolve the reasons and causes of this essentially different vision that exists between the providers and receivers of this professional education service.

Table 3. The analysis of the assessment of indicator 2 with regard to respondent categories (N=858)

	1	2	+/-	3	4	+/-	5
Respondent category	Students without a service experience	Students with a service experience above 3 years		Graduates without a service experience	Graduates with a service experience above 3 years		Lecturers fulfilling administrative functions
Assessment of indicator 2	4,10	3,62	-0,48	3,88	3,66	-0,22	4,64
+/- with regard to column 5	-0,54	-1,02	-0,48	-0,76	-0,98	-0,22	0

The two-factor analysis as to the previous students' and graduates' experience (see “Fig. 5”) of acquiring professional education programs also shows a tendency that having experience enables the respondents to assess the quality aspects of educational process planning, organization and process more critically, and consequently impose more demanding requirements. We have to note that the mean marginal indicator with regard to the given aspect of analysis (3.60), which reflects the assessment of this indicator given by the students and graduates, has to be evaluated as relatively low.

The mean marginal indicators of the aspects of educational process planning, organization and the process to be assessed

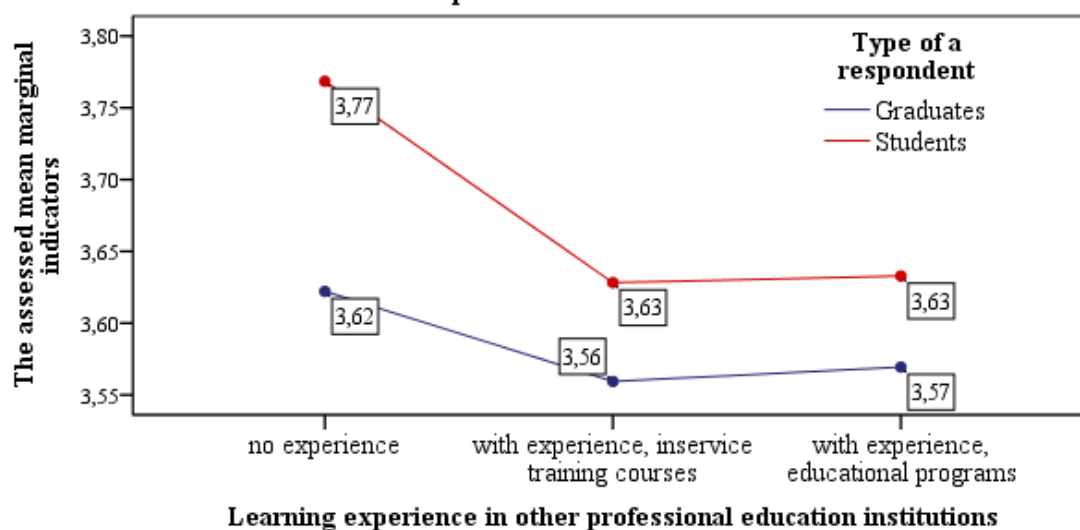

Figure 5. The mean marginal assessment with regard to graduates' and trainees' previous experience (N=1125)

The collision between the assessments given by lecturers (see “Fig. 6”) and those given by the students (see “Fig. 7”), identified during the analysis of the obtained data, is also worth studying. The

mean assessment with regard to the quality aspects of educational process planning, organization and implementation given by the lecturers is higher for the respondents working in the higher education institutions. Whereas the total mean assessment of the student-respondent category is lower just among those studying in higher education institutions. Provisionally, such research outcomes could be attributed to a somewhat professional self-satisfaction of lecturers of higher education institutions with, for example, their academic status, as well as to students', as the trainees having higher education and a higher level of motivation, more demanding requirements concerning the quality of educational process and environment.

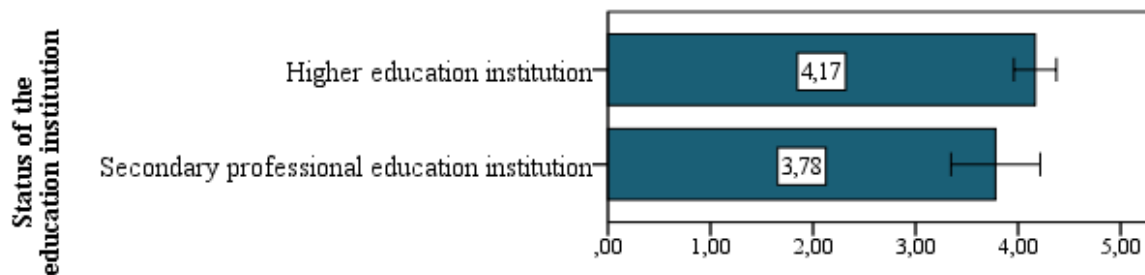

Figure 6. The total mean assessment with regard to the lecturers' representation (work place) (N=47)

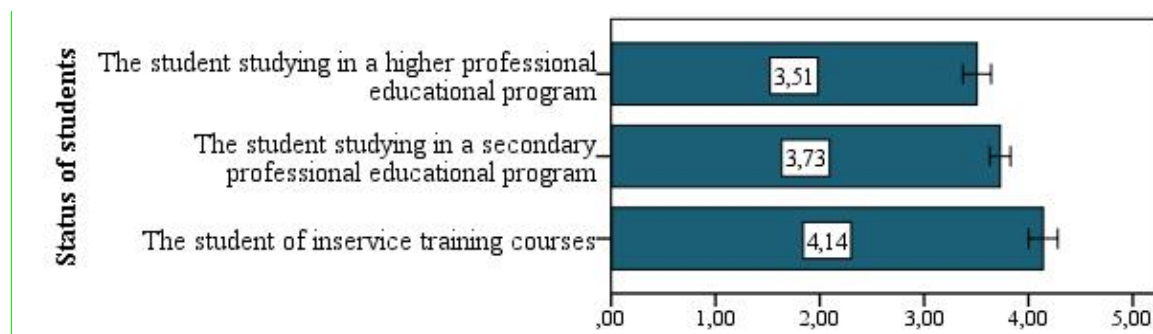

Figure 7. The total mean assessment with regard to the category of students by the level of program to be acquired (N=343)

4 CONCLUSIONS

Educational process is defined as the basic activity of an education institution whose task is to fulfill the aims set for students' education and general development by employing special organizational education forms and methods. It is the educational process quality that makes a direct impact on the graduate's as a professional's training level. Therefore, to assure an adequate quality of training specialists, the education institute has to achieve a high educational process quality.

Taking into account the fact that education quality is characterized by the conditions, implementation and results of the educational process in their totality, as well as by their detailed assessment, the quality aspects of planning, organization and implementation of the educational process are to be assessed by using the correlation between the visions, needs and opinions of all the participants of the educational process (students of education institutions, graduates, teaching staff, administration, employers).

The research results testify to the fact that the former approaches to the administration of the field of the police and border guard professional training in the respective state and education institutions at the level of management, as well as the existing quality systems are not sufficiently effective, which is indicated by the considerable discords in the assessments given by the participants of educational process and by the collisions in the assessments of quality aspects under the study made by the employees of education institutions and education service "receivers" (students, graduates, employers).

A special concern and necessity to attract the attention of the management of Baltic state border guard and police institutions to the activity of quality management systems in the education institutions of the respective field are caused by the explicitly low assessment of one of the most important indicators – "Conformity of educational programs and courses with the needs and topicalities of

practical service (employment)” made by the respondents related to the practical service (employers, graduates and students with experience of service), since this indicator shows the effectiveness of resources invested in the field of professional education. The problems of this situation get even more complicated due to the relatively self-satisfied and not too self-critical assessment of this indicator given by the program designers and implementors – education institution lecturers and representatives of the administration.

Useful and topical is the necessity to continue the analysis of the obtained data and to do an additional research on a more detailed study of quality aspects of educational process planning, organization and implementation and problems pertaining to this, with the aim to identify reasons and causes for the insufficient quality of services provided by the education institutions as assessed by the consumers.

The analysis of quality aspects of planning, organization and implementation of educational process allows determining the main risk factors affecting the educational process quality, which enables the management of institutions and education establishments to identify the problems and provide activities for enhancing the functionality of quality management systems.

REFERENCES

- [1] FRONTEX (EU agency), Technical and operational strategy for European integrated border management. Warsaw/Poland, 2019.
- [2] I. Zalitis, M. Zukova, & I. Madzule, “Quality assurance in border guards’ education: challenges and topical issue,” *Public security and public order*, no. 17, pp. 290–305, 2016. Retrieved from [https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(17\)%202016-12-16%20110.pdf](https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf)
- [3] L. Sherman, & W. Lawrence, *The Quality of Police Education: A Critical Review with Recommendations for Improving Programs in Higher Education*. San Francisco/USA, Jossey-Bass, 1978.
- [4] A. Balendr, “Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European Experience,” *Comparative Professional Pedagogy*, vol. 8, no. 4, pp. 20-25, 2018. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8\(4\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8(4)_5).
- [5] I. Zalitis, J. Davidova, & R. Glaudins, “A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions,” *EDULEARN20 Proceedings*, pp. 2886-2894, 2020. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/343421044>
- [6] I. Zalitis, S. Ignatjeva, J. Davidova, & I. Kokina, “The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards,” *EDULEARN20 Proceedings*, pp. 3765-3773, 2020. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/343420869>
- [7] S. Siliņa, *Management of Education Quality Assurance in the Professional Education Institution X. Riga/Latvia, University of Latvia, (in Latvian)*, 2019.
- [8] I.M. Roffe, “Conceptual Problems of Continuous Quality Improvement and Innovation in Higher Education,” *Quality Assurance in Education*, no. 6, pp. 74-82, 1998.
- [9] G. Bordovsky, A. Nesterov, & S. Trapitsyn, *Quality Management of Educational Process*. St. Petersburg/Russia, RGPU of A.I. Gerzen, (in Russian), 2001.
- [10] R. Štālbergs, *Ways, Methods and Tools for improving the Quality of Professional Education, (in Latvian)*, Riga/Latvia, RTU, 1999.
- [11] H. Pratasavitskaya, & B.R. Stensaker, “Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field,” *Quality in Higher Education*, vol. 16, no. 1, pp. 37-50, 2010.
- [12] D. Kristofersena, A. Sursoka, & D. Vesterheidens, *Quality Guide: Procedure and practice. Kvalitātes. Rīga/Latvia, European Education Fund, (in Latvian)*, 1998. Retrieved from http://www.aic.lv/ENIC/lat/enic/dipl_atz_dok/manual_d.htm

- [13] National Program Project “The Development of a Common Methodology for Improvement of Professional Education Quality and Involving and Educating Social Partners,” (in Latvian), 2007. Retrieved from https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
- [14] Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels/Belgium, 2015. Retrieved from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- [15] D. Child, The Essentials of Factor Analysis, 3rd edition. London/United Kingdom, Bloomsbury Academic Press, 2006.

Raksts (III)

MĀCĪBU PROCESA KVALITĀTES MONITORINGA PRAKTISKĀS PIELIETOŠANAS IZVĒRTĒJUMS TIESĪBSARGĀJOŠO INSTITŪCIJU PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

Profesionālās sagatavošanas izglītības iestādēs kvalitātes nozīme mūsdienā apstākļos, kad ir novērojams konkurences pieaugums izglītības pakalpojumu jomā, ko stimulē nelabvēlīgās demogrāfiskas situācijas tendences un darba tirgus augstās prasības pēc kvalificēta darba spēka, arvien pieaug. Patreizējā problemātiskā situācija Eiropas Savienības robežu drošības un migrācijas jautājumu griezumā un no tās izrietoši izaicinājumi nosaka kvalitātes vadības sistēmu esamības un efektivitātes aktualitāti arī izglītības iestādēs, kas sagatavo personālu tiesībsargājošo institūciju vajadzībām (turpmāk – tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes). Savukārt, kvalitātes vadības sistēmu neesamība, formāla vai nepilnvērtīga funkcionēšana, arī attiecībā uz iekšējās kontroles elementu (t.sk. mācību procesa kvalitātes monitoringa) praktisko pielietošanu, veido mācību procesa īstenošanas un profesionālās izglītības kvalitātes valstī ilgspējības riskus.

Kvalitātes monitoringa galvenais mērķis ir palīdzēt atklāt trūkumus un nodrošināt informatīvo pamatu attiecīgo koriģējošo darbību veikšanai. Riska situāciju veido tas apstāklis, ka, diemžēl, mācību procesa kvalitātes monitoringa nozīme joprojām brīžiem tiek nepietiekami novērtēta un izglītības iestāžu praksē tā būtība bieži vien tiek sašaurināta līdz mācību procesa gala rezultātu kvalitātes novērtēšanai. Tas neļauj pilnvērtīgi monitorēt un analizēt visu faktoru kompleksu, kas ietekmē speciālistu profesionālās sagatavošanas kvalitātes līmeni un traucē atbilstoši efektīvi vadīt mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē.

Rakstā ir atreferēts viens no veiktā promocijas pētījuma robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā ietvaros posmiem, kas ir vēlti mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa pasākumu praktiskās pielietošanas aspektiem tiesībsargājošo institūciju (robežsardze, policija) izglītības iestādēs.

Raksta mērķis ir, pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa visu dalībnieku kategoriju praktisko pieredzi balstītiem viedokļiem, izzināt faktisko stāvokli un problemātikas esamību attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa pielietošanas aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Kvantitatīva rakstura, uz empīrisma principiem balstīta **pētījuma uzdevumi**:

- 1) izpētīt profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa, kā kvalitātes vadības sistēmas (turpmāk – KVS) iekšējās kontroles elementa, pielietošanas aspektus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs;

- 2) veikt iegūto konsolidēto datu analīzi un to interpretāciju faktiskā stāvokļa, labākās prakses subjektu un problemātikas izzināšanai mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa pasākumu īstenošanas jomā;
- 3) izveidot zinātnisku pamatojumu rekomendāciju sniegšanai tiesībsargājošo institūciju un citām, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistītajām izglītības iestādēm, rīcībai mācību procesa kvalitātes monitoringa pasākumu kompleksa funkcionēšanas pilnveidošanai KVS elementu kopas ietvaros.

Īstenotā pētījuma ietvaros, triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju un izglītības iestāžu anketēšana (kopumā 2264 respondenti). Veiktās anketēšanas gaitā iegūtie dati apkopoti, izmantojot Microsoft Excel programmatūras rīkus, un veikta to analīze – faktoru struktūras izpēte, aprakstošās statistikas un iekšējās saskaņotības noteikšana – izmantojot SPSS (“Statistical Package for the Social Sciences”) programmatūras paketes 23. versiju.

Pētījuma rezultāti dod iespēju un zinātnisko pamatu tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadībai noteikt faktisko situāciju un pastāvošo problemātiku personāla profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes monitoringā, kā iekšējās kontroles sistēmas elementa, darbībā un definēt aktuālos pasākumus KVS efektivitātes pilnveidošanai.

Pētījuma temats ir aktuāls arī Latgales reģionam, Latvijas valstij kopumā un tās drošībai tādēļ, jo tieši valsts tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavotības kvalitātes līmenis ir viens no svarīgākajiem priekšnosacījumiem valsts drošībai, kas, savukārt, ir viens no būtiskākajiem faktoriem, kas nosaka pašas valsts suverenitāti.

Pētījuma aktualitāti reģionālajai attīstībai nosaka triju izglītības iestāžu (Daugpils universitāte, Valsts robežsardzes koledža, Valsts policijas koledža (Latgales filiāle)) esamība un darbība Latgales reģionā realizējot attiecīgās profesionālās izglītības programmas un sagatavojot personālu Latvijas valsts tiesībsargājošo institūciju vajadzībām.

Atslēgas vārdi: iekšējā kontrole, kvalitātes monitorings, kvalitātes vadība, mācību process, profesionālā sagatavošana, tiesībsargājošās institūcijas.

Migrantu krīzes uz ārējām Eiropas Savienības (turpmāk – ES) robežām, masveidā patvērumu meklētāju pieteikšanās valstu iekšienēs un ar to saistītā lielā spriedze un darba slodze izraisīja zināmu problemātiku šo jautājumu risināšanā. Tanī starpā, pieaugot nelegālās migrācijas spiedienam, vairojas arī ES valstu robežu un iekšējās drošības apdraudējumi. Līdz ar to ES valstis un to tiesībsargājošās institūcijas ir saskārušās ar jauniem, līdz šim nepieredzētiem izaicinājumiem. Viens no jauniem aktuāliem izaicinājumiem un uzdevumiem robežkontroles un policijas institūcijām ir celt personāla rīcībspējas kapacitāti, pilnveidojot personāla profesionālās

sagatavotības kvalitāti ar mērķi nodrošināt darbinieku spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu apstākļos, pildot dienesta pienākumus kā savās valstīs, tā arī darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās (Zālītis 2016).

Tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas kvalitātes jautājumi vienmēr ir bijuši un joprojām ir aktuāli visā pasaulē un regulāri tiek pētīti gan Ziemeļamerikas, gan Eiropa Savienībā, gan arī Austrumeiropas valstīs (Sherman & Lawrence 1978; Kratcoski 2004; Das & Kratcoski 2007; Balendr 2018; Peres 2019; Zālītis, Davidova & Glaudiņš 2020; Zālītis, Ignatjeva, Davidova & Kokina 2020 u.c.). Neskatoties uz tiesībsargājošo iestāžu personāla profesionālās sagatavošanas un izglītības jautājumu specifiku, to pētīšanai ir noderīgas atziņas, kas izriet gan no izglītības procesu kvalitātes jautājumu problemātikas pētījumiem, ko veikuši atsevišķi zinātnieki (Štālbergs 1999; Bordovsky 2001; Pratasavitskaya & Stensaker 2010; Siliņa 2019 u.c.), gan no ES un Latvijas valsts līmenī atbalstīto projektu ietvaros veiktiem pētījumiem (Eiropas Izglītības fonds 1998; Nacionālās programmas projekts 2007 u.c.).

“Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai” (Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (FRONTEX) 2019) izvirza uzdevumus “ES dalībvalstīm izstrādāt un piemērot kvalitātes nodrošināšanas mehānismus, kas attiecas uz apmācības saturu un nodrošināšanu, pasniedzējiem, apmācāmajiem un apmācības vidi”. Līdz ar to tiek plānots rezultāts, ka “kvalitātes nodrošināšanas mehānismi valsts līmenī sekmēs pienācīgu un salīdzināmu kompetenču līmeni” un nodrošinās, ka “pastāvīga apmācības novērtēšana un uzlabošana efektīvi palielinās cilvēkresursu rezervju spēju izpildīt uzticētos uzdevumus ES ārējo robežu aizsardzības jomā”.

Sistēmisks kvalitātes monitorings mūsdienās tiek uzskatīts par pilnvērtīgā mācību procesa svarīgu un neatņemamu sastāvdaļu, tiek intensīvi pētīts (Kennedy 1998; Corder 1999; Pfeifer 2012 u.c.) un ir spējīgs kļūt par efektīvu līdzekli un kompleksu instrumentu mācību procesa kvalitātes vadībā izglītības iestādē pie nosacījuma, ka tas tiek plānots un īstenots kā vienots, regulārs pasākumu kopums un ir uzskatāms par līdzekli, ar kura palīdzību var izmērīt izglītības iestādes mācību procesa kvalitātes procesuālos un rezultējošos aspektus un nodrošināt sistemātiski funkcionējošu atgriezenisko saiti aktuālās informācijas saņemšanai no visiem ieinteresētajiem mācību procesa dalībniekiem.

Kvantitatīva pētījuma empīrisko bāzi veido mācību procesa dalībnieku visu segmentu (izglītības iestāžu apmācāmie, absolventi, pasniedzēji,

administrācijas pārstāvji, darba devēju pārstāvji) 2264 pārstāvju aptaujas rezultāti. Pēc anketu kvalitātes pārbaudes pētījuma datu kopu veidošanā tika izmantoti 1324 respondentu sniegtie vērtējumi. Plaša respondentu auditorija no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tiesībsargājošajām institūcijām un izglītības iestādēm tika piesaistīta ar mērķi iegūt maksimāli plašu un daudzpusīgu informāciju par vadības sistēmu funkcionēšanas un mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektiem robežsargu un policistu profesionālās sagatavošanas nozarē Baltijas valstu reģionā. Dati tika iegūti ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadītāju piekrišanu un atbalstu.

Aptaujas instrumentārijā tika iekļauti 35 apgalvojumi, kas raksturo mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un dod iespēju respondentiem to novērtēt. Aptaujas jautājumi tika formulēti ar uzdevumu iegūt iespējami detalizētu respondentu redzējumu par mācību procesa piekritīgajā izglītības iestādē īstenošanas un nodrošināšanas kvalitāti un atbilstību pamatmērķim – apmācāmo profesionālā sagatavošana praktiskajam dienestam tiesībsargājošo institūciju struktūrvienībās. Respondentiem tika dota instrukcija saskaņā ar vērtējumu Likerta skalu – “pilnīgi nepiekrītu”, “drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu”, “grūti atbildēt”, “drīzāk piekrītu, nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu)”, “pilnīgi piekrītu” – novērtēt funkcionāli piekritīgās izglītības iestādes profesionālās sagatavošanas mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektus. Faktoranalīze (Child 2006), kas tika veikta analizējot definēto indikatoru kopu un aptaujas gaitā iegūtos datus, ļāva identificēt apskatāmās parādības četrus faktorus struktūru (1. attēls).

1. attēls. Identificētā četrus faktoru struktūra

Avots: pētījuma ietvaros autoru izveidots attēls.

Rakstā atreferētajā pētījuma daļā tiek analizēts viens no četriem identificētiem faktoriem – “Mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes monitoringa aspekti”. Analizējamajā faktorā iekļauto indikatoru aprēķinātā faktoru slodze ir diapazonā no 0,407 līdz 0,766 (1. tabula).

1. tabula

Analizējamā faktorā iekļautie indikatori un to faktoru slodze

Indikatora numurs	Indikatora definīcija	Faktoru slodze
1	Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	,766
2	Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)	,719
3	Izglītības iestādē praktizējas regulāra apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai	,711
4	Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli	,543
5	Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes (hospitācijas)	,466
6	Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācāmo sekmju un disciplīnas analīzes veikšana kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana	,440
7	Izglītības iestādē tiek praktizēta konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes	,435
8	Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	,407

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidotā tabula.

Respondentu izlašu vērtējumu rādītāju atšķirību statistiskais būtiskums tika pārbaudīts un apstiprināts ar vienfaktora dispersijas analīzi, (jeb ANOVA – Analysis of Variance), kuras rezultātā tika noteikts faktora kritērija (F) statistiskā nozīmīguma līmenis (Sig.) (2. tabula), kas apliecina iegūto datu ticamību attiecībā arī uz visām attiecīgo respondentu kopām.

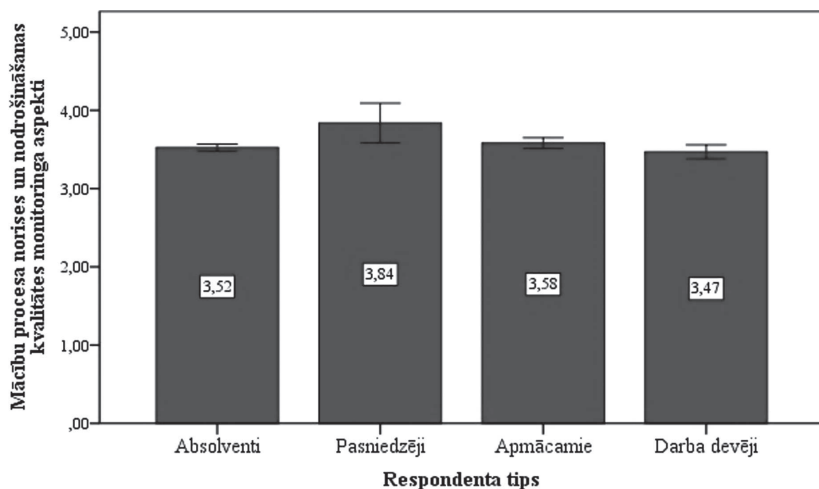
2. tabula

Analizējamā faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis

	F	Sig.
Starp respondentu kategoriju izlašu grupām	4,537	0,004

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidotā tabula.

Analizējot pētījuma gaitā iegūtos rezultātus konstatēts, ka vidējo rādītāju šķērsgriezums (2. attēls) uzrāda konsolidēto ainu, kas kopumā ir relatīvi vienmērīga, bez izteikti kritiskiem rādītājiem respondentu kategoriju griezumā. Ievērojamākā konstatētā kopējo vidējo rādītāju disonanse ir tajā, ka pasniedzēju atzinumi uz kopējā fona ir salīdzinoši pozitīvāki attiecībā uz anketā piedāvātajiem apgalvojumiem, bet izglītības pakalpojuma adresāti (apmācāmie, absolventi, darba devēji) ir kritiskāki piedāvāto indikatoru novērtējumos.

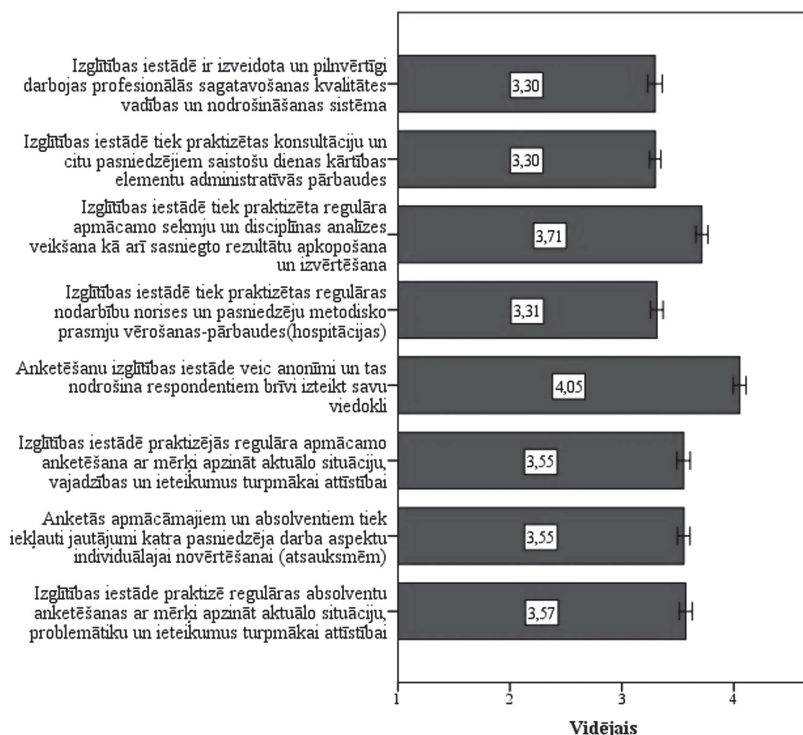

2. attēls. Kopējie vidējie rādītāji respondentu kategoriju griezumā (N=1324)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

Savukārt, indikatoru vidējos vērtējumos (3. attēls) novērojama tendence, ka respondenti salīdzinoši atzinīgi novērtē (4,05) aptauju anonimitātes aspektus, bet ievērojami zemāk vērtē tādu mācību procesa norises kvalitātes monitoringa pasākumu, kā nodarbību norises un pasniedzēju meto-

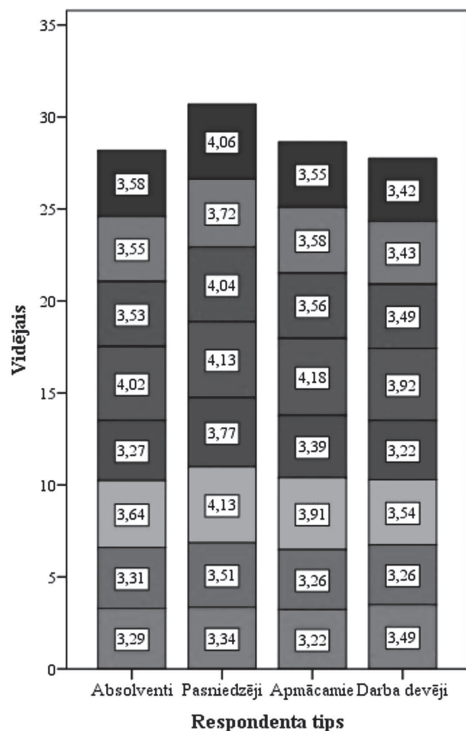
disko prasmju vērošanas-pārbaudes (hospitācijas) (3,31) un konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes (3,30) īstenošanas aspektus, kas liecina par izglītības iestāžu kopumā nepietiekamām aktivitātēm doto KVS iekšējās kontroles elementu izmantošanā praktiskajā darbā.

3. attēls. Indikatoru vidējie vērtējumi (N=1324)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

Neskatoties uz samēra līdzīgiem, mēreniem vidējiem rādītājiem, veicot iegūto datu analīzi atsevišķu indikatoru griezumos, ir konstatējamas relatīvi nozīmīgas atšķirības vērtējumos, kas ļauj fiksēt iespējamās problēmjautājumus KVS iekšējās kontroles jomas instrumentārijā. Līdz ar to pētījuma rezultātu vidējie rādītāji pa respondentu kategorijām indikatoru griezumā (4. attēls) dod daudz vairāk iespēju aptauju gaitā iegūto datu analīzei un sekmīgai pētījuma mērķu sasniegšanai.

- Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai
- Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)
- Izglītības iestādē praktizējas regulāra apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai
- Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli
- Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes (hospitācijas)
- Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācāmo sekmju un disciplīnas analīzes veikšana kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana
- Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes
- Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma

4. attēls. Vērtējumu vidējie rādītāji pa respondentu kategorijām indikatoru griezumā (N=1324)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

Piemēram, veicot Indikatora nr. 2 (Apgalvojums – “Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)”) vērtējumu analīzi (3. tabula), konstatēts, ka šāds aspekts apmācāmo un absolventu anketēšanā, viskūtrāk, acimredzot, tiek piemērots Lietuvas attiecīgajās izglītības iestādēs, bet izteikti sistēmiskāk – Igaunijas tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Dotā indikatora novērtējums Latvijas attiecīgajās izglītības iestādēs norāda uz pastāvošām rezervēm mācību procesa kvalitātes monitoringa pilnveidošanai pasniedzēju darba individuālās novērtēšanas aspektā.

3. tabula

**Indikatora Nr. 2 novērtējums respondentu valstiskās
piederības griezumā (N=1172)**

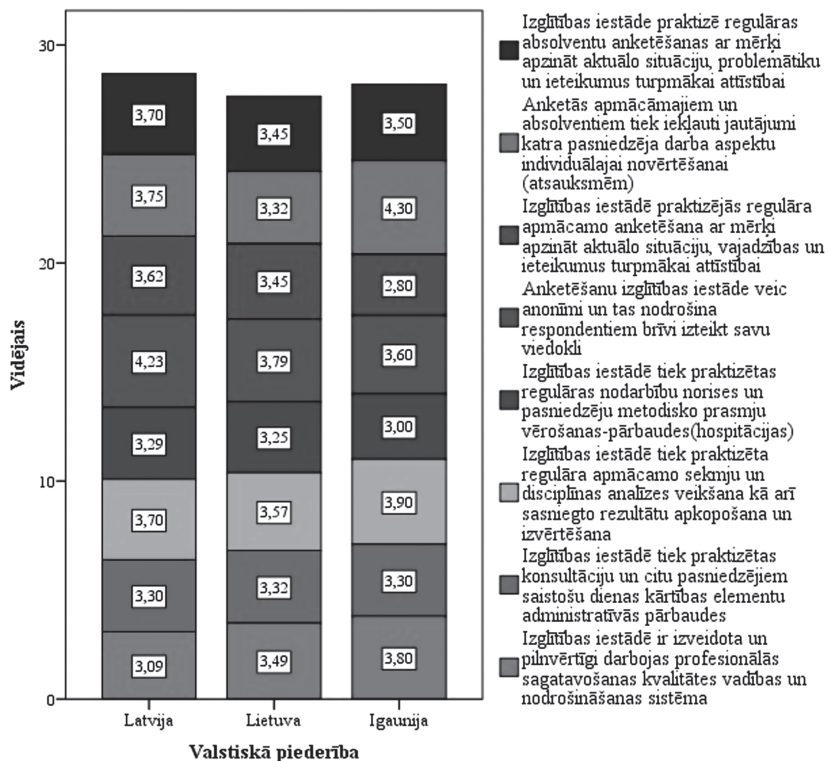
Respondentu kategorija	Indikators Nr. 2		
	LAT	LTU	EST
Apmācāmie	3,60	3,39	3,84
Pasniedzēji	4,18	3,30	5,00
Absolventi	3,75	3,32	4,30

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidotā tabula.

Pētījuma rezultātu analīze respondentu datu un atsevišķu indikatoru griezumā dod plašu informācijas klāstu, kas ļauj noteikt mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa pasākumu sistēmiskuma līmeni tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs KVS darbības ietvaros.

Piemēram, respondentu kategorijas “Absolventi” apkopoto vērtējumu analīze liecina, ka visos respondentu datu griezumos – izglītības programmu līmenis, izglītības programmu apguves pieredze, dienesta pieredze, personīgais izglītības līmenis – indikatoru novērtējumu rādītāji ir ļoti līdzīgi, izņemot pavalstniecības griezumā (5. attēls), kur 5 indikatoros no 8 vidējo vērtējumu rādītāji atšķirās vairāk kā par 0,30. Pētījuma rezultāti dotajā griezumā norāda uz salīdzinoši atšķirīgu mācību procesa kvalitātes monitoringa atsevišķu elementu attīstības pakāpi Baltijas kaimiņvalstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un dod iespēju interesentiem iegūt pozitīvo to piemērošanas pieredzi.

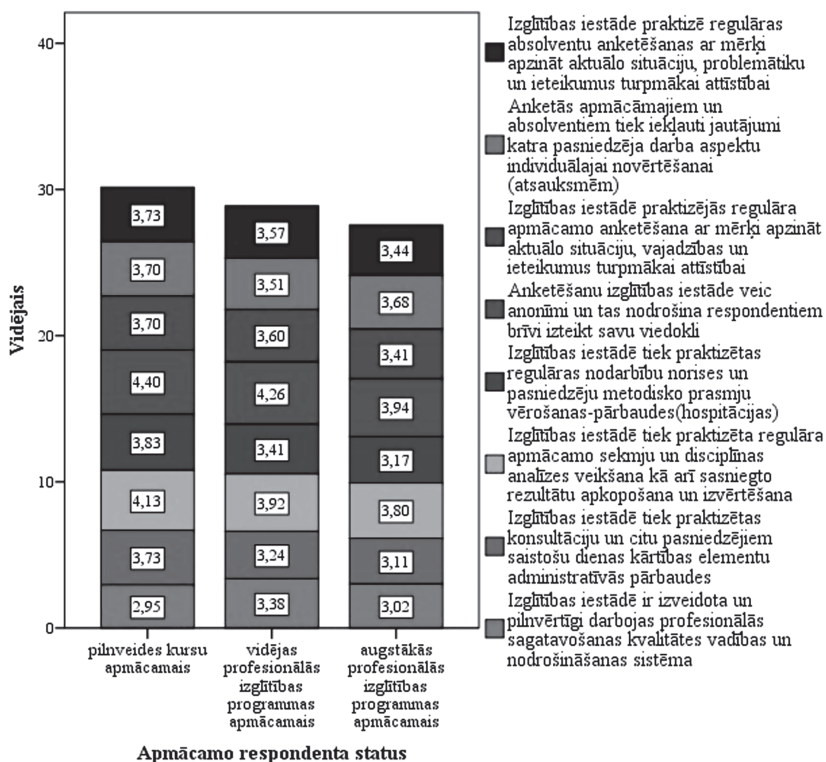
Apmācāmo aptauju rezultātu analīze (6. attēls) uzrāda tendenci, ka augstākās izglītības programmās studējošie relatīvi zemāk novērtē monitoringa pasākumu (hospitāciju) realizācijas regularitāti, t.i. intensitāti un sistēmiskumu attiecībā uz pasniedzēju darbu. Konstatētā parādība ir izskaidrojama ar atšķirīgu izglītības iestāžu filozofiju un principiem attiecībā uz hospitācijām, t.sk. ar akadēmiskās brīvības būtības diferencētu izpratni augstākās izglītības un vidējās profesionālās izglītības iestādēs, tomēr kopumā ietekmē respondentu viedokli par KVS darbības pilnvērtīgumu augstākās izglītības iestādēs.

5. attēls. Indikatoru novērtējumi valstiskās piederības griezumā (N=782)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

- Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problēmātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai
- Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)
- Izglītības iestādē praktizējās regulāra apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai
- Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli
- Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmu vērošanas-pārbaudes(hospitācijas)
- Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācāmo sekunju un disciplīnas analīzes veikšana kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana
- Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes
- Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma

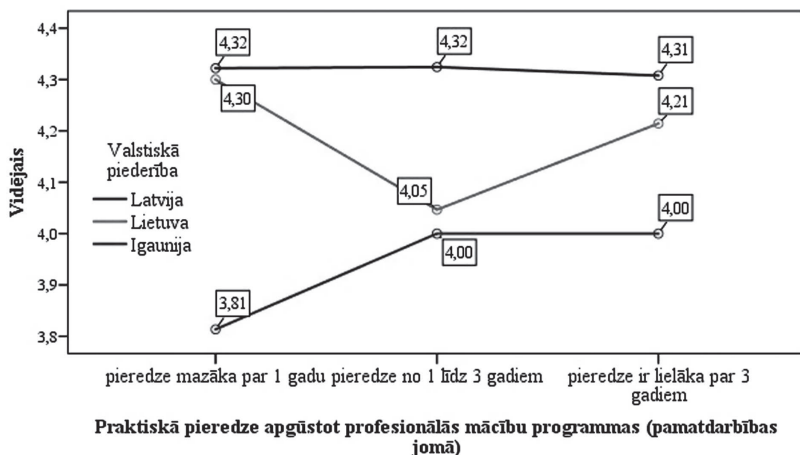
6. attēls. Indikatoru novērtējumi apmācāmo statusa (pēc apgūstāmās programmas līmeņa) griezumā (N=343)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

Iegūto datu izpētes procesā izmantota arī divfaktoru analīzes metode, kas ļauj veikt indikatoru novērtējumu analīzi kombinētos griezumos. Piemēram, analizējot apmācāmo anketēšanas anonimitātes aspektu, kas ir Indikators Nr. 4, praktiskās pieredzes, apgūstot profesionālās izglītības programmas, griezumā (7. attēls), ir secināms, ka Latvijā visu līmeņu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu visos mācību un studiju posmos anketēšanas sistēma strādā šajā aspektā pēc stabiliem, noteiktiem standartiem. Savukārt, Igaunijas vidējās profesionālās izglītības iestādēs dotais apgalvojums tiek atbalstīts relatīvi vājāk, nekā augstākās izglītības iestādēs; Lietuvā, toties, otrādi: kā nedaudz sistēmiskāk funkcionējošs Indikators Nr. 4 tiek novērtēts vidējās profesionālās izglītības iestādēs.

Augstākminētie secinājumi attiecībā uz anketēšanas anonimitātes aspektu nav kritiski pēc būtības, bet parāda analīzes iespējas pētījuma ietvaros un norāda uz relatīvi nebūtiskām, bet tomēr konstatējamām atšķirībām KVS monitoringa elementu praktiskās piemērošanas taktikā un metodikā.

Anketēšanu izglītības iestāde veic anonūmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli

7. attēls. Indikators nr. 4 novērtējums apmācāmo praktiskās pieredzes, apgūstot izglītības programmu pamatdarbības jomā, griezumā (N=343)

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidots attēls.

Respondentu kategorijas “Pasniedzēji”, kas jāuztver kā izglītotāko un kompetentāko respondentu kategoriju, vērtējumu analīze ļauj secināt, ka ir konstatējamas relatīvi nozīmīgas disonanses indikatoru vērtējumos respondentu datu griezumā pēc pārstāvētās izglītības iestādes statusa, pašu respondentu statusa izglītības iestādē un respondentu valstiskās piederības. Kā viens no raksturīgākajiem ir atzīmējams Indikators Nr. 5 “Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes (hospitācijas)” novērtējums respondentu datu griezumā kategorijā “Pasniedzēji” (4. tabula). Novērtējumu analīzes rezultāti liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs atsevišķos aspektos pastāv izteikti atšķirīga pieeja KVS darbības

organizācijā iekšējās kontroles elementu, t.sk. skaitā mācību procesa kvalitātes monitoringa, funkcionēšanas jomā.

4. tabula

Indikatora Nr. 5 novērtējums respondentu atsevišķu datu griezumā kategorijā “Pasniedzēji” (N=47)

Respondentu datu tips	Respondenta izglītības iestādes statuss		Respondenta statuss izglītības iestādē		Respondenta valstiskā piederība		
	Vidējā profesionālā	Augstākās izglītības	Pasniedzējs	Pasniedzējs ar AF	Igaunija	Latvija	Lietuva
Novērtējuma rādītājs	4,18	3,64	3,52	4,36	3,33	4,65	3,26

Avots: uz pētījuma ietvaros veikto aprēķinu pamata autoru izveidotā tabula.

Secinājumi

1. Teorētiskās atziņas: ņemot vērā, ka pilnvērtīga personāla profesionāla sagatavošana izglītības iestādē nav sekmīgi realizējama bez detalizēti izstrādātas un praktiski ieviestas KVS, mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa, kā iekšējās kontroles elementa, sistēmisks pasākumu komplekss, nodrošinot atgriezenisko saiti un savlaicīgus koriģējošos pasākumus, veicina KVS izglītības iestādē pilnvērtīgāku funkcionēšanu;
2. Praktiskās atziņas:
 - 2.1. Pētījuma gaitā iegūtie dati un to detalizēta analīze ļauj izzināt faktisko stāvokli un problemātikas esamību, kā arī identificēt labākās prakses subjektus attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa pielietošanas aspektiem Baltijas valstu tiesībsargājošās institūciju izglītības iestādēs.
 - 2.2. Neskatoties uz to, ka visās pētījumā iekļautajās izglītības iestādēs atšķirīgā kārtībā un intensitātē tiek veikti mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa pasākumi, secināms, ka KVS ir veidotas un darbojas pēc konceptuāli atšķirīgiem principiem un netiek realizēti sistēmiski sabalansēti

- mācību procesa kvalitātes vadības politika un KVS pasākumu nodrošināšana iekšējās kontroles jomā;
- 2.3. Līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs KVS monitoringa pasākumu administrēšanā attiecībā uz personāla profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitāti nav bijušas pilnvērtīgi efektīvas, par ko liecina zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, disonanses mācību procesa dalībnieku attiecīgo aspektu novērtējumos.
 - 2.4. Veiktā mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa aspektu pētījuma rezultātā tika izveidots iegūto datu analīzes instrumentārijs iespējamo riska faktoru un nepilnību iestādes IKS darbībā noteikšanai, kas dod iespēju institūciju un izglītības iestāžu vadībai identificēt problemātiku un nodrošināt pasākumus kvalitātes vadības sistēmu funkcionalitātes pilnveidošanai.

Bibliogrāfija

- Balendr, A. (2018) Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European Experience. *Comparative Professional Pedagogy*, Vol. 8, no. 4, pp. 20–25.
- Bordovskij, G. A. (2001) Upravlenie kachestvom obrazovatel'nogo processa: monografija. SPb.: Izd-vo RGPU im. A. I. Gercena. (In Russian)
- Child, D. (2006) *The Essentials of Factor Analysis, 3rd edition*. London/United Kingdom, Bloomsbury Academic Press.
- Corder, M., Horsburgh, M. & Melrose, M. (1999) Quality Monitoring, Innovation and Transformative Learning. *Journal of Further and Higher Education*, Vol. 23, Issue 1, pp. 101–108.
- Das, D. K. & Kratcoski, P. C. (2007) *Police Education and Training in a Global Society*. Lanham/USA: Lexington Books.
- Eiropas Savienības Aģentūra FRONTEX. (2019) Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2123579d-f151-11e9-a32c-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF/source-116973902#>
- Kennedy, M. (1998) Some issues in system dynamics model building to support quality monitoring in higher education. In *Proceedings of the 16th system dynamics conference*, Quebec City, Canada.
- Kratcoski, P. C. (2004) Police education and training in a global society [Special issue]. *Police Practice and Research*, Vol. 5 Issue 2, pp. 103–105.
- Kristofersena, D., Sursoka, A. & Vesterheidens, D. (1998) *Kvalitātes rokasgrāmata: procedūra un prakse*. Rīga: Eiropas Izglītības fonds.

- Nacionālās programmas projekts. (2007) Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai. Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
- Peres, A. (2019) Skills for borders – a quality assurance model for European Border and Coast Guard training. *INTED2019 Proceedings*, pp. 2080–2090.
- Pfejfer, N. (2012) Monitoring kachestva obrazovanija kak general'naja linija v organizacii uchebno go processa. Vestnik Karagandinskogo universiteta. (In Russian). Pieejams: <https://articlekz.com/article/5796>
- Pratasavitskaya, H. & Stensaker, B. R. (2010) Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field. *Quality in Higher Education*, vol. 16, no. 1, pp. 37–50.
- Siliņa, S. (2019) *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas vadība profesionālās izglītības iestādē X*. Rīga: Latvijas Universitāte, Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte.
- Sherman, L. & Lawrence, W. (1978) *The Quality of Police Education: A Critical Review with Recommendations for Improving Programs in Higher Education*. San Francisco/USA: Jossey-Bass.
- Štālbergs, R. (1999) *Profesionālās izglītības kvalitātes uzlabošanas ceļi, metodes un līdzekļi*. Rīga: RTU.
- Zalitis, I., Zukova, M. & Madzule, I. (2016) Quality assurance in border guards' education: challenges and topical issue. *Public security and public order*, no. 17, pp. 290–305.
- Zalitis, I., Davidova, J. & Glaudins, R. (2020) A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions. *EDULEARN20 Proceedings*, pp. 2886–2894.
- Zalitis, I., Ignatjeva, S., Davidova, J. & Kokina, I. (2020) The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards. *EDULEARN20 Proceedings*, pp. 3765–3773.

Оценка практического применения мониторинга качества процесса обучения в профессиональных образовательных учреждениях правоохранительных учреждений

Резюме

В современных условиях, на фоне роста конкуренции в сфере образовательных услуг, который стимулируется неблагоприятными демографическими тенденциями и повышенным спросом рынка труда на квалифицированную рабочую силу, возрастает важность качества профессиональной подготовки в образовательных учреждениях. В то же время, текущая сложная ситуация в сфере безопасности границ и вопросов миграции в Европейском Союзе и связанные с этим вызовы определяют актуальность наличия и эффективно-

сти функционирования систем управления качеством и в образовательных учреждениях, которые готовят персонал для правоохранительных органов (далее – образовательные учреждения правоохранительных институций). В свою очередь, отсутствие систем менеджмента качества, формальное или неполноценное их функционирование, в том числе и в отношении практического применения такого элемента внутреннего контроля, как мониторинг качества учебного процесса, создает риски для полноценной реализации учебного процесса и устойчивости качества профессионального образования в целом.

Целью исследования является выявление на основе практического опыта всех категорий участников процесса профессионального обучения актуальной ситуации и возможной проблематики, касающихся аспектов качества осуществления и обеспечения учебного процесса в рамках профессиональной подготовки, в том числе и применения мониторинга качества во включенных в исследование учебных заведениях правоохранительных институций стран Балтии.

В рамках проведенного исследования данные, полученные в ходе опроса, проведенного среди в общей сложности 2264 респондентов из правоохранительных институций и образовательных учреждений трех стран Балтии, позволяют оценить эффективность и влияние мероприятий внутреннего системного мониторинга за качеством учебного процесса, как элемента внутреннего контроля системы управления качеством, на выполнение поставленных задач в области профессиональной подготовки персонала для правоохранительных органов.

Результаты исследования дают возможность и научное обоснование для руководства правоохранительных органов и образовательных учреждений определить фактическое состояние и возможную проблематику в вопросах функционирования мониторинга качества учебного процесса, как элемента системы внутреннего контроля, в области профессиональной подготовки персонала и определить необходимые мероприятия по повышению эффективности систем управления качеством.

Ключевые слова: внутренний контроль, мониторинг качества, управление качеством, учебный процесс, профессиональная подготовка, правоохранительные органы.

Raksts (IV)

THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL AND ADMINISTRATIVE ACTIVITIES OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM ON THE STUDY PROCESS QUALITY IN EDUCATION INSTITUTIONS OF LAW ENFORCEMENT BODIES

I. Zalitis, S. Ignatjeva, I. Kokina

Daugavpils University (LATVIA)

Abstract

The “Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management” of 2019 sets the European Union (further: the EU) member-states a task to develop and apply quality assurance mechanisms which concern the content and provision of teaching, lecturers, students and a teaching environment. Consequently, the planned outcome is that at the national level, the quality assurance mechanisms will promote an adequate and comparable competence level as well as will ensure that a constant assessment and improvement of training will effectively increase the ability of human resource reserves to fulfil the set tasks in the field of the defence of the EU external borders.

In turn, the practical experience testifies to the fact that some education institutions do not pay a high priority attention to an adequate functioning of the internal control system within the context of the activity of quality management systems as well as to its possible contribution to the study process quality assurance.

The research aim is to evaluate and define the practical return of organizational and administrative activities of internal control systems applied in law enforcement education institutions involved in the research – the impact on the study process quality.

The paper reflects and analyses the research process and results obtained by carrying out surveys in four law enforcement institutions and five education institutions in the Baltic States (Lithuania, Latvia, Estonia) providing the professional training of border guards and policemen. The obtained research and experience data will help the management of law enforcement bodies and their education institutions to identify the topicalities in the activity of the quality assurance systems concerning the organizational and administrative activity of internal control and will provide a scientifically valid frame for the improvement of the efficiency of control processes in education institutions.

Keywords: internal control, law enforcement institutions, study process quality.

1 INTRODUCTION

One of the ways how to strengthen, maintain and popularize the European Union (further the EU) values in the world is to convincingly provide protectivity and security for the European population. Though the situation in the field of international security has radically changed, the major task is to keep the space of freedom, security and rule of law protected and secure. To achieve this goal, we have to be able to react to the conflicts arising from the geographical instability, to migration and to avert threats of serious and organized crime, which has a cross-border dimension, and terrorism as well. Besides, we have also to be ready to react to the present as well as to possible border problem situations caused by other factors, such as, for instance, demographic, economic and environment factors. An effective EU external border management is strategically significant for the Union and especially for the activity of the Schengen zone, but abilities required for an integrated control of the EU external borders have to be developed by highly trained specialists ([1]).

Quality assurance mechanisms have to ensure a proper and comparable level of employees' competences. The assurance and assessment of professional education are marked as priority in both international ([2], [3] etc.) and national ([4] etc.) policy documents, and they emphasize the need of introducing a quality management system of professional education – quality assurance and assessment ([5]).

The European Standards and Guidelines for assuring quality in the European higher education area together with the aim of enhancing the understanding about the quality assurance establish that higher

education institutions/colleges must have a quality assurance policy and indicate to fields essential for a successful quality assurance ([6]).

One of the most important prerequisites for the development of quality assurance and management process is creation and introduction of quality management systems into education institutions, including those that implement professional educational programs and train employees for law enforcement institutions ([7]).

The management of quality assurance systems is a complicated multi-component object and is tightly related to carrying out systemic control activities. The internal control, its content, organization, implementation forms and methods have always been the object of attention and studies of researchers and practitioners in the field of education ([8], [9], [10], [11], [12], [13] etc.) Findings of several studies allow concluding that one of the most important conditions for improving the quality of education and the so-called teaching process is a properly organized internal control system (further ICS) which is the principal element and means of education quality system for diagnosing its effectiveness. Moreover, the topicality of creating systems for the institutional monitoring (control) of education quality and their proper functioning is based also on the assumption that one of the basic elements of quality management is the principle of decision making based on facts and data obtained within the frame of the processes of analysis.

The legal and methodological basis for developing ICS in professional education establishments at law enforcement institutions is national normative acts. For instance, in the Republic of Latvia, the respective field is regulated by the “Regulations on the Internal Control System in Direct Management Institutions” ([14]) which establish that among the basic requirements set for the ICS activity are conditions with regard to an effective, useful and economical activity of the institution according to its competence, the set aims, tasks and available resources, as well as detecting, correcting the errors committed and carrying out the improvements needed. In the given national document, planning, creation of a control environment, establishing, analysis and assessment of risks, implementation and monitoring of control activities are defined as the interrelated elements of ICS structure.

Control is an integral component of any activity, since it is used to evaluate the correctness of process development, its transition towards the set aims. The primary task of implementing control activities is receiving a feedback, so that the administration could work out and introduce corrections in due time, because a control system should be oriented towards identifying causes and reasons for drawbacks rather than serving as an instrument for revealing mistakes and shortcomings.

Research aim is to assess and define the practical gain – impact of organizational and administrative activities of the employed internal control systems upon the teaching process quality in education establishments at law enforcement institutions involved in the research, which will enable the management of law enforcement institutions and their education establishments to identify problems and topicalities in the activity of quality management systems in relation to the organizational and administrative measures of internal control system and will provide a scientifically valid frame for enhancing the effectiveness of control processes in education institutions.

The topicality of the research derives from the significance of improving the effectiveness of the educational process in institutions training employees for providing security on external borders of Europe and in borderland regions under contemporary conditions, when the requirements to the professionalism of border guards and police and their ability to practically act, also in a multi-national environment, have considerably increased.

2 METHODOLOGY

The empiric basis of the research was provided by the educational process participants – students and lecturers of education institutions (including administration representatives) from five Baltic State education institutions training employees for law enforcement institutions (The Republic of Latvia National Border Guard College, The Republic of Latvia National Police college, The Republic of Estonia Security Science Academy [including Police and Border Guard College], Mycola Romeras University of the Republic of Lithuania, the Border Guard School at the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania [Medininkai]) and graduates of the above mentioned education institutions as well as representatives of employers – heads of structural units and their deputies from institutions whose personnel is trained by the institutions mentioned afore. The total number of respondents is 1224. The respondents were surveyed with the consent and support of Latvian, Lithuanian and Estonian law enforcement institutions and heads of these institutions.

The survey instruments developed by the author comprised indicators – mutually exclusive pairs of 24 statements, which characterize the usefulness and effectiveness of the activities of the internal control system of the education institution quality system in education establishments of border guard and police institutions, and within the framework of a semantic differential provides the opportunity for the respondents to assess them. The research participants were asked to determine to what extent the offered statements characterize the object under assessment, i.e. the chosen ICS activity cluster. The respondents had to assess each indicator of the factor under study, indicating the assessment characterizing this indicator most precisely. The choice had to be made between the defined polar statements by applying the number scale offered in the questionnaire (with a possible assessment from 1 to 3, or 0 as a variant of response, if the respondent had no opinion as to the offered statements).

The basic tasks of a quality management system in professional education institutions for assuring the quality of educational process can be defined as follows:

- 1) Ensuring a qualitative environment for the implementation of the educational process;
- 2) Ensuring the educational process itself;
- 3) Ensuring the analysis and assessment of educational process outcomes.

Based on the above said, questions and bipolar statements included in the questionnaire were formulated with the task to obtain possibly detailed information on the usefulness and effectiveness of the internal control activities as elements enhancing the quality of educational process implementation and provision in professional education institutions for training border guards and police in the Baltic state region. The factor analysis ([15]) in the cluster of defined indicators, assessed in bipolar scales, allowed identifying the four-factor structure of the phenomenon under study (see "Fig.1"):

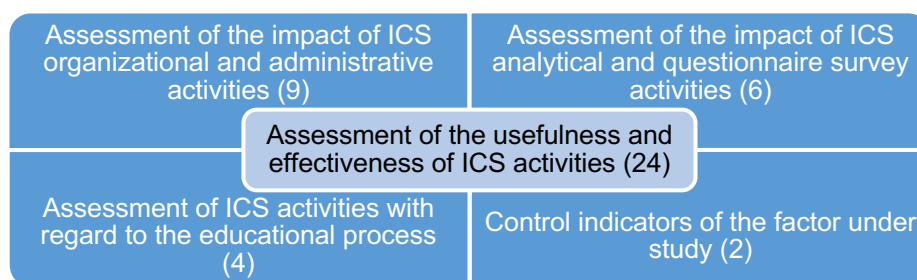

Figure 1. The structure of identified four factors of the phenomenon under study (in brackets – the number of indicators).

The research described in this paper analyzes one of the four identified factors – “Assessment of ICS organizational and administrative activities” which embraced the greatest number of indicators – nine in total (see "Tab.1"). The factor load of indicators included within the analyzed factor ranges from 0.391 to 0.751.

Table 1. The list and factor load of indicators included in the factor under analysis.

<i>Indicator number</i>	<i>Indicators of the analyzed factor as bipolar statements</i>	<i>Factor load</i>
1	With regard to the adequacy of regularity in inspection and control of the existence, sufficiency and technical condition of teaching aids carried out by the education institution competent officials, and consequently to the impact on the educational process quality.	0,751
2	With regard to the adequacy of regularity in inspection and control of the actual personnel's provision with uniforms carried out by the competent services (administration) in education institutions, and consequently to the impact on the educational process quality.	0,709
3	With regard to the adequacy of regularity in inspection and control of premises and condition of their technical equipment carried out by the competent services (administration) in the education institution, and consequently to the impact on educational process quality.	0,693
4	With regard to whether a system for monitoring (control) of the quality of educational process has been established and successfully functions in the education institution.	0,624

5	With regard to satisfaction with the level of quality of educational process organization and provision.	0,609
6	With regard to the quality and impact of the candidate selection procedure on the educational process implementation in education institutions.	0,470
7	With regard to contemporaneity, progressiveness and effectiveness of organizing students' knowledge control (including passes, tests, examinations) in the education institution.	0,443
8	With regard to the impact of the established discipline and daily regime restrictions (if such exist) on study environment and quality of acquiring the study programs.	0,404
9	With regard to how the content of study programs and courses is controlled and assessed in relation to their conformity with the needs and topicalities of practical service (employment).	0,391

The data obtained in the research have been summed up by applying Microsoft Excel software tools and the analysis has been done by using IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) software package version 23.

3 RESULTS

The summary and analysis of the obtained data have provided detailed information, which with regard to the indicators analyzed develop a wide vision about the impact of organizational and administrative activities of internal control systems make upon the quality of educational process in the education establishments at law enforcement institutions in the Baltic State region involved in the research, and reflect opinions of different respondent groups in the aspect of indicators both as the total mean indicators (see "Fig.2"), and as the defined indicators to be assessed (see "Fig.3").

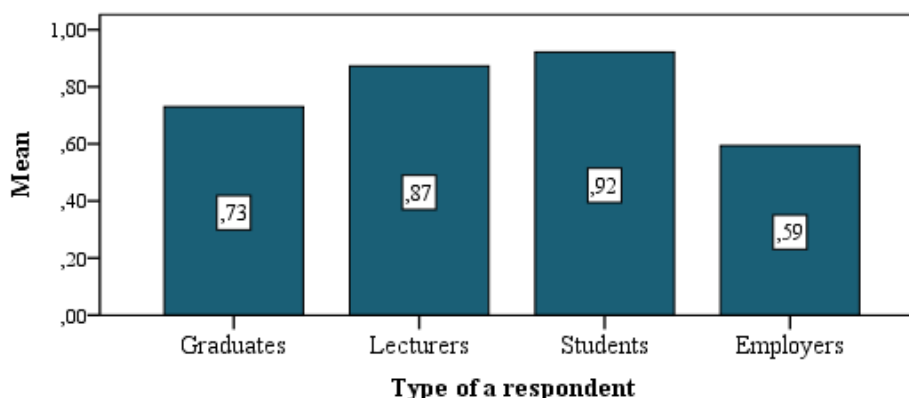

Figure 2. The total mean assessment indicators with regard to respondent categories (N=1324).

The analysis of the total mean indicators (see "Fig.2") shows that the respondents - the present students of the respective education institution - assess the impact of ICS administrative and organizational activities on the study process quality most positively – students (0.92) and lecturers (0.87) respectively. Whereas the lowest mean assessment (0.59) has been given by the representatives of employers. By analyzing this phenomenon, it is established that the low assessment given by the employers, results from the established tendency for a lot of this category respondents to state that they do not have any opinions as to the statements about the practical importance of the respective activities of the internal control in the education institutions. In seven out of nine indicators, just the percentage of "neutral" responses concerning non-existence of opinions given by the respondents-employers was the largest one. At an average, on analyzing all nine indicators, the total amount of such answers within the category of employers was 34.94%, which can be attributed to the fact that part of this category respondents is only relatively competent in matters of internal processes in education institution, including those within the frame ICS.

To the category of respondents, who have an immediate practical link with the educational process in education institutions as well as a personal experience of participating in it, belong lecturers, students and graduates. The highest mean indicators of agreement in this category, calculated according to the total mean assessment indicators with regard to respondents and indicators (see "Fig.3"), are established in relation to statements that the organization of students' knowledge control (including passes, tests and examinations) is contemporary, progressive and effective (1.09), and that the

content of study programs and courses is controlled and assessed as to its conformity with the needs and topicalities of practical service (employment) regularly enough (0.97). This implies that a relatively high assessment has been given to ICS activities in relation to the didactic component of the study process environment.

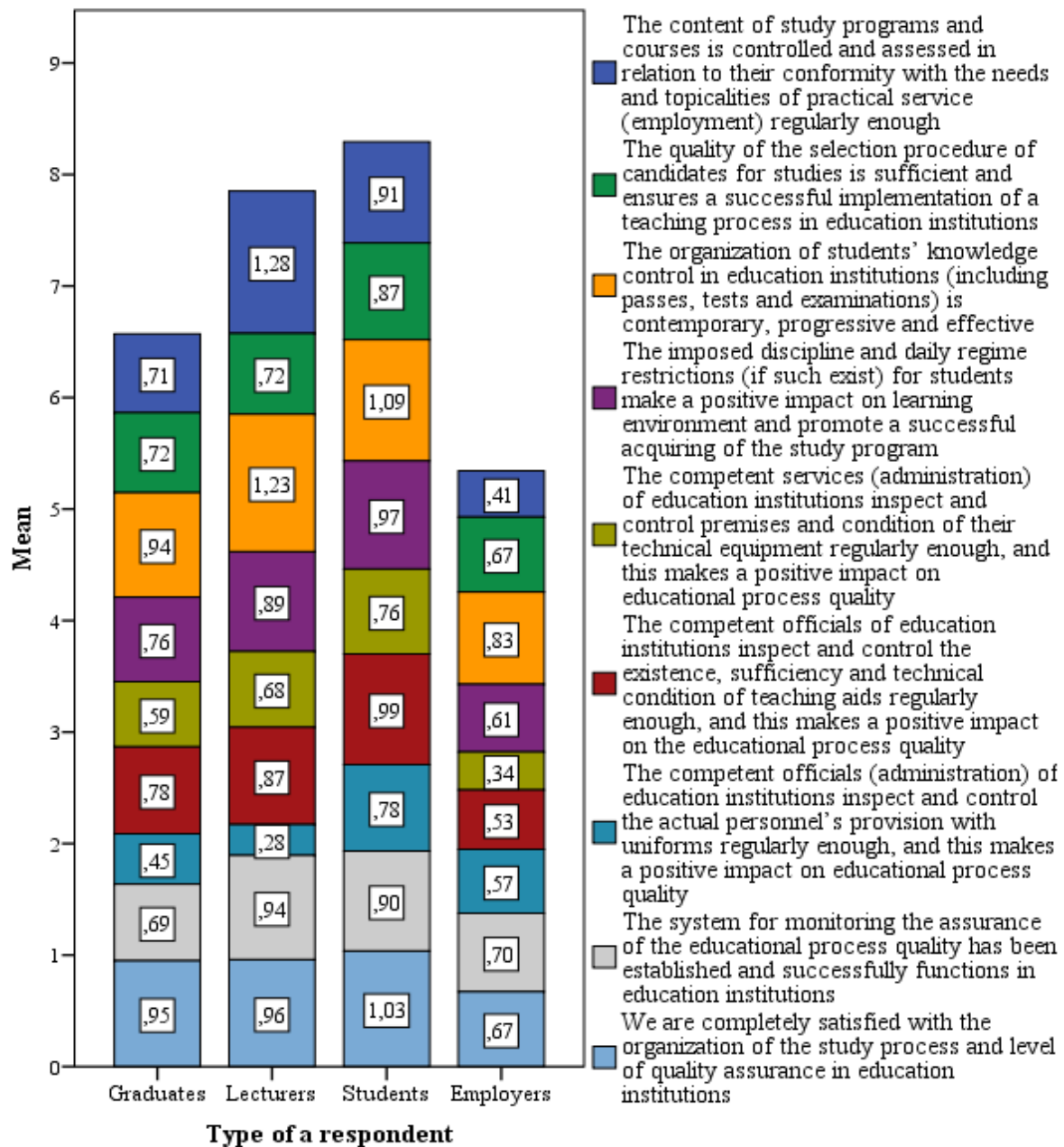

Figure 3. The total mean assessment indicators with regard to respondents and indicators (N=1324).

A comparatively high mean indicator of agreement (0.98) is fixed for a relatively abstract statement about a complete satisfaction with the level of organization and quality assurance of the educational process in education institutions. In turn, as to statements about the regularity of implementing specific control activities, especially in the field of providing an adequate study environment, and their impact on the educational process quality, the mean indicators of assessment are considerably lower. For example, the calculated mean indicator with regard to the statement about the sufficient regularity in inspecting and controlling the actual personnel's provision with uniforms, carried out by the competent services (administration) of education institutions, and a positive impact of this on the educational process quality, is only 0.50. The mean assessment indicator of the statement about the sufficient regularity in inspecting and controlling study premises and condition of their technical equipment carried out by the competent services (administration) of education institutions, and the indirect impact

of these control measures on the educational process quality, is 0.68. The mentioned indicators, with the possible maximal indicator being 3.00, have to be evaluated as relatively low assessments which testify to the fact that in professional education establishments at law enforcement institutions, ICS structure and content have not been elaborated qualitatively enough according to unified and effectiveness providing criteria, or the practical activity of these systems does not provide a balanced and qualitative environment for the educational process.

The analysis of the obtained data allows us concluding that the majority of research participants assess the impact of activities, carried out by education institutions within the frame of ICS, on the quality of learning environment and process, positively (see "Fig.4"). Such positive assessment given to ICS functioning is observed among the mean indicators of the following respondent categories: lecturers – 65.96%, students – 61.91%, graduates – 56.28%, representatives of employers – 48.90%. The above said confirms theoretical findings about the correlation existing between the study process and education quality as a whole, and the effectiveness of ICS activities of education institutions.

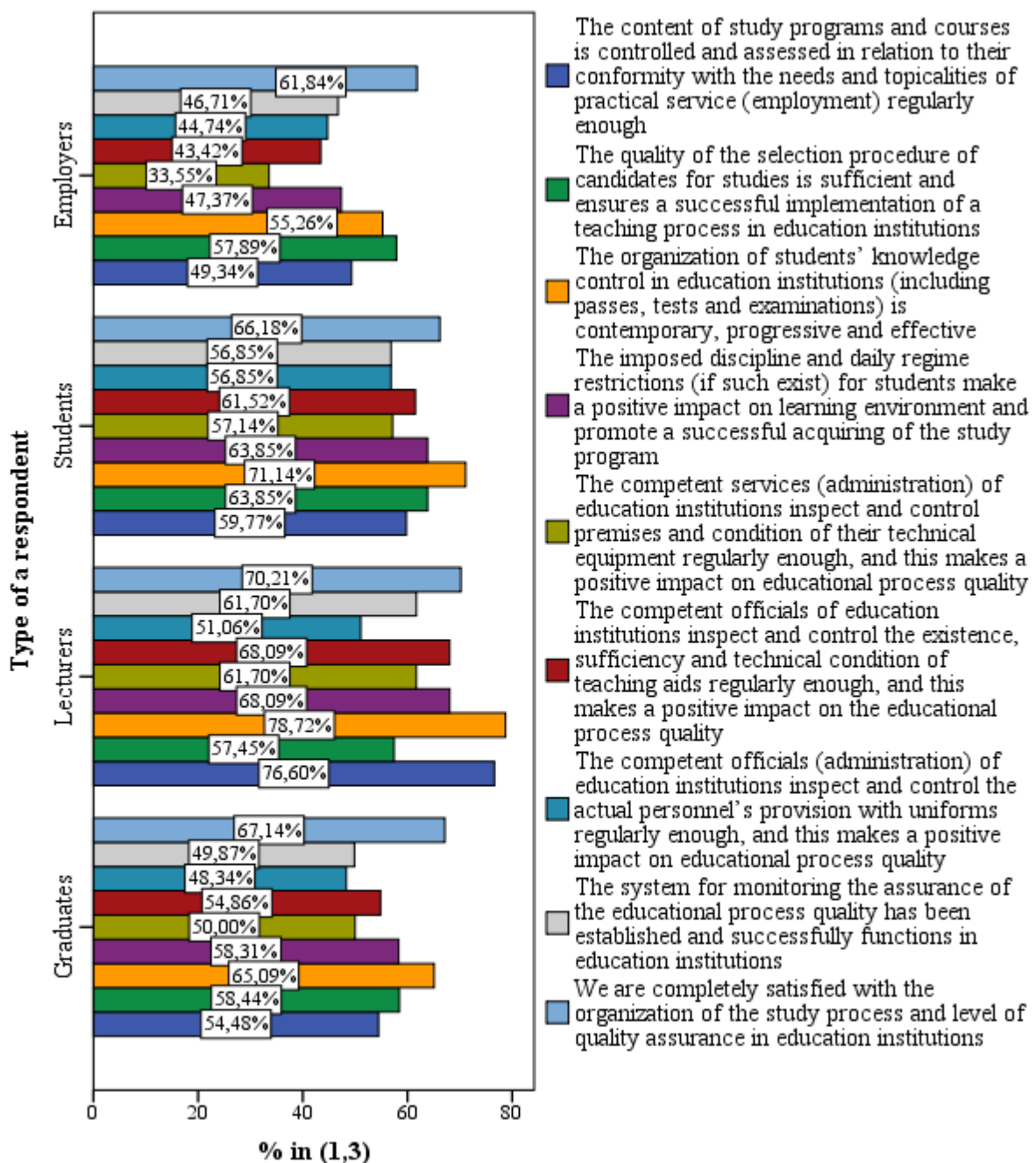

Figure 4. The mean assessment indicators in the scale section with statements having a positive tendency with regard to respondents and indicators (N=1324).

To improve functioning of the internal control systems (and of quality systems in education institutions in general), it is vital to carry out a comprehensive risk analysis, including the identification of weak points in functioning of systems. The research yielded data about the offered statements having a relatively negative tendency in assessments (see "Fig.5"), which reflect the range and structure of respondents' agreement with the polar indicators (alternative statements). (Within the frame of this research, statements with a relatively negative tendency have to be interpreted as statements indicating to the existence of problems in the indicator under assessment – i.e. in the implementation of a specific activity).

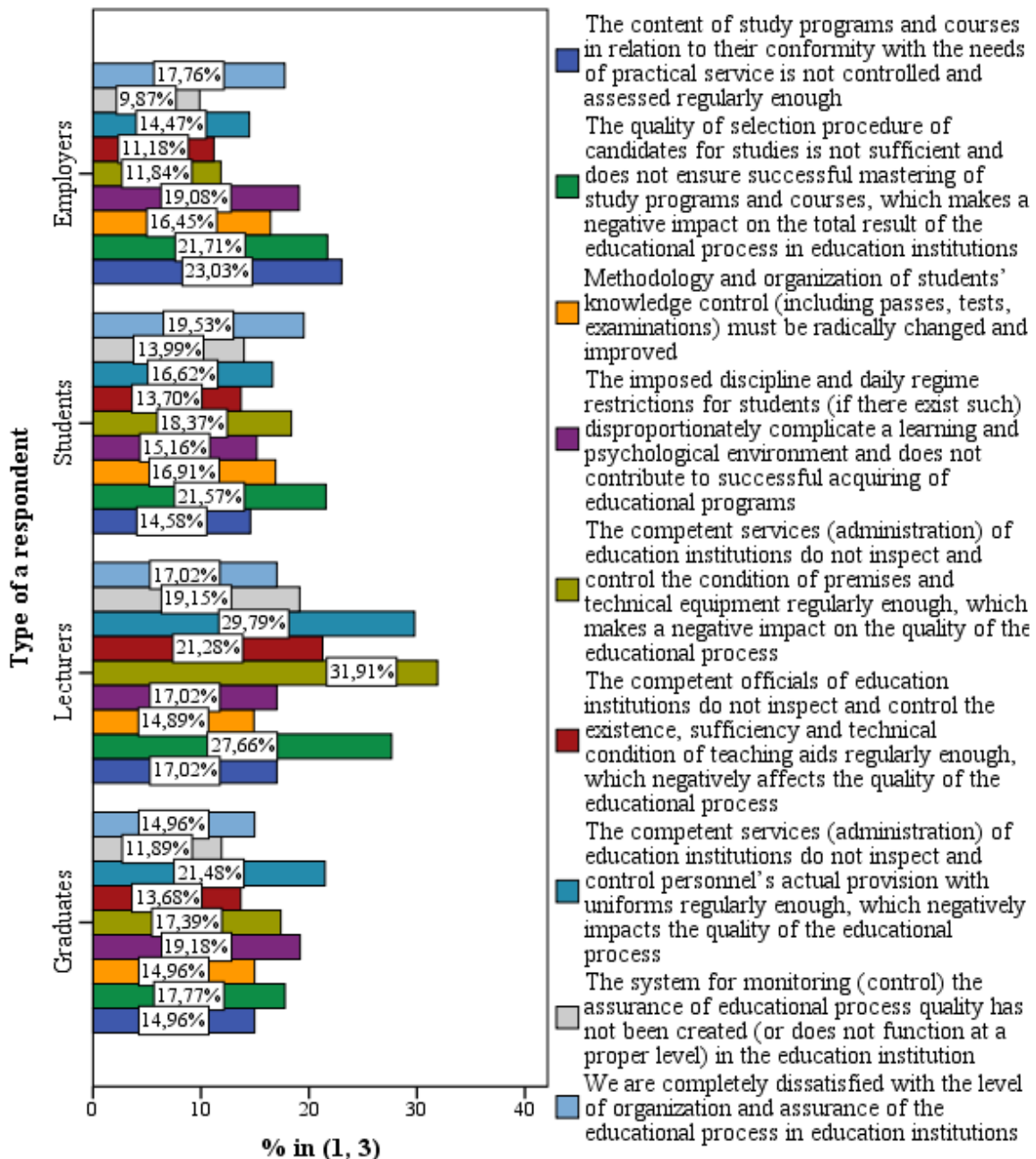

Figure 5. The mean assessment indicators in the scale section of alternative statements with regard to respondents and indicators (N=1324).

The analysis of the data mentioned above testifies to the fact that the proportion of respondents, who have chosen to agree with the alternative statements, varies from 9.868% to 31.91%. A special mention deserves the assessment provided by a well - educated and more experienced category of respondents - "lecturers" who are related to education institutions and were involved in the research, since in the assessments of just this category of respondents, the answer that the respondent has no

opinion or lacks competence is the most occasional. The lecturers give such a “neutral” answer in only 12.34% of cases on average (the mean indicator with regard to all indicators).

In turn, in 21.7% of cases on average, respondents-lecturers chose to agree with the alternative statements having a relatively negative tendency. This implies that more than a fifth of lecturers see certain problems as to the effectiveness of organizational and administrative activities implemented by ICS as well as to the level of their positive impact on the quality of educational process. Among the rest of three respondent categories, this indicator is not lower than 16.15% (representatives of employers), and does not exceed 16.64% (students), which allows concluding that practically every sixth research participant is of the opinion that in education institutions, ICS activity and impact on the provision and course of educational process need improving.

To obtain analytical information on the causes and reasons for the tendencies identified in the outcomes of the research, further research is to be conducted and an in-depth analysis made studying ICS and assessments of organizational and administrative measures taken within the frame of the activity of these systems with regard to a more detailed data given by the respondents.

4 CONCLUSIONS

- 1 The quality of education and study process depends on the degree of effectiveness of management of educational process organization and involves proper functioning of quality management systems in the learning environment of employees of law enforcement institutions, as well as including the improvement of quality management among the priority tasks of the institution. Organization and practical implementation of systematic internal control activities with the aim to carry out monitoring of the provision of educational process and duly correct mistakes are an integral part of study process quality management.
- 2 The primary task at implementing control measures is receiving feedback, so that the administration could effectively work out and introduce corrections, since the structure, content and activity of internal control systems should be oriented towards identifying causes and reasons for drawbacks rather than serving as an instrument for revealing errors and shortcomings. In turn, the organization of a systematic feedback requires a continuous long-term monitoring of educational process, thus enabling to analyze, assess and prognosticate results and to ensure the transition to correcting this process. The investigation and systematic control of factors influencing the organization of educational process contribute to the improvement of study process organization in institutions of professional education.
- 3 The positive assessment given by the majority of research participants concerning the impact of activities, done within the frame of ICS, on the quality of learning process environment and procedure, confirms theoretical findings about the existence of correlation between the study process and education quality as a whole, and effectiveness of ICS activities in education institutions. The research outcomes testify to the fact that according to assessments by 21.7% lecturers the activities of ICS in education establishments at law enforcement institutions need enhancement and improvement with the aim to create a positive impact on the learning process environment and procedure. Practically every sixth research participant belonging to other respondent categories (students, graduates, representatives of employers) shares the analogous vision.
- 4 To obtain analytical information on the causes and reasons for the tendencies identified in the received results, further studies and an in-depth analysis should be carried out, studying ICS and the assessments of organizational and administrative measures taken within frame of their activity, with regard to a more detailed data given by the respondents.

REFERENCES

- [1] FRONTEX (EU agency), Technical and operational strategy for European integrated border management. Warsaw/Poland, 2019.
- [2] Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: “The Copenhagen Declaration”, 2002. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf

- [3] European Parliament and Council “Recommendations of The European Parliament and Council of 18 June, 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference for Vocational Education and Training,” 2009. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
- [4] Statement of the Saeima of the Republic of Latvia “On Approval of the Guidelines for the Development of Education for 2014-2020,” (in Latvian), 2014. Retrieved from <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>
- [5] I. Zalitis, M. Zukova, & I. Madzule, “Quality assurance in border guards’ education: challenges and topical issue,” *Public security and public order*, no. 17, pp. 290–305, 2016. Retrieved from [https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(17\)%202016-12-16%20110.pdf](https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf)
- [6] *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels/Belgium, 2015. Retrieved from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- [7] I. Zalitis, J. Davidova, & R. Glaudins, “A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions,” *EDULEARN20 Proceedings*, pp. 2886-2894, 2020. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/343421044>
- [8] R. Kalvans, *The role of the head of an educational institution in ensuring the quality of education in Latvia*. Riga/Latvia, University of Latvia, (in Latvian), 2011.
- [9] G. Verdina, *Possibilities for improving the internal control system in the process of study program implementation*. Riga/Latvia, University of Latvia, (in Latvian), 2012.
- [10] G. Verdina, “Internal control system and sustainable development of a higher educational institution, risks and problems,” *Human Resources - the Main Factor of Regional Development*, no. 3, pp. 332-339, 2010.
- [11] M. Popescu, & A. Dascalu, “Improving the internal control system within universities,” *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V : Economic Sciences*, vol. 5, no. 1, pp. 101-106, 2012.
- [12] L. Morriey, *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia/USA, Open University Press, 2003.
- [13] J.R. Dew, M.M. Nearing, *Continuous Quality Improvement in Higher Education*. Westport/USA, American Council on Education/Praeger, 2004.
- [14] Republic of Latvia Cabinet Regulation, “*Regulations Regarding the Internal Control System in Institutions of Direct Administration*,” no. 326, 2012. Retrieved from: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/247746>
- [15] D. Child, *The Essentials of Factor Analysis, 3rd edition*. London/United Kingdom, Bloomsbury Academic Press, 2006.

Raksts (V)

A MODEL FOR ESTABLISHING THE BASIC PRINCIPLES OF CREATING A QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN LAW ENFORCEMENT EDUCATION INSTITUTIONS

I. Zalitis¹, J. Davidova¹, R. Glaudins²

¹*Daugavpils University (LATVIA)*

²*Rezekne Academy of Technologies (LATVIA)*

Abstract

The significance of evaluating a quality management on the level of vocational education institutions has intensively grown and become very topical in the recent decades due to the increasing competition between these education institutions and society's growing requirements to the activity of vocational education institutions. One of the most essential prerequisites for the quality assurance and the development of management processes is the creation and introduction of the requirements for a quality management system in education institutions, including also those which implement programs of vocational education and train employees for law enforcement institutions. The employment of various, alternative, frequently administrative or subjective decision-based, methods and basic principles in education institutions of this profile in the Baltic states, and the inability to ensure the use of quality management systems developed according to relatively similar principles and criteria, entail sustainability risks to the implementation a teaching process and to the quality of a specialized vocational education branch.

The aim of the research is to develop a model for establishing the basic principles of the development of quality management systems in education institutions which implement programs of vocational education and train specialists for law enforcement institutions.

Applying a hierarchical analysis method and assessing the resources and elements of a quality management system according to the criterion "Impact on the study process quality", the paper describes the process of developing the model and reflects scientifically valid tools for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions.

Keywords: Hierarchical analysis, quality management, model, vocational education, law enforcement institutions.

1 INTRODUCTION

Under contemporary conditions, with a growing global competition in the field of education services, which, on the one hand, is stimulated by the unfavorable tendencies of a demographic situation, but, on the other, the strong demands of a labor market for an educated and highly qualified labor force, the significance of a quality in education institutions of professional training constantly grows.

Professional education and training play an essential role in developing people's competence and qualification, which would respond to the rapidly changing needs of a contemporary labor market [1]. The task of a professional education institution is to train labor force in compliance with the demands of a labor market, therefore the improvement of education quality and assurance of management quality have a dominant role in this process [2].

In both the international ([3], [4], a. o.) and national ([5] a. o.) documents, the assurance and assessment of a professional education quality are a priority, and they underline the necessity to introduce into professional education a system of quality management - the assurance and assessment of quality [6].

At starting the implementation of the Lisbon strategy, the European Union (further - the EU) member states joined the cooperation of European states in the field of promoting modernization, accessibility and quality assurance in the education system, simultaneously moving also towards designing the models of quality assurance and management systems, based on common principles [7]. Continuing the developmental tendencies towards the priorities set before, in "EUROPE 2020 A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth", too, the European Commission sets the aim to improve the quality of education, based on the opinion that the level of education stimulates employment and

progress, and that Europe's further growth would be based on the reinforcement of knowledge and innovation [8]. The European Commission's Strategic System for the cooperation of Europe in the field of education and training - "Education and Training 2020" (ET 2020), too, has mentioned the improvement of quality and efficiency of education as one out of the four shared EU aims. Europe's cooperation and priorities for 2015 - 2020 in the area of a professional education and training were supported by the Bruges Declaration [9] and Riga Conclusions [10]. Meanwhile, the EU institutions, member states, candidate states, European Economy Zone states, social partners and European professional education institutions agreed upon the aim for the period of 2015 – 2020: to develop further mechanisms of quality assurance in a professional education, following the frame-structure of European basic principles for the quality assurance in professional education and training (EQAVET). One of the most important prerequisites and aspects of a quality assurance and development of management processes is the designing and introduction of a quality management system.

The topicalities and problems of the quality assurance of educational (including professional) processes have been studied at both the EU and Latvian national level within the framework of various projects ([7], [11] a. o.), as well as in the circles of scientists ([12], [13], [14], [15], [16] a. o.).

The topicality of and necessity for a quality management system (further - QMS) in education institutions are determined not only by "fashion statements of the era", but also by international and national regulations on licensing and accreditation processes of educational programs.

A set of Standards and Guidelines for the Quality Assurance in European higher education area (ESG 2015), with the aim to enhance a common understanding about a quality assurance, make reference to fields which are essential for a successful quality assurance and prescribe that higher education institutions/colleges must have a quality assurance policy. This policy must be published, and it is part of a strategic management [17].

On starting work at developing the structure and content of QMS for the education institution, first of all, within the frame of an education institution, the basic principles to be applied in this process should be elucidated and conceptually chosen. Practical experience as to the current practice in the education institutions of the Baltic state region, which train the personnel for the needs of law enforcement institutions (further – education institutions of law enforcement institutions), testify to the fact that basically the variants of the procedure, according to which the basic principles for the quality management and assurance issues are being resolved, are as follows:

- 1 within the frame of outsourcing, QMS is developed in the education institution (e.g. by using International Organization for Standardization (further - ISO) 9001 or 21001-2018 series standards, or other quality management systems recognized internationally);
- 2 a quality management system, designed according to the standards prescribed by superior state institutions (e.g. QMS developed according to the regulations by the government, the respective ministry or a hierarchically higher state administration institution as a whole, or its basic elements – structure, content processes), functions in the education institutions;
- 3 a unique QMS, designed independently and independent of any outer (including administrative) impact, functions in the education institution;
- 4 QMS as a unique, specific document, describing mechanisms of quality assurance strategy, policy, procedures, processes and control has not been designed and confirmed, but within the education institution there function fragmentary QMS elements developed and introduced into practice segmentally.

Taking into consideration the fact that the aim of a quality assurance system in education institutions at law enforcement institutions is to ensure achieving strategic and operative aims of the state security, it is undeniable that the use of a systematic, scientifically valid approach to providing quality of education and training services is really necessary in the education institutions mentioned above.

The issue about the quality of education is not the invention of the recent decade, however, the current approaches to dealing with this issue are often untraditional, ambiguous and provoke disputes [18].

Several studies ([19], [20], [21]) are devoted to the analysis and comparison of the diverse and already designed and internationally recognized QMS models, as well as to the elements and criteria that should be included in them. A significant part of papers is concerned with assessing some single QMS in relation to a problem of a narrow spectrum or within a context of a particular education institution ([22], [23], [24]). Less frequent is the research on evaluating the basic principles for choosing the

design of QMS. For instance, in his paper, V. G. Belkin [18] maintains that there are two possible and basic ways how to develop a quality system in universities. The first is designing a unique model of a quality management system, which has been developed according to the sample of a specific education institution, is partially universal and adaptable to other organizations. The second is the use of universal principles in order to develop contemporary quality management systems which can be used in different areas of human activities (Total Quality Management (further - TQM, ISO). The third possible variant might be an independent, unique process of designing a quality management system, using simultaneously TQM principles and requirements of ISO international standard.

However, in education institutions, a markedly scant attention has been paid to the scientific justification of the choice of methods and basic principles of designing QMS. Despite the fact that the quality issues of professional education processes and professional training of the employees for law enforcement institutions in general are topical and are regularly studied in the whole world ([6], [25], [26] a. o.), the problems of designing QMS for law enforcement education institutions, including the issues of the choice and establishing the basic principles for the development of QMS, actually is not being studied at all. To prevent this "vacuum" to some extent, the research aim was determined and formulated: to design a model for establishing the basic principles of designing a quality management system for education institutions which implement professional education programs and train employees for law enforcement institutions.

2 METHODOLOGY

The methods applied by the authors are the empiric analysis of researchers' theories as well as documents concerning the EU and Latvia's policy in the field of education quality, and the synthesis of a model for establishing the basic principles of designing a quality management system in education institutions which implement professional education programs and train employees for law enforcement institutions.

Within the frame of a systemic synthesis process, the projective modelling of QMS structural scheme is carried out and the research tools for its practical application are determined.

By adapting the method of hierarchy analysis to the assessment of QMS resources and elements in compliance with the criterion "Impact on the study process quality", this paper focuses on the methodological description of the process of synthesizing a QMS hierarchical model as well as on practical application of this model for establishing the basic principles of designing QMS in law enforcement institutions.

3 RESULTS

Consistently adhering to the paradigm and fully realizing that the QMS existence and functioning in an education institution must not a priori be a self-sufficiency-oriented process, the assurance and improvement of education quality, as being the result of the professional training service process at preparing specialists for the needs of law enforcement institutions, are to be considered the principle aim for QMS designing and functioning. The result, positive or negative, satisfactory or dissatisfactory, is the effect produced by a qualitative or non-qualitative organization (planning, management, implementation, process and control) of the process.

On the basis of the above and taking into account the aspect that more and more frequently a hierarchy analysis method is chosen for making analyses and taking decisions, then in relation to the alternatives in education quality issues ([27], [28], [29] a. o.), the model was designed with a precondition that the interaction of resources and elements of a quality management system should be assessed according to the criterion "Impact on the learning process quality" and that during the process of using this model it would be possible to assess and analyze data by applying a hierarchy analysis method.

Guided by the fact that a hierarchy analysis method consists of the hierarchical division of the problem into more and more simpler components and also of a further processing of experts' judgements in comparisons by pairs, for a correct and effective use of the selected data analysis method, as well as for achieving the research aims and for a successful implementation of an optimal research activity process, within the frame of the research, the Structural Scheme of the Hierarchical model of a Quality Management System, as being a significant component of the process of professional training content in the education institution, has been developed (Figure 1).

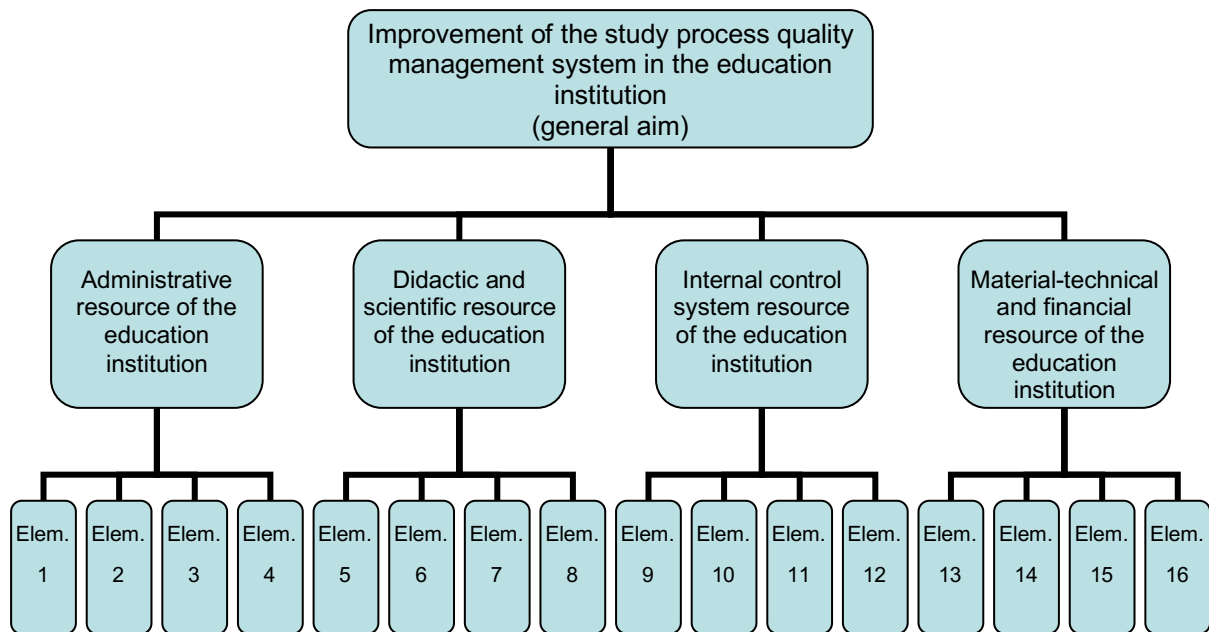

Figure 1. Structural scheme of the hierarchical model of a quality management system

The general aim, four basic resources (as criteria) of a study process quality management system in an education institution and four basic elements (as sub-criteria) in each of resources, which represent the whole cluster of elements of the respective resource, have been determined and defined within the framework of the designed structure. This structure of a hierarchical model – four criteria and sixteen sub-criteria – is established to ensure: a) a possibility to use the hierarchical analysis method for the analysis (correlation of pairs) of the obtained data; b) a proportionate consumption of administrative resources when the model is used in practice (calculations show that the involvement of one expert in conducting interviews will take from 30 to 45 minutes at such a configuration of the model).

The principles, structure and content of the quality management system have been defined in many ways and variously, both in the already designed and functioning QMS and scientists' research as well. Within the frame of a hierarchical model, the cluster of QMS basic resources (further – resources) and basic elements (further - elements) was selected and completed (Table 1) on the basis of the analysis and assessment of the internationally recognized (ISO, the Common Assessment Framework (further – CAF), the European Foundation for Quality Management (further – EFQM), TQM), including those used in the field of education, QMS components (elements, criteria and sub-criteria) as to their suitability for the specificity and priorities of law enforcement education institutions.

The practical topicality of the QMS resources selected for the inclusion into a structural scheme systemically relate to the conclusions of the EU Council about the efficiency and equality in education and training (2006/C 298/03) [30] – “quality is a common aim for all kinds of education and training in the European Union, and in order to achieve improvements it should be regularly controlled and assessed (Internal control system resource of the education institution)..... the most essential factors that help to achieve high quality results are the motivation, skills and competence of lecturers, instructors and other teaching staff (Didactic and scientific resource of the education institution), ..social care service, as well as school management quality (Administrative resource of the education institution)... Besides, the environment of high-quality teaching (Didactic and scientific resource of the education institution) and learning (Material-technical and financial resource of the education institution) ensures good conditions for studying and help to achieve a positive learning process outcome”.

Table 1. A key to the codes of elements included in the structural scheme of QMS hierarchical model

Code of the element in the structural scheme	Full definition of the element	References to internationally recognized QMS (ISO 9001, CAF, EFQM, TQM)
Elem. 1	General organization of work and learning processes	Determination of duties and authority (ISO), Determination of processes (ISO), Leadership and management (CAF), Strategy (CAF), Leadership (EFQM), Policy and strategy (EFQM), Policy and strategy of the organization (TQM), Liabilities of the management (TQM);
Elem. 2	Legal and normative base of the education institution	Requirements to documentation (ISO), Determination of duties and authority (ISO), Strategy (CAF), Policy and strategy (EFQM), Policy and strategy of the organization (TQM);
Elem. 3	Capacity and potential of the administrative personnel	Human resources (ISO), Personnel resources (CAF), Human management (EFQM), Process management – Support processes (EFQM), Involvement of all employees (TQM), Resource management (TQM);
Elem. 4	Quality and motivation for the selection of learners	Human resources (ISO), Personnel resources (CAF), Human management (EFQM), Process management – Support processes (EFQM), Process management – Implementation of education – Staffing (EFQM), Involvement of all employees (TQM), Process management (TQM);
Elem. 5	Content and teaching methodology of educational programs	Provision of services (ISO), Processes (CAF), Process management – Development of education – Study components (EFQM), Process management – Implementation of education – Teaching staff activities (EFQM), Process management (TQM);
Elem. 6	Quality of a learning process planning system	Product planning (ISO), Planning (CAF), Process management – Development of education – Teaching staff activities (EFQM), Process management (TQM);
Elem. 7	Teaching staff potential and motivation	Human resources (ISO), Personnel resources (CAF), Human management (EFQM), Process management – Support processes – Creation of a study environment (EFQM), Involvement of all employees (TQM), Resource management (TQM);
Elem. 8	Scientific and research work	Processes (CAF), Society-oriented results (CAF), Process management – Implementation of education – Teaching staff activities (EFQM), Positive influence on the society (TQM), Achieving improvements (TQM);
Elem. 9	A multi-level analysis and assessment system of academic achievements and discipline	Internal control (ISO), Process management (ISO), Principal outcomes of activities (CAF), Process management – Implementation of education – Coordination and control (EFQM);
Elem. 10	System of a questionnaire survey embracing learners, lecturers, graduates and their employers	Client requirements, their identification (ISO), Client satisfaction (ISO), Validation of service provision processes (ISO), Partnership (CAF), Satisfaction of employees (CAF), Process management – Development of education (EFQM), Client satisfaction (EFQM TQM), Satisfaction of people (EFQM), Activity results (EFQM);
Elem. 11	A system for controlling learning activity elements – observations, consultations, control of practice processes, and the like	Internal control (ISO), Validation of service providing processes (ISO), Process management – Implementation of education – Coordination and control (EFQM);
Elem. 12	Daily activities of the education institution and a system for controlling assurance elements	Internal control (ISO), Process management (ISO), Process management – Implementation of education – Coordination and control (EFQM);

Elem. 13	Material-technical provision of a learning process	Provision of resources (ISO), Supply processes (ISO), Resources (CAF, EFQM), Process management – Support processes – Creation of a study environment (EFQM), Resource management (TQM), Process management (TQM);
Elem. 14	Infrastructural provision of a learning process	Infrastructure (ISO), Resources (CAF, EFQM), Process management – support processes – Creation of a study environment (EFQM), Resource management (TQM);
Elem. 15	Library provision for the learning process	Resource provision (ISO), Supply processes (ISO), Resources (CAF, EFQM), Process management – Support processes – Creation of a study environment (EFQM), Resource management (TQM), Process management (TQM);
Elem. 16	Individual provision for learning process participants (including uniforms)	Resource provision (ISO), Supply processes (ISO), Resources (CAF, EFQM), Process management – Support processes – Creation of a study environment (EFQM), Resource management (TQM), Process management (TQM).

The alternatives of the variants of basic principles for designing QMS in the education institution have been formulated in three versions:

- 1 a quality management system designed by the education institution itself and administratively independently;
- 2 a quality management system designed within the frame of outsourcing (for example, using standards of ISO series, or others);
- 3 a quality management system prescribed by higher state institutions (for example, QMS or its elements (structure, content, processes) developed according to the provisions of the government, respective ministry or a hierarchically higher state administration institution).

For a practical use of the designed structure of a hierarchical model and in order to determine the most topical basic principles of designing QMS for the education institution, law enforcement institution or at the national (regional) level with the help of this structure, structured interviews personally with the experts of the respective branches should be conducted. During these interviews, based on the pair correlation method, on debating and discussing the problems reflected in interview questions and fixing the problems and experts' practice-based opinions and assessments, interview record forms prepared beforehand should be filled in.

In the best practice, the group of experts, who are specialists with a quoted practical experience in issues of professional training of employees for law enforcement institution as well as in issues of its quality, should embrace all organizations interested in a successful result of a professional training process. This implies that the selected experts should represent the education institutions themselves as well as institutions for whose needs the above education institutions prepare and train personnel. It is vital that the experts selected as informants should be accepted by the managers of the respective institution and should represent both the category of experts taking strategic decisions in the organization and a segment of employees who work at the organization and adopt decisions at the tactics level. The total number of informants involved in interviews should at least include all the above expert categories, since a larger number of the involved informants, if expert categories are kept in proportion, ensure a higher validity of the obtained result. Naturally, the principle of proportionality of involving the administrative resource should be also observed.

The questions of interviews can be grouped into three blocks:

- 1 the assessment of QMS resources in the education institution (as criteria) by the degree of importance, efficiency and impact on the quality of a learning process;
- 2 the assessment of QMS elements (as sub-criteria) by the degree of importance, efficiency and impact on the quality of a learning process in the education institution within the frame of resources;
- 3 the assessment of the basic principles of designing QMS (as alternatives) and the determination of a more positive degree of impact upon the elements of the quality management system, within the context of ensuring a qualitative learning process in the education institution.

During the interviews, the data are obtained by relying on the hierarchical analysis method, worked out by the American mathematician, professor T. Saati [31], and namely, on a pair correlation method.

Within the frame of this method, based on the experts' opinions, on each level of criteria and sub-criteria, matrixes of a mutual comparison of element pairs, within the context of their impact on the quality of a learning process, should be developed. For a consecutive comparison of the alternatives by pairs, a nine-point scale required by the method should be used. In the result, the relative value of all the resources and elements included in the structure of the designed hierarchical model would be determined. During the final stage of the analysis, the combined coefficients of values are calculated and the best alternatives are identified.

Briefly, within the frame of a practical appliance of the model, the hierarchical analysis method should be used in the order as follows:

- structuring of the defined problem into a hierarchical structure;
- defining the priorities of criteria and assessment of each alternative by criteria;
- determining value coefficients of each-level elements;
- calculation of a combined value coefficient and determination of the best alternative [32].

The data obtained during the research interviews are to be summarized by using Microsoft Excel software tools. The analysis of the obtained data is to be carried out by using SPSS (“Statistical Package for the Social Sciences”) software package or other data analysis systems.

The designed model by its structural nature can be used, first of all, for determining the basic principles of designing QMS for law enforcement education institutions. Moreover, if the need should arise, depending on the particular specificity of a state or education institution, it is possible to replace some sub-criteria with other QMS elements topical for a specific institution. Unequivocally, such action should be done by making use of the given model (which, in principle, is possible) in relation to education institutions for which the specificity of law enforcement institution service is not relevant.

4 CONCLUSIONS

The quality of professional education and training has an essential role in developing people's competences and qualification, training them for a profession in a respective branch and for labor market in general. To provide the above is the mission and task of professional education institutions. The EU member states and the European Commission see the improvement of education and training quality and efficiency as a way to a smart, sustainable and inclusive growth. Designing and introduction of a quality management system is considered to be one of the most important prerequisites for the quality assurance and development of management processes. The existence of and need for the QMS in education institutions are required also by the national and international regulations concerning licensing and accreditation processes of education programs.

To exclude the possibility that ill-considered and insufficiently valid subjective or administratively engaged decisions create risks to the implementation of a learning process or to the sustainability of the quality of a special professional education, starting to work on designing the QMS structure in the education institution and developing its content, first of all within the frame of the education institution, it is necessary to elucidate and conceptually choose the basic principles which will be the guiding ones in this working process.

Taking into account the significance of a qualitative action of law enforcement institutions and, respectively, their education institutions for the state security as well as for achieving the strategic and operative goals of state security, a systemic, scientifically valid approach to such a conceptual issue, important for the quality of a professional training of the personnel, as the choice of the basic principles for designing QMS, is vitally necessary.

Research tools for designing the structural scheme of a hierarchical model, elaborated within the frame of the research, the assessment of QMS resources and elements by their impact on the learning process quality as well as the choice of a scientifically valid alternative provide a theoretical and practical opportunity for the education institutions at the law enforcement institution to use the designed model for an objective and valid determination of the basic principles for designing a quality management system.

If there is an objective necessity for taking into account some particular specificity of the education institution, the designed model can be improved by respectively replacing some sub-criteria, thereby it can be conceptually used also in other education branches.

REFERENCES

- [1] Joint interim report of the European Council and the Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe "Education & Training 2010", 2004. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2004.104.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2004:104:TOC
- [2] S. Siliņa, *Management of Education Quality Assurance in the Professional Education institution X*. Riga: University of Latvia, Faculty of Pedagogy, Psychology and Arts, (in Latvian), 2019.
- [3] Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: "The Copenhagen Declaration", 2002. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf
- [4] European Parliament and Council "Recommendations of The European Parliament and Council of 18 June, 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference for Vocational Education and training," 2009. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
- [5] The Saeima of the Republic of Latvia Declaration on "Confirmation of Education Development Guidelines for 2014 -2020," (in Latvian), 2014. Retrieved from <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>
- [6] I. Zalitis, M. Zukova & I. Madzule, "Quality assurance in border guards' education: challenges and topical issue," *Public security and public order*, 17, pp. 290–305, 2016. Retrieved from [https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20SVT%20\(17\)%202016-12-16%20110.pdf](https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20SVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf)
- [7] National program project "The development of a common methodology for improvement of professional education quality and involving and educating social partners," (in Latvian), 2007. Retrieved from https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
- [8] Communication from the European Commission, "EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth," 2010. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC2020>
- [9] Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, "The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020," 2010. Retrieved from https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/brugescom_en.pdf
- [10] The Riga conclusions: European cooperation in vocational education and training 2015-2020 "Developing skills for the labour market", 2015. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7915&furtherPubs=yes>
- [11] D. Kristofersena, A. Sursoka, & D. Vesterheidens, *Kvalitātes rokasgrāmata: procedūra un prakse*. Rīga: Eiropas izglītības fonds," (in Latvian), 1998. Retrieved from http://www.aic.lv/ENIC/lat/enic/dipl_atz_dok/manual_d.htm
- [12] I.M. Roffe, "Conceptual Problems of Continuous Quality Improvement and Innovation in Higher Education," *Quality Assurance in Education*, 6, pp. 74-82, 1998.
- [13] R. Štālbergs, *Ways, methods and tools for improving the quality of professional education*. (in Latvian), Rīga: RTU, 1999.
- [14] L. Morley, *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia: Open University Press, 2003.
- [15] H. Pratasavitskaya & B. R. Stensaker, "Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field," *Quality in Higher Education*, 16(1), pp. 37-50, 2010.
- [16] A. Zaļaiskalne, "Professional education in the 21st century: Need for a paradigm change," (in Latvian), *Society. Integration. Education. Materials of the scientific conference, Part II*, pp. 468-478, Rēzekne: Rēzekne High School, 2011.
- [17] *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels, Belgium, 2015. Retrieved from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

- [18] V. G. Belkin, "Theoretical Fundamentals and Practical Steps for the Development of a Quality Management system in a Higher Education Institution," *Quality. Innovation. Education*, 4, pp. 74-83, (in Russian), 2003. Retrieved from http://www.unn.ru/pages/e-library/publisher_db/files/48/8.pdf
- [19] V. S. Sobolev, "Conception, model and criteria of the efficiency of quality management system in a higher education institution," *University Management: Practice and Analysis*, 2(30), pp. 102-110, (in Russian), 2004. Retrieved from <http://ecsocman.hse.ru/univman/msg/157976.html>
- [20] M. Brookes, N. Becket, "Quality Management in Higher Education: A Review of International Issues and Practice," *International Journal of Quality and Standards*, 1(1), pp. 1-37, 2007. Retrieved from: https://www.researchgate.net/profile/Maureen_Brookes/publication/228381585_Quality_Management_in_Higher_Education_a_review_of_international_issues_and_practice/links/09e415107e61b9f3f1000000.pdf
- [21] R. G. Lewis, D. H. Smith, *Total Quality in Higher Education. Total Quality Series*. Delray Beach, Fla.: St. Lucie Press, 1994. <https://eric.ed.gov/?id=ED364150>
- [22] L. A. Dobrzanski, M. T. Roszak, "Quality management in university education," *Journal of Achievements in Material and Manufacturing Engineering*, 24(2), 2007. Retrieved from: http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol24_2/24250.pdf
- [23] J. Michalska-Cwiek, "The quality management system in education – implementation and certification," *Journal of Achievements in Material and Manufacturing Engineering*, 23(2), 2009. Retrieved from: http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol37_2/37274.pdf
- [24] L. A. Sherr, G. G. Lozier, *Total Quality Management in Higher Education*. San Francisco, CA : Jossey-Bass, 1991. <https://eric.ed.gov/?id=EJ433117>
- [25] L. Sherman, W. Lawrence, *The Quality of Police Education: A Critical Review with Recommendations for Improving Programs in Higher Education*. San Francisco: Jossey-Bass, 1978.
- [26] A. Balendr, "Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European Experience," *Comparative Professional Pedagogy*, 8(4), pp.20-25, 2018. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8\(4\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8(4)_5).
- [27] J. Eglītis, *Regional and economic aspects of education quality assurance*. (In Latvian), Doctoral thesis, Jelgava: Latvian Agricultural University, 2003.
- [28] H. Raharjo, M. Xie, T. N. Goh & A.C. Brombacher, "A methodology to improve higher education quality using the quality function deployment and analytic hierarchy process," *Total Quality Management & Business Excellence*, 18(10), pp. 1097-1115, 2007.
- [29] T. Cibizova & A. Karpunin, "The use of QMS for assessing the quality management processes," (in Russian), E-scientific journal "Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya, [Current Problems of Science and Education]" 2, 2015. Retrieved from <https://docplayer.ru/42693471-Primenenie-metoda-analiza-ierarhiy-v-ocenke-kachestva-processov-upravleniya.html>
- [30] Conclusions of the Council of Europe and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on efficiency and equity in education and training, (2006/C 298/03), (in Latvian), 2006. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2006.298.01.0003.01.LAV&toc=OJ:C:2006:298:TOC
- [31] T.L. Saaty, *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill, 1980.
- [32] T.L. Saaty, "Decision making with the analytic hierarchy process," *International Journal of Services Sciences*, 1(1), pp. 83-98, 2008.

Raksts (VI)

KVALITĀTES VADĪBAS SISTĒMAS IEKŠĒJĀS KONTROLES ELEMENTU IZVĒRTĒŠANA TIESĪBSARGĀJOŠO INSTITŪCIJU IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

The Evaluation of Internal Control Elements in the Quality Management System of Education Establishments at Law Enforcement Institutions

Ivars Zālītis

Daugavpils University, Latvia

Jeļena Davidova

Daugavpils University, Latvia

Svetlana Ignatjeva

Daugavpils University, Latvia

Abstract. *Under the conditions of a growing competition in the field of educational services and the increasing demands of the labor market for well-educated and highly qualified workforce, the quality of professional efficiency assumes a particular significance. Taking into consideration the present situation concerning the security of the EU borders and problems created by the migration as well as the challenges they pose, the quality management systems and their effectiveness are vital also for educational institutions training specialists for the needs of the departments of the Ministry of the Interior. The research is aimed at establishing the most effective principles for working out the quality management system of vocational training in regard to one of the basic elements of the quality system: the resource of internal quality in an educational institution. The paper reflects and provides the analysis of the research process and outcomes that have been obtained from the interviews conducted among twenty Baltic State experts in the field of professional training of border guards and police employees, and by evaluating the resources and elements of quality management system according to the criterion “Impact on the study process quality”. The obtained research and empirical data provide scientifically valid frame for the actions of education establishments of law enforcement institutions on defining the principles at working out the quality management system.*

Keywords: *internal control; quality management system; vocational education.*

Ievads *Introduction*

Mūsdienu apstākļos, kad nemitīgi pieaug visaptveroša konkurence izglītības pakalpojumu jomā, ko no vienas puses stimulē nelabvēlīgās demogrāfiskas situācijas tendences, bet no otrās puses – darba tirgus augstās prasības pēc izglītota un augsti kvalificēta darba spēka, arvien pieaug profesionālās sagatavošanas kvalitātes izglītības iestādēs nozīme.

Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības sistēmu esamība un efektivitāte, ņemot vērā pašreizējo situāciju Eiropas Savienības (turpmāk – ES) robežu drošības un migrācijas problemātikas griezumā un no tās izrietošos izaicinājumus, ir vitāli aktuāla arī izglītības iestādēm kas sagatavo personālu tiesībsargājošo institūciju vajadzībām (turpmāk - tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes).

Profesionālo kompetenču kvalitātes jautājumu aktualitāte tiesībsargājošo institūciju personāla sagatavošanas jomā, jauno, augstāko prasību ES valstu robežu drošības sistēmām, institūcijām, personālam apstākļos, kas izriet no noteiktajā Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) regulā 2016/1624 “Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi” (ES, 2016), ar ko, reaģējot uz nepieciešamību risināt sarežģītās situācijas pie ārējām robežām un stiprināt minēto robežu kontroli, tiek izveidota Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (FRONTEX), kuras funkcijās un uzdevumos, tostarp, paredzēti ES robežu pārvaldības standartu īstenošana un atbalsta sniegšana dalībvalstīm nacionālā līmeņa apmācību un izglītības veicināšanā, ieviešot kopējus apmācības standartus ES līmenī.

Praktiskā pieredze liecina, ka izglītības iestādes Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, piemēro dažādas, atšķirīgas, lielā mērā uz administratīviem vai subjektīviem lēmumiem balstītas, kvalitātes vadības sistēmas (turpmāk – KVS) izstrādes metodes un pamatprincipus. Līdz ar to KVS izstrādē tiek praktizēti atšķirīgi dažāda veida resursu iesaistes un izmantošanas modeļi, kas, savukārt, nenodrošinot pēc samērīgi līdzīgiem principiem un kritērijiem veidotu KVS pielietošanu, rezultātā veido mācību procesa īstenošanas un profesionālās izglītības kvalitātes valstī ilgspējības riskus. Arī attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas lomu un tās praktisko pienesumu mācību procesa īstenošanas kvalitātes nodrošināšanā izglītības iestādēs pastāv un tiek praktizēta atšķirīga, bieži vien formāla rakstura, attieksme un izpratne.

Pētījuma mērķis: noteikt visefektīvākos profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības sistēmas izstrādes pamatprincipus attiecībā uz vienu no KVS pamatelementiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas resursu.

Mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas izglītības iestādē hierarhiskais modelis

Hierarchical model of the study process quality assurance management system in an educational institution

Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanu un novērtēšanu kā prioritāti izvirza gan starptautiskie (Eiropas Parlamenta un Padomes Ieteikums “Par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu profesionālajai izglītībai un apmācībām”, 2009; Eiropas asociācijas kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā ziņojums “Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā”, 2015), gan nacionālie normatīvie dokumenti (Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam, 2014), kuros konsekventi tiek aktualizēti jautājumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanu, novērtēšanu un pilnveidošanu.

Profesionālās izglītības procesu kvalitātes jautājumu problemātika iepriekš ir detalizēti pētīta gan ES un Latvijas valsts līmenī projektu ietvaros (Phare Daudzvalstu augstākās izglītības programma - Kristofersena, Sursoka, & Vesterheidens, 1998; Nacionālā programmas projekts, 2007; u.c.), gan zinātnieku aprindās (Štalbergs, 1999; Morley, 2003; Zaļaiskalne, 2011; u.c.). Vairāki pētījumi ir veltīti iekšējās kontroles aspektiem, tajā skaitā izglītības jomā (Granichina, 2006; Kalvāns, 2011; Verdiņa, 2012; Shibaev, 2013; u.c.). Analīzes veikšanai un lēmumu pieņemšanai attiecībā uz alternatīvām izglītības kvalitātes jautājumos arvien biežāk tiek pielietota hierarhiju analīzes metode (Eglītis, 2003; Cibizova & Karpunin, 2015 u.c.).

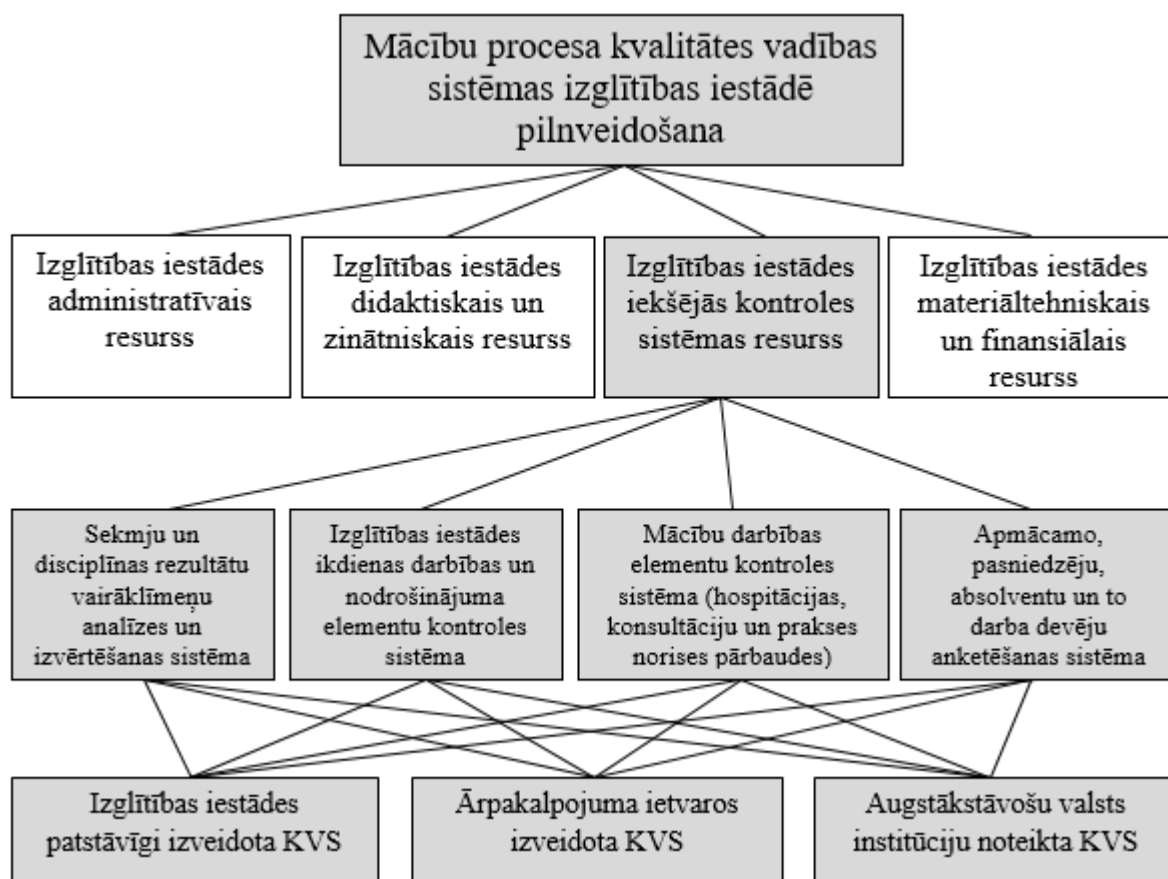
Vadoties no tā, ka hierarhijas analīzes metode sastāv no problēmas hierarhiskas sadalīšanas arvien vienkāršākajās sastāvdaļās un eksperta spriedumu virknes turpmākās apstrādes salīdzinājumos pa pāriem, izvēlētās datu analīzes metodes korektai un efektīvai piemērošanai, pētījuma mērķu sasniegšanai un optimālas pētnieciskās darbības procesa sekmīgai īstenošanai pētījuma ietvaros tika izveidota mācību procesa izglītības iestādē, kā profesionālās sagatavošanas satura nozīmīgas komponentes, kvalitātes vadības sistēmas hierarhiska modeļa struktūrshēma, raksta ietvaros izmantojot tās fragmentu attiecībā uz izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas pamatelementiem (1.attēls). Izveidotās struktūras ietvaros noteikti un definēti: vispārējais mērķis, četri mācību procesa izglītības iestādē kvalitātes vadības sistēmas pamatresursi (kā kritēriji), pa četri pamatelementi (kā apakškritēriji) katrā no resursiem, kas reprezentē attiecīgā resursa visu elementu kopu, un trīs KVS izglītības iestādē izstrādes pamatprincipu varianti (kā alternatīvas).

Ņemot vērā iekšējās kontroles jēdziena un satura plašu un daudzveidīgu interpretāciju piemērošanu zinātnieku pētījumos, jautājumu interventiem būtības pilnvērtīgākai izpratnei, interviju un raksta ietvaros iekšējās kontroles sistēmas

resursa jēdziens tika apzināti sašaurināts un definēts kā izglītības iestādes visu procesu kvalitātes monitoringa, kontroles un analīzes sistēmas resurss.

Alternatīvas, kā kvalitātes vadības sistēmas izglītības iestādē izstrādes pamatprincipu varianti, tika formulētas trijās versijās:

- 1) Izglītības iestādes patstāvīgi, metodiski neatkarīgi, izveidota kvalitātes vadības sistēma;
- 2) Ārpakalpojuma ietvaros izveidota kvalitātes vadības sistēma (piemēram, izmantojot ISO sēriju standartus, vai citus);
- 3) Augstākstāvošu valsts institūciju noteiktā kvalitātes vadības sistēma (piemēram, pēc valdības, attiecīgas ministrijas vai hierarhiski augstākas valsts pārvaldes iestādes nosacījumiem izveidota KVS vai tās elementi - struktūra, saturs, procesi).

1.attēls. Mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas hierarhiska modeļa struktūrshēmas fragments

Figure 1 A fragment of schema of the hierarchical model of the study process quality management system

Metodoloģija Methodology

Kvalitatīva rakstura, uz empīrisma principiem balstīta pētījuma, kura ietvaros ir iegūti un apstrādāti arī kvantitatīvie dati, ietvaros, lai nodrošinātu definēto mērķu sasniegšanu, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) pētīt KVS resursu un to elementu ietekmi uz mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs;
- 2) analizēt iegūtos datus un veikt to interpretāciju nosakot KVS visefektīvākos elementus un aktuālākos izstrādes pamatprincipus attiecībā uz izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas resursu;
- 3) izstrādāt zinātnisku pamatojumu rekomendāciju sniegšanai tiesībsargājošo institūciju un citām, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistītājām, izglītības iestādēm rīcībai nosakot KVS izstrādes pamatprincipus.

Lai nodrošinātu pētījuma uzdevumu izpildi tika noformulēti šādi pētnieciskie jautājumi:

- *Kāds ir KVS resursu, kā kritēriju, ekspertu novērtējums vadoties pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti?*
- *Kuriem KVS iekšējās kontroles sistēmas resursa elementiem, kā apakškritērijiem, ir augstāks ekspertu novērtējums pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē?*
- *Kuriem no KVS izstrādes pamatprincipiem ir konstatējama pozitīvāka ietekmes pakāpe uz iekšējās kontroles sistēmas resursu un tā elementiem kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanas izglītības iestādē kontekstā?*

Kā galvenais pētījuma instrumentārijs izmantota ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jautājumos strukturēta intervija ar mērķi noteikt un analizēt uz praktisko pieredzi balstītos ekspertu viedokļus attiecībā uz izglītības iestādēs, kas sagatavo personālu tiesībsargājošām institūcijām, KVS resursu un elementu vērtējumu gradāciju mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas kontekstā.

Pētījuma bāze: pētījumā tika iesaistīti četrus kategoriju divdesmit eksperti tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jautājumos:

- pārstāvji no piecām Baltijas valstu izglītības iestādēm, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošām institūcijām (Latvijas Republikas Valsts robežsardzes koledža, Latvijas Republikas Valsts policijas koledža, Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmija (t.sk. Policijas un robežsardzes koledža), Lietuvas Republikas Mīkola Romera

universitāte (Sabiedriskās drošības fakultāte, Kauņa), Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skola (Medininkai):

- 1) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;
 - 2) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus;
- pārstāvji no Latvijas, Lietuvas un Igaunijas institūcijām, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes apmāca un sagatavo personālu:
- 3) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;
 - 4) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus.

Augstākminēto ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku sagatavošanas jautājumos kandidatūras tika atlasītas un rekrutētas pēc attiecīgo institūciju un izglītības iestāžu vadību rekomendācijas, vadoties no ekspertu kandidātu profesionālās kompetences un personīgās dienesta un darba pieredzes personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos. Stratēģisko lēmumu pieņēmēju kategorijā, kā interventi tika aptaujāti eksperti iestāžu vadītāju vietnieku vai departamentu vadītāju līmenī, bet taktisko lēmumu pieņēmēju kategorijā – iestāžu speciālisti, kuru amata pienākumi ir nepastarpināti saistīti ar personāla profesionālās sagatavošanas un to kvalitātes jautājumiem. Atlasot ekspertus tika nodrošināta maksimāli iespējama proporcionalitātes ievērošana starp ekspertu kategorijām.

Pētījuma gaitā veiktas ekspertu strukturētā tipa intervijas personīgā veidā, to gaita apspriežot un izdiskutējot intervijas jautājumos atspoguļoto problemātiku un fiksējot uz praktisko pieredzi balstītos ekspertu viedokļus un vērtējumus, aizpildot iepriekš sagatavotās interviju protokolu veidlapas.

Interviju datu fiksēšanai un analīzei pētījuma gaitā tika izveidota strukturēta anketa ar trim jautājumu blokiem. Anketas pirmais jautājumu bloks tika paredzēts mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas resursu izglītības iestādē, kā kritēriju, novērtēšanai pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti. Otrais jautājumu bloks bija veltīts KVS elementu, kā apakškritēriju, novērtējumam pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē attiecīga resursa ietvaros. Trešais jautājumu bloks tika izveidots ar mērķi noskaidrot, kādiem KVS izstrādes pamatprincipiem, kā alternatīvām, ir konstatējama pozitīvāka ietekmes pakāpe uz kvalitātes vadības sistēmas elementiem kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanas izglītības iestādē kontekstā.

Balstoties uz ekspertu atzinumiem intervēšanas gaitā, katrā kritēriju līmenī tika izveidotas pāra salīdzinājumu matricas. Salīdzinot secīgi alternatīvās pa

pāriem, eksperti izmantoja iepriekš noteiktu deviņu punktu skalu. Rezultātā visiem izveidotās hierarhiskā modeļa struktūras elementiem tika noteikta pētāmo alternatīvu relatīvā vērtība.

Pētījuma intervijās iegūtie dati apkopoti izmantojot Microsoft Excel programmatūras rīkus un veikta to analīze izmantojot SPSS (“Statistical Package for the Social Sciences”) programmatūras paketes 23.versiju un amerikāņu matemātiķa profesora T. Saaty izstrādāto hierarhiju analīzes metodi (Saaty, 1980), t.i. pāru salīdzināšanas metodi, kura pētījuma ietvaros tika pielietota saskaņā ar šādu rīcības kārtību:

- definētās problēmas strukturēšana hierarhiskas struktūras veidā;
- kritēriju prioritāšu noteikšana un katras alternatīvas novērtējums pēc kritērijiem;
- katra līmeņa elementu vērtību koeficientu noteikšana;
- kombinētā vērtības koeficienta aprēķins un labākās alternatīvas noteikšana (Saaty, 2008).

Pētījuma rezultāti *Research results*

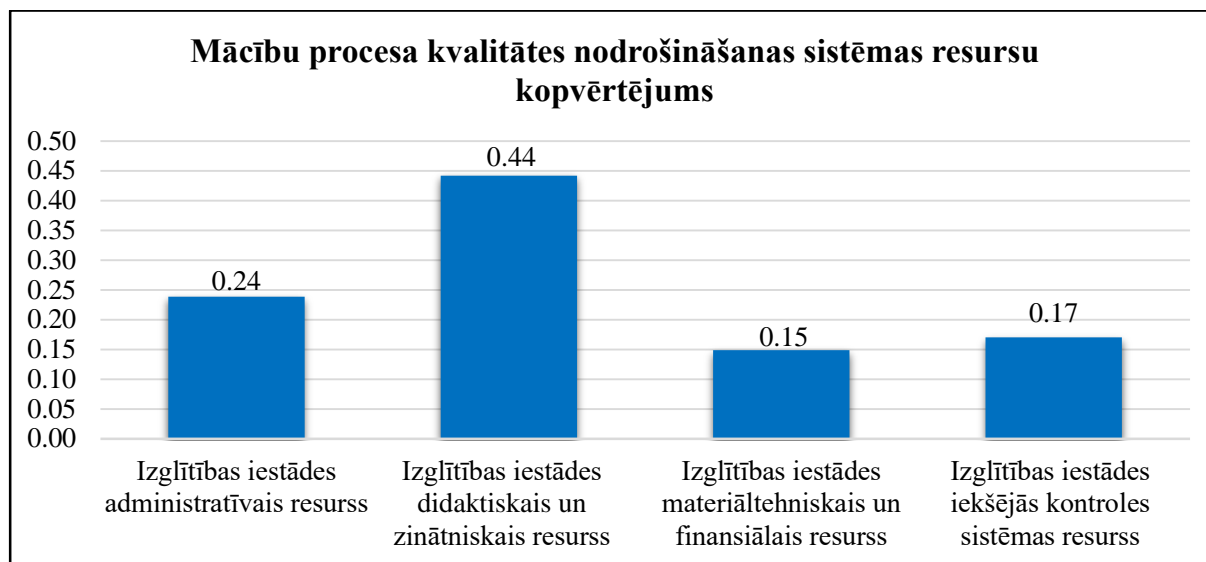
Pēc vērtēšanas kritēriju hierarhijas izveidošanas, pāru salīdzināšanas matricu aizpildīšanas interviju laikā atbilstoši katra eksperta pozicionētam individuālajam vērtējumam un intervēšanas datu apstrādes tika aprēķināti kritēriju (izglītības iestādes KVS resursu) (1.tabula) un apakškritēriju (KVS pamatelementu) vērtību koeficienti. Iegūto aprēķinu rezultāti nosaka vērtību koeficientus, kas nodrošina rādītāju noteikšanu ieguldījumam vispārējā mērķa sasniegšanā.

1.tabula. Mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas resursu novērtēšanas matrica (viena eksperta vērtējumā, kā piemērs)

Table 1 Study process quality management system resource assessment matrix (by one expert as an example)

Izglītības iestādes KVS resursi	Administratīvais resurss	Didaktiskais un zinātniskais resurss	Materiāl-tehniskais resurss	Iekšējās kontroles sistēmas resurss	KVS resursu vērtības koeficients
Administratīvais resurss	1	0,20	1,00	0,33	0,11
Didaktiskais un zinātniskais resurss	5,00	1	3,00	1,00	0,43
Materiāl-tehniskais resurss	1,00	0,33	1	1,00	0,17
Iekšējās kontroles sistēmas resurss	3,00	1,00	1,00	1	0,29

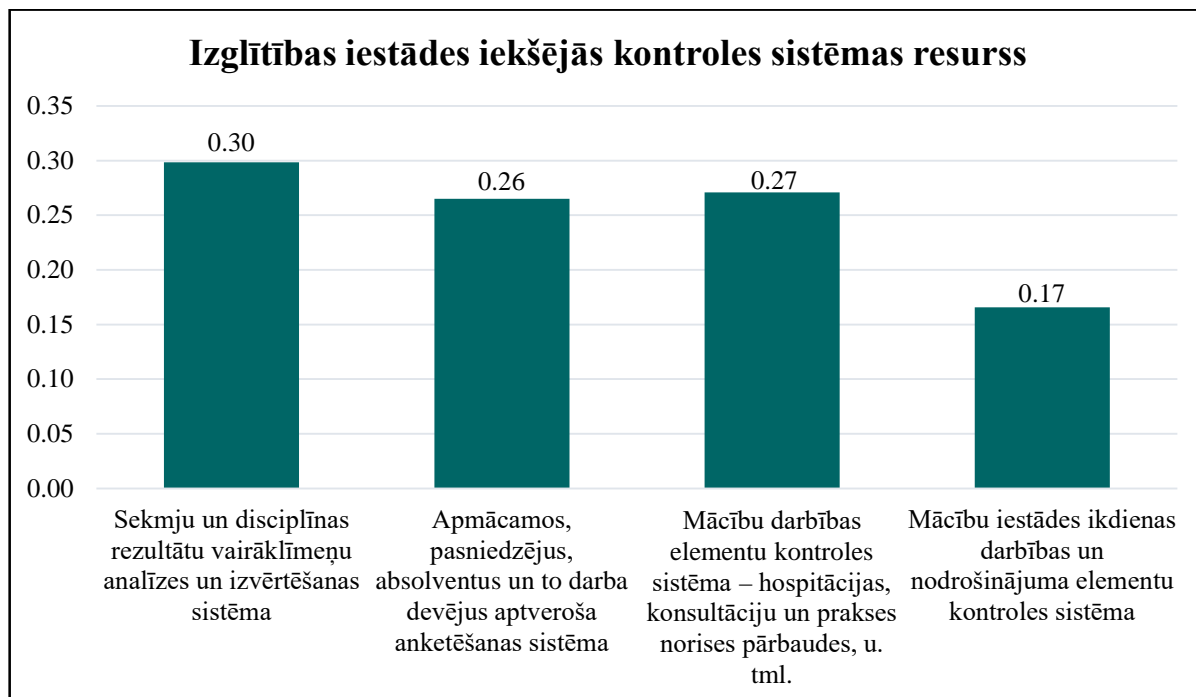
Aprēķinu rezultātā augstāks kopējais ekspertu vērtējums pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē konstatēts izglītības iestādes didaktiskajam un zinātniskajam resursam (2. attēls).

2.attēls. *Mācību procesa kvalitātes vadības sistēmas resursu kopvērtējums*
Figure 2 *Evaluation of the resources of the study process quality management system*

Iekšējās kontroles sistēmas resursa kritērijs aprēķina rezultātā ieguvis trešo pēc gradācijas vērtējumu, kas zināmā mērā apliecina praktiskās pieredzes atziņas par iekšējās kontroles lomas kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanā pienācīgu nenovērtēšanu izglītības iestādēs.

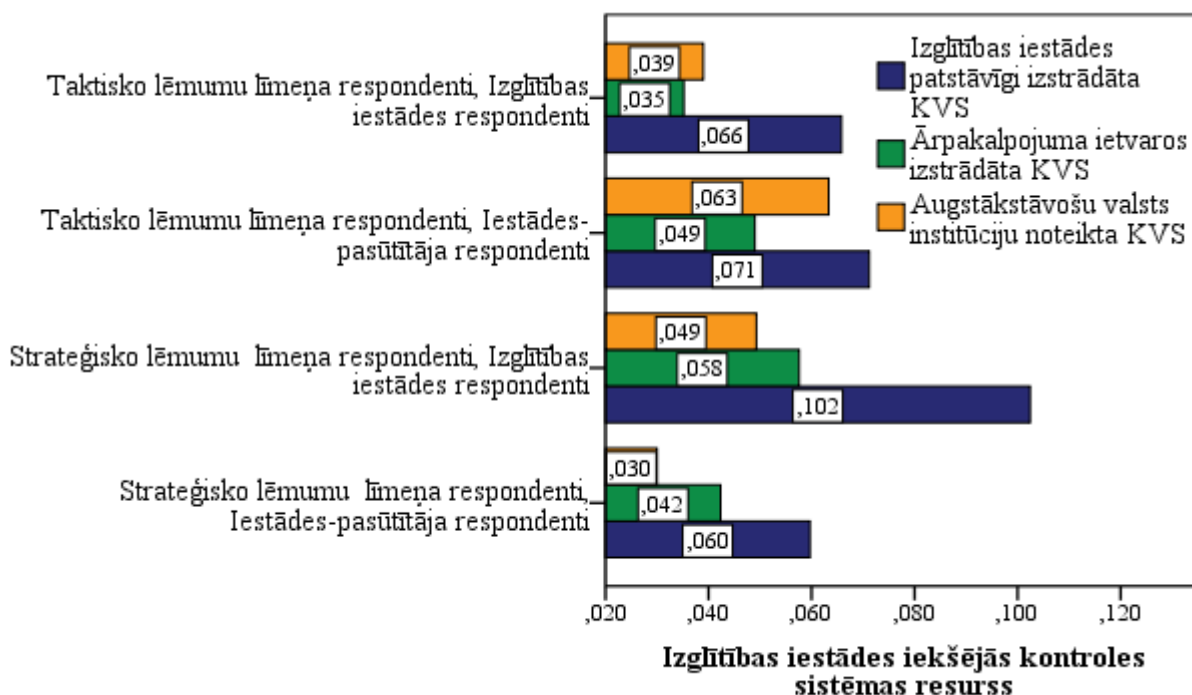
Aprēķinot un nosakot izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas resursa pamatelementu, kā apakškritēriju, vērtību koeficientus (3.attēls), konstatēts, ka pie relatīvi līdzīgiem triju elementu rādītājiem, krasi zemāks novērtējums ietekmes ziņā uz mācību procesa kvalitāti ir izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēmas faktoram, kas vienlaikus ar objektīvo elementa novērtējumu, varētu būt skaidrojams arī ar to, ka kontroles pasākumi ikdienas darbības un nodrošinājuma jomā ir izteikti mazāk aktuāli universitāšu tipa izglītības iestādēm, kurās attiecībā uz tiesībsargājošo iestāžu izglītojamajiem tiek attiecināti atšķirīgi no zemāka līmeņa profesionālās izglītības iestādēm, brīvāki, dienas kārtības un režīma noteikumi. Līdz ar to, vairākām izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēmas aktivitātēm augstskolu tipa izglītības iestādēs varētu būt ievērojami zemāka praktiskās aktualitātes pakāpe, kas arī, secināms, ietekmēja dotā kritērija novērtējumu.

3.attēls. *Iekšējās kontroles sistēmas resursa pamatelementu vērtību koeficienti*
Figure 3 *Value coefficients for key elements of an internal control system resource*

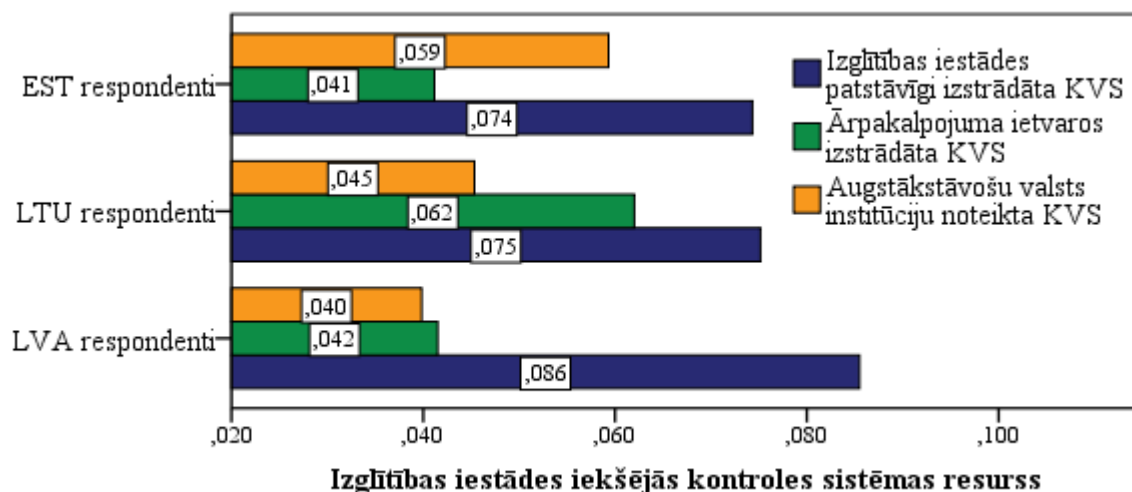
Analizējot apkopotos ekspertu vērtējumus attiecībā uz pētījuma pamatalternatīvām – aktuālāko, attiecībā uz sekmīgāko un efektīvāko iekšējās kontroles sistēmas funkcionēšanas nodrošināšanu, KVS izstrādes pamatprincipu, secināts, ka visas četras interventu kategorijas novērtēja, kā visatbilstošāko, pamatprincipu, vadoties pēc kura izglītības iestāde, kas nodrošina darbinieku tiesībsargājošo iestāžu vajadzībām profesionālo sagatavošanu, izstrādā KVS patstāvīgi, neatkarīgi no kāda ārējas ietekmes faktora (4.attēls).

Izdarītā secinājuma augsto validitāti apliecina interventu kategorijas ar visaugstāko personāla vadības menedžmenta kapacitāti – ekspertu, kas pārstāv institūcijas, kuru vajadzībām izglītības iestādes tiek īstenots profesionālās sagatavošanas process (tiek izglītots personāls) un ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus – akceptējošs viedoklis par izglītības iestāžu kompetences pašpietiekamību un efektivitāti kvalitātes politikas noteikšanā attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas izveidi.

4.attēls. Alternatīvu izvērtējuma salīdzinošie rezultāti, kuri diferencēti visu četru ekspertu kategoriju viedokļu griezumā
 Figure 4 Comparative results of the evaluation of alternatives, which differentiated by the views of all four expert categories

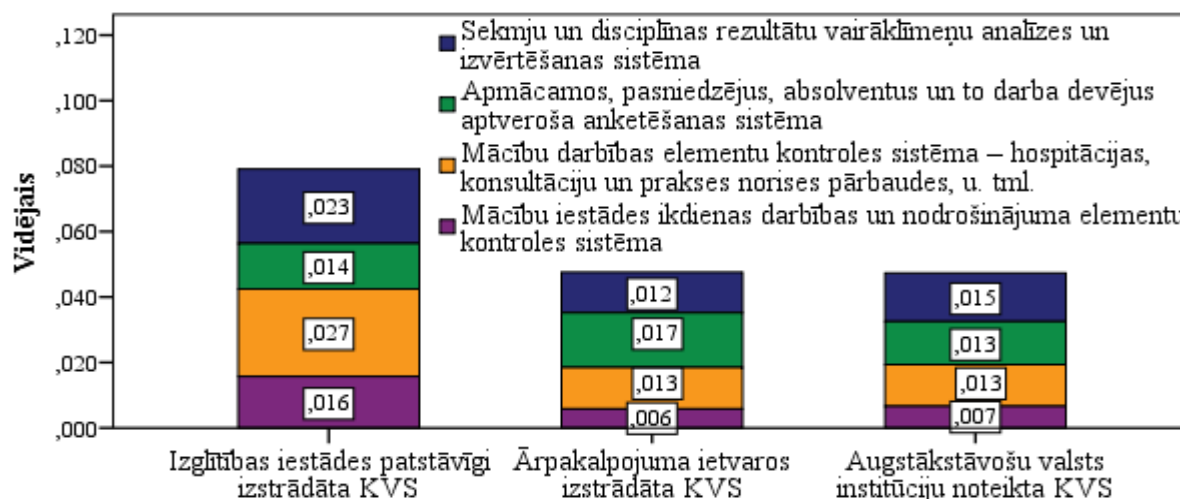
Identiski vērtējuma rezultāti konstatējami analizējot interventu atziņas valstiskās piederības griezumā (5.attēls).

5.attēls. Alternatīvu izvērtējuma salīdzinošie rezultāti ekspertu valstiskās piederības griezumā
 Figure 5 Comparative results of the evaluation of alternatives by experts' nationality

Latvijas ekspertu viedoklis ir viskategoriskākais, kas, visticamāk, ir saistīts ar Latvijā nereti īstenojamo, neviennozīmīgi vērtējamo praksi, kad iepriekš normatīvajos aktos noteiktā izglītības iestāžu autonomija atsevišķās kompetences sfērās tiek neievērota vai mazināta balstoties uz, ne vienmēr ar praktisko lietderību pamatotiem, politiskās vai administratīvās varas apsvērumiem. Par papildus pamatojumu konstatētajam vērtējumam atzīstams faktors, ka Latvijā profesionālā sagatavošana ievērojamākai daļai darbinieku tiesībsargājošo institūciju vajadzībām tiek nodrošināta ne-universitātes līmeņa izglītības iestādēs, t.i. koledžās, kuru statuss un pakļautības kārtība apriori paredz salīdzinoši zemāka līmeņa autonomiju un patstāvīgumu.

Kauzālā sakarībā arī kopējais ekspertu atzinumu aprēķins apliecina izglītības iestādes patstāvīgi un neatkarīgi izstrādātas KVS alternatīvas relatīvi izteikti augstāku prognozējamās efektivitātes, attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas resursu, vērtējumu (6.attēls).

6.attēls. *Alternatīvu izvērtējuma kopsavilkums*
 Figure 6 *Summary of the assessment of alternatives*

Izteikta pirmās alternatīvas dominance analizējamo alternatīvu aprēķināto vērtību rādītāju savstarpēja korelācijā ir izskaidrojama ar apsvērumiem, kas tika arī sadzirdēti no vairākiem ekspertiem diskusijās intervēšanas laikā, ka attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmu vispozitīvāko efektu rādīs izglītības iestādes patstāvīgi un neatkarīgi izstrādātās KVS paredzamā sākotnējā piemērotība tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamās minētās sistēmas pilnveidošanas fleksibilitātes iespējas.

Analizējot ekspertu vērtējuma kopsavilkuma struktūru secināms, ka izvēloties alternatīvu, kura paredz pamatprincipu patstāvīgi un neatkarīgi izstrādāt izglītības iestādes KVS, vispozitīvākie ietekmes efekti ir prognozējami attiecībā uz trim no četriem iekšējās kontroles sistēmas resursiem. Vienīgi attiecībā uz

apmācāmos, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptverošo anketēšanas sistēmu nedaudz pozitīvākas ietekmes efekts ir sagaidāms pieturoties pie pamatprincipa veidot izglītības iestādes KVS ārpalpojuma ietvaros. Lai gan attiecībā uz šo elementu rādītāji aprēķinos ir ļoti līdzīgi, augstākminētā ekspertu izvēles nosliece pamatojama ar apsvērumu, ka izglītības iestāžu patstāvīgi izveidotajai anketēšanas sistēmai nebūs pietiekama administratīvā svara, lai panāktu optimālu atsaucību tiesībsargājošo iestāžu struktūrvienībās un personāla vidū, toties augstākstāvošu valsts institūciju izstrādātās KVS ietvaros, anketēšanas sistēmai varētu pietrūkt izstrādes metodiskās pieredzes un pilnveidošanas fleksibilitātes.

Secinājumi **Conclusions**

1. Kvalitātes vadības sistēmu izstrādes un to pielietošanas prakse Baltijas, t.sk. Latvijas, izglītības iestādēs ir diferencēta, uz atšķirīgiem pamatprincipiem un metodēm, nereti ar administratīviem vai politiskiem lēmumiem angažētiem, balstīta, kas veido riskus gan resursu nelietderīgai iesaistei un izmantošanai, gan arī profesionālās izglītības kvalitātes ilgtspējībai kopumā. Pētījumā ietvertajās izglītības iestādēs netiek pievērsta augstas prioritātes uzmanība iekšējās kontroles sistēmas pilnvērtīgai funkcionēšanai KVS darbības kontekstā un tās iespējamajam pienesumam mācību procesa kvalitātes nodrošināšanai.
2. Aprēķinot un novērtējot izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas resursa pamatelementus pēc svarīguma pakāpes un efektivitātes atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti” konstatēts, ka pie relatīvi līdzīgiem pārējo triju elementu rādītājiem, izteikti zemāks novērtējums ir izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēmas faktoram, kam vairākās augstskolu tipa izglītības iestādēs varētu būt zemāka praktiskās aktualitātes pakāpe.
3. Pētījuma gaitā īstenoto aktivitāšu rezultātā jautājumu par kvalitātes vadības sistēmu izstrādes pamatprincipu apzināšanu, objektīvo esamību un darbības efektivitāti izglītības iestādēs, kas sagatavo personālu tiesībsargājošām institūcijām, aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas un pārdomas stratēģiskā un taktiskā līmeņu menedžmenta aprindās, kas ir, prognozējams, stimulējošs faktors profesionālās izglītības kvalitāti veicinošas vides izveidei perspektīvā.
4. Saskaņā ar pētījuma rezultātiem izglītības iestādes patstāvīgi, neatkarīgi no ārējas administratīvās vai politiskās ietekmes izstrādātā kvalitātes vadības sistēma ar ievērojamu ticamības pakāpi būs visefektīvākā attiecībā uz vienu no tās pamatelementiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles sistēmas

resursu, kas tiek pamatots ar izstrādātās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām.

Iegūtie pētniecības un pieredzes dati dod zinātniski pamatotu ietvaru tiesībsargājošo institūciju, un citu, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistīto, izglītības iestāžu rīcībai, nosakot KVS izstrādes pamatprincipus un prioritāros virzienus izglītības iestādes darbības organizācijā un attīstībā.

Summary

The article reflects and analyzes the progress and results of the research conducted within the framework of the doctoral thesis “Quality Management of Border Guards Vocational Training” and obtained by interviewing twenty Baltic law enforcement experts in the field of vocational training, as well as by evaluating according to their importance and effectiveness the basic resources and elements of management systems, applying the criterion 'Impact on the Quality of the Learning Process'.

The results of the research activities were:

- raising the awareness about the issue and promoting the discussion about the principles of quality management system development, objective existence and efficiency of educational institutions training personnel for law enforcement institutions;
- development of research tools for the evaluation of resources and elements of quality management systems according to the impact on quality of a study process;
- the scientific basis for the provision of recommendations for law enforcement agencies and other institutions involved in the implementation of public and human security programs for educational institutions by choosing appropriate and effective basic principles for the development of a quality management system;
- It is concluded that a quality assurance management system with a high degree of confidence, developed independently by an educational institution, will be most effective in relation to one of the key elements of the quality system - the internal control resource of the educational institution.

The obtained research and experience data provide a scientifically grounded framework for the action of educational institutions of law enforcement institutions, defining the basic principles and priority directions of the development of the quality management system for organizing work of the educational institution.

Literatūra References

- Cibizova, T., & Karpunin, A. (2015). Primenenie MAI v ocenke kachestva processov upravleniya. *Jelektronnyj nauchnyj zhurnal Sovremennye problemy nauki i obrazovanija*. 2. Retrieved from <https://docplayer.ru/42693471-Primenenie-metoda-analiza-ierarhiy-v-ocenke-kachestva-processov-upravleniya.html>

- Eiropas asociācija kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā (ENQA). (2015). *Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā*. Pieejams http://www.aic.lv/portal/content/files/AIC%20ESG2015%20int-1_2.pdf
- Eiropas Parlamenta un Padomes Ieteikums (2009). *Par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu profesionālajai izglītībai un apmācībām*. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/1624 par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/399 un ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 863/2007, Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004 un Padomes Lēmumu 2005/267/EK (2016). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1624>
- Eglītis, J. (2003). Izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģionālie un ekonomiskie aspekti. *Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības Universitāte.
- Granichina, O. (2009). Kontrol kachestva obrazovatel'nogo processa v kontekste upravlenija vuzom. *Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. Sankt-Peterburg: Rossijskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet imeni A.I. Gercena.
- Kalvāns, R. (2011). Izglītības iestādes vadītāja loma izglītības kvalitātes nodrošināšanā Latvijā. *Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Kristofersena, D., Sursoka, A., & Vesterheidens, D. (1998). *Kvalitātes rokasgrāmata: procedūra un prakse*. Rīga: Eiropas izglītības fonds.
- Morley, L. (2003). *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia: Open University Press.
- Nacionālās programmas projekts. (2007). *Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai*. Pieejams https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
- Saaty, T.L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill.
- Saaty, T. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98.
- Shibaev, V. (2013). Teoreticheskie i prakticheskie aspekty problemy kontrolja kachestva vysshego professional'nogo obrazovaniya. *Nauchno-metodicheskij jelektronnyj zhurnal Koncept. T. 3*. Retrieved from <http://e-koncept.ru/2013/53476.htm>
- Štālbergs, R. (1999). *Profesionālās izglītības kvalitātes uzlabošanas ceļi, metodes un līdzekļi*. Rīga: RTU.
- Vērdiņa, G. (2012). *Iekšējās kontroles sistēmas pilnveidošanas iespējas studiju programmas īstenošanas procesā: Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Zaļaiskalne, A. (2011). Profesionālā izglītība 21. gadsimtā: paradigmu maiņas nepieciešamība. *Sabiedrība. Integrācija. Izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli II daļa*, 468 – 478.

Raksts (VII)

THE BASIC PRINCIPLES OF DESIGNING A QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN EDUCATION INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL FIELD OF POLICE AND BORDER GUARDS

I. Zalitis, S. Ignatjeva, J. Davidova, I. Kokina

Daugavpils University (LATVIA)

Abstract

One of the basic aspects of educational policy in all education institutions, including those of vocational education, is the issue of education quality. The decisive prerequisite for a successful functioning of the educational process and improvement of its quality is creating a structure of a quality management system in which priority is given to sustainability and which enhances the intellectual and professional development of employees working in police and border guard institutions under rapidly changing conditions of their professional activity. For the management and assurance of quality, leaders of the education institutions may choose between some of several already existing quality management systems or develop their own variant. However, a certain problem is posed by the great variety of possibilities of choice among the wide range of methods and principles of creating management systems, as well as by the absence of scientifically valid criteria for making the respective choice, which, taking into consideration the specificity of organizing, administrating and financing vocational education of the police and border guard employees, entails risks to both useless involvement and use of national resources and to the sustainability of quality of specialized vocational education in general.

The research aim is to study the efficiency of basic resources and their elements in quality management systems of education institutions in the field of police and border guards, as well as to define the most topical basic principles of designing a quality management system, by using a previously developed hierarchical model of a quality management system of the educational process and the method of a hierarchical analysis.

Within the framework of the research, twenty experts from the Baltic states, working in the field of the professional training of police and border guard employees, have been interviewed, all the resources and elements, defined in the hierarchical model of quality management system, analysed and assessed, as well as their mutual comparative correlation by their impact on the quality of the educational process studied. The obtained theoretical and empiric data provide a scientifically valid frame for the action of the education institutions in the professional field of the police and border guards at choosing the basic principles of designing a quality management system.

Keywords: Quality management system, basic principles, professional field of the police and border guards.

1 INTRODUCTION

The assurance and the assessment of professional education quality are the priorities of both international (Recommendations of The European Parliament and Council on the Establishment of a European Quality Assurance for Vocational Education and Training [1], Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education (ESG) [2]) and Latvia's national normative documents ("Guidelines for the development of education for 2014-2020" [3]), in which the issues concerning assurance, assessment and improvement of vocational education quality are consistently raised.

The problems concerning the issues of education quality processes (including that of vocational) have been studied in detail before on both the EU and Latvia's national level within the framework of several projects ([4], [5] a.o.), and also in the academic circles ([6], [7], [8], [9], [10] a. o.). The issues of the quality of the police and border guards professional training are topical in the whole world and are regularly studied in countries of North America, the EU and Eastern Europe ([11], [12], [13] a. o.). Currently, the method of hierarchical analysis ([14], [15], [16] a.o.) is frequently applied for making analysis and taking decisions in respect of the alternatives for resolving education quality problems.

Taking into consideration the current situation in the European Union (further – the EU) as regards security and migration problems, the existence and efficiency of quality management systems are vital also for education institutions which train personnel for the needs of police and border guard institutions.

Practical experience shows that education institutions in the Baltic states (including Latvia), especially those which function within the direct hierarchical structure of state administration, use various and different methods and principles for designing quality management systems (further – QMS), often based on administrative or subjective decisions. Consequently, at designing QMS, various and of different kind models are practiced for involving and using resources. This, in turn, if the QMS designed according to relatively similar principles and criteria is not provided, entails, in the result, risks to the sustainability of the study process as well as professional education quality in the country.

Research aim: to define the most effective basic principles of designing a quality management system for professional training in respect of QMS of the education institution in general, and in a differentiated way, in respect of its resources as the basic elements of this system.

2 METHODOLOGY

To ensure achieving the defined aims, within the framework of a qualitative, on empirical principles-based research, where qualitative data were also obtained and processed, the following tasks were set:

- 1 To study the impact of QMS resources and their elements on a study process quality in education institutions training specialists for the service in the police and border guards.
- 2 To analyze and interpret the obtained data, and to define the most effective elements and the most topical basic principles for designing QMS in respect of each of QMS resources of the education institution in particular, and of QMS of the education institution in general.
- 3 To develop a scientific substantiation for giving recommendations to law enforcement institutions as well as to other education institutions involved in the implementation of public-and-human-security-related programs which train specialists for the service in the police and border guards, conceptually choosing the basic QMS designing principles for the action.

To ensure the implementation of the research tasks, the following questions were formulated:

- What is experts' assessment of QMS resources (as criteria) by the degree of significance, efficiency and impact on the study process quality?
- What are relative value coefficients of QMS resource elements (as sub-criteria) in accordance with experts' assessment by the degree of significance, efficiency and impact on study process quality in the education institution?
- For which of the basic principles (as the alternatives) of QMS designing, can a positive degree of impact on QMS resources and their elements be identified in the context of ensuring a qualitative study process in the education institution?

A structured interview with experts on issues of professional training of the police and border guards was used as a basic research tool, with the aim to determine and analyze experts' practice-based positions about the gradation of the QMS resource and element assessments of the education institution, training the personnel for the police and border guard institutions, within the context of the study process quality assurance.

On the basis of experts' opinions expressed during the interview, matrices for comparing pairs were developed on each level of criteria. At consecutively comparing the alternatives by pairs, the experts employed a nine-point scale defined before. In the result, the relative value of the alternatives under the study was determined for all structural elements of the previously designed hierarchical model.

The structural scheme of the hierarchical model of a quality management system (Fig. 1) was developed to achieve the research aims and to successfully implement the process of optimal research activity. Within the frame of the designed structure, a general aim, four basic resources of the quality management system for the study process in an education institution (as criteria), and three variants of the basic principles for developing QMS in an education institution (as alternatives) were determined and defined. Within each resource, four most important basic elements (as sub-criteria) were determined.

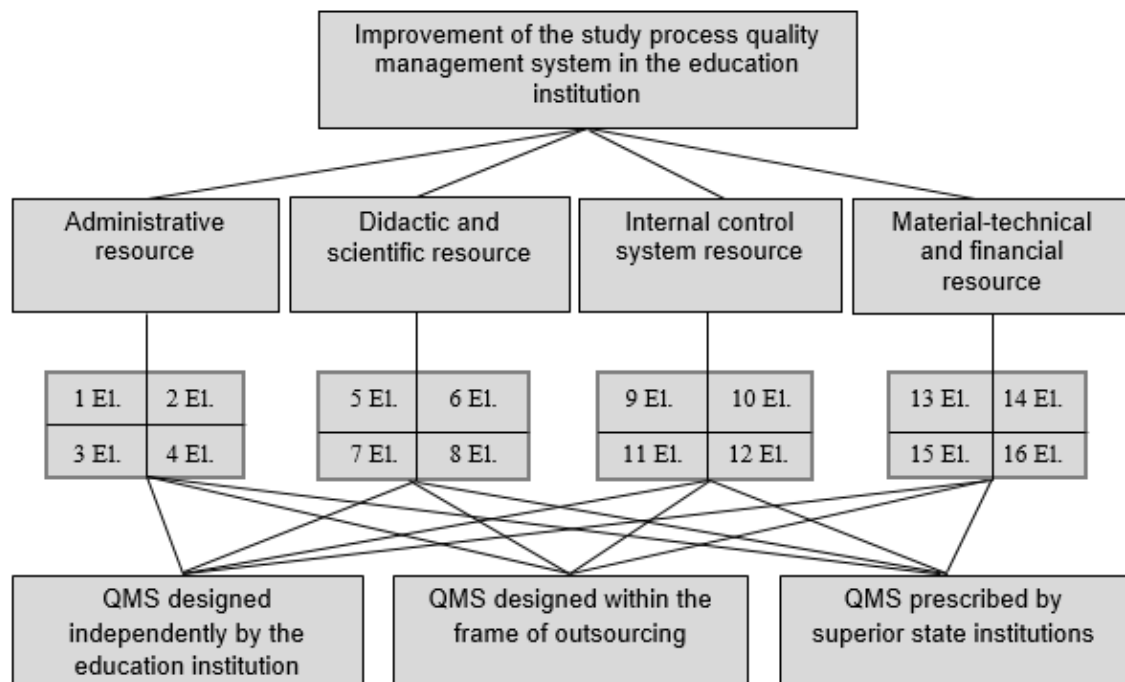

Figure 1. Structural scheme of the hierarchical model of a quality management system

The account of sub-criteria, included and coded in the structural scheme, is as follows: 1 E1. – the general organization of work and study processes; 2 E1. – the legal and normative base of the education institution; 3 E1. – the capacity and potential of administrative personnel; 4 E1. – the quality and motivation of students; 5 E1. – the content of study programs and methodology of teaching; 6 E1. – the quality of a study process planning system; 7 E1. – the potential and motivation of the teaching staff; 8 E1. – scientific and research work; 9 E1. – the system for a multi-level analysis and evaluation of the results of academic achievements and discipline; 10 E1. – a questionnaire system including students, lecturers, graduate-students and their employers; 11 E1. – the control system of the study activity elements – lessons observations, consultations, control of a practice process, and the like; 12 E1. – daily activities of the education institution and the control system of provision elements; 13 E1. – material-technical provision of the study process; 14 E1. – infrastructural provision of the study process; 15 E1. – library resources for the provision of the study process; 16 E1. – individual provision of study process participants (including uniforms).

Alternatives as variants of the basic principles for designing QMS of an education institution were formulated in three versions:

- 1 Quality management system developed by the education institution independently and methodologically unassisted;
- 2 Quality management system developed within the frame of outsourcing (e. g. using ISO series standards or others);
- 3 Quality management system prescribed by superior state institutions (e. g. QMS developed in accordance with the provisions of the government, respective ministry or hierarchically superior state administration institution or QMS elements – the structure, content, process).

Research base: the research involved twenty experts from four categories - specialists in issues of training professional employees for the police and border guard institutions:

- representatives from five education institutions of the Baltic states which train employees for the law enforcement institutions (State Border Guard College of The Republic of Latvia, State Police College of the Republic of Latvia, Estonian Academy of Security Sciences (including Police and Border Guard College), Mikola Romer University of the Republic of Lithuania (Faculty of Social Security, Kaunas), Border Guard School at the Ministry of Interior of the Republic of Lithuania (Medininkai):

- 1 who are authorized to adopt strategic-level decisions on the education institution scale;

- 2 who are authorized to adopt tactics-level decisions on the education institution scale - representatives from the institutions of Latvia, Lithuania and Estonia for which the education institutions mentioned above prepare and train the personnel:
- 3 who are authorized to adopt strategic-level decisions on the scale of the state law enforcement institution;
- 4 who are authorized to adopt tactics-level decisions on the scale of the state law enforcement institution.

The candidatures of experts on issues of training employees for the police and border guard institutions mentioned above were selected and recruited on the recommendations of the respective institutions and education establishments, guided by the candidates' professional competence as well as personal service and work experience in the field of professional training of the personnel. In the category of those authorized to adopt strategic decisions, experts of the deputy-director or department-head level were interviewed as informants, but in the category of those who were authorized to adopt tactics-level decisions, these were specialists whose professional responsibility was directly related to a professional training of the personnel as well as to the problems of quality. At selecting these experts, the proportionality among the expert categories was maximally ensured.

During the research, structured interviews were conducted personally with experts, in which the issues explored in the research were discussed and experts' practical-experience-based opinions and evaluations fixed by filling in the interview forms prepared beforehand. During the research process, three blocks of questions were developed for fixing and analyzing the interview data. The first block was envisaged for the assessment of the study process QMS resources (as criteria) by the degree of importance, efficiency and impact on the quality of the study process. The second block was devoted to the assessment of QMS elements (as sub-criteria) by the degree of importance, efficiency and impact on the quality of a study process in the education institution within the frame of a respective resource. The questions of the third block were aimed at finding out which basic principles of designing QMS (as alternatives) show more positive degree of influence upon the elements of QMS, within the context of ensuring a qualitative study process at the education institute.

The data obtained in the research interviews had been summarized by using Microsoft Excel software tools, and their analysis had been done by applying the 23-rd version of SPSS ("Statistical Package for the Social Sciences") software package and hierarchical analysis method developed by the American professor of mathematics, T. Saati, [17], namely, the pair correlation method, which within the frame of the research is used in the succession as follows:

- Structuring the defined problem as a hierarchical structure;
- Determining the criteria priorities, and assessment of every alternative by criteria;
- Determining the value coefficients of elements of each level;
- Calculating the combined value coefficient and determining the best alternative [18].

3 RESULTS

After creating the hierarchy of assessment criteria, filling in the pair correlation matrices during the interviews in accordance with each expert's individual assessment, and processing the interview data, the relative coefficients of the values of criteria (QMS resources of the education institution) (Table 1) and sub-criteria (QMS basic elements) were calculated.

Table 1. Study process quality management system resource assessment matrix (by one expert as an example)

<i>QMS resources of education institution</i>	<i>Administrative resource</i>	<i>Didactic and scientific resource</i>	<i>Material-technical resource</i>	<i>Internal control system resource</i>	<i>Value coefficient of QMS resources</i>
Administrative resource	1	0,20	1,00	0,33	0,11
Didactic and scientific resource	5,00	1	3,00	1,00	0,43
Material-technical resource	1,00	0,33	1	1,00	0,17
Internal control system resource	3,00	1,00	1,00	1	0,29

The results of the obtained calculations determine value coefficients, which ensures determining the indicators for the contribution to achieving the general aim. In the result of calculations, the highest common experts' assessment by the degree of importance, efficiency and impact on the study process quality in the education institution was given to the didactic and scientific resource of the education institution. The above conceptual outcome is logical and could have been theoretically prognosticated, however within the frame of the research, the prior significance is attached to determining the relative value coefficients of resources under study (Figure 2), which for the didactic and scientific resource, explicitly dominating in the summary result of assessments, was calculated as 0.44.

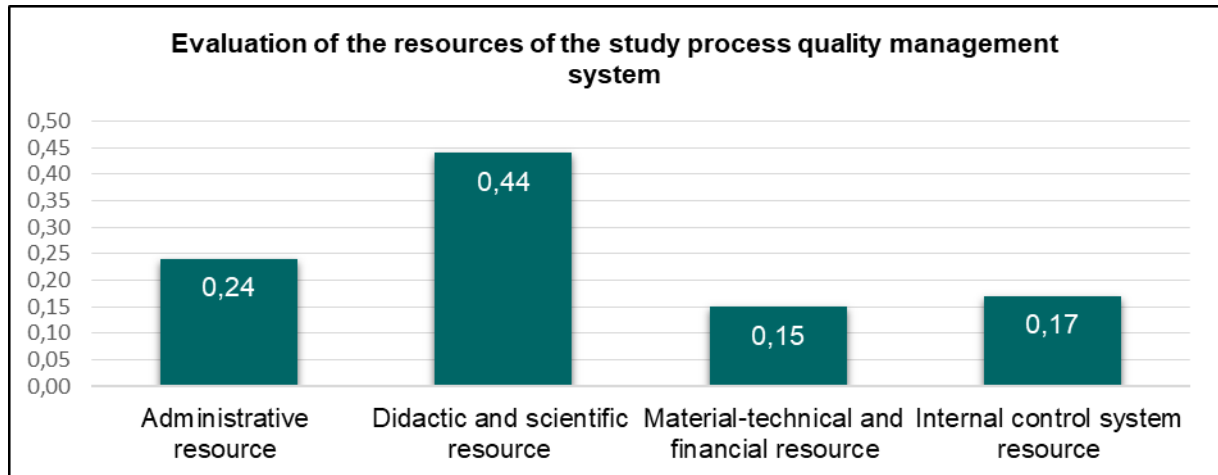

Figure 2. Evaluation of the resources of the study process quality management system

The administrative resource of the education institution was evaluated also relatively high, with a proportion 24%. Internal control system resource was the third in the assessment gradation, only about 17% within the frame of a general assessment; and to a certain extent, this confirms practical experience opinions about underestimating the role of the internal control, when ensuring a qualitative study process in education institutions. The degree of importance of material-technical and financial resource, efficiency and impact on study process quality were assessed by the coefficient 0.15.

The next stage of data analysis was concerned with the assessment of all sixteen sub-criteria, as resource basic elements, by the degree of importance, efficiency and impact on study process quality, within the frame of respective resources. Graphic representation of value coefficient calculation results of the basic elements (as QMS sub-criteria) of a didactic and scientific resource (as an example) are given in Figure 3.

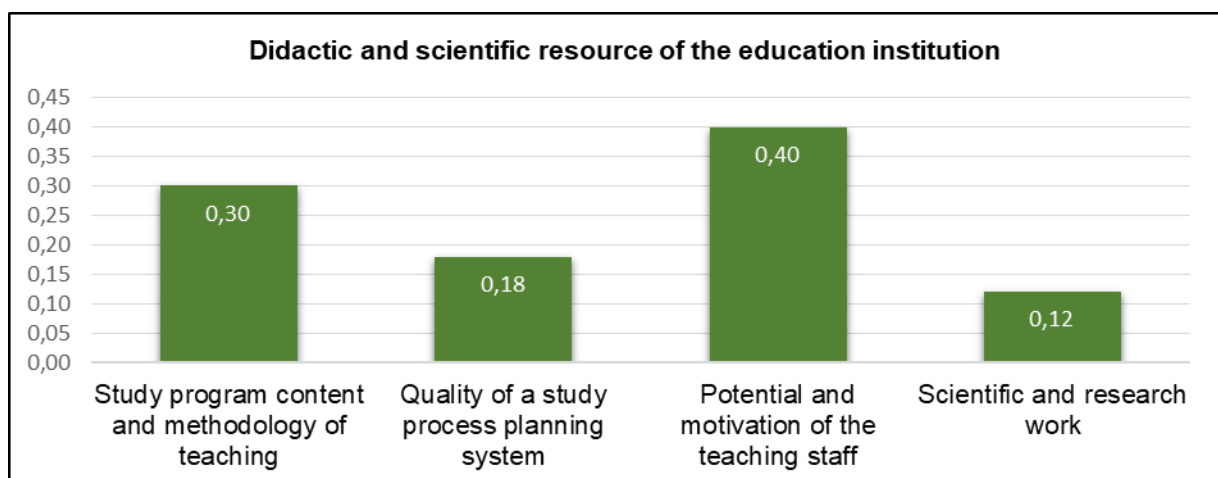

Figure 3. Value coefficients of basic elements of a didactic and scientific resource (as an example)

On analyzing the summarized experts' assessments as to the research basic alternatives, as well as identifying the most topical basic principle of designing QMS which would ensure a successful and effective functioning of QMS in education institution, it was evident that all the four categories of informants were of the opinion that the most adequate and proper basic principle for designing QMS is the principle according to which the education institution, providing professional training of employees for the needs of the police and border guards institutions, develops QMS themselves, independent of any factor of external influence (Figure 4).

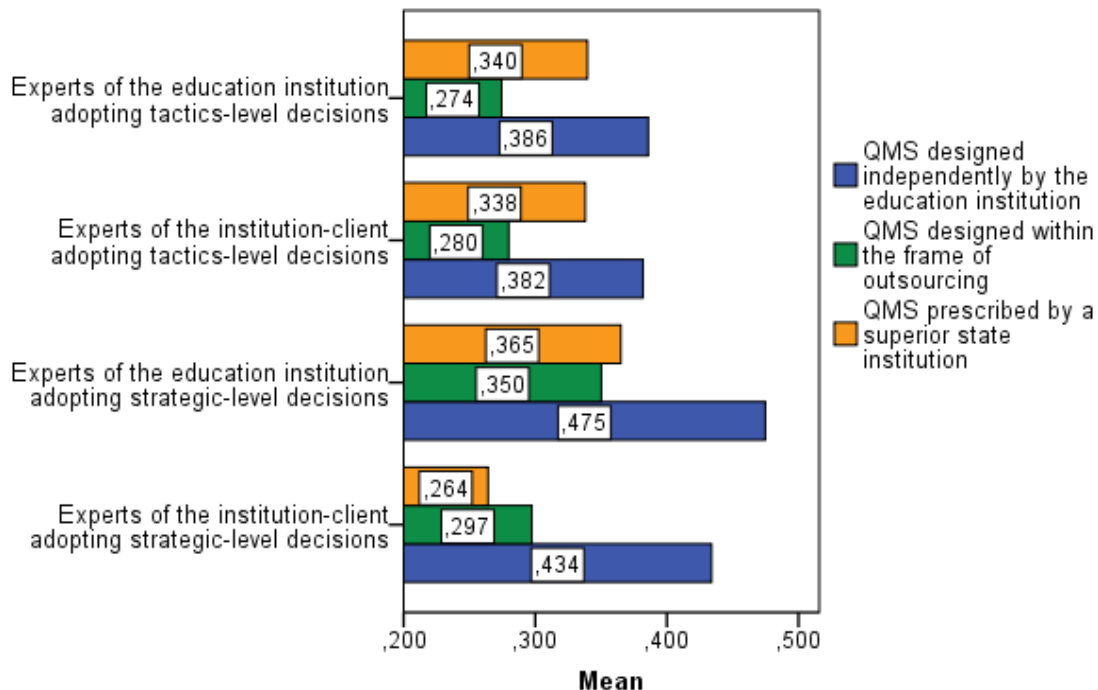

Figure 4. Comparative results of the evaluation of alternatives, which differentiated by the views of all four expert categories

The great validity of these conclusions is confirmed by the approving opinions about the self-sufficiency of education institution competence and efficiency at deciding the policy in regard to QMS designing, given by experts – informants belonging to categories with the highest capacity for the personnel management and representing institutions for which the professional training process is implemented (the personnel is trained) and who are authorized to adopt strategic-level decisions.

In a causal correlation, the calculation of common experts' conclusions also shows a relatively higher assessment for a predictable efficiency of the unique QMS alternative, designed independently by the education institution (Figure 5). Having analyzed the structure of the obtained assessment as regards QMS resources, we can conclude that for a more effective and positive influence of the three (out of four) resources on the study process quality, it is the QMS, developed by the education institute independently and guided by the objective specificity of its aims and conditions of functioning, that suits best of all, and therefore is unique.

The only resource, whose efficiency would be better enhanced by applying a different basic principle for the development of QMS, is a material-technical and financial resource. Experts are of the opinion that as to the positive impact of efficiency on the study process quality, the QMS which has been designed guided by the conditions defined by superior state institutions would be more useful for this resource. The above aspect could be attributed to the actual situation that specialists for the service in the police and border guards are trained and prepared in education institutions partially or fully financed from the state budget. This factor is decisive, therefore, and responsible for experts' opinion that planning, implementation, control and analysis of the education institution activity in the material-technical and financial field could be most effective and with a more positive impact on the study process quality, if it is organized, managed and controlled on the basis of principles and conditions defined in the basic state and superior state institution normative acts.

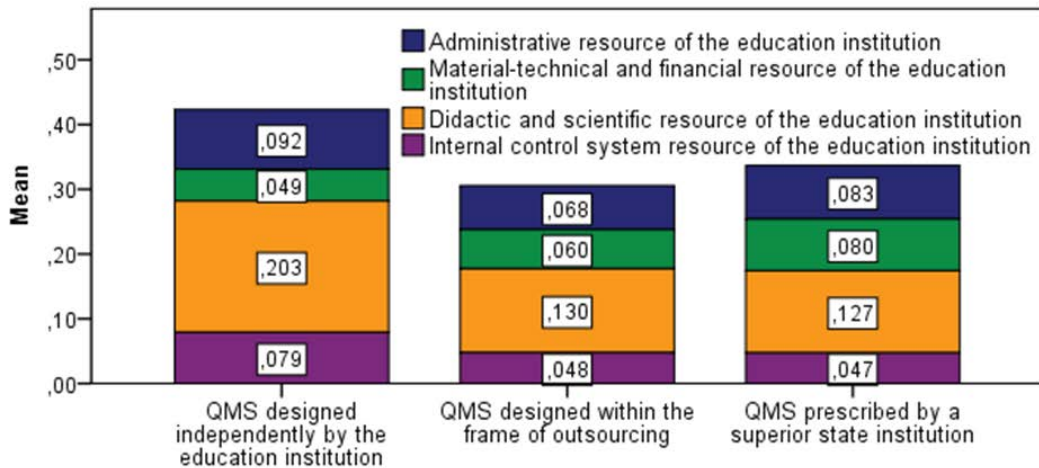

Figure 5. Summary of the assessment of alternatives

A marked dominance of the first alternative in the diagram among the mutual correlation of calculated indicator values of the analyzed alternatives can be attributed to the reasons given by several experts during the interviews, stating that in respect of a study process quality in professional training, the most positive effect will be created by the QMS which has been independently developed by the education institution and directly conforms to the specificity of this specific institution, as well as allows flexibility in improving the system mentioned above.

At evaluating general research results, based on the analysis of data obtained in interviews with experts, it has been established that at choosing the basic principles from the cluster of defined alternatives for designing QMS of education institutions, training and preparing specialists for the police and border guard institutions, the most positive influence on the study process quality can be prognosticated in case the choice has been made in favor of designing a unique QMS based on the principles that ensure independence from any external administrative or methodological influence. Whereas an absolute efficiency could be achieved, if it was possible to design QMS according to the “combined” basic principle, namely, in respect of the administrative, didactic and scientific resources, as well as the resource of internal control system, the principle of independence should be chosen, while in respect of the material-technical and financial resource, the designing of QMS (or defining the administrative requirements and conditions for designing QMS) should be delegated to hierarchically super state institutions.

4 CONCLUSIONS

In the result of the activities implemented during the research, the issues of identifying the basic principles for designing a qualitative management system, their objective existence and efficiency in education institutions, training the personnel for the service in the police and border guard institutions, were brought to the foreground, and discussions and reflection in the circles of strategic- and tactics-level management as to what is a predictable, stimulating factor for developing an environment enhancing the quality of professional education in future were stimulated.

According to the research results, the qualitative management system, developed independently and independent of administrative or political impact, with a great degree of validity, will be the most effective in respect of a study process quality; this is attributed to the predictable initial suitability of the designed QMS for the specificity of a concrete education establishment and flexibility of its predictable possible improvement.

An absolute positive efficiency could be achieved by designing a quality management system according to a “combined” principle, namely, without systemically giving priority to one basic principle, but combining those basic principles which have been identified during the research as the most effective in regard to each specific resource of a study process quality assurance system.

The data obtained in the research as well as experience provide a scientifically valid frame for the action of law enforcement institutions as well as other education institutions involved in implementing programs related to social and human security, which train specialists for work in the police and

border guard service, by defining the basic principles of QMS designing and prior tendencies in organizing and developing education institutions.

REFERENCES

- [1] European Parliament and Council “Recommendations of The European Parliament and Council of 18 June, 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference for Vocational Education and training,” 2009. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
- [2] *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels, Belgium, 2015. Retrieved from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- [3] The Saeima of the Republic of Latvia Declaration on “Confirmation of Education Development Guidelines for 2014 -2020,” (in Latvian), 2014. Retrieved from <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>
- [4] D. Kristofersena, A. Sursoka, & D. Vesterheidens, *Quality Guide: Procedure and Practice.Kvalitātes*. Rīga: European Education Fund,” (in Latvian), 1998. Retrieved from http://www.aic.lv/ENIC/lat/enic/dipl_atz_dok/manual_d.htm
- [5] National program project. “The development of a common methodology for improvement of professional education quality and involving and educating social partners,” (in Latvian), 2007. Retrieved from https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
- [6] I.M. Roffe, “Conceptual Problems of Continuous Quality Improvement and Innovation in Higher Education,” *Quality Assurance in Education*, 6, pp. 74-82, 1998.
- [7] R. Štālbergs, *Ways, methods and tools for improving the quality of professional education*. (In Latvian), Rīga: RTU, 1999.
- [8] L. Morley, *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia: Open University Press, 2003.
- [9] H. Pratasavitskaya & B. R. Stensaker, “Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field,” *Quality in Higher Education*, 16(1), pp. 37-50, 2010.
- [10] A. Zaļaiskalne, “Professional education in the 21st century: Need for a paradigm change,” (in Latvian), *Society. Integration. Education. Materials of the scientific conference, Part II*, pp. 468 – 478, Rēzekne: Rēzekne High School, 2011.
- [11] L. Sherman, W. Lawrence *The Quality of Police Education: A Critical Review with Recommendations for Improving Programs in Higher Education*. San Francisco: Jossey-Bass, 1978.
- [12] I. Zalitis, M. Zukova & I. Madzule, “Quality assurance in border guards’ education: challenges and topical issue,” *Public security and public order*, 17, pp. 290–305, 2016. Retrieved from [https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(17\)%202016-12-16%20110.pdf](https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf)
- [13] A. Balendr, “Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European Experience,” *Comparative Professional Pedagogy*, 8(4), pp.20-25, 2018. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8\(4\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8(4)_5).
- [14] J. Eglītis, *Regional and economic aspects of education quality assurance*. (in Latvian), Doctoral dissertation, Jelgava: Latvian Agricultural University, 2003.
- [15] H. Raharjo, M. Xie, T. N. Goh & A.C. Brombacher, “A methodology to improve higher education quality using the quality function deployment and analytic hierarchy process,” *Total Quality Management & Business Excellence*, 18(10), pp. 1097-1115, 2007.
- [16] T. Cibizova & A. Karpunin, “The use of QMS for assessing the quality management processes,” (in Russian), *E-scientific journal “Sovremennye problemy nauki i obrazovanija*, [Current Problems of Science and Education]” 2, 2015. Retrieved from <https://docplayer.ru/42693471-Primenenie-metoda-analiza-ierarhiy-v-ocenke-kachestva-processov-upravleniya.html>
- [17] T.L. Saaty, *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill, 1980.

- [18] T.L. Saaty, "Decision making with the analytic hierarchy process," *International Journal of Services Sciences*, 1(1), pp. 83-98, 2008.

Raksts (VIII)

ROBEŽSARGU PROFESIONĀLĀS SAGATAVOŠANAS KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAS AKTUALITĀTES UN MEHĀNISMI

Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training

Ivars Zālītis

Daugavpils Universitāte, Latvija

Abstract. *The topicality of the research is determined by the present day challenges within the frame of the EU border security field and space of professional education, which directly project onto the quality requirements for professional training of employees of Latvian law enforcement institutions.*

Research aim: on the basis of the analysis of quality management aspects during the educational process of professional training in law enforcement education institutions of the Baltic countries, to develop and approbate a model for establishing the basic principles of creating quality management systems (QMS) and methodology of the use of this model; to determine the most topical and effective basic principles of developing QMS in education establishments of law enforcement institutions. To achieve the aims of a quantitative-qualitative research, the theoretical (analysis) and empirical (data collection, synthesis and modelling, data processing) methods have been applied. Research results: a) the main problems in the field of quality management of border-guard professional training have been identified and recommendations for their solution have been put forward; b) the model, methodology and instruments for a practical application of the model have been approbated; c) the most topical basic principles of developing QMS in education establishments of law enforcement institutions have been formulated. The scientific novelty of the research lies in the conceptual understanding of competencies for quality assurance of border guard professional training as well as in creating a model for establishing the most effective basic principles of developing QMS in education institutions.

Keywords: *border guard professional training, quality management systems.*

Ievads

Introduction

Rakstā atspoguļotais pētījums ir īstenots promocijas darba (tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa) “Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadība” ietvaros un ir veltīts robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem un pilnveidošanas iespējām (Zālītis, 2021). Svarīgākais saistošais posms starp profesionālās sagatavošanas mērķiem un rezultātiem ir profesionālās izglītības mācību darbība un tās process (turpmāk – mācību

process), bet mācību procesa kvalitāte, un, attiecīgi, tās vadība, ir noteicošie faktori, kam ir jānodrošina profesionālās sagatavošanas īstenošanas rezultātu atbilstība izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem. Savukārt, pamatattiecība par mācību procesa kvalitātes vadības nodrošināšanu ir izglītības iestāžu kompetencē. Pamatojoties uz augstākminēto pētījuma galvenais virziens tika orientēts uz profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem izglītības iestādēs, kas sagatavo darbiniekus tiesībsargājošo institūciju, tajā skaitā – robežsardzes, vajadzībām (turpmāk - tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes) un, attiecīgi, pētījuma objekts ir mācību procesa kvalitātes vadība tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Pētījuma praktisko un teorētisko aktualitāti nosaka:

- jauni, iepriekš nepieredzēti izaicinājumi Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu robežsargu profesionālajai sagatavotībai aktuālās ģeopolitiskās situācijas apstākļos;
- ES un Latvijas valsts noteiktās prioritātes un uzstādījumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas mehānismu veicināšanu;
- sistēmiskas un zinātniski pamatotas pieejas nepieciešamība izglītības kvalitātes mehānismu nodrošināšanai izglītības iestādēs;
- pētījumu par izglītības iestāžu kvalitātes vadības sistēmu (KVS) izveides pamatprincipu noteikšanu un izvēli faktiskā neesamība (Zālītis, 2021).

“Pētījuma aktualitāti reģionālajai attīstībai nosaka vairāku izglītības iestāžu (Daugavpils Universitāte, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Valsts robežsardzes koledža, Valsts policijas koledža (Latgales filiāle)) esamība un darbība Latgales reģionā realizējot attiecīgās profesionālās izglītības programmas un sagatavojot personālu Latvijas valsts tiesībsargājošo institūciju vajadzībām” (Zālītis, 2021, 31).

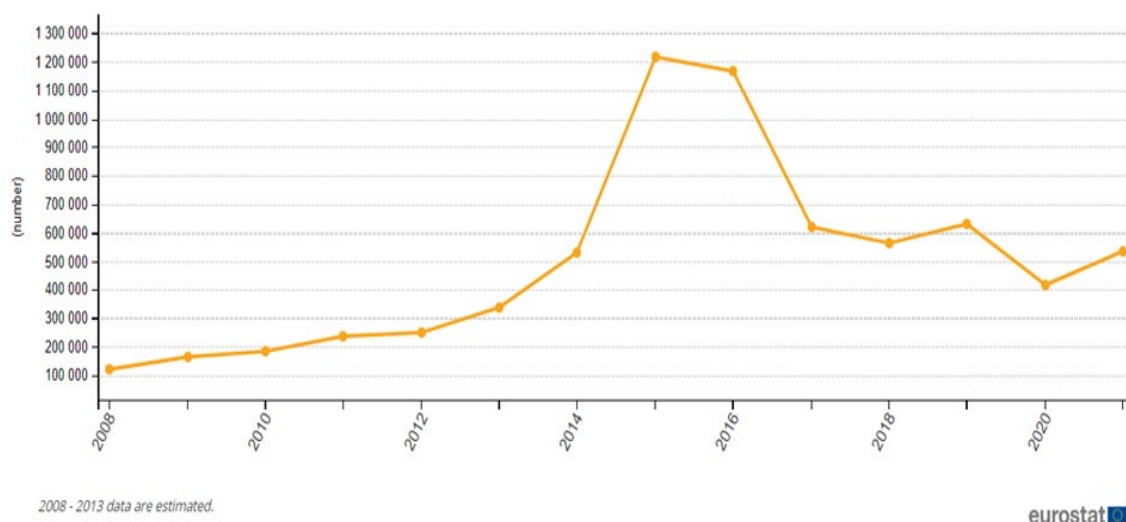
Promocijas darba mērķis ir, pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadības aspektu analīzi Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, izstrādāt un aprobēt modeli KVS izveides pamatprincipu noteikšanai un tā pielietošanas metodiku, noteikt aktuālākos un efektīvākos KVS izveides pamatprincipus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma mērķu sasniegšanai izmantotas teorētiskā un empīriskās metodes, savukārt raksta **mērķis** ir aktualizēt pētāmās tēmas nozīmi ES un Latvijas drošības un izglītības sistēmām, analizēt kompetences robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas satura kontekstā, atreferēt veiktā pētījuma konceptu un metodoloģiju, apkopot galvenos rezultātus.

Pētījuma tēmas aktualitāte ES un Latvijas iekšējās drošības un robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā
Topicality of the research theme in the context of the quality assurance of the EU and Latvian internal security and border guards' professional education

Pētījuma aktualitāti nosaka mūsdienu starptautisko attiecību sarežģītumu un konfliktsituāciju radītie izaicinājumi ES robežu drošības jomai un tanī skaitā valsts militarizēto (bruņoto) struktūru personāla profesionālās sagatavotības līmenim, kas tieši projicējas uz prasībām robežkontroles veikšanu nodrošinošo institūciju (turpmāk – robežkontroles institūcijas) darbinieku profesionālās sagatavošanas vadības kvalitātei.

Pētījums tika uzsākts apstākļos, ko ietekmēja notikumi uz ES dienvidu robežām, kad kopš 2014.-2015. gadiem saasinājās migrantu krīze uz ārējām ES robežām Vidusjūras reģionā, pakārtoti izraisot masveidā patvērumu meklētāju pieteikšanos ES valstu iekšienēs. Tieši 2014. gadā tika sasniegts jauns patvēruma meklētāju skaita rekords – aptuveni 600 000 cilvēku. Bet 2015. un 2016. gados jau tika fiksēti virs 1,2 miljona patvērumu meklētāju pieteikšanās gadījumi. Nākamajos piecos gados statistika attiecībā uz patvēruma meklētāju skaitu saglabājās salīdzinoši zemākā, bet tomēr stabili augstā līmenī – ap 400-700 tūkstoši pieteikumu gadā (1.att.).

First-time asylum applications (non-EU) in the EU Member States, 2008–2021

1.attēls. Patvēruma meklētāju skaits Eiropas Savienības valstīs 2008.–2021.

(Eurostat, 2003)

Figure 1 The number of asylum seekers in the countries of the European Union within the period of 2008 – 2021

(Eurostat, 2003)

Savukārt, 2022.gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, radīja jaunus pārbaudījumus un izaicinājumus ES

valstu ārējai un iekšējai drošībai. Nepilna gada laikā 7,98 miljoni Ukrainas iedzīvotāju ir bēgusi no kara, šķērsojot robežas un atstājot savas valsts teritoriju, 4,94 miljoniem no tiem meklējot patvērumu Eiropas valstīs (Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR], 17.01.2023).

Papildus slodzi tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem, pirmkārt robežsargiem, rada un augstas prasības to profesionalitātei izvirza arī cīņa ar nelegālo migrāciju. 2021.gadā ģeopolitiskā situācija veidojās tā, ka nelegālās migrācijas spiediens tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, kad vairāku simtu nelegālo robežšķērsotāju plūsmas no Baltkrievijas sāka veidot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Salīdzinoši liels nelegālo robežšķērsotāju skaits Baltijas reģionam un ar to saistītā problemātika spieda valstu valdības izsludināt ārkārtas stāvokļus pierobežu pašvaldību teritorijās un ieviest īpašos robežapsardzības režīmus. Savukārt, ES ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022.gadā salīdzinoši ar 2021.gada rādītājiem ievērojami palielinājās. Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras (turpmāk - FRONTEX) publiski paziņotie statistiskie dati liecina, ka 2022.gada ES ārējo robežu nelegāli šķērsoja apmēram 330.000 cilvēku, kas ir par 64% vairāk nekā 2021.gadā. Tas ir ievērojamākais nelegālo ieceļotāju skaits kopš 2016.gada (FRONTEX, 2023).

Nelegālā imigrācija ir viens no lielākajiem riskiem ES valstu, un Latvijai tostarp, iekšējai drošībai, jo nelegālie migranti daudzos gadījumos ir iesaistīti cilvēku un ieroču tirdzniecībā, narkobiznesā, akcīzes preču kontrabandā u. c. Daļa nelegālo migrantu neoficiāli iesaistās darba tirgū, strādājot bez atbilstošām atļaujām un nereģistrēti. Tas sekmē ēnu ekonomikas pieaugumu un korupcijas palielināšanos (Vilks, 2016). Jāatzīmē, ka pienākumu pildīšanā ārkārtas apstākļos īpašu nozīmi iegūst darbinieku profesionālās sagatavotības līmenis un kvalitāte. Pieaug kļūdu nozīme praktiskajā darbībā un atbildība par tām. Atbilstība profesionālās kompetences kopuma prasībām iegūst nozīmīgāku un pilnvērtīgāku papildījumu praktiskās darbības novērtējuma griezumā.

Līdz ar to par vienu no jauniem aktuāliem uzdevumiem ES robežkontroles institūcijām kļuva nepieciešamība celt personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidot un standartizēt personāla profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt darbinieku spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu apstākļos gan pildot dienesta pienākumus savās valstīs, gan darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās. Pētījuma aktualitāti robežsargu profesionālās sagatavošanas vadības kvalitātes kontekstā balsta FRONTEX 2019.gadā izstrādātā “Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai” (turpmāk – Stratēģija), kas izvirzīja uzdevumus ES dalībvalstīm izstrādāt un piemērot kvalitātes nodrošināšanas mehānismus, kas attiecas uz apmācības saturu un nodrošināšanu, pasniedzējiem, apmācāmajiem un apmācības vidi (FRONTEX, 2019). Līdz ar to tiek plānots rezultāts, ka “kvalitātes nodrošināšanas mehānismi

valsts līmenī sekmēs pienācīgu un salīdzināmu kompetenču līmeni”, kas nodrošinās, ka “pastāvīga apmācības novērtēšana un uzlabošana efektīvi palielinās cilvēkresursu rezervju spēju izpildīt uzticētos uzdevumus ES ārējo robežu aizsardzības jomā” (FRONTEX, 2019, 77).

Arī Latvijas Republikas (LR) izglītības jomu regulējošo normatīvo aktu un plānošanas dokumentu telpā pēdējā laikā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmu aspektiem. Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumi (LR Saeima, 2021) noteica valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturu un uzdevumus, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu. Savukārt LR Ministru kabinets (MK) ar 2021.gada 22.jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam” (turpmāk – Pamatnostādnes) līdz ar definēto virsmērķi nodrošināt kvalitatīvas izglītības iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ir izvirzījis četrus savstarpēji saistītus izglītības attīstības mērķus, vienu no tiem formulējot kā ilgtspējīgu un efektīvu izglītības sistēmas un resursu pārvaldību (LR MK, 2021). Vienlaikus Pamatnostādnes iezīmē, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību un Latvijas izglītībā tiek nodrošināta labi organizēta pārvaldība un kompetenta vadība (LR MK, 2021).

Pamatnostādnes arī nosaka izglītības kvalitātes vadības sistēmas satura struktūru īstenojamo izglītības programmu kvalitātes un atbilstības noteiktiem standartiem nodrošināšanai un paredz, ka par vienu no izglītības kvalitātes vadības sistēmas pamatelementiem jāklūst izglītības iestādes iekšējai kvalitātes nodrošināšanas sistēmai (LR MK, 2021), taču nesniedz ieskatu vadoties pēc kādiem pamatprincipiem un ar kādām metodēm ir izveidojamas izglītības iestāžu iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas.

Apzinot faktisko situāciju Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošajām institūcijām, autors konstatēja, ka pamatā tiek pielietoti KVS izveides šādi trīs varianti - ārpalpojuma ietvaros izveidotas KVS (piemēram, ISO 9000), izglītības iestādes patstāvīgi izveidotas KVS un variants, kad KVS kā vienota sistēma izglītības iestādē nav izveidota un apstiprināta, bet tiek izmantota KVS piekritīgu elementu kopa (1.tab.).

Faktiskās situācijas apzināšanas gaitā iegūtā informācija un praktiskā pieredze liecināja, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, KVS izstrādes praksē, nosakot to izveides pamatprincipus, netiek pielietoti zinātniski pamatoti kritēriji, bet tiek piemēroti pārsvarā uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem vai politiski angažētiem lēmumiem balstīti KVS izstrādes pamatprincipi un metodes. Līdz ar to, veidojās riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī profesionālās izglītības valstī, t.sk. robežapsardzības jomā, kvalitātes ilgtspējību kopumā (Zalitis, Davidova, & Ignatjeva, 2020a).

1.tabula. Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo KVS izveides varianti (autora veidots)

Table 1 Versions for the development of QMS used in law enforcement education institutions of the Baltic countries (created by the author)

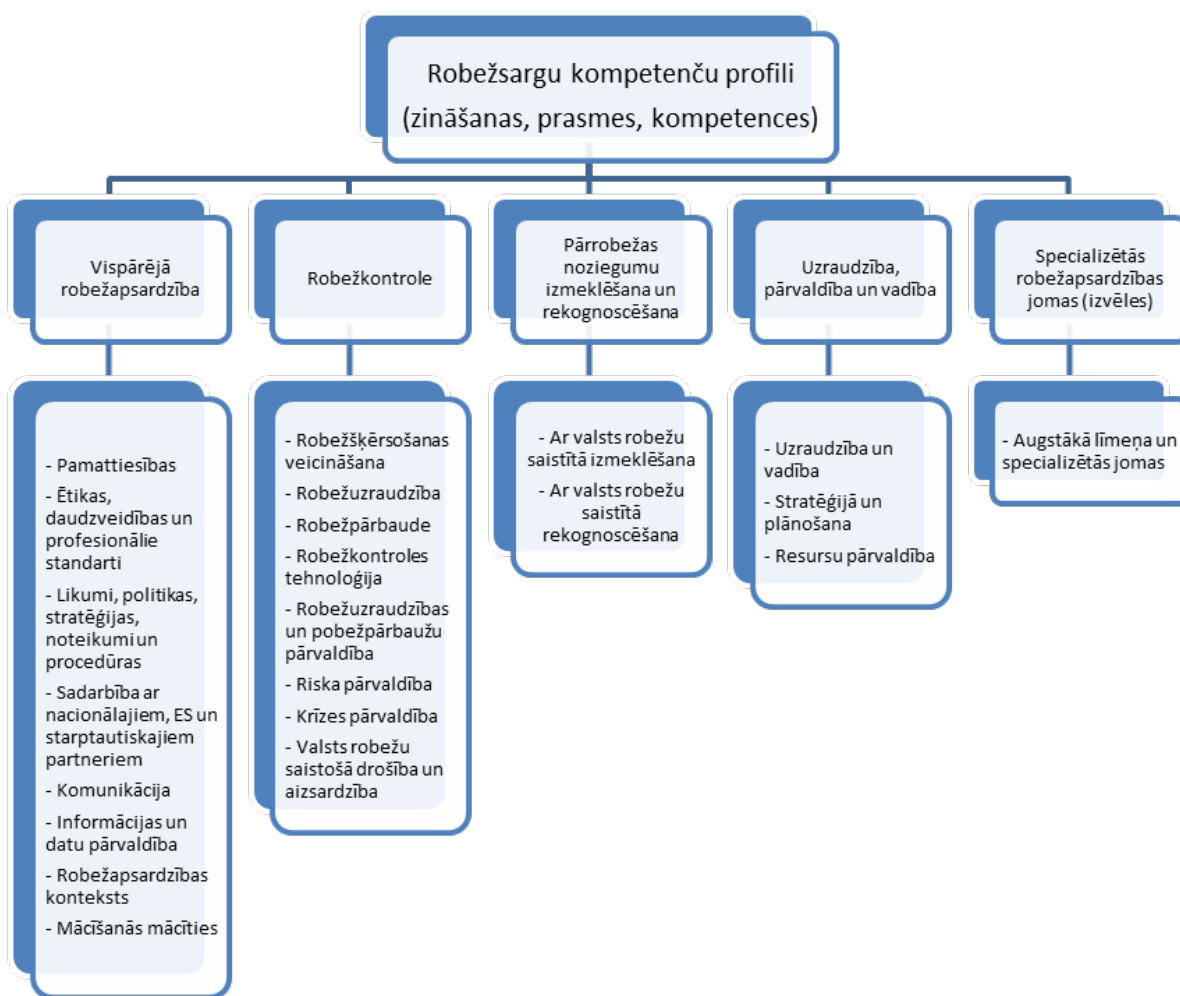
Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijas valstīs	Pielietojamo KVS izveides varianti			
	Ārpalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, ISO 9000)	Izglītības iestādes patstāvīgi izveidota KVS	KVS kā sistēma nav izveidota, tiek izmantota atsevišķu elementu kopa	Kopā
Pētījumā apzinātas izglītības iestādes	2	3	4	9
Pētījumā iekļautās izglītības iestādes	1	1	3	5

Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovišs, 2021 u.c.), robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā, un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, līdz ar ko augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Savukārt, KVS izveides un funkcionēšanas jautājumi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, t.sk. KVS izveides pamatprincipu izvēles un noteikšanas kontekstā, līdz šim pētīti faktiski nav.

Robežsargu profesionālās sagatavošanas mērķu, satura un izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā izpratne
Conceptual understanding of competences for assuring goals, content and education quality in border guards' professional training

Eiropas Padome un Komisija ir akcentējuši profesionālās izglītības un apmācības būtisko lomu nodrošinot cilvēkiem kompetences un kvalifikāciju, kas atbilst darba tirgus strauji mainīgajām vajadzībām (EU Council and Commission, 2004). Profesionālās izglītības politiku, mērķus, uzdevumus un saturu Latvijas valstī regulē attiecīgie normatīvie akti - Profesionālās izglītības likums (LR Saeima, 1999) un pakārtotie Ministru kabineta noteikumi par profesionālās izglītības un valsts arodizglītības standartiem (LR MK, 2001, 2014, 2020). Profesionālās izglītības nepieciešamības nosacījumus LR tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem regulē “Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums” (LR Saeima, 2006). ES prasības robežsargu profesionālajai kompetencei ir noteiktas FRONTEX izstrādātajā Nozares kvalifikācijas ietvarstruktūrā robežapsardzībai (NKI) (Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding (SQF)) (FRONTEX, 2013a, 2013b). Kā

robežsargu profesionālo kompetenču galvenajā atskaites punktā, NKI ir ietverti visi kvalifikācijas līmeņi, kas iegūti vispārējā, profesionālajā, akadēmiskajā izglītībā un robežsargu apmācībā (FRONTEX, 2013a). Kompetenču profili veido Eiropas atsauci robežsargu profesijas standartiem un tie tika apstiprināti visā ES kā būtiski un specifiski robežapsardzībai, neatkarīgi no valsts organizatoriskajām sistēmām un struktūrām. Kompetenču profili identificē, definē un apraksta robežsargu dienestu un uzdevumus visos līmeņos un visās jomās. Tie parāda robežapsardzības jomu skartās kompetences, ir sakārtoti atbilstoši NKI sadaļām un sniedz pilnīgu priekšstatu par robežsargu dienestu visā ES, definējot zināšanas, prasmes un kompetences, kas nepieciešamas, lai izpildītu robežsargu uzdevumus (piemērojami darba vai dienesta vietai). Robežsargu kompetenču profilu kopums NKI kontekstā strukturizēts pēc tematiskajām jomām un atspoguļots 2.attēlā.

2.attēls. *ES robežsargu kompetenču profilu kopuma tematiskā struktūra (autora veidots)*
 Figure 2 *The thematic structure of the EU border guard competence profiles*
 (created by the author)

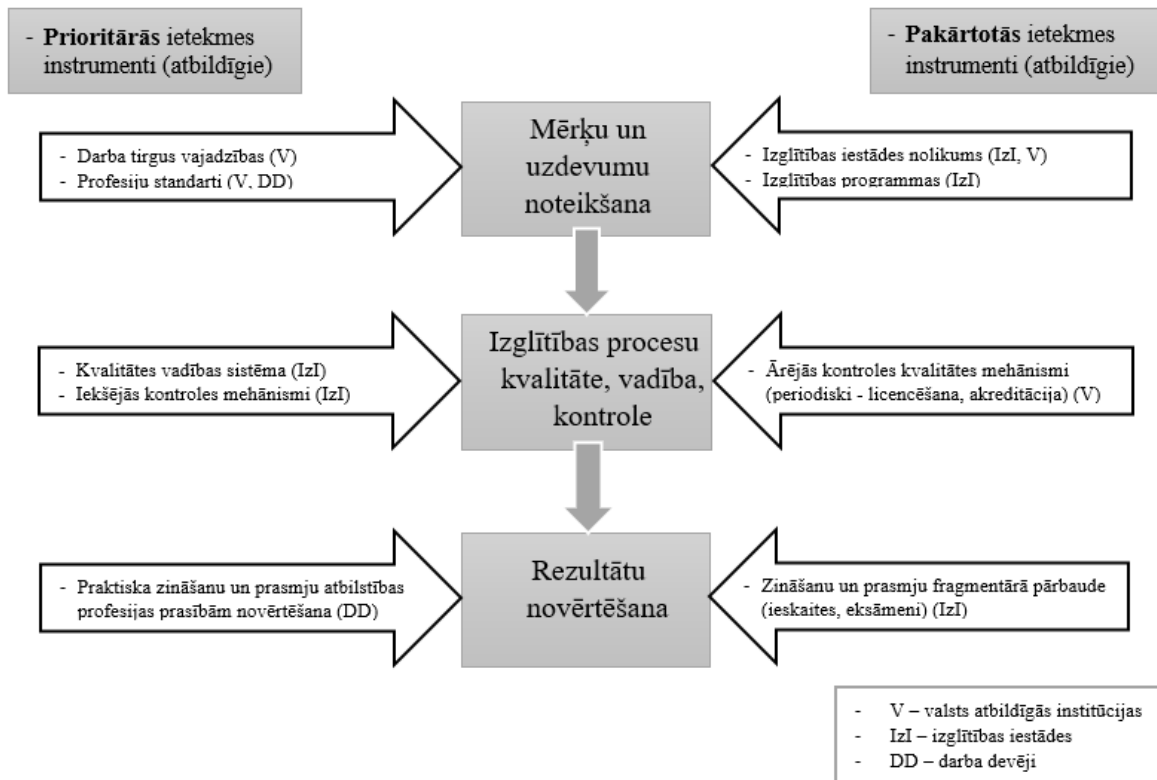
Savukārt, nacionālās prasības robežsargu profesionālo kompetenču saturam Latvijā reglamentē Valsts robežsardzes inspektora (LR Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centrs [LR IZM VISC]), 2009), Valsts robežsardzes jaunākā virsnieka (LR IZM VISC, 2010) un Valsts robežsardzes vecākā virsnieka (LR IZM VISC, 2004) profesijas standarti, kas nosaka šo kategoriju robežsargiem nepieciešamo spēju, prasmju un zināšanu klāstu, kā arī to pienākumus un uzdevumus.

Profesiju standartos noteikto zināšanu, prasmju un kompetenču kopumu darba devēju institūcijām nepieciešamajā līmenī nākamajiem un esošajiem darbiniekiem ir jānodrošina robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmai. Personāla profesionālās sagatavošanas sistēmas pasākumu komplekss sevī iekļauj šādus posmus: institūcijas darbinieku atlase, pieņemšana dienestā (darbā), profesionālā apmācība (t.sk. sākumapmācība darba vietā, nosūtīšana nepieciešamās profesionālās izglītības iegūšanai, profesionālās kvalifikācijas celšanas (tālākapmācības) organizēšana un nodrošināšana, zināšanu un iemaņu atbilstības novērtēšana), kā arī profesionālās attīstības motivēšana, izaugsmes un karjeras vadīšana (Zālītis, Zukova, & Madzule, 2016).

Robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas posmu kvalitātes nodrošināšanā tiek iesaistītas triju kategoriju instances: attiecīgās atbildīgās valsts institūcijas, izglītības iestādes, kas realizē profesionālās izglītības, profesionālās tālākizglītības vai profesionālās pilnveides programmas un darba devēju institūcijas savas kompetences ietvaros. Redzējumā, kas balstās uz normatīvo aktu analīzi un autora personīgo darba pieredzi visu triju augstāk minēto kategoriju instancēs, to kompetenču un ietekmes uz profesionālās izglītības kvalitāti sadalījums dažādos robežsargu profesionālās izglītības kvalitāti nodrošināšanas posmos ir relatīvi atšķirīgs. Autors šo kompetenču realizācijas instrumentus profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā struktūrā (3.att.) iedala noteicošās (Prioritārās) ietekmes un sekundārās (Pakārtotās) ietekmes kategorijās.

Autora redzējumā valsts tautsaimniecības interesēm atbilstoša būtu sistēmiski funkcionējoša kārtība, kad darba tirgus vajadzības un, attiecīgi, darba devēji ir tie, kas pēc būtības nosaka profesionālajai izglītībai un tās programmām faktiskās prasības un līdz ar to arī attiecīgus mērķus un uzdevumus, kas, savukārt, tiek projicēti izglītības iestāžu izstrādājamajos plānošanas un normatīvajos dokumentos un praktiskajā darbībā. Augstākminētais saskan ar Pamatnostādnēs iezīmēto, ka Latvijas valsts izglītības sistēmā arvien aktuālāks kļūst jautājums, kā profesionālo izglītības programmu absolventiem nodrošināt darbam nepieciešamo kompetenču apguvi (LR MK, 2021). Pamatnostādnēs tiek akcentēts ka arī darba devēji norāda uz kvalificēta darbaspēka trūkumu un jauniešu zināšanu un prasmju neatbilstību tautsaimniecības attīstības vajadzībām, līdz ar ko tiek izvirzīts uzdevums nodrošināt kvalitatīvu profesionālo izglītību, saskaņojot apgūstamās prasmes un mācību rezultātus ar darba tirgus prasībām

(LR MK, 2021). Lai gan Profesionālās izglītības likums (LR Saeima, 1999) nosaka, ka profesionālās izglītības iestādes pamatuzdevums ir profesionālās izglītības programmu īstenošana, šī raksta autors un citi pētnieki (Siliņa, 2019 u.c.) saredz profesionālās izglītības iestādes funkcijas relatīvi plašāk, t.sk. uzskatot, ka tajās ietilpst arī prioritārais uzdevums - sagatavot darbaspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam. Vadoties no augstākminētā autors secina, ka profesionālās sagatavošanas rezultātu un līdz ar to arī profesionālās izglītības kvalitātes galvenie vērtētāji ir nosacītais darba tirgus un tieši darba devēji.

3.attēls. *Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā struktūra (autora veidots)*

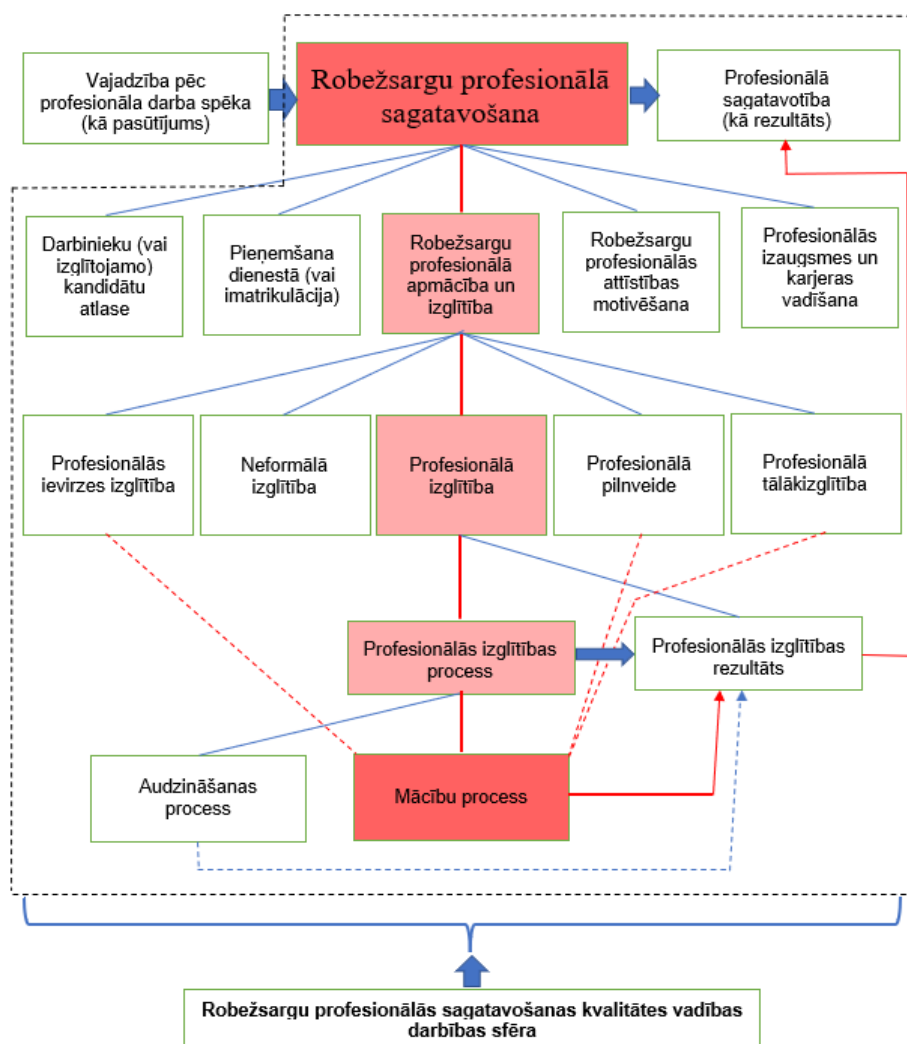
Figure 3 *The conceptual structure of competencies for the quality assurance in professional education (created by the author)*

Bet kurš ir tas noteicošais faktors, kas nodrošina izglītības rezultātu kvalitāti? Ņemot vērā teorētiskās pieejas un Latvijas izglītības telpas specifiku, LR Izglītības un zinātnes ministrijas “Starpziņojumā par jēdziena ‘izglītības kvalitāte’ definīciju un to raksturojošiem kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem” (LR IZM, 2019) tiek akcentēts, ka, lai sasniegtu izvīzītos izglītības rezultātus un nodrošinātu mācību kvalitāti un drošu vidi, būtiska loma ir izglītības vadībai un izveidotajai organizācijas kultūrai izglītības iestādēs un ka kvalitatīvas mācības vistiešāk ietekmē izvīzīto izglītības mērķu sasniegšanu. Arī zinātnieku aprindās pastāvošie viedokļi, ka kvalitatīva mācīšana tiek uzskatīta par svarīgu studentu mācīšanās priekšnoteikumu (Scheerens & Bosker, 1997; Prosser, 2013 u.c.), norāda uz mācību procesa kvalitātes prioritāro nozīmi izglītības mērķu

sasniegšanā, jo, lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti. Savukārt, mācību procesa kvalitāti nodrošinošas mācību vides izveide ir attiecīgās nozares institūcijas un konkrētas izglītības iestādes kompetencē un atbildībā.

Pētījuma koncepts un metodoloģija *Research concept and methodology*

Iepriekš izklāstītie zinātnieku un IZM pētījumu secinājumi saskan ar šī raksta autora viedokli, ka sasniedzamo profesionālās izglītības kvalitātes mērķu kontekstā noteicošā ir mācību procesa kvalitāte, kam jānodrošina izglītojamo atbilstošus profesionālo sagatavošību un praktiskās rīcībspējas kapacitāti, līdz ar ko būtiska loma ir profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātei un kvalitātes vadības nodrošināšanai.

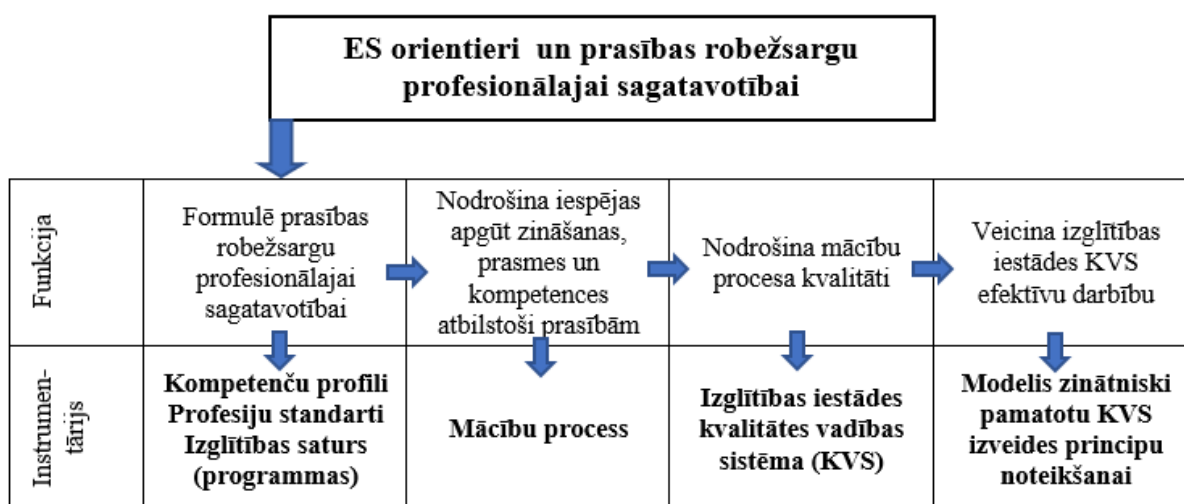

4.attēls. Pētījuma virziena koncepts robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā (autora veidots)

Figure 4 The concept of the research direction within the context of the frame of interaction between the elements of the border guards' professional training system (created by the author)

Pamatojoties uz augstākminēto, autors izstrādāja pētījuma virziena koncepta shēmu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā (4.att.). Analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu un tās elementu mijiedarbību, un balstoties uz to, kā objektu, uz kuru ir vēršama izglītības kvalitātes vadības nodrošināšanas mehānismu darbība noteikto ES un nacionālo prasību robežsargu profesionālo kompetenču jomā sasniegšanai, tika izveidots pētījuma koncepts un tā galvenais virziens ir orientēts uz profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes.

Nosakot un analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas vadības galvenās funkcijas un to pakārtoto praktisko secību, autors izstrādāja robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas konceptuālo shēmu (5.att.), norādot arī instrumentāriju, kam jānodrošina shēmā iekļauto funkciju realizēšana.

5.attels. *Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma (autora veidots)*

Figure 5 *The conceptual scheme of quality assurance in border guards' professional training (created by the author)*

Par noteicošo mehānismu, kas nodrošina mācību procesa kvalitāti, shēmā ir noteikta izglītības iestādes KVS, bet par instrumentāriju, kas nodrošina KVS efektīvu funkcionēšanu, tiek uzskatīta nepieciešamība izmantot attiecīgu modeli zinātniski pamatotu KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai.

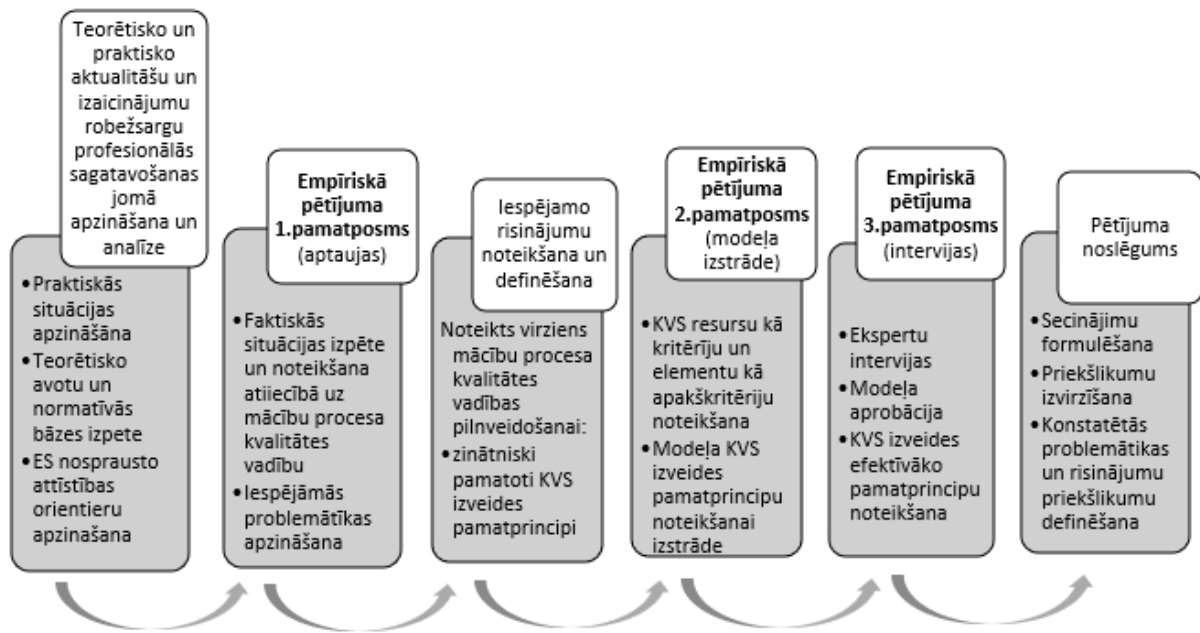
Pamatojoties uz to, ka neeksistē izglītības kvalitātes novērtēšanas un nodrošināšanas sistēmas izveides universāli mehānismi un reti ir sastopami pētījumi, kas pēta un vērtē KVS izveides izvēles pamatprincipus, autors secināja, ka pastāv praktiskā aktualitāte izstrādāt teorētiskās un metodoloģiskās pieejas un risinājumus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveidošanas pamatprincipu efektīvai un zinātniski pamatotai izvēlei.

No teorijas analīzes un secinājumiem, ka mācību procesa izglītības iestādē kvalitātes vadības nodrošināšanā noteicoša loma ir attiecināma uz efektīvi funkcionējošas KVS esamību un pilnvērtīgu darbību, izriet praktiskā aktualitāte zinātniski pamatotai pieejai KVS izglītības iestādēs, kā profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, izveides pamatprincipu noteikšanai un, respektīvi, attiecīgā pētnieciskā instrumentārija – modeļa efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, izstrādei. Vadoties no augstākminētā autors veidoja pētījuma koncepta paradigmu (6.att.), uz kuras pamata tiek noteikts mērķis: balstoties uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadības aspektu analīzi Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, izstrādāt un aprobēt modeli KVS izveides aktuālāko pamatprincipu noteikšanai un tā pielietošanas metodiku, ar kuru palīdzību ir iespējams noteikt aktuālākos un efektīvākos KVS izveides pamatprincipus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

6. attēls. *Pētījuma koncepta paradigma* (autora veidots)
Figure 6 *The paradigm of a research concept* (created by the author)

Atbilstoši noteiktam pētījuma mērķim tika veidota pētījuma konceptuālā struktūra (7.att.), kurā katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija varēja īstenoties pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes.

7.attēls. *Pētījuma konceptuālā struktūra (autora veidots)*

Figure 7 *The conceptual structure of the research (created by the author)*

Pētījuma sākumposmā autors veica teorētisko un praktisko aktualitāšu un izaicinājumu robežsargu profesionālās sagatavošanas jomā apzināšanu un analīzi.

Empīriskais pētījums ir realizēts trijos pamatposmos:

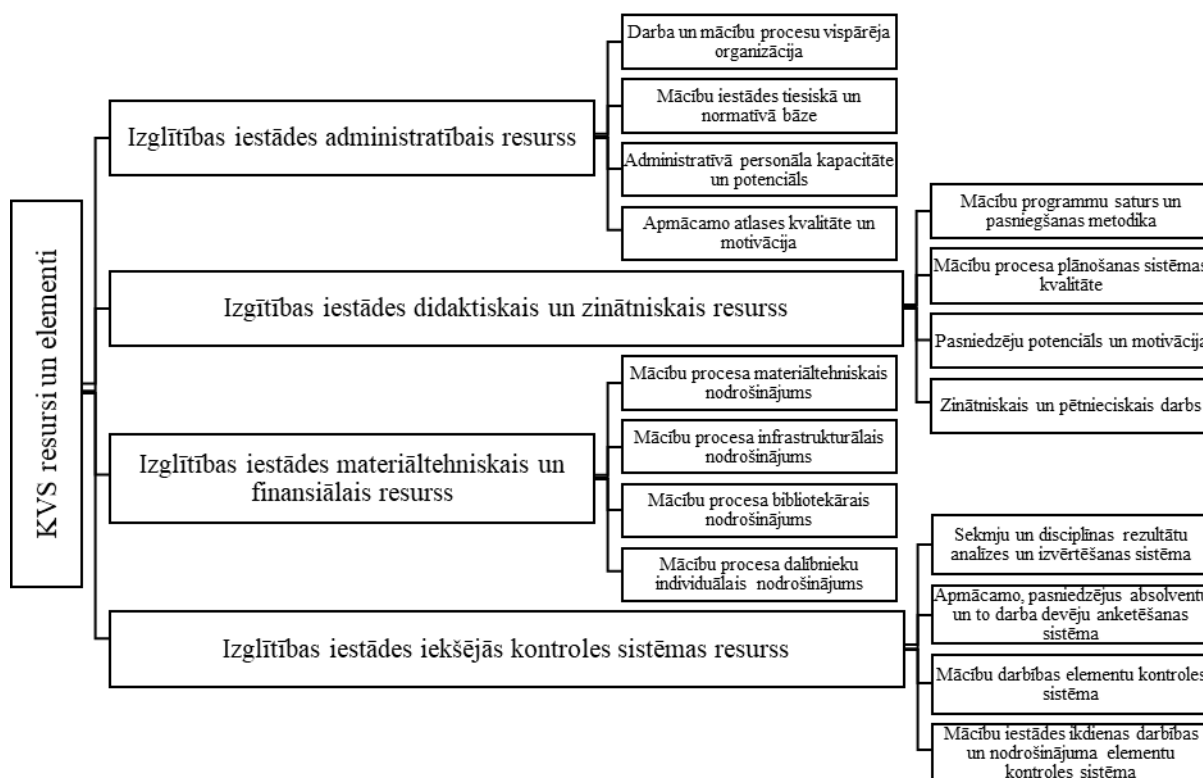
Pirmajā pamatposmā tika veikta aptauja, kurā par pētījuma bāzi kalpoja izglītības procesa visu kategoriju dalībnieku (izglītojamie, pasniedzēji, administrācija), kā arī absolventu un darba devēju pārstāvji Baltijas valstu attiecīgā profila izglītības iestādēs (Zālītis, 2021).

Aptaujā piedalījās četru kategoriju 2264 respondenti - tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visu segmentu pārstāvji – piecu izglītības iestāžu, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām, izglītojamie un pasniedzēji (t.sk. administrācijas pārstāvji) no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas, kā arī minēto izglītības iestāžu absolventi un to darba devēju pārstāvji. Pēc anketu kvalitātes pārbaudes, lai novērstu nejaušās un sistēmiskās reģistrācijas kļūdas, pētījuma datu kopu veidošanā izmantoti 1324 respondentu sniegtie vērtējumi (Zālītis & Davidova, 2020). Saskaņā ar statistikas praksē noteiktiem izlašu apjomiem respondentu ģenerālajai kopai pētījuma galējais sērijveida (klasteru) izlases saturs nodrošināja pētījuma galarezultātu reprezentativitāti, jo pie pieļaujamās pētījuma kļūdas 5% izlases apjoms virs 400 vienībām nodrošina pētījuma rezultātu reprezentativitāti bezgalīgam ģenerālās kopas apjomam (Mārtinsone & Pipere, 2011).

Faktiskās situācijas izpētes gaitā attiecībā uz mācību procesa kvalitātes vadības nodrošināšanu, autors konstatēja zināmu problemātiku mācību procesa organizēšanas, plānošanas, nodrošināšanas un norises kvalitātes vadības aspektos

un nepilnvērtīgu efektivitāti iekšējo kontroles sistēmu darbībā (Zalitis et al., 2020a; Zālītis, 2021, 30-31). Kā viens no iespējamajiem noteicošajiem cēloņu faktoriem relatīvas problemātikas esamībai tika noteikta zinātniskās pieejas neesamība kvalitātes vadības sistēmu izglītības iestādēs izveides pamatprincipu noteikšanā (Zālītis, 2021).

Otrā pamatposma ietvaros tika izstrādāts hierarhiju modelis (turpmāk – Modelis) un tā pielietošanas metodoloģija ar zinātniskiem pētījumiem pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs (Zālītis, 2021). KVS pamatresursu (turpmāk - resursu) un pamatelementu (turpmāk - elementu) kopas struktūra (8.att.) veidojamā Modeļa ietvaros ir atlasīta un komplektēta pamatojoties uz starptautiski atzīto KVS konceptuālo modeļu (ISO, CAF, EFQM, TQM) komponentu (elementu, kritēriju un apakškritēriju) analīzi un izvērtēšanu attiecībā uz piemērotību pētījumā iekļauto izglītības iestāžu specifikai un prioritātēm.

8.attēls. KVS resursu un elementu kopas struktūra (autora veidots)

Figure 8 The structure of the QMS resources and elements (created by the author)

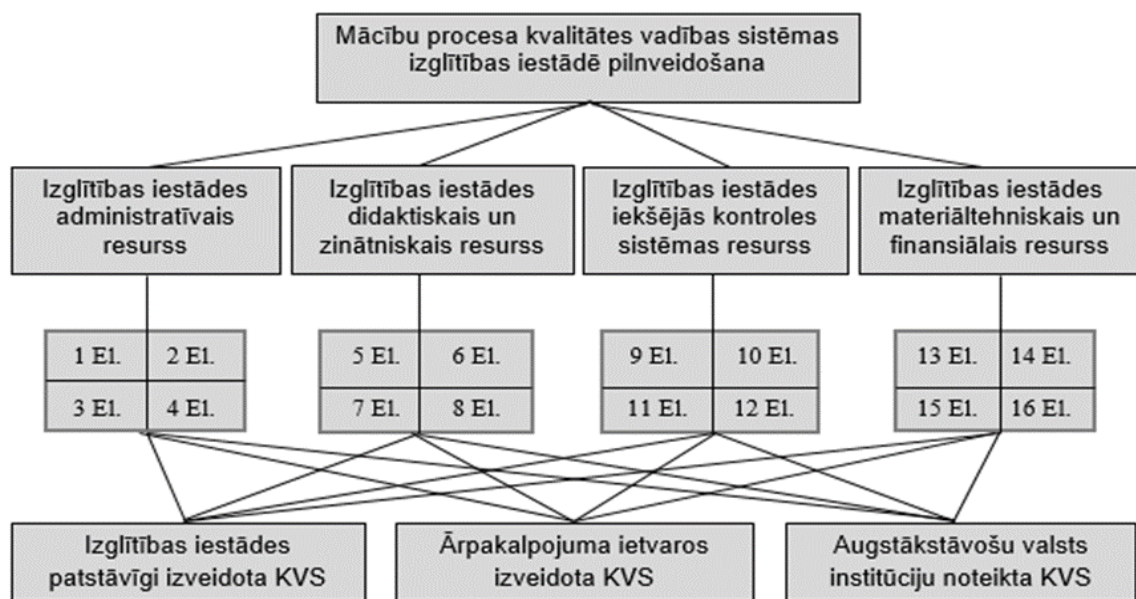
Modelis tika veidots ar priekšnosacījumu, ka KVS resursu un elementu mijiedarbība tiek vērtēta atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti” un ka Modeļa izmantošanas procesa gaitā iegūtos datus būs iespējams vērtēt un analizēt ar hierarhiju analīzes metodi (Zalitis, Davidova, & Glaudins, 2020).

Izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu variantu alternatīvas tika formulētas trijās versijās:

“1) Izglītības iestādes patstāvīgi, administratīvi neatkarīgi izveidota kvalitātes vadības sistēma;

2) Ārpalpojuma ietvaros izveidota kvalitātes vadības sistēma (piemēram, izmantojot ISO sēriju standartus, vai citus);

3) Augstākstāvošu valsts institūciju noteiktā kvalitātes vadības sistēma (piemēram, pēc valdības, attiecīgas ministrijas vai hierarhiski augstākas valsts pārvaldes iestādes nosacījumiem izveidota KVS vai tās elementi - struktūra, saturs, procesi)” (Zalītis, Davidova, & Ignatjeva, 2020b, p. 770). Modeļa darbības konceptuālā struktūrshēma atspoguļota 9.attēlā.

9.attēls. *Kvalitātes vadības sistēmas hierarhiskā modeļa darbības struktūrshēma* (Zalītis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020)

Figure 9 *The structural scheme of the hierarchical model activity in the quality management system* (Zalītis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020)

Izstrādātais Modelis pēc savas saturiskās būtības ir piemērojams, pirmkārt, KVS izveides pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo iestāžu izglītības iestādēs. Pie tam, pie nepieciešamības, atkarībā no valsts iestādes vai izglītības iestādes īpašās specifikas, ir iespējams aizvietot atsevišķus apakškritērijus ar citiem, konkrētai iestādei aktuālākiem KVS elementiem. Viennozīmīgi šāda darbība būtu veicama, piemērojot doto modeli (kas principiāli ir iespējams) attiecībā uz izglītības iestādēm, kas nav saistītas ar tiesībsargājošo iestāžu dienesta specifiku (Zalītis, Davidova, & Glaudins, 2020).

Trešā pamatposma gaitā, veicot četru kategoriju ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu, tika veikta izstrādātā Modeļa praktiskā aprobācija, kuras rezultātā noteikti aktuālie efektīvākie KVS izveides pamatprincipi (Zālītis, 2021). Informanti iespējami

līdzīgās proporcijās pārstāvēja izglītības iestādes un tiesībsargājošās institūcijas, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes apmāca un sagatavo personālu (Zalitis, Davidova, & Ignatjeva, 2020b). Proporcijas arī maksimāli tika ievērotas atlasot ekspertus lēmumu pieņemšanas kompetenču līmeņu (stratēģiskie un taktiskie) griezumā (2.tab.).

2. tabula. Intervijas informantu sadalījums kategoriju un valstiskas piederības griezumā (autora veidots)

Table 2 The distribution of interview informants according to categories and national identity (created by the author)

Intervijas informantu kategorijas						
Pēc valstiskās piederības	Pēc ekspertu lēmumu statusa līmeņa			Pēc ekspertu institucionālās piederības		
	Stratēģiskais	Taktiskais	Kopā	Tiesībsargājošā institūcija	Izglītības iestāde	Kopā
Latvija	4	4	8	3	5	8
Lietuva	3	3	6	2	4	6
Igaunija	3	3	6	3	3	6
Kopā:	10	10	20	8	12	20

Pētījuma ietvaros veiktas ekspertu strukturētā tipa intervijas personīgā veidā, izdiskutējot pētījumā izvirzītos jautājumus un fiksējot uz praktisko pieredzi balstītos ekspertu viedokļus un vērtējumus. Interviju datu fiksēšana un turpmākā analīze tika veikti balstoties uz amerikāņu matemātiķa profesora T.Saati izstrādāto hierarhiju analīzes metodi (Saaty, 1980), t.i. pāru salīdzināšanas metodi, kam tika sagatavoti trīs jautājumu bloki, kas pakārtoti pētījuma ietvaros izstrādātā Modeļa struktūrai (Zalitis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020).

Intervijas gaitā tika iegūti dati, kas ļāva pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti novērtēt: a) izglītības iestāžu KVS resursus, kā kritērijus; b) KVS elementus, kā apakškritērijus; c) KVS izveides pamatprincipu variantus, kā izvēles alternatīvās (Zalitis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020).

Pētījuma trešā pamatposma galvenie “rezultāti liecina, ka izglītības iestādes patstāvīgi, neatkarīgi no ārējas administratīvās vai politiskās ietekmes izstrādātā unikālā KVS būs efektīvākā attiecībā uz mācību procesa kvalitāti, kas pamatojās ar izstrādātās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām” (Zalitis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020; Zālītis, 2021, 31). Savukārt, relatīvi visaugstākā efektivitāte būs panākama, ja izglītības iestādes KVS tiks izveidota kombinēti izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas resursu (Zalitis, Ignatjeva, Davidova, & Kokina, 2020; Zālītis, 2021).

Secinājumi **Conclusions**

1. Pētījuma, kas uzsākts 2016.gadā, temata aktualitāte mūsdienu dinamisko pārmaiņu un izaicinājumu apstākļos raksturojās ar jaunām prasībām drošības un profesionālās izglītības jomas institūcijām, pēdējo gadu laikā ir augusi un atspoguļojās gan ES, gan LR plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos.
2. Profesionālās sagatavošanas prioritārais uzdevums un kvalitātes rādītājs ir spēja sagatavot darbaspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam un darba devēju noteiktām prasībām darbinieku kompetencēm, līdz ar ko tieši nosacītais darba tirgus un darba devēji ir galvenie vērtētāji profesionālās sagatavošanas rezultātiem un profesionālās izglītības kvalitātei.
3. Lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti, savukārt, mācību procesa kvalitāti nodrošinošas mācību vides izveide ir attiecīgās nozares institūcijas un konkrētas izglītības iestādes kompetencē un atbildībā.
4. Profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadība un tās īstenošanai izveidotās KVS ir tie mehānismi, kuriem ir jānodrošina profesionālās sagatavošanas rezultātu atbilstība noteiktiem mērķiem un uzdevumiem.
5. Zinātniskās pieejas trūkums KVS izveides pamatprincipu noteikšanā un izvēlē ir viens no noteicošajiem negatīvās ietekmes faktoriem, kas ir par iemeslu pētījuma ietvaros konstatētai problemātikai mācību procesa kvalitātes vadības nodrošināšanā tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
6. LR normatīvā bāze nosaka aktualitāti uz pētījumiem balstītiem politiskiem un vadības lēmumiem izglītības jomā, bet KVS izveides un funkcionēšanas jautājumi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, t.sk. KVS izveides pamatprincipu izvēles un noteikšanas kontekstā, līdz šim pētīti faktiski nav.
7. Galvenais pētījuma rezultāts ir metodoloģiskā instrumentārija izstrāde Modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietošanai, novērtējot KVS resursus un elementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot Modeli objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides pamatprincipu noteikšanai.
8. Pētījuma gaitā veiktās Modeļa aprobācijas rezultātā tika pārbaudīti un apstiprināti tā praktiskās pielietošanas iespējas un funkcionalitāte, kā arī noteikti aktuālie, pētījuma veikšanas laika posma kontekstā, efektīvākie KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
9. Konstatēts, ka relatīvi visaugstākā efektivitāte attiecībā uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā

efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas resursu.

Summary

The research described in the paper has been conducted within the frame of the doctoral thesis “Quality management of border guards’ professional training” and is focused on the exploration of topicalities and opportunities for improving the quality management of border guards’ professional training. During the research, which in the aspect of the QMS activity assessment in law enforcement education institutions of the three Baltic countries has been done in a complex way for the first time:

- the structure and elements of border guards’ professional training have been identified and the interaction between them has been studied within the context of determining the research direction;
- the conceptual structure of competencies for quality assurance in professional training education has been analyzed;
- the actual situation and existence of problems as to the quality aspects of providing a professional training educational process as well as its practical implementation in the law enforcement institutions of the Baltic countries included in the research have been analyzed and identified;
- the fact that one of the most essential prerequisites for the educational process quality assurance is the creation and introduction of QMS in education institutions, including also those which implement professional education programs and prepare employees for law enforcement institutions, has been established;
- the research instruments for identifying the most effective basic principles of creating QMS in education institutions (further – Model) and evaluation of QMS resources and elements in respect of their impact on the educational process quality have been developed;
- Model and the methodology of its use have been worked out, which gives education institutions a theoretical and practical opportunity to objectively establish the basic principles for the development of QMS and creates a platform for the choice of a scientifically valid alternative;
- the most topical and effective basic principles for the development of QMS in law enforcement education institutions have been determined by applying Model and methodology of its use worked out within the frame of this research.

On the whole, the research outcomes provide a scientifically valid frame for the action of law enforcement institutions and other education institutions involved in implementing programs on public and human security (border guards including), by establishing the basic principles for creating QMS and indicating

priority directions in the organization and development of education institutions' activities, creating a favorable environment for assuring quality of staff's professional training in line with landmarks and requirements set by the EU for the border guards' professional training in the member states.

Pateicības *Acknowledgement*

Dotais zinātniskais raksts ir izstrādāts ar ESF projekta “Daugavpils Universitātes stratēģiskās specializācijas jomu akadēmiskā personāla profesionālās kompetences stiprināšana 3. kārtā” Nr. 8.2.2.0/20/I/003 atbalstu.

Literatūra *References*

- Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR]. (2023). *Operational Data Portal* [Data file]. Retrieved from: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- Balendr, A. (2018). Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 8(4), 20-25.
- EU Council and Commission. (2004). *Education & Training 2010. The success of the Lisbon Strategy hinges on urgent reforms: Joint interim report of the Council and the Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe*. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2004.104.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2004:104:TOC
- EUROSTAT. (2023). *Statistics Explained*. [Data file]. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Annual_asylum_statistics&oldid=584073
- FRONTEX. (2013a). *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding*, Vol. I, Warsaw: Frontex.
- FRONTEX. (2013b). *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding* Vol. II, Warsaw: Frontex.
- FRONTEX. (2019). *Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai*. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2123579d-f151-11e9-a32c-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF/source-116973902#>
- FRONTEX. (2023). *EU's external borders in 2022: Number of irregular border crossings highest since 2016*. Retrieved from: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-s-external-borders-in-2022-number-of-irregular-border-crossings-highest-since-2016-YsAZ29>
- Indrikovs, Z. (2007). Policijas darbiniekiem nepieciešamās profesionālās izglītības minimālās prasības: nacionālie likumdošanas akti un Eiropas Savienības valstu prakse. Gram.: *Policijas augstākās izglītības vadības problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference* (30-41). Rīga: Latvijas Policijas akadēmija.
- Kratcoski, P.C., & Das, D.K. (2007). *Police Education and Training in a Global Society*. Lanham, USA: Lexington Books.

- LR Izglītības un zinātnes ministrija. (2019). Starpziņojums par jēdziena “izglītības kvalitāte” definīciju un to raksturojošiem kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem 01.10.2019. *IZM ESF Projekts Nr. 8.3.6.2/17/I/001 Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana*. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/4717/download>
- LR IZM Valsts izglītības satura centrs. (2004). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes vecākais virsnieks. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0277.pdf>
- LR IZM Valsts izglītības satura centrs. (2009). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes inspektors. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0049.pdf>
- LR IZM Valsts izglītības satura centrs. (2010). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes jaunākais virsnieks. *Metodiskie materiāli un reģistri*. Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0452.pdf>
- LR Ministru kabinets. (2001). *Noteikumi Nr.141 par pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/6397>
- LR Ministru kabinets. (2014). *Noteikumi Nr.512 par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/268761>
- LR Ministru kabinets. (2020). *Noteikumi Nr. 332 par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315146>
- LR Ministru kabinets. (2021). *Rīkojums Nr. 436 par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>
- LR Saeima. (1998). *Izglītības likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759>
- LR Saeima. (1999). *Profesionālās izglītības likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20244>
- LR Saeima. (2006). *Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/138750>
- LR Saeima. (2021). *Grozījumi Izglītības likumā*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322560-grozijumi-izglitibas-likuma>
- Mārtinsone, K., & Pipere, A. (red.) (2011). *Ievads pētniecībā. Stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: RaKa.
- Peres, A. (2019). Skills for borders – a quality assurance model for European Border and Coast Guard training. In *INTED2019 Proceedings* (2080-2090). DOI: 10.21125/inted.2019.0583
- Prosser, M. (2013). Quality teaching quality learning. In: *D. J. Salter (Ed.), Cases on Quality Teaching Practices in Higher Education*. Vancouver: IGI Global.
- Saaty, T.L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill.
- Scheerens, J., & Bosker, R. (1997). *The Foundations of Educational Effectiveness*. Oxford: Pergamon.
- Siliņa, S. (2019). *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas vadība profesionālās izglītības iestādē X*. Rīga: Latvijas Universitāte, Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte.
- Valk, A., & Kratovičs, M. (2021). We collaborate with everyone, but with some more than others: Evidence of stakeholder collaboration among internal security professional higher education institutions. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 13(4). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40461-021-00110-6>
- Vilks, A. (2016). Nelegālā migrācija drošības nodrošināšanas kontekstā. *Socrates*, 1(4), 36–45. Pieejams: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/986/1/16-091_Socrates_4_2016_04_Vilks_036-045_.pdf

- Zalitis, I., & Davidova, J. (2020). Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietojšanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs. Grām.: V.Meņšikovs (zin. red.), *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2020" materiāli, 1* (72-85). Daugavpils: Akadēmiskais apgāds "Saule". Pieejams: https://du.lv/wp-content/uploads/2022/11/SZF-krajums_I_Sociologijas-aktualitates_2021.pdf
- Zalitis, I., Davidova, J., & Glaudins, R. (2020). A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions. *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies*, 2886-2894. IATED Academy. DOI: 10.21125/edulearn.2020.0866
- Zalitis, I., Davidova, J., & Ignatjeva, S. (2020a). Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states. *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation*, 4419-4428. IATED Academy. DOI: 10.21125/iceri.2020.0976
- Zalitis, I., Davidova, J., & Ignatjeva, S. (2020b). The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume VI*, 767-780. Rēzekne: Rēzekne Academy of Technologies. DOI: 10.17770/sie2020vol6.5024
- Zalitis, I., Ignatjeva, S., Davidova, J., & Kokina, I. (2020). The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards. *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies*, 3765-3773. IATED Academy. DOI: 10.21125/edulearn.2020.1033
- Zalitis, I., Zukova, M., & Madzule, I. (2016). Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue. *Public Security and Public Order*, 17, 290–305.
- Zālītis, I. (2021). Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības izaicinājumi un risinājumi. *Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu institūta Sociālo zinātņu fakultātes 16.starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021" tēzes*, (30-31). Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”. Pieejams: https://old.du.lv/wp-content/uploads/2021/06/Socialas-zinatnes-regionalajai_Tezes_2021_JAUNS.pdf

PIELIKUMI

1.Pielikums

**Aptaujas anketa (veidlapa)
Profesionālo izglītības un pilnveides programmu
izglītojamajiem**

(Raksti II, III, IV)

ANKETA

(profesionālo izglītības un pilnveides programmu izglītojamajiem)

Cien./a.god. respondent!

Anketēšana tiek veikta pētījuma **par profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un vadības aspektiem** ietvaros.

Anketēšanas **mērķis** ir noskaidrot Jūsu viedokli par eksistējošās profesionālās sagatavošanas izglītības sistēmas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitāti, kas būs par pamatu rekomendāciju izstrādei profesionālās sagatavošanas sistēmas pilnveidošanai.

Lūdzu anketas jautājumus savstarpēji neapspriest, **loti svarīgs ir Jūsu personīgais viedoklis.**

Personāla profesionālā sagatavošana – kandidātu atlase, darbinieku pieņemšana, sākamāp mācība darba vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšana, teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu novērtēšana, profesionālās attīstības motivēšana, profesionālās kvalifikācijas celšanas un pilnveides organizēšana, personāla izaugsmes un karjeras vadīšana.

Anketēšana ir **anonīma**, uzvārds un personas dati nav jāuzrāda.

a. Respondenta un iestādes, kuru tas pārstāv, dati:

(lūdzu ierakstīt, attiecīgi, atbilstošu atbildes kodu)

<i>Respondenta dati</i>	<i>Atbildes variants un atbilstošs kods</i>	<i>Kods</i>
Respondenta statuss izglītības iestādē	- profesionālās pilnveides programmas izglītojamais ----- 1 - vid. vai arod. profesionālās izglītības programmas izglītojamais-----2 - augstākās profesionālās izglītības programmas students ----- 3	
Kompetenču līmenis profesionālās sagatavošanas organizācijas un nodrošināšanas aspektu kvalitātes novērtēšanai	- nepietiekams ----- 1 - daļēji pietiekams ----- 2 - pietiekams ----- 3	
Praktiskā pieredze apgūstot mācību programmas (mācoties) dotajā izglītības iestādē	- pieredze mazāka par 1 gadu ----- 1 - pieredze no 1 līdz 3 gadiem ----- 2 - pieredze ir lielāka par 3 gadiem -- 3	
Mācīšanās pieredze citās profesionālās izglītības iestādē (ja der atbildes 2 un 3, norādīt – 3)	- nav pieredzes ----- 1 - ir, pilnveidesursos ----- 2 - ir, izglītības programmās ----- 3	
Pašreizējais izglītības līmenis (norādīt augstāko pēc līmeņa izglītību neatkarīgi no jomas)	- vidējā ----- 1 - vidējā-profesionālā ----- 2 - augstākā ----- 3	
Valstiskā piederība	Latvija -1, Lietuva -2, Igaunija - 3;	
Profesionālās pamatnodarbošanās (dienesta) joma	Robežsardze - 1, Policija - 2, cits – 3;	

Kvalitāte (latīņu: *qualitas*, no *qualis* — 'kāds') - ir produkta īpašību kopums, kas nosaka tā spēju apmierināt iepriekš noteiktas prasības.

b. Novērtējiet piedāvātos apgalvojumus par profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes aspektiem Jūsu izglītības iestādē:

Vērtējumu skala:	Pilnīgi nepiekrītu	- 1
	Drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu	- 2
	Grūti atbildēt	- 3
	Drīzāk piekrītu nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu)	- 4
	Pilnīgi piekrītu	- 5

Jā atbilžu ailē ir ielikts - **X** – tad anketējamajam nav jāatbild uz jautājumu !

Nr. p/k	Piedāvātājs apgalvojums	Vērt.
1.	Kandidātu mācībām atlasē procesa ietvaros tiek izvērtētas un ņemtas vērā viņu spējas sekmīgi apgūt kursus un programmas	
2.	Izglītības iestādes mācību programmu un kursu saturs atbilst praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
3.	Izglītības iestādes pasniedzēji ir ieinteresēti mācību programmu un kursu satura atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
4.	Izglītības iestādes vadība pievērš apmācāmo uzmanību programmu atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
5.	<u>Visi</u> izglītības iestādes pasniedzēji pievērš apmācāmo uzmanību programmu apgūšanas nepieciešamībai sekmīgai praktiskā dienesta (darba) pienākumu pildīšanai	
6.	Nodarbību plānošanas sistēma un principi ir zināmi un pieņemami, kā loģiski un orientēti uz maksimāli efektīvu mācību procesa realizāciju	
7.	Nodarbību plānošanas praktiskā kvalitāte atbilst Jūsu, kā apmācāmā, redzējumam un veicina ikdienās mācību procesa sakārtotu norisi	
8.	Nodarbību plānošanas praktiskajā procesā bieži tiek pieļautas nepilnības, kļūdas, neloģiska rīcība, kas negatīvi ietekmē mācību procesa norisi	
9.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
10.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>ne visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
11.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi apmācāmo patstāvīgā darba organizēšanai un nodrošināšanai ir pilnvērtīgi un pietiekami	
12.	Jūsu, kā apmācāmā, personīgā attieksme un praktiskā rīcība patstāvīgā darba norisē ir apzinīga un pilnīgi atbilstoša patstāvīgā darba mērķiem	
13.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi, konsultāciju pie pasniedzējiem (priekš Jums) organizēšanā un nodrošināšanā, ir pilnvērtīgi un pietiekami	

14.	Visi pasniedzēji konsultācijām noteiktajos laikos un telpās ir pieejami un viņiem ir pietiekami laika apmācāmo uzklaušāšanai un konsultēšanai	
15.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskautes, kontroldarbi, eksāmeni) objektīvi atspoguļo apmācāmo zināšanu un iemaņu līmeni	
16.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskautes, kontroldarbi, eksāmeni) nav pilnīgi objektīvi apmācāmo zināšanu un iemaņu radītāji	
17.	Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācāmo sekmju un disciplīnas analīze, kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana	
18.	Izglītības iestādē ir iedibināta un darbojās apmācāmo prakses(stažēšanās) norises pārbaudes un kontroles sistēma	
19.	Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes(hospitācijas)	
20.	Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes	
21.	Noteiktās apmācāmajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir samērīgas un veicina mācību procesa kvalitatīvu norisi	
22.		X
23.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai	
24.	Izglītības iestādē praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
25.	Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)	
26.		X
27.	Anketēšanu izglītības iestādē veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli	
28.	Darba laiks un dienas sadale izglītības iestādē ir optimāli un veicina kvalitatīvu un efektīvu mācību procesa norisi	
29.	Mācību telpu izvietojums, aprīkojums un tehniskais stāvoklis pamatā atbilst mūsdienīgu prasībām un veicina kvalitatīvu mācību procesu	
30.	Nodrošinājums ar mācību līdzekļiem visos mācību priekšmetos ir kvalitatīvs, mūsdienīgs un pietiekams	
31.	Nodrošinājums ar formas tērpu un tā kvalitāte ir pienācīgā līmenī un neietekmē negatīvi mācību procesu, apmācāmo attieksmi un spējas	
32.	Mācību literatūra ir pieejama pietiekamā daudzumā un kvalitātē, kas nodrošina pienācīga līmeņa mācību procesa organizāciju un norisi	
33.	Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	
34.	Izglītības iestādē nav izveidota profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma, bet ir ieviesti un darbojās atsevišķi tās elementi.	
35.	Izglītības iestādē vispār nav izveidota un nedarbojās profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	

c. **Kāds, pēc Jūsu domām, ir kontroles pasākumu, kā mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes veicinošo elementu, lietderības un efektivitātes novērtējums.**

Vērtēšanas skala ir veidota pēc “svaru” principa.

*Katrā rindā, izvērtējot divus savstarpēji izslēdzošus apgalvojumus, lūdzu, atzīmējiet (ar apli) **vienu** – Jūsu viedoklim atbilstošāko vērtējumu – atkarībā no tā kādam no apgalvojumiem Jūs vairāk nosverat piekrist.*

1, 2, 3 – piekrišanas apgalvojumam atbilstības līmenis:

1 – daļēji piekrītu

2 – kopumā piekrītu

3 – pilnīgi piekrītu

0 – nav viedokļa (kompetences) par piedāvātiem apgalvojumiem

*Ailē ar atzīmi **X** – vērtējums nav jāsniedz (!)*

Nr. p.k.	Apgalvojums	3	2	1	0	1	2	3	Apgalvojums
1.	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) veicina(veicinātu) mācību procesa norises kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) traucē(traucētu) mācību procesa norisei un kvalitātei
2.	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk bieži	3	2	1	0	1	2	3	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk reti
3.	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes veicina(veicinātu) to izpildes disciplīnu un kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes ir(būtu) absolūti neaktuālas un nelietderīgas
4.	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir <u>pārmērīgi augstas</u> un traucē mācību procesa īstenošanai	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir <u>nepietiekami stingras</u> , kas negatīvi ietekmē mācību procesu
5.	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm pietiekami regulāri	3	2	1	0	1	2	3	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm nepietiekami regulāri

6.	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas sekmē(sekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm	3	2	1	0	1	2	3	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas faktiski neietekmē(neietekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm
7.	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir pietiekama un nodrošina sekmīgu mācību procesa realizāciju un norisi izglītības iestādē	3	2	1	0	1	2	3	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir nepietiekama un nenodrošina pilnvērtīgu mācību programmu un kursu apguvi, kas negatīvi ietekmē kopējo mācību procesa izglītības iestādē rezultātu
8.	Apmācāmo zināšanu kontroles organizācija izglītības iestādē (t.sk. ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) ir mūsdienīga, progresīva un efektīva	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo zināšanu kontroles (t.sk. ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) metodika un organizācija izglītības iestādē ir kardināli jāmaina, jāpilnveido
9.	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana pozitīvi ietekmē mācību procesa norises un rezultātu kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana prasa daudz laika un resursu, bet faktiski neietekmē mācību procesa rezultātu kvalitāti
10.	Apmācāmo prakses (stažēšanās) norises pārbaužu un kontroles sistēma (pasākumi) nodrošina (nodrošinātu) ievērojami lietderīgāku un kvalitatīvāku šī apmācību posma norisi	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo prakses(stažēšanās) norises pārbaužu un kontroles pasākumu īstenošana minimāli ietekmē(ietekmētu) šī apmācību posma norises kvalitāti un atbilstību mērķiem
11.		X	X	X	X	X	X	X	
12.	Apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu administrācijai un mācību spēkiem apzināt apmācāmo viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
13.	Izglītības iestādes absolventu anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas ļauj vadībai un mācību spēkiem apzināt absolventu, kā neatkarīgu respondentu (ar zināmu pieredzi), viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes absolventu anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu

14.	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem un to atbilžu analīze kopumā pozitīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitātes uzlabošanu	3	2	1	0	1	2	3	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem ir (būtu) nekorekta parādība, kas kopumā negatīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitāti
15.		X	X	X	X	X	X	X	
16.	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē ļauj (ļautu) vadībai saņemt pilnvērtīgāku un objektīvāku informāciju par mācību procesa norises un nodrošināšanas kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē veicina (veicinātu) to, ka vadība saņem (saņemtu) bezatbildīgu un neobjektīvu informāciju par mācību procesa kvalitāti
17.	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem pozitīvi ietekmē mācību vidi un veicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem nesamērīgi sarežģī mācību un psiholoģisko vidi un neveicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu
18.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
19.	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
20.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
21.	Izglītības iestādē ir iedibināta un pilnvērtīgi darbojas mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādē nav iedibināta, (vai nedarbojas pienācīgā līmenī) mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma

22.	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi apmierināti	3	2	1	0	1	2	3	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi neapmierināti
23.	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt “iekšējai”, mācību iestādes veidotai un īstenotai	3	2	1	0	1	2	3	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt neatkarīgai, “ārējai”, (ārpakalpojumam), piemēram, ISO 9000
24.	Šīs anketas jautājumi ir aktuāli un, pie nosacījuma, ka aptaujas rezultāti tiks pienācīgi izpētīti un analizēti, pozitīvi ietekmēs profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.	3	2	1	0	1	2	3	Šīs anketas jautājumi neatbilst profesionālās sagatavošanas problemātikas aktualitātēm un līdz ar to aptaujas rezultāti nevar būtiski ietekmēt profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.

25. Jūsu priekšlikumi un rekomendācijas mācību procesa kvalitātes uzlabošanai, (ja tādi ir):

PATEICOS PAR SADARBĪBU UN ATSAUCĪBU!

Ar cieņu, *Mg.sc.soc., Mg.sc.ing.* Ivars Zālītis

2. Pielikums

**Aptaujas anketa (veidlapa)
Profesionālo izglītības un pilnveides programmu
absolventiem**

(Raksti II, III, IV)

ANKETA

(profesionālo izglītības un pilnveides programmu absolventiem)

Cien./a.god. respondent!

Anketēšana tiek veikta pētījuma par profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un vadības aspektiem ietvaros.

Anketēšanas mērķis ir noskaidrot Jūsu viedokli par eksistējošās profesionālās sagatavošanas izglītības sistēmas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitāti, kas būs par pamatu rekomendāciju izstrādei profesionālās sagatavošanas sistēmas pilnveidošanai.

Lūdzu anketas jautājumus savstarpēji neapspriest, **loti svarīgs ir Jūsu personīgais viedoklis.**

Personāla profesionālā sagatavošana – kandidātu atlase, darbinieku pieņemšana, sākumapmācība darba vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšana, teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu novērtēšana, profesionālās attīstības motivēšana, profesionālās kvalifikācijas celšanas un pilnveides organizēšana, personāla izaugsmes un karjeras vadīšana.

Anketēšana ir **anonīma**, uzvārds un personas dati nav jāuzrāda.

a. Respondenta un iestādes, kuru tas pārstāv, dati:

(lūdzu ierakstīt, attiecīgi, atbilstošu atbildes kodu)

<i>Respondenta dati</i>	<i>Atbildes variants un atbilstošs kods</i>	<i>Kods</i>
Respondenta statuss	- profesionālās pilnveides programmas absolvents ----- 1 - vidējās vai arod. profesionālās izglītības programmas absolvents-- 2 - augstākās profesionālās izglītības programmas absolvents ----- 3	
Kompetenču līmenis profesionālās sagatavošanas organizācijas un nodrošināšanas aspektu kvalitātes novērtēšanai	- nepietiekams ----- 1 - daļēji pietiekams ----- 2 - pietiekams ----- 3	
Praktiskā pieredze apgūstot profesionālās mācību programmas (pamatdarbības jomā)	- pieredze mazāka par 1 gadu ----- 1 - pieredze no 1 līdz 3 gadiem ----- 2 - pieredze ir lielāka par 3 gadiem -- 3	
Mācīšanās pieredze citās profesionālās izglītības iestādē (ja der atbildes 2 un 3, norādīt – 3)	- nav pieredzes ----- 1 - ir, pilnveidesursos ----- 2 - ir, izglītības programmās ----- 3	
Pašreizējais izglītības līmenis (norādīt augstāko pēc līmeņa izglītību neatkarīgi no jomas)	- vidējā ----- 1 - vidējā-profesionālā ----- 2 - augstākā ----- 3	
Valstiskā piederība	Latvija -1, Lietuva -2, Igaunija - 3;	
Profesionālās pamatnodarbošanās (dienesta) joma	Robežsardze - 1, Policija - 2, cits – 3;	

Kvalitāte (latīņu: *qualitas*, no *qualis* — 'kāds') - ir produkta īpašību kopums, kas nosaka tā spēju apmierināt iepriekš noteiktas prasības.

b. Novērtējiet piedāvātos apgalvojumus par profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes aspektiem Jūsu absolvētajā izglītības iestādē:

(ja Jums ir viedokļi par vairāk nekā vienu izglītības iestādi, norādiet tām atbilstošos vērtējumus caur šķērsvītrū, vispirms norādot augstāku pēc ranga izglītības iestādi, piemēram – “4/2”)

Vērtējumu skala:	Pilnīgi nepiekrītu	- 1
	Drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu	- 2
	Grūti atbildēt	- 3
	Drīzāk piekrītu nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu)	- 4
	Pilnīgi piekrītu	- 5

Jā atbilžu ailē ir ielikts - **X** – tad anketējamajam nav jāatbild uz jautājumu !

Nr. p/k	Piedāvātais apgalvojums	Vērt.
1.	Kandidātu mācībām atlases procesa ietvaros tiek izvērtētas un ņemtas vērā viņu spējas sekmīgi apgūt kursus un programmas	
2.	Izglītības iestādes mācību programmu un kursu saturs atbilst praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
3.	Izglītības iestādes pasniedzēji ir ieinteresēti mācību programmu un kursu satura atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
4.	Izglītības iestādes vadība pievērta apmācāmo uzmanību programmu atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
5.	Visi izglītības iestādes pasniedzēji pievērta apmācāmo uzmanību programmu apgūšanas nepieciešamībai sekmīgai praktiskā dienesta (darba) pienākumu pildīšanai	
6.	Nodarbību plānošanas sistēma un principi bija zināmi un pieņemami, kā loģiski un orientēti uz maksimāli efektīvu mācību procesa realizāciju	
7.	Nodarbību plānošanas praktiskā kvalitāte atbilda Jūsu, kā apmācāmā, redzējumam un veicināja ikdienās mācību procesa sakārtotu norisi	
8.	Nodarbību plānošanas praktiskajā procesā bieži tika pieļautas nepilnības, kļūdas, neloģiska rīcība, kas negatīvi ietekmēja mācību procesa norisi	
9.	Nodarbību norises organizācija un metodika visos mācību priekšmetos bija teicama un veicināja mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
10.	Nodarbību norises organizācija un metodika ne visos mācību priekšmetos bija teicama un veicināja mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
11.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi apmācāmo patstāvīgā darba organizēšanai un nodrošināšanai bija pilnvērtīgi un pietiekami	
12.	Jūsu, kā apmācāmā, personīgā attieksme un praktiskā rīcība patstāvīgā darba norisē bija apzinīga un pilnīgi atbilstoša patstāvīgā darba mērķiem	
13.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi Jūsu konsultāciju pie pasniedzējiem organizēšanai un nodrošināšanai bija pilnvērtīgi un pietiekami	

14.	Visi pasniedzēji konsultācijām noteiktajos laikos un telpās bija pieejami un viņiem bija pietiekami laika apmācāmo uzklauššanai un konsultēšanai	
15.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) objektīvi atspoguļo apmācāmo zināšanu un iemaņu līmeni	
16.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) nav pilnīgi objektīvi apmācāmo zināšanu un iemaņu radītāji	
17.	Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācāmo sekmju un disciplīnas analīzes veikšana kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana	
18.	Izglītības iestādē ir iedibināta un darbojās apmācāmo prakses(stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles sistēma	
19.	Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes(hospitācijas)	
20.	Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes	
21.	Noteiktās apmācāmajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir samērīgas un veicina mācību procesa kvalitatīvu norisi	
22.		X
23.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra apmācāmo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai	
24.	Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
25.	Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)	
26.	Izglītības iestāde praktizē regulāras darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām	
27.	Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli	
28.	Darba laiks un dienas sadale izglītības iestāde ir optimāli un veicina kvalitatīvu un efektīvu mācību procesa norisi	
29.	Mācību telpu izvietojums, aprīkojums un tehniskais stāvoklis pamatā atbilst mūsdienu prasībām un veicina kvalitatīvu mācību procesu	
30.	Nodrošinājums ar mācību līdzekļiem <u>visos</u> mācību priekšmetos ir kvalitatīvs, mūsdienīgs un pietiekams	
31.	Nodrošinājums ar formas tērpu un tā kvalitāte ir pienācīgā līmenī un neietekmē negatīvi mācību procesu, apmācāmo attieksmi un spējas	
32.	Mācību literatūra ir pieejama pietiekamā daudzumā un kvalitātē, kas nodrošina pienācīga līmeņa mācību procesa organizāciju un norisi	
33.	Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	
34.	Izglītības iestādē nav izveidota profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma, bet ir ieviesti un darbojās atsevišķi tās elementi	
35.	Izglītības iestādē vispār nav izveidota un nedarbojās profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	

c. Kāds, pēc Jūsu domām, ir kontroles pasākumu, kā mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes veicinošo elementu, lietderības un efektivitātes novērtējums.

Vērtēšanas skala ir veidota pēc “svaru” principa.

*Katrā rindā, izvērtējot divus savstarpēji izslēdzošus apgalvojumus, lūdzu, atzīmējiet (ar apli) **vienu** – Jūsu viedoklim atbilstošāko vērtējumu – atkarībā no tā, kādam no apgalvojumiem Jūs vairāk nosveraties piekrist.*

(Ja Jums ir viedokļi par vairāk nekā vienu izglītības iestādi, norādiet tām atbilstošos apgalvojumu vērtējumus atzīmējot augstākas pēc piešķiramās izglītības līmeņa iestādes vērtējumu (apvelkot ar apli), bet zemākas izglītības iestādes atbilstošo vērtējumu – pārsvītrojot ar krustu – X.)

1, 2, 3 – piekrišanas apgalvojumam atbilstības līmenis:

1 – daļēji piekrītu

2 – kopumā piekrītu

3 – pilnīgi piekrītu

0 – nav viedokļa (kompetences) par piedāvātiem apgalvojumiem

*Ailē ar atzīmi **X** – vērtējums nav jāsniedz (!)*

Nr. p.k.	Apgalvojums								Apgalvojums
		3	2	1	0	1	2	3	
1.	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) veicina(veicinātu) mācību procesa norises kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) traucē(traucētu) mācību procesa norisei un kvalitātei
2.	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk bieži	3	2	1	0	1	2	3	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk reti
3.	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes veicina(veicinātu) to izpildes disciplīnu un kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes ir(būtu) absolūti neaktuālas un nelietderīgas
4.	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir <u>pārmērīgi</u> augstas un traucē apmācību procesa īstenošanai	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir <u>nepietiekami stingras</u> , kas negatīvi ietekmē mācību procesu

5.	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm pietiekami regulāri	3	2	1	0	1	2	3	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm nepietiekami regulāri
6.	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas sekmē (sekmētu) programmu un atbilstību praktiskajām aktualitātēm	3	2	1	0	1	2	3	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas faktiski neietekmē(neietekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm
7.	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir pietiekama un nodrošina sekmīgu mācību procesa realizāciju un norisi izglītības iestādē	3	2	1	0	1	2	3	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir nepietiekama un nenodrošina pilnvērtīgu mācību programmu un kursu apguvi, kas negatīvi ietekmē kopējo mācību procesa izglītības iestādē rezultātu
8.	Apmācāmo zināšanu kontroles organizācija izglītības iestādē (t.sk. ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) ir mūsdienīga, progresīva un efektīva	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo zināšanu kontroles (t.sk. ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) metodika un organizācija izglītības iestādē ir kardināli jāmaina, jāpilnveido
9.	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana pozitīvi ietekmē mācību procesa norises un rezultātu kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana prasa daudz laika un resursu, bet faktiski neietekmē mācību procesa rezultātu kvalitāti
10.	Apmācāmo prakses (stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles sistēma (pasākumi) nodrošina (nodrošinātu) ievērojami lietderīgāku un kvalitatīvāku šī apmācību posma norisi	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo prakses(stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles pasākumu īstenošana minimāli ietekmē(ietekmētu) šī apmācību posma norises kvalitāti un atbilstību mērķiem
11.		X	X	X	X	X	X	X	
12.	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu administrācijai un mācību spēkiem apzināt apmācāmo viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu

13.	Izglītības iestādes absolventu anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas ļauj vadībai un mācību spēkiem apzināt absolventu, kā neatkarīgu respondentu (ar zināmu pieredzi), viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes absolventu anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
14.	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem un to atbilžu analīze kopumā pozitīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitātes uzlabošanu	3	2	1	0	1	2	3	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem ir (būtu) nekorekta parādība, kas kopumā negatīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitāti
15.	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa un absolventu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu vadībai un mācību spēkiem apzināt profesionāļu-praktiķu viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu zināšanu un iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
16.	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē ļauj (ļautu) vadībai saņemt pilnvērtīgāku un objektīvāku informāciju par mācību procesa norises un nodrošināšanas kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē veicina (veicinātu) to, ka vadība saņem (saņemtu) bezatbildīgu un neobjektīvu informāciju par mācību procesa kvalitāti
17.	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem pozitīvi ietekmē mācību vidi un veicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem nesamērīgi sarežģi mācību un psiholoģisko vidi un neveicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu
18.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti

19.	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
20.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
21.	Izglītības iestādē ir iedibināta un pilnvērtīgi darbojas mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādē nav iedibināta, (vai nedarbojas pienācīgā līmenī) mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma
22.	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi apmierināti	3	2	1	0	1	2	3	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi neapmierināti
23.	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt "iekšējai", mācību iestādes veidotai un īstenotai	3	2	1	0	1	2	3	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt neatkarīgai, "ārējai", (ārpakalpojumam), piemēram, ISO 9000
24.	Šīs anketas jautājumi ir aktuāli un, pie nosacījuma, ka aptaujas rezultāti tiks pienācīgi izpētīti un analizēti, pozitīvi ietekmēs profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību	3	2	1	0	1	2	3	Šīs anketas jautājumi neatbilst profesionālās sagatavošanas problemātikas aktualitātēm un līdz ar to aptaujas rezultāti nevar būtiski ietekmēt profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību

25. Jūsu priekšlikumi un rekomendācijas mācību procesa kvalitātes uzlabošanai, (ja tādi ir):

PATEICOS PAR SADARBĪBU UN ATSAUCĪBU!

Ar cieņu, *Mg.sc.soc., Mg.sc.ing.* Ivars Zālītis

3. Pielikums

**Aptaujas anketa (veidlapa)
Izglītības iestāžu pasniedzējiem**

(Raksti II, III, IV)

ANKETA

(izglītības iestādes pasniedzējiem)

Cien./a.god. respondent!

Anketēšana tiek veikta pētījuma par profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un vadības aspektiem ietvaros.

Anketēšanas mērķis ir noskaidrot Jūsu viedokli par eksistējošās profesionālās sagatavošanas izglītības sistēmas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitāti, kas būs par pamatu rekomendāciju izstrādei profesionālās sagatavošanas sistēmas pilnveidošanai.

Lūdzu anketas jautājumus savstarpēji neapspriet, loti svarīgs ir Jūsu personīgais viedoklis.

Personāla profesionālā sagatavošana – kandidātu atlase, darbinieku pieņemšana, sākumapmācība darba vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšana, teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu novērtēšana, profesionālās attīstības motivēšana, profesionālās kvalifikācijas celšanas un pilnveides organizēšana, personāla izaugsmes un karjeras vadīšana.

Anketēšana ir anonīma, uzvārds un personas dati nav jāuzrāda.

a. Respondenta un iestādes, kuru tas pārstāv, dati:

(lūdzu ierakstīt, attiecīgi, atbilstošu atbildes kodu)

<i>Respondenta dati</i>	<i>Atbildes variants un atbilstošs kods</i>	Kods
Respondenta statuss izglītības iestādē	- pasniedzējs (nodarbību vadītājs) - 1 - pasniedzējs (nodarbību vadītājs) ar administratīvajām funkcijām (vai otrādi) ----- 2	
Kompetenču līmenis profesionālās sagatavošanas organizācijas un nodrošināšanas aspektu kvalitātes novērtēšanai	- nepietiekams ----- 1 - daļēji pietiekams ----- 2 - pietiekams ----- 3	
Praktiskā pieredze darbojoties personāla profesionālās izglītības jomā	- nav, vai līdz 1 gadam ----- 1 - pieredze ir, līdz 6 gadiem ----- 2 - pieredze ir, virs 6 gadiem ----- 3	
Dalības pieredze ar profesionālo sagatavošanu saistītos projektos (ja der atbildes 2 un 3, norādīt – 3)	- nav pieredzes ----- 1 - ir, projekta eksperta līmenī ----- 2 - ir, projekta vadītāja līmenī ----- 3	
Akadēmiskais vai zinātniskais grāds	nav grāda - 1, bakalaurs - 2, maģistrs - 3, doktora grāds - 4;	
Valstiskā piederība	Latvija -1, Lietuva -2, Igaunija - 3;	
Izglītības iestādes statuss	- vidējās profesionālās izglītības iestāde ----- 1 - augstākās izglītības iestāde ----- 2	
Profesionālās pamatnodarbošanās (dienesta) joma	Robežsardze - 1, Policija - 2, cits - 3;	

Kvalitāte (latīņu: *qualitas*, no *qualis* — 'kāds') - ir produkta īpašību kopums, kas nosaka tā spēju apmierināt iepriekš noteiktas prasības.

b. Novērtējiet piedāvātos apgalvojumus par profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes aspektiem Jūsu izglītības iestādē:

Vērtējumu skala:	Pilnīgi nepiekrītu	- 1
	Drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu	- 2
	Grūti atbildēt	- 3
	Drīzāk piekrītu nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu)	- 4
	Pilnīgi piekrītu	- 5

Nr. p/k.	Piedāvātājs apgalvojums	Vērt.
1.	Kandidātu mācībām atlases procesa ietvaros tiek izvērtētas un ņemtas vērā to spējas sekmīgi apgūt kursus un programmas	
2.	Izglītības iestādes mācību programmu un kursu saturs atbilst praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
3.	Izglītības iestādes pasniedzēji ir ieinteresēti mācību programmu un kursu satura atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
4.	Izglītības iestādes vadība pievērš apmācāmo uzmanību programmu atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
5.	Jūs personīgi pievēršat apmācāmo uzmanību programmu apgūšanas nepieciešamībai sekmīgai praktiskā dienesta(darba) pienākumu pildīšanai	
6.	Nodarbību plānošanas sistēma un principi ir zināmi un pieņemami, kā loģiski un orientēti uz maksimāli efektīvu mācību procesa realizāciju	
7.	Nodarbību plānošanas praktiskā kvalitāte atbilst Jūsu, kā pasniedzēja, redzējumam un palīdz Jums profesionālajā darbībā	
8.	Nodarbību plānošanas praktiskajā procesā bieži tiek pieļautas nepilnības, kļūdas, neloģiska rīcība, kas negatīvi ietekmē mācību procesa norisi	
9.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
10.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>ne visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
11.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi apmācāmo patstāvīgā darba organizēšanai un nodrošināšanai ir pilnvērtīgi un pietiekami	
12.	Jūsaprāt, apmācāmie vienmēr patstāvīgajam darbam iedalīto laiku un iespējas izmanto apzinīgi un atbilstoši patstāvīgā darba mērķiem	
13.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi konsultāciju pie pasniedzējiem organizēšanai un nodrošināšanai ir pilnvērtīgi un pietiekami	
14.	Jūs, kā pasniedzējs, vienmēr noteiktajos laikos un telpās esat pieejami un Jums ir pietiekami laika apmācāmo uzklaušīšanai un konsultēšanai	

15.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) objektīvi atspoguļo apmācamo zināšanu un iemaņu līmeni	
16.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) nav pilnīgi objektīvi apmācamo zināšanu un iemaņu radītāji	
17.	Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācamo sekmju un disciplīnas analīze, kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana	
18.	Izglītības iestādē ir iedibināta un darbojās apmācamo prakses(stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles sistēma	
19.	Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes(hospitācijas)	
20.	Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes	
21.	Noteiktās pasniedzējiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir samērīgas un veicina mācību procesa kvalitatīvu norisi	
22.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra pasniedzēju anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
23.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra apmācamo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai	
24.	Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
25.	Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)	
26.	Izglītības iestāde praktizē regulāras darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām	
27.	Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli	
28.	Darba laiks un dienas sadale izglītības iestādē ir optimāli un veicina kvalitatīvu un efektīvu mācību procesa norisi	
29.	Mācību telpu izvietojums, aprīkojums un tehniskais stāvoklis pamatā atbilst mūsdienu prasībām un veicina kvalitatīvu mācību procesu	
30.	Nodrošinājums ar mācību līdzekļiem Jūsu vadītajā priekšmetā(-tos) ir kvalitatīvs, mūsdienīgs, atbilstošs metodiskajām prasībām un pietiekams	
31.	Nodrošinājums ar formas tērpu un tā kvalitāte ir pienācīgā līmenī un neietekmē negatīvi mācību procesu, apmācamo attieksmi un spējas	
32.	Mācību literatūra ir pieejama pietiekamā daudzumā un kvalitātē, kas nodrošina pienācīga līmeņa mācību procesa organizāciju un norisi	
33.	Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	
34.	Izglītības iestādē nav izveidota profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma, bet ir ieviesti un darbojās atsevišķi tās elementi.	

c. Kāds, pēc Jūsu domām, ir kontroles pasākumu, kā mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes veicinošo elementu, lietderības un efektivitātes novērtējums.

Vērtēšanas skala ir veidota pēc “svaru” principa.

*Katrā rindā, izvērtējot divus savstarpēji izslēdzošus apgalvojumus, lūdzu, atzīmējiet (ar apli) **vienu** – Jūsu viedoklim atbilstošāko vērtējumu – atkarībā no tā, kādam no apgalvojumiem Jūs vairāk nosverat piekrist.*

1, 2, 3 – piekrišanas apgalvojumam atbilstības līmenis:

1 – daļēji piekrītu

2 – kopumā piekrītu

3 – pilnīgi piekrītu

0 – nav viedokļa (kompetences) par piedāvātiem apgalvojumiem

Nr. p.k.	Apgalvojums								Apgalvojums
		3	2	1	0	1	2	3	
1.	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) veicina(veicinātu) mācību procesa norises kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) traucē(traucētu) mācību procesa norisei un kvalitātei
2.	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk bieži	3	2	1	0	1	2	3	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk reti
3.	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes veicina(veicinātu) to izpildes disciplīnu un kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes ir(būtu) absolūti neaktuālas un nelietderīgas
4.	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā <u>ir pārāk stingras</u> un traucē mācību procesa īstenošanai	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā <u>ir nepietiekami stingras</u> , kas negatīvi ietekmē mācību procesu
5.	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm pietiekami regulāri	3	2	1	0	1	2	3	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta vajadzībām un aktualitātēm nepietiekami regulāri
6.	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas sekmē(sekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm	3	2	1	0	1	2	3	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas faktiski neietekmē(neietekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm

7.	Kandidātu apmācībām atlasē procedūras kvalitāte ir pietiekama un nodrošina sekmīgu mācību procesa realizāciju un norisi izglītības iestādē	3	2	1	0	1	2	3	Kandidātu apmācībām atlasē procedūras kvalitāte ir nepietiekama un nenodrošina pilnvērtīgu mācību programmu un kursu apguvi, kas negatīvi ietekmē kopējo mācību procesa izglītības iestādē rezultātu
8.	Apmācāmo zināšanu kontroles organizācija izglītības iestādē (t.sk. ieskaite, kontroldarbi, eksāmeni) ir mūsdienīga, progresīva un efektīva	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo zināšanu kontroles (t.sk. ieskaite, kontroldarbi, eksāmeni) metodika un organizācija izglītības iestādē ir kardināli jāmaina, jāpilnveido
9.	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana pozitīvi ietekmē mācību procesa norisi un rezultātu kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana prasa daudz laika un resursu, bet faktiski neietekmē mācību procesa rezultātu kvalitāti
10.	Apmācāmo prakses (stažēšanās) norisi pārbaudi un kontroles sistēma (pasākumi) nodrošina (nodrošinātu) ievērojami lietderīgāku un kvalitatīvāku šī apmācību posma norisi	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo prakses (stažēšanās) norisi pārbaudi un kontroles pasākumu īstenošana minimāli ietekmē (ietekmē) šī apmācību posma norisi kvalitāti un atbilstību mērķiem
11.	Pasniedzēju anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir (būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas nostiprina saikni un informācijas apmaiņas procesu starp vadību un mācību spēkiem un dod (dotu) Jums labu iespēju sniegt savu redzējumu un vērtējumu par mācību iestādes aktualitātēm, kā arī sniegt priekšlikumus izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmas un procesa pilnveidošanai.	3	2	1	0	1	2	3	Pasniedzēju anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir (būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
12.	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir (būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu administrācijai un mācību spēkiem apzināt apmācāmo viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir (būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu

13.	Izglītības iestādes absolventu anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas ļauj vadībai un mācību spēkiem apzināt absolventu, kā neatkarīgu respondentu (ar zināmu pieredzi), viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes absolventu anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
14.	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem un to atbilžu analīze kopumā pozitīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitātes uzlabošanu	3	2	1	0	1	2	3	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem ir (būtu) nekorekta parādība, kas kopumā negatīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitāti
15.	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa un absolventu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu vadībai un mācību spēkiem apzināt profesionāļu-praktiķu viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu zināšanu un iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
16.	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē ļauj (ļautu) vadībai saņemt pilnvērtīgāku un objektīvāku informāciju par mācību procesa norises un nodrošināšanas kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē veicina (veicinātu) to, ka vadība saņem (saņemtu) bezatbildīgu un neobjektīvu informāciju par mācību procesa kvalitāti
17.	Noteiktie (ja tādi ir) obligāti izpildāmie(sasniedzamie) metodiskie un zinātniskie (pētnieciskie) kritēriji stimulē un pozitīvi ietekmē pasniedzēju profesionālo izaugsmi un darba kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktie (ja tādi ir) obligāti izpildāmie(sasniedzamie) metodiskie un zinātniskie(pētnieciskie) kritēriji apgrūtina pasniedzēju darbu un mazina tiešā pedagoģiskā darba kvalitāti
18.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti

19.	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
20.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
21.	Izglītības iestādē ir iedibināta un pilnvērtīgi darbojas mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādē nav iedibināta, (vai nedarbojas pienācīgā līmenī) mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma
22.	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi apmierināti	3	2	1	0	1	2	3	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi neapmierināti
23.	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt "iekšējai", mācību iestādes veidotai un īstenotai	3	2	1	0	1	2	3	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt neatkarīgai, "ārējai", (ārpakalpojumam), piemēram, ISO 9000
24.	Šīs anketas jautājumi ir aktuāli un, pie nosacījuma, ka aptaujas rezultāti tiks pienācīgi izpētīti un analizēti, pozitīvi ietekmēs profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.	3	2	1	0	1	2	3	Šīs anketas jautājumi neatbilst profesionālās sagatavošanas problemātikas aktualitātēm un līdz ar to aptaujas rezultāti nevar būtiski ietekmēt profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.

25. Jūsu priekšlikumi un rekomendācijas mācību procesa kvalitātes uzlabošanai, (ja tādi ir):

PATEICOS PAR ATSAUCĪBU UN SADARBĪBU !

Ar cieņu, *Mg.sc.soc., Mg.sc.ing.* Ivars Zālītis

4. Pielikums

**Aptaujas anketa (veidlapa)
Izglītojamo un absolventu darba devēju
pārstāvjiem**

(Raksti II, III, IV)

ANKETA

(izglītojamo un absolventu darba devēju pārstāvjiem)

Cien./a.god. respondent!

Anketēšana tiek veikta pētījuma **par profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un vadības aspektiem** ietvaros.

Anketēšanas **mērķis** ir noskaidrot Jūsu viedokli par eksistējošās profesionālās sagatavošanas izglītības sistēmas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitāti, kas būs par pamatu rekomendāciju izstrādei profesionālās sagatavošanas sistēmas pilnveidošanai.

Lūdzu anketas jautājumus savstarpēji neapspriest, **loti svarīgs ir Jūsu personīgais viedoklis.**

Personāla profesionālā sagatavošana – kandidātu atlase, darbinieku pieņemšana, sākumapmācība darba vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšana, teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu novērtēšana, profesionālās attīstības motivēšana, profesionālās kvalifikācijas celšanas un pilnveides organizēšana, personāla izaugsmes un karjeras vadīšana.

Anketēšana ir **anonīma**, uzvārds un personas dati nav jāuzrāda.

a. Respondenta un iestādes, kuru tas pārstāv, dati:

(lūdzu ierakstīt atbilstošu atbildes kodu)

<i>Respondenta dati</i>	<i>Atbildes variants un atbilstošs kods</i>	Kods
Respondenta statuss	<ul style="list-style-type: none"> - lokālās struktūrvienības vadības pārstāvis ----- 1 - reģionālās struktūrvienības vadības pārstāvis ----- 2 - iestādes vadības pārstāvis ----- 3 	
Kompetenču līmenis profesionālās sagatavošanas organizācijas un nodrošināšanas aspektu kvalitātes novērtēšanai	<ul style="list-style-type: none"> - nepietiekams ----- 1 - daļēji pietiekams ----- 2 - pietiekams ----- 3 	
Praktiskā pieredze darbojoties personāla profesionālās sagatavošanas jomā	<ul style="list-style-type: none"> - nav, vai līdz 1 gadam ----- 1 - pieredze ir, līdz 6 gadiem ----- 2 - pieredze ir, virs 6 gadiem ----- 3 	
Dalības pieredze ar profesionālo sagatavošanu saistītos projektos (ja der atbildes 2 un 3, norādīt – 3)	<ul style="list-style-type: none"> - nav pieredzes ----- 1 - ir, projekta eksperta līmenī --- 2 - ir, projekta vadītāja līmenī ---- 3 	
Akadēmiskais vai zinātniskais grāds	nav grāda - 0, bakalaura - 1, maģistra - 2, doktora grāds - 3	
Valstiskā piederība	Latvija - 1, Lietuva - 2, Igaunija - 3;	
Profesionālās pamatnodarbošanās (dienesta) joma	Robežsardze - 1, Policija - 2, cits - 3;	

Kvalitāte (latīņu: *qualitas*, no *qualis* — 'kāds') - ir produkta īpašību kopums, kas nosaka tā spēju apmierināt iepriekš noteiktas prasības.

b. Novērtējiet piedāvātos apgalvojumus par profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes aspektiem Jūsu padoto absolvētajā profesionālās nozares izglītības iestādē:

(ja Jums ir viedokļi par vairāk nekā vienu izglītības iestādi, norādiet tām atbilstošos vērtējumus caur šķērsvītrū, vispirms norādot augstāku pēc ranga izglītības iestādi, *piemēram* – “4/2”)

Vērtējumu skala:	Pilnīgi nepiekrītu	- 1
	Drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu	- 2
	Grūti atbildēt	- 3
	Drīzāk piekrītu nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu)	- 4
	Pilnīgi piekrītu	- 5

Nr.	Piedāvātais apgalvojums	Vērt.
1.	Kandidātu mācībām atlases procesa ietvaros tiek izvērtētas un ņemtas vērā to spējas sekmīgi apgūt kursus un programmas	
2.	Izglītības iestādes mācību programmu un kursu saturs atbilst praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
3.	Izglītības iestādes pasniedzēji ir ieinteresēti mācību programmu un kursu satura atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
4.	Izglītības iestādes vadība pievērš apmācāmo uzmanību programmu atbilstībai praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm	
5.	<u>Visi</u> izglītības iestādes pasniedzēji pievērš apmācāmo uzmanību programmu apgūšanas nepieciešamībai sekmīgai praktiskā dienesta (darba) pienākumu pildīšanai	
6.	Kursu un sesiju plānošanas sistēma un principi ir zināmi un pieņemami, kā loģiski un orientēti uz maksimāli efektīvu mācību procesa realizāciju	
7.	Nodarbību, kursu un sesiju plānošanas praktiskā kvalitāte atbilst Jūsu, kā darba devēja, redzējumam un palīdz Jums profesionālajā darbībā	
8.	Kursu un sesiju plānošanas praktiskajā procesā bieži tiek pieļautas nepilnības, kļūdas, neloģiska rīcība, kas negatīvi ietekmē Jūsu darbu	
9.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
10.	Nodarbību norises organizācija un metodika <u>ne visos</u> mācību priekšmetos ir teicama un veicina mācību kursu satura pilnvērtīgu apguvi	
11.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi apmācāmo patstāvīgā darba organizēšanai un nodrošināšanai ir pilnvērtīgi un pietiekami	
12.	Jūsaprāt, apmācāmie vienmēr patstāvīgajam darbam iedalīto laiku un iespējas izmanto apzinīgi un atbilstoši patstāvīgā darba mērķiem	
13.	Izglītības iestādes veiktie pasākumi konsultāciju pie pasniedzējiem organizēšanai un nodrošināšanai, ir pilnvērtīgi un pietiekami	
14.	Visi pasniedzēji konsultācijām noteiktajos laikos un telpās ir pieejami un viņiem ir pietiekami laika apmācāmo uzklaušīšanai un konsultēšanai	

15.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) objektīvi atspoguļo apmācamo zināšanu un iemaņu līmeni	
16.	Piemērojamie zināšanu kontroles elementi (ieskaites, kontroldarbi, eksāmeni) nav pilnīgi objektīvi apmācamo zināšanu un iemaņu radītāji	
17.	Izglītības iestādē tiek praktizēta regulāra apmācamo sekmju un disciplīnas analīze, kā arī sasniegto rezultātu apkopošana un izvērtēšana	
18.	Izglītības iestādē ir iedibināta un darbojās apmācamo prakses(stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles sistēma	
19.	Izglītības iestādē tiek praktizētas regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošanas-pārbaudes(hospitācijas)	
20.	Izglītības iestādē tiek praktizētas konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes	
21.	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā ir samērīgas un veicina mācību procesa kvalitatīvu norisi	
22.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra pasniedzēju anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
23.	Izglītības iestādē praktizējās regulāra apmācamo anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai	
24.	Izglītības iestāde praktizē regulāras absolventu anketēšanas ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai	
25.	Anketās apmācāmajiem un absolventiem tiek iekļauti jautājumi katra pasniedzēja darba aspektu individuālajai novērtēšanai (atsauksmēm)	
26.	Izglītības iestāde praktizē regulāras darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu teorētisko zināšanu un praktisko iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām	
27.	Anketēšanu izglītības iestāde veic anonīmi un tas nodrošina respondentiem brīvi izteikt savu viedokli	
28.	Darba laiks un dienas sadale izglītības iestādē ir optimāli un veicina kvalitatīvu un efektīvu mācību procesa norisi	
29.	Mācību telpu izvietojums, aprīkojums un tehniskais stāvoklis pamatā atbilst mūsdienu prasībām un veicina kvalitatīvu mācību procesu	
30.	Nodrošinājums ar mācību līdzekļiem visos mācību priekšmetos ir kvalitatīvs, mūsdienīgs un pietiekams	
31.	Nodrošinājums ar forma tērpu un tā kvalitāte ir pienācīgā līmenī un neietekmē negatīvi mācību procesu, apmācamo attieksmi un spējas	
32.	Mācību literatūra ir pieejama pietiekamā daudzumā un kvalitātē, kas nodrošina pienācīga līmeņa mācību procesa organizāciju un norisi	
33.	Izglītības iestādē ir izveidota un pilnvērtīgi darbojas profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	
34.	Izglītības iestādē nav izveidota profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma, bet ir ieviesti un darbojās atsevišķi tās elementi.	
35.	Izglītības iestādē vispār nav izveidota un nedarbojās profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēma	

c. Kāds, pēc Jūsu domām, ir kontroles pasākumu, kā mācību procesa nodrošināšanas un īstenošanas kvalitātes veicinošo elementu, lietderības un efektivitātes novērtējums.

Vērtēšanas skala ir veidota pēc “svaru” principa.

*Katrā rindā, izvērtējot divus savstarpēji izslēdzošus apgalvojumus, lūdzu, atzīmējiet (ar apli) **vienu** – Jūsu viedoklim atbilstošāko vērtējumu – atkarībā no tā, kādam no apgalvojumiem **Jūs vairāk nosverat** piekrist.*

(Ja Jums ir viedokļi par vairāk nekā vienu izglītības iestādi, norādiet tām atbilstošos apgalvojumu vērtējumus atzīmējot augstākas pēc piešķiramās izglītības līmeņa iestādes vērtējumu, apvelkot ar apli, bet zemākas izglītības iestādes atbilstošo apgalvojuma vērtējumu – pārsvītrojot ar krustu X.)

1, 2, 3 – piekrišanas apgalvojumam atbilstības līmenis:

1 – daļēji piekrītu

2 – kopumā piekrītu

3 – pilnīgi piekrītu

0 – nav viedokļa (kompetences) par piedāvātiem apgalvojumiem

Nr. p.k.	Apgalvojums								Apgalvojums
		3	2	1	0	1	2	3	
1.	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) veicina(veicinātu) mācību procesa norises kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Regulāras nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) traucē(traucētu) mācību procesa norisei un kvalitātei
2.	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes(hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk bieži	3	2	1	0	1	2	3	Nodarbību norises un pasniedzēju metodisko prasmju vērošana un pārbaudes (hospitācijas) izglītības iestādē tiek īstenotas pārāk reti
3.	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes veicina(veicinātu) to izpildes disciplīnu un kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Konsultāciju un citu pasniedzējiem saistošu dienas kārtības elementu administratīvās pārbaudes ir(būtu) absolūti neaktuālas un nelietderīgas
4.	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā <u>ir pārmērīgi augstas</u> un traucē apmācību procesa īstenošanai	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktās apmācamajiem prasības dienesta(darba) pienākumu izpildē un disciplīnā <u>ir nepietiekami stingras</u> , kas negatīvi ietekmē mācību procesu
5.	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm pietiekami regulāri	3	2	1	0	1	2	3	Mācību programmu un kursu saturs tiek pakļauts pārbaudēm un izvērtēšanai attiecībā uz atbilstību praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm nepietiekami regulāri

6.	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas sekmē (sekmētu) programmu un atbilstību praktiskajām aktualitātēm	3	2	1	0	1	2	3	Veicamās mācību programmu pārbaudes un izvērtēšanas faktiski neietekmē(neietekmētu) programmu kvalitāti un atbilstību praktiskajām aktualitātēm
7.	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir pietiekama un nodrošina sekmīgu mācību procesa realizāciju un norisi izglītības iestādē	3	2	1	0	1	2	3	Kandidātu apmācībām atlases procedūras kvalitāte ir nepietiekama un nenodrošina pilnvērtīgu mācību programmu un kursu apguvi, kas negatīvi ietekmē kopējo mācību procesa izglītības iestādē rezultātu
8.	Apmācāmo zināšanu kontroles organizācija izglītības iestādē (t.sk. ieskaite, kontroldarbi, eksāmeni) ir mūsdienīga, progresīva un efektīva	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo zināšanu kontroles (t.sk. ieskaite, kontroldarbi, eksāmeni) metodika un organizācija izglītības iestādē ir kardināli jāmaina, jāpilnveido
9.	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana pozitīvi ietekmē mācību procesa norises un rezultātu kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo sekmju un disciplīnas rezultātu regulāra apkopošana, analīze un izvērtēšana prasa daudz laika un resursu, bet faktiski neietekmē mācību procesa rezultātu kvalitāti
10.	Apmācāmo prakses (stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles sistēma (pasākumi) nodrošina (nodrošinātu) ievērojami lietderīgāku un kvalitatīvāku šī apmācību posma norisi	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo prakses(stažēšanās) norises pārbaūžu un kontroles pasākumu īstenošana minimāli ietekmē(ietekmētu) šī apmācību posma norises kvalitāti un atbilstību mērķiem
11.	Pasniedzēju anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte.	3	2	1	0	1	2	3	Pasniedzēju anketēšana ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
12.	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu administrācijai un mācību spēkiem apzināt apmācāmo viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Apmācāmo anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, vajadzības un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu), faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu

13.	Izglītības iestādes absolventu anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas ļauj vadībai un mācību spēkiem apzināt absolventu, kā neatkarīgu respondentu (ar zināmu pieredzi), viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes absolventu anketēšanā ar mērķi apzināt aktuālo situāciju, problemātiku un ieteikumus turpmākai attīstībai ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
14.	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem un to atbilžu analīze kopumā pozitīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitātes uzlabošanu	3	2	1	0	1	2	3	Jautājumu par katra pasniedzēja darba aspektu individuālo novērtēšanu (atsauksmēm) esamība anketās priekš apmācāmajiem un absolventiem ir (būtu) nekorekta parādība, kas kopumā negatīvi ietekmē (ietekmētu) mācību procesa kvalitāti
15.	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa un absolventu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu) praktiski lietderīga aktivitāte, kas palīdzētu vadībai un mācību spēkiem apzināt profesionāļu-praktiķu viedokli un pilnveidot mācību procesu	3	2	1	0	1	2	3	Darba devēju pārstāvju anketēšanas ar mērķi apzināt mācību procesa rezultātu un absolventu zināšanu un iemaņu atbilstību dienesta prasībām un vajadzībām ir(būtu) faktiski, formāla aktivitāte ar vāju respondentu atsaucību un zemu lietderības koeficientu
16.	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē ļauj (ļautu) vadībai saņemt pilnvērtīgāku un objektīvāku informāciju par mācību procesa norises un nodrošināšanas kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes anketēšanas anonimitātē veicina (veicinātu) to, ka vadība saņem (saņemtu) bezatbildīgu un neobjektīvu informāciju par mācību procesa kvalitāti
17.	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem pozitīvi ietekmē mācību vidi un veicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu	3	2	1	0	1	2	3	Noteiktie (ja tādi ir) disciplīnas un dienas kartības ierobežojumi apmācāmajiem nesamērīgi sarežģi mācību un psiholoģisko vidi un neveicina sekmīgu mācību programmu apgūšanu
18.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību telpu un to aprīkojuma tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti

19.	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas pietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgās amatpersonas nepietiekami regulāri apseko un kontrolē mācību līdzekļu esamību, pietiekamību un tehnisko stāvokli, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
20.	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) pietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas pozitīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādes atbildīgie dienesti (administrācija) nepietiekami regulāri pārbauda un kontrolē personāla faktisko nodrošinājumu ar formas tērpu, kas negatīvi ietekmē mācību procesa kvalitāti
21.	Izglītības iestādē ir iedibināta un pilnvērtīgi darbojas mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma	3	2	1	0	1	2	3	Izglītības iestādē nav iedibināta, (vai nedarbojas pienācīgā līmenī) mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa (kontroles) sistēma
22.	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi apmierināti	3	2	1	0	1	2	3	Ar mācību procesa organizācijas un nodrošināšanas kvalitātes līmeni izglītības iestādē esat pilnīgi neapmierināti
23.	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt "iekšējai", mācību iestādes veidotai un īstenotai	3	2	1	0	1	2	3	Profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmai izglītības iestādē ir jābūt neatkarīgai, "ārējai", (ārpakalpojuma), piemēram, ISO 9000
24.	Šīs anketas jautājumi ir aktuāli un, pie nosacījuma, ka aptaujas rezultāti tiks pienācīgi izpētīti un analizēti, pozitīvi ietekmēs profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.	3	2	1	0	1	2	3	Šīs anketas jautājumi neatbilst profesionālās sagatavošanas problemātikas aktualitātēm un līdz ar to aptaujas rezultāti nevar būtiski ietekmēt profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un nodrošināšanas sistēmas attīstību.

25. Jūsu priekšlikumi un rekomendācijas mācību procesa kvalitātes uzlabošanai, (ja tādi ir):

PATEICOS PAR SADARBĪBU UN ATSAUCĪBU!

Ar cieņu, Mg.sc.soc., Mg.sc.ing. Ivars Zālītis

5.Pielikums

**Ekspertu intervijas matrica
(veidlapa)**

(Raksti V, VI, VII)

Pāru salīdzināšanas matricas ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas sfērā intervijai

Salīdziniet zemāk minētos faktoros (kvalitātes vadības sistēmas resursus) pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē (pāru salīdzinājums):

Izglītības iestādes kvalitātes vadības sistēmas pamatresursu pāru salīdzinošs novērtējums	Izglītības iestādes administratīvais (organizatoriskais, vadības) resurss	Izglītības iestādes mācību un zinātniskais resurss	Izglītības iestādes materiāltehniskais un finansiālais resurss	Izglītības iestādes visu procesu kvalitātes monitoringa, kontroles un analīzes sistēmas resurss
Izglītības iestādes administratīvais (organizatoriskais, vadības) resurss	1			
Izglītības iestādes izglītojošais un zinātniskais resurss		1		
Izglītības iestādes materiāltehniskais un finansiālais resurss			1	
Izglītības iestādes visu procesu kvalitātes monitoringa, kontroles un analīzes sistēmas resurss				1

Salīdziniet zemāk minētos kvalitātes vadības sistēmas elementus pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē (pāru salīdzinājums):

Izglītības iestādes administratīvais (organizatoriskais, vadības) resurss	Darba un mācību procesu vispārēja organizācija	Izglītības iestādes tiesiskā un normatīvā bāze	Administratīvā personāla resurss un potenciāls	Izglītojamo atlases kvalitāte un motivācija
Darba un mācību procesu vispārēja organizācija	1			
Izglītības iestādes tiesiskā un normatīvā bāze		1		
Administratīvā personāla resurss un potenciāls			1	
Izglītojamo atlases kvalitāte un motivācija				1

Izglītības iestādes materiāltehniskais un finansiālais resurss	Mācību procesa materiāltehniskais nodrošinājums	Mācību procesa infrastruktūralais nodrošinājums	Mācību procesa bibliotekārais nodrošinājums	Mācību procesa dalībnieku individuālais nodrošinājums (t.sk. ar formas tērpu)
Mācību procesa materiāltehniskais nodrošinājums	1			
Mācību procesa infrastruktūralais nodrošinājums		1		
Mācību procesa bibliotekārais nodrošinājums			1	
Mācību procesa dalībnieku individuālais nodrošinājums (t.sk. ar formas tērpu)				1

Izglītības iestādes izglītojošais un zinātniskais resurss	Mācību programmu saturs un pasniegšanas metodika	Mācību procesa plānošanas sistēmas kvalitāte	Pasniedzēju potenciāls un motivācija	Zinātniskais un pētnieciskais darbs
Mācību programmu saturs un pasniegšanas metodika	1			
Mācību procesa plānošanas sistēmas kvalitāte		1		
Pasniedzēju potenciāls un motivācija			1	
Zinātniskais un pētnieciskais darbs				1

Izglītības iestādes visu procesu kvalitātes monitoringa, kontroles un analīzes sistēmas resurss	Sekmju un disciplīnas rezultātu vairāklīmeņu analīzes un izvērtēšanas sistēma	Izglītojamais, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptveroša anketēšanas sistēma	Mācību darbības elementu kontroles sistēma – hospitācijas, konsultāciju un prakses norises pārbaudes, u. tml.	Izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēma
Sekmju un disciplīnas rezultātu vairāklīmeņu analīzes un izvērtēšanas sistēma	1			
Izglītojamais, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptveroša anketēšanas sistēma		1		
Mācību darbības elementu kontroles sistēma – hospitācijas, konsultāciju un prakses norises pārbaudes, u. tml.			1	
Izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēma				1

Salīdziniet kvalitātes vadības sistēmu alternatīvo modeļu pozitīvās ietekmes pakāpi uz profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības elementiem izglītības iestādē (pāru salīdzinājums):

Darba un mācību procesu vispārēja organizācija	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšējā sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Administratīvā personāla resurss un potenciāls	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Izglītojamo atlases kvalitāte un motivācija	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Izglītības iestādes tiesiskā un normatīvā bāze	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību procesa materiāltehniskais nodrošinājums	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību procesa bibliotekārais nodrošinājums	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību procesa infrastruktūralais nodrošinājums	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību procesa dalībnieku individuālais nodrošinājums (t.sk. ar formas tērpu)	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību programmu saturs un pasniegšanas metodika	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību procesa plānošanas sistēmas kvalitāte	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Pasniedzēju potenciāls un motivācija	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Zinātniskais un pētnieciskais darbs	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Sekmju un disciplīnas rezultātu vairāklīmeņu analīzes un izvērtēšanas sistēma	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Izglītības iestādes ikdienas darbības un nodrošinājuma elementu kontroles sistēma	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Izglītojamais, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptveroša anketēšanas sistēma	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1

Mācību darbības elementu kontroles sistēma – hospitācijas, konsultāciju un prakses norises pārbaudes, u. tml.	Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)	Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)
Iekšēja sistēma (izglītības iestādes izveidota un realizēta)	1		
Ārēja sistēma (ārpakalpojums, piemēram, ISO 9000)		1	
Ārēja sistēma (augstākstāvošu valsts institūciju noteikta)			1